ALEXANDRE DUMAS
MUNTELE DE NISIP
Traducere de MARCEL PETRIŞOR şi ANCA CRIVĂŢ Prefaţă de MARCEL PETRIŞOR
Volumul I
EDITURA MERIDIANE BUCUREŞTI, 1990
Coperta de MIHAÎ MÂNESCU
Alexandre Dumas
ÎMPEESSIOMS DE VOYAGE – LE CAUCASE Calmann Levy Editeur, Paris, 1689
ISSN 973 – 33 – 0092 – 9 ISBN 973 – 33 – 0093-*
PREFAŢA

„Muntele de nisip nu-i o ficţiune, nicio alegorie închipuită de Alexandre Dumas, tatăl, ci un munte real, chiar fascinant de real, frizând fantasticul prin forma, culoarea şi locul în care-l vezi, ivindu-se brusc în faţa ochilor, la cotul lanţului caucazian dinspre Caspică, după ce treci de râul Terek. E ca o arătare fantomatică, albă, peste care dai cină te aştepţi mai puţin, unul din drumurile spre lumea celor „O mie şi una de nopţi"; un pivot spre poarta Derbendului, care desparte ca un fald de rochie lumea stepelor ruseşti de cea a misterioasei Asii. Dax ca s-ajungi la acest munte, să-l vezi, să-l ocoleşti şi să scapi apoi de vraja lui, îţi trebuie cutezanţa unui suflet migrator şi rezistenţă de bogatâr.*

Dumas însă nu s-a speriat şi, mai amăgit de pitorescul povestirilor despre Daghestan ale unei aristocrate moscovite, venită la Paris să-şi tâmăduiască după metode europene spleenul, mai împins de scadenţa unor datorii pe care nu le putea onora la termen, dar pe care spera să le poată plăti după descrierea acestei călătorii într-o carte, a hotărât să pornească la drum; un drum izbăvitor de obligaţii, plin de peripeţii şi împestriţat cu cele mai neauzite lucruri pentru urechea europeanului din secolul trecut; poveştile unor împărăţii de mult apuse în răsăritul lumii; un drum însă povestit cu tot atâta încântare cu cât a şi fost străbătut; o călătorie printr-o lume de vis convertită într-o carte pe care, odată începută, n-o mai poţi lăsa din mină…

Da, acestea sunt „Impresiile de călătorie" ale lui Dumas în Caucaz pentru care am ales ca titlu „Muntele de nisip66. Ni s-a părut mai sugestiv pentru intenţia cu care au fost scrise notele de drum şi mai ispititor pentru cititorul curios să afle câte ceva din minunile „răsăritului66, într-o vreme în care televiziunea face atâta concurenţă

scrisului. O competiţie, însă, pe care cred că Dumas, are şansa să o câştige. Competiţia verbului cu imaginea, a ghidului cu ochiul. E ceva ce te face să crezi că totuşi în orice mare carte epicul joacă primul rol şi, dacă ar fi să dăm cât de cât crezare unei păreri ades formulate de critica literară rusească contemporană, potrivii căreia „numai cel ce n-are nimic de spus se preocupă de cum să-şi prezinte stilistic nimicul sau neputinţa pe care vrea să şi-o comunice cu orice pre (66, despre Dumas s-ar putea spune în materie de epic ca despre Hugo în poezie: Helas, îl a gagne!

Cu alte cuvinte, rare cărţi de călătorie atât de reuşite ca acest Impressions de vovage – Le Caucase *a lui Dumas, de altfel una dintre multele sale scrieri de acest gen, prea puţin cunoscute astăzi publicului cititor, şi, din păcate, mai deloc comentate în istoriile literare. Poate călătoria lui Marco Polo în China sau cete ale călugărilor mai mult sau mai puţin anonimi descriind Mongolia lui Genghis Han şi drumul străbătut până la Curtea de la Karakorum peste o întreagă Siberie.*

Dumas însă îşi începe povestirea de la capătul Volgii, de la Astrahan, de unde se urcă-n tarantasul pe care nu-l va mai părăsi decât *noaptea, şi-n final la Marea Neagră, în portul Batumi, după ce ocoleşte tot Caucazul Deci – ca informaţii pentru cititorul care ar trebui în timpul lecturii să aibă şi o hartă a Caucazului în faţă, Dumas referindu-se tot timpul la ea –, el porneşte din nordul lanţului caucazian, se-ndreaptă perpendicular spre acesta, îl ocoleşte de la Kislar pe culoarul estic al Caspicei, coboară apoi spre sud, prin „poarta" Derbendului, până la Baku, iar de acolo o ia spre apus, prin sudul munţilor, prin marea depresiune a Kurei, prin fostul mare imperiu al Şumakăi, spre Tbilisi, capitala Georgiei, unde se opreşte pentru un lung popas. De aici vrea apoi să traverseze încă o dată Caucazul şi de la sud la nord prin marele pas osetin de la cinci mii de metri înălţime. Nu izbuteşte, însă, să facă drumul decât pe jumătate, adică cinci sute de kilometri printr-o iarnă caucaziană, trecând pe lângă nişte piscuri şi prăpăstii de care nu numai boii şi caii de tracţiune se înfiorau, ci chiar şi el, povestitorul. Reuşeşte să scape cu viaţă şi din această escapadă – cei de la consulatul f rancez din Tbilisi crezându-l mort în această întreprindere necugetată – şi după o lună şi mai bine de lipsă din „lumea civilizată" a Orientului, se-ntoarce, tot plin de avânt, dar şi de regrete că nu-şi împlinise visul, în capitala Geovgiei. Bucuria revederii e nemaipomenită, mai ales într-o lume în care ospitalitatea e sacră. Şi numai cine n-a văzut această ţară, în care*

chefurile ţin nopţi de-a rândul, nu-şi poate închipui prin ce a trecut bietul scriitor francez, pâurnind ca să facă faţă veseliei atâtor iubitori de oaspeţi. A fost şi mai cumplit decât în viscolul de pe piscuri, spune el undeva în carte… Motiv pentru care s-a şi decis să-şi continue numaidecât călătoria spre apus, până-n portul Batumi. îl mai aşteptau însă până acolo încă o trecătoare de *vreo două mii de metri înălţime, viscolele iernii care se apropia, lupii Caucazului de vest şi mlaştinile Migreliei, cea mai umedă provincie a Caucazului în care avea să se împotmolească apoi cu cai şi ai gânduri cu tot. Dar acesta este un episod mai puţin semnificativ pentru marea bucurie eu care autorul şi-a scris cartea după notele luate pe nerăsuflate în timpul drumului de până atunci Fapt pentru care şi noi ne-am încheiat traducerea oprindu-ne la această parte a descrierii lumii asiato-caucaziene, Nu cred că este însă o pierdere prea mare pentru cititorul avid de senzaţiij oferindu-i-se în compensaţie zăbava reflexiva în lumea saloanelor aristocratice georgiene> o lume bizantină în translaţie estetică, o lume în care rafinamentul: subtilitatea şi inflexiunile omiletice} răsăritene se împletesc în cea mai fericită sinteză cu spiritul dinamic al celui mai nobil popor arian din Caucaz: georgienii, E, de altfel, şi părerea lui Dumas de acum un secol, părerea noastră şi a oricărui cititor atent al cărţii despre acest neam* în *cinstea căruia, în cea mai mare parte, se pare c-a şi fost scrisă cartea, Iar dacă dubiul, în ceea ce ne priveşte spusele, har cuprinde totuşi pe vreun cititor, acestuia hani transmite cea mai frecventă invitaţie georgiană auzită h orice despărţire: „Dragi prieteni, veniţi numai şi vedeţi-ne ţara V (N-ar fi deloc dezamăgit, ci poate doar mirat* e *despre astfel de oameni şi locuri s-a scris atât de puţin*

MARCEL PETRIŞQR

KISLAR

Am ajuns la Kislar în ziua de 7 noiembrie 1353, la două după amiază.

Era primul oraş pe care-l întâlneam după Astrahan. Străbătusem şase sute de verste 1 prin stepă fără a întâlni altceva decât staţii de poştă pentru schimbarea cailor şi garnizoane de cazaci, iar1, uneori şi câte o caravană de tătari-calmuci sau nogai, nomadizând, adică mergând de la un ţinut la altul şi purtându-şi întreg avutul pe câteva cămile.

Totuşi, pe măsură cel ne apropiam de Kislar, peisajul se popula, cum se întâmplă de obicei în preajma stupilor şi a oraşelor. Numai că

albinele din stupii pe care urma să-i vizităm aveau nişte ace de temut.

Călări sau pedeştri, toţi bărbaţii erau înarmaţi. Un păstor pe care-l întâlnisem îşi ţinea pumnalul la şold, puşca pe umăr şi pistolul la brâu. Dacă l-ai fi înfăţişat pe vreo firmă, n-ai fi putut scrie, ca pe la noi: „La bunul păstor". Până şi veşmintele) căpătaseră un aer războinic. Inofensivului cojoc rusesc şi dublioncăi calmuce le urma. cercheza, cenuşie sau albă, cu câte un şir de cartuşe de o parte şi de alta a pieptului.

Privirii surâzătoare îi urma cea neliniştită, iar ochii trecătorului, oricine ar fi fost el, căpătau o expresie ames Unitate veche de măsură pentru distanţe, egală cu î.087 tai, (N. red.).

ninţătoare, văzuţi pe sub blana căciulii negre „cenuşii sau albe.

Simţeai că pătrunzi într-un ţinut în care fiecare se temea să nu întâlnească vreun vrăjmaş şi, aflându-se prea departe de orice autoritate pe care s-ar fi putut bizui, îşi păzea pielea.

Într-adevăr, cum spuneam, ne apropiam de Kislar „oraşul care în 1831 fusese cucerit şi jefuit de Kasi-Mullah, stăpânul lui Şamil. Fiecare îşi mai aminteşte şi azi că şi-a pierdut atunci fie o rudă, fie un prieten, fie casa ori averea, în acea catastrofă care, în parte, se repetă zilnic.

Pe măsură ce ne apropiam, drumul se înrăutăţea; în Franţa, în Anglia sau în Germania ar fi fost socotit drept impracticabil şi nicio trăsură n-ar fi cutezat să-l străbată.

Însă tarantasul merge pe oriunde, iar noi era*m în* tarantas.

După ce de-abia trecusem prin mări de nisip şi fusesem orbiţi de praf vreme de cinci zile, am ajuns în sfârşit la marginea unui oraş, pentru a ne pomeni cu caii înotând în glod până la piept şi cu tarantasul împotmolit până la oişte.

— Unde să vă conduc? m-a întrebat vizitiul.

— La cel mai bun han.

El a dat din cap.

— La Kislar nu-i niciun han.

— Bine, şi atunci unde poţi trage, la Kislar?

— Vă adresaţi şefului poliţiei şi el vă spune unde puteţi sta.

Am chemat un cazac din escortă; i-am dat ordinul prin care aveam dreptul la cai şi autorizaţia de-a cere escortă, ca să ni se poată verifica identitatea, poruncindu-i să se ducă în ceai mai mare grabă la şeful poliţiei şi să ne aştepte cu răspunsul la intrarea în oraş.

Cazacul a plecat în galop şi a dispărut pe drumul sinuos care, aidoma unui râu de noroi, se pierdea printre garduri.

Gardurile împrejmuiau nişte vii ce păleau foarte bine îngrijite.

L-am întrebat pe vizitiu ce-i cu ele şi ne-a spus că sunt ale armenilor. Sunt podgoriile care dau faimosul vin de Kislar.

Vinul de Kislar şi cel de Kahetia – mai puţin bun, după părerea mea, deoarece fiind transportat în burdufuri de bivol capătă un iz de piele – sunt, împreună cu vinul din Odjales – din Mingrelia – şi cel din Erevan singurele care se beau în Caucaz, ţară unde, cu tot musulmanismul, se bea, poate, cel mai mult vin.

În afară de vin, la Kislar se mai face şi un excelent rachiu cunoscut în tot Caucazul sub numele de *kistearcă*, şi care, ca şi vinul, e produs tot de armeni.

În general, în Caucaz şi în provinciile care-l înconjoară, armenii fac totul.

Fiecare popor îşi are negoţul său. Persanul vinde mătăsuri, lesghinul stofe, tătarul arme; doar armeanul nu are negoţ propriu, el vinde tot ceea ce se vinde, ba chiar şi ceea ce nu e de vândut.

Reputaţia armenilor nu e strălucită.

La fiecare pas se şi spune:

„Dacă tătarul îţi face un semn cu capul, bizuieşte-te pe el.

Dacă persanul îţi strânge mâna, bizuieşte-te pe el.

Dacă un muntean oarecare îşi dă cuvântul, n-ai de ce să te îndoieşti.

Dacă ai însă de-a face cu un armean, pune-l să-ţi semneze o hârtie şi mai ia şi doi martori, ca să nu-şi poată tăgădui semnătura

La tot ce vând de obicei, armenii din Kislar adaugă deci vinul şi ţuica.

De cinci zile nu mai văzusem niciun copac şi ne-a crescut inima întrânc! în această oază, deşi începuse să se desfrunzească.

Lăsasem în urmă iama în Rusia, regăseam toamna 3 a Kislar; ni se spunea că vom reîntâlni vara la Baku.

Hotărât, mergeam în răspăr cu vremea.

Am făcut vreo patru verste pe acele drumuri îngrozitoare şi am ajuns, în sfârşit, la poarta oraşului.

Cazacul ne aştepta.

Şeful poliţiei ne-a repartizat o casă la o sută de paşi de staţia de poştă.

Călăuzit de cazac, tarantasul s-a oprit la poartă.

Ne găseam cu adevărat în Orient, în Orientul Nordului, e drept, dar Orientul Nordului se deosebeşte de cel al Sudului doar prin costume; moravurile şi obiceiurile sunt aceleaşi.

Moynet şi-a dat seama de asta lovindu-se cu capul de uşa prin care se intra în camera noastră: părea făcută pentru un copil de zece ani.

Intrasem, primul şi mi-am aruncat privirea împrejur cu oarecare nelinişte. Staţiile de poştă prin care trecusem erau, fără îndoială, mobilate sumar; dar aveau totuşi o bancă, o masă, două scaune „toate de lemn.

Încăperea aceasta nu avea, drept mobilă, decât o chitară agăţată de perete.

Cine va fi fost năstruşnicul spaniol care, trecând înaintea noastră pedalei şi neavând bani să-şi plătească adăpostul, lăsase drept plată această mobilă necunoscută pe care gazda noastră o păstra, probabil, pentru muzeul din Kislar?

L-am. Întrebat pe un băiat de vreo cincisprezece am, cel pentru care, fără îndoială, era făcută uşa şi care ni s-a înfăţişat îmbrăcat în cercheza împodobită cu două şiruri de cartuşe şi cu pumnalul la cingătoare; dar el s-a mulţumit să ne răspundă printr-o ridicare de umeri care însemna: „Ce vă priveşte? Chitara e acolo pentru că acolo a fost pusă”.

A trebuit să ne mulţumim cu această lămurire, orâcit era de vagă.

L-am întrebat atunci pe ce vom mânca, pe ce ne vom aşeza şi pe ce vom dormi.

Plictisit fără îndoială, de stăruinţa noastră, ne-a arătat podeaua şi s-a dat la o parte din uşă, descoperinduni4 pe frate-său, un băieţaş de şapte-opt ani, pe care familia îl legase parcă de un pumnal măi lung decât ei, şi care rotea nişte priviri sălbatice, pe sub perii zbârliţi ai căciulii sale negre.

Şi-a urmat îndeaproape fratele.

Plecarea lor ne-a lăsat destul de neliniştiţi în privinţa viitorului. Aceasta să fi fost, deci, mult lăudata ospitalitate orientală, despre care, văzută de aproape, ai fi putut zice că-şi pierde din preţ, ca mai toate lucrurile lumii acesteia?! în clipa aceea l-am zărit pe cazacul nostru, stând dincolo de uşă, în picioare, dar îndoit de şale, astfel încât să-i

putem vedea chipul, care ne-ar fi rămas cu totul ascuns, dacă el ar fi stat drept.

— Ce vrei, frate, l-a întrebat Kalino cu acea blindate caracteristică ruşilor când le vorbesc inferiorilor lor.

— Voiam să-i spun generalului, a răspuns cazacul, că şeful. poliţiei o să-i trimită mobilă.

— Bine, a răspuns Kalino.

Cazacul s-a răsucit pe călcâie şi s-a retras…

Era de demnitatea noastră să primim vestea cu răceală şi să privim această atenţie din partea şefului poliţiei ca pe un lucru ce ni se cuvenea.

Iar acum, iubiţi cititori, o să vă uitaţi în jurul meu şi o să-l căutaţi pe *general*, nu-i aşa?

Generalul sunt eu.

Să vă explic.

În Rusia totul depinde de *cinul* fiecăruia – cuvântul înseamnă rang şi mi se pare că vine din chineză.

După cinul său, fiecare este tratat ca un mojic sau ca un mare senior.

Însemnele exterioare ale cinului sunt un galon, o medalie, o cruce, o decoraţie.

Fiecare însemn îi este afectat unui anumit grad ori unei anumite demnităţi.

Decoraţie, însă, poartă în Rusia doar generalii.

Mi se spusese la plecarea din Moscova:

— Veţi călători prin Rusia: puneţi-vă un senin distinctiv oarecare, fie la butonieră, fie la gât, fie în piept – altminteri nu veţi găsi nicio bucăţică de pâine la han, niciun cal la staţiile de poştă, niciun cazac în staniţă.

Râsesem de această recomandare; dar curând i-am recunoscut nu utilitatea, ci necesitatea.

Mi-am pus aşadar la costumul meu de ofiţer rus decoraţia lui Carol al III-lea al Spaniei, şi de atunci, într-adevăr, întreaga mea soartă s-a schimbat: toţi se grăbeau nu să-mi îndeplinească dorinţele, şi să le iasă în întâmpinare, şi, cum în Rusia doar generalii pot, cu puţine excepţii, să poarte decoraţie, mi se spunea general, fără să se ştie cu ce eram decorat.

Ordinul meu de a lua cai, redactat într-un chip cu totul deosebit

şi purtând semnătura în alb a prinţului Banatinsky, care mă autoriza să iau din posturile mâlitare orice escortă doream, le întărea, celor cărora mă adresam/ opinia că aveau de-a face cu o autoritate militară.

Doar eram luat drept general francez şi, cum francezii le sâni cu osebire simpatici ruşilor, totul mergea de minune.

La fiecare staţie de poştă, şeful militar, aproape întotdeauna un ofiţer inferior, venea la mine şi, înţepenind din toate încheieturile, îşi ducea mina la papahă 1 şi-mi spunea:

— Domnule general, totul merge bine în staţie – sau – totul este în ordine la post.

La care eu răspundeam foarte simplu *haraşo*, adică foarte bine 2.

Şi cazacul pleca foarte mulţumit.

La fiecare staţie în care găseam escorta ce urma să mă însoţească, adunată şi cu armele pregătite; mă ridicam în tarantas sau mă înălţăm în scări zicând;

— *Zdorovo rebiata*!

Ceea ce însemna: Noroc băieţi.

Escorta răspundea în cor:

— *Zdravia*, *jelaem vaşe prevoshoditelstro*:

Ceea ce însemna: Să trăiţi, Excelenţa Voastră.

Cu aceasta, cazacii, pe deplin satisfăcuţi de soarta lor, fără să ceară niciodată plată şi primind cu recunoştinţă, după douăzeci sau douăzeci şi cinci de verste străbătute

Căciulă caucaziană (N. red.)

— *Haraşo* înseamnă de fapt *bine*, *foarte bine* spunându-se în limba rusă *oeen haraşo*. Precizăm că, în ediţia noastră, traducătorii au respectat echivalentul în limba franceză pe care Ai. Dumas îi dă cuvintelor şi expresiilor din limba rusă sau din limbile populaţiilor caucaziene. De asemenea, au respectat transcrierea autorului pentru denumirile geografice şi ale localităţilor, precum şi pentru numele proprii amintite în cursul povestirii. (N. ed.).

LI

În galop întins, una sau două ruble pentru pulberea arsă sau pentru vodca pe care urmau să o bea, o părăseau pe excelenţa mea la fel de mulţumiţi de ea pe cât era ea de ei.

Iată, deci, de ce cazacul meu voia să-i spună generalului că şeful poliţiei urma să trimită mobilă pentru a înzestra apartamentul.

Într-adevăr, zece minute mai târziu, mobilele au sosit într-o căruţă cu ordinul de a ni se deschide în casă atâtea încăperi în câte vom dori să locuim.

Până atunci, tânăra noastră gazdă, destul de puţin prietenoasă, după cum cred că am şi spus-o, nu ne deschisese decât camera chitarei.

Dar, la vederea mobilelor trimise de şeful poliţiei şi la auzul ordinului care le însoţea, purtarea sa faţă de noi s-a schimbat cu totul.

Mobilele erau trei bănci, care urmau să ne slujească drept paturi, trei covoare ce urmau să ne slujească drept saltele, trei scaune, a. căror destinaţie nu mai este nevoie să o arăt, şi o masă.

Nu ne mai lipsea decât ceva de pus pe masă.

L-am trimis pe tânărul nostru tătar să ne cumpere nişte ouă şi o găină.

Între timp ne-am despachetat bucătăria de voiaj şi am scos din ea o tigaie, o cratiţă, farfurii, furculiţe, linguri şi cuţite.

Trusa pentru ceai trebuia să ne pună la dispoziţie pahare şi o faţă de masă de care fiecare îşi ştergea gura şi degetele.

Aveam o bogată zestre de trei feţe de masă şi, se înţelege, nu pierdeam nicio ocazie de a le da la spălat.

Omul nostru s-a întors cu nişte ouă; nu găsise găină şi ne oferea, în schimb, ceea ce se găseşte pretutindeni în Caucaz: excelenta carne de oaie.

n

Am acceptat; aveam astfel prilejui de a gusta şaşlie.

Într-o vizită pe care în timpul şederii noastre la Astrahan am făcut-o unei biete familii de armeni, aceştia ne-au oferit, aşa săraci fium erau, un pahar de vin de Kislar şi o bucată de şaşlie delicios.

Or, cum călătoresc pentru a mă instrui – şi cum dacă întâlnesc, oriunde ar fi, o mâncare gustoasă, cer pe loc reţeta pentru a îmbogăţi cartea de bucate pe care am de gând s-o public într-o zi – am cerut reţeta şaşlâeului

Un egoist ar păstra reţeta pentru ei, dar cum, în general, ceea ce am aparţine aproape tuturor, şi cum le sunt nespus de recunoscător celof care, în mijlocul unor oameni care îmi iau, aşteaptă ca eu să le dau, o să vă dau, iubiţi cititori, reţeta şaşlâcului: încercaţi-o şi-mi veţi fi recunoscători pentru acest cadou.

Luaţi o bucată de miel, dacă vă puteţi procura, file; îi tăiaţi în bucăţi de mărimea unei nuci; îl puneţi la marinat, un sfert de oră,

într-un vas cu ceapă tocată, oţet, multă sare şi piper.

După aceea întindeţi un strat de jar pe vatră, înşiraţi bucăţile de carne pe o frigăruie de fier sau lemn şi învârtiţi-o deasupra jarului, până când carnea e friptă.

Este, pur şi simplu, cel mai bun lucru pe care l-am mâncat în întreaga mea călătorie.

Dacă bucăţile de carne pot petrece o noapte întreagă în marinată şi dacă puteţi, după ce le-aţi scos din frigare, să le presăraţi cu *sumac x*, şaşlâeul nu va avea decât de câştigat.

Dar, când eşti grăbit şi nu ai la îndemână sumac, poţi considera aceste două îmbunătăţiri ca fiind de prisos.

— Mirodenie orientală de tipul scorţişoare (N. red.)

Dacă nu aveţi frigare, şi călătoriţi printr-un ţinut în care frigarea şi chiar frigăruia sunt necunoscute, puteţi înlocui de minune această ustensilă cu vergeaua unei puşti.

În mod constant, de-a lungul călătoriei, vergeaua carabinei ne-a ţinut loc de frigare şi n-am observat ea această utilizare inferioară să fi dăunat încărcării armei căreia îi slujea drept accesoriu.

Tocmai îmi frigeam şaşlâcul, iar Moynet şi Kalino, ocupaţi cu treburile inferioare ale bucătăriei, puneau masa, când ni s-au adus din partea guvernatorului, care tocmai aflase de sosirea noastră, unt, doi pui şi patru sticle de vin vechi.

I-am transmis mulţumiri guvernatorului şi mi-am anunţat vizita, îndată după cină.

Untul şi puii i-am păstrat pentru prânzul de a doua zi, sacrificând însă imediat o sticlă de vin vechi.

Masa odată terminată, l-am luat cu mine pe Kalino, pentru a-mi sluji drept tălmaci.

Pe Moynet l-am lăsat făcând crochiuri după băieţaşul de şapte ani cu pumnalul său, sau mai degrabă după pumnalul cu băieţaşul de şapte ani, şi m-am aventurat într-un fel de baltă în care noroiul îmi ajungea până la jumătatea gambei.

Era strada principală din Kislar.

Nu am apucat să fac zece paşi şi am simţit cum cineva mă trage de poala redingotei; numesc astfel veşmânful pe care îl adoptasem în lipsa unei alte denumiri potrivite. Am întors capul.

Era tânăra noastră gazdă care, devenită foarte prevenitoare, mi-a atras atenţia, într-o rusă stricată, amestecată cu tătara, că ieşisem

neînarmat.

Kalino mi-a tradus spusele băiatului.

Într-adevăr ieşisem neînarmat; era ora patru după amiază şi era lumină ca-n miezul zilei; credeam, deci, că nu săvârşesc o imprudenţă.

Voiam să-mi continui drumul fără să ţin seama de avertizarea tânărului tătar; dar acesta a insistat cu atâta încăpăţânare încât, nevăzând niciun motiv pentru care acest băieţandru să-şi fi bătut joc de noi, am cedat insistenţelor sale.

M-am întors, mi-am pus la cingătoare un pumnal de Khorassan, lung de cincisprezece degeţel, pe care-l cumpărasem la Astrahan, şi pe care-l purtam pe drum, dar pe care-l credeam inutil în oraş. Kalino a luat o sabie mare, franţuzească, moştenită de la tatăl, lui, care o dobândise pe câmpul de luptă de la Montmirail, şi, fără să mai ţinem seama, de data aceasta, de observaţiile tinerei noastre gazde, care voia ca fiecare dintre noi să adauge la această înzorzonare, deja formidabilă, şi câte o puşcă eu două ţevi, am părăsit casa făcându-i semn lui Moynet că era primejdie şi spunându-i să aibă griia nu numai de lucruri, ci şi de el însuşi.

4 Unitate de măsură egală cu 27 mm. N. red.).

O SEARĂ LA GUVERNATORUL DIN KISLAR

Guvernatorul locuia în celălalt capăt al oraşului, încât, pentru a ajunge la el, am traversat întregul Kislar.

Era zi de târg; de aceea a trebuit să ne facem drum printre căruţe, cai, cămile şi negustori.

La început a mers destul de bine: am traversat piaţa Palatului „o mare esplanadă dominată de fortăreaţă şi în care s-ar fi putut face manevre cu douăzeci şi cinci de mii de oameni; când tun trecut însă din această piaţă în aceea în care se ţinea târgul, a început lupta.

Nu făcusem cincizeci de paşi prin mijlocul acelei mulţimi înarmate până-n dinţi, că am şi înţeles cât de puţin caz făcea acea mulţime, fie ca masă, fie ca individ, de un om înarmat.

În Orient, arma slujeşte nu numai pentru a te apăra, ci şi pentru a împiedica să fi atacat.

Omul înarmat spune, chiar tăcând: „Respectaţi-mi viaţa sau păziţi-o pe-a voastră c). Şi această ameninţare nu este deloc inutilă într-o ţară unde, după vorba lui Puşkin, omucidul nu este decât un gest oarecare.

Am traversat piaţa Târgului şi am intrat chiar pe străzile

oraşului…

Nimic mai pitoresc decât aceste străzi cu copaci crescuţi fără nicio simetrie, cu bălţoace de noroi în care se bălăcesc gâşte şi raţe şi din care cămilele îşi fac provizii de apă pentru călătorie.

Pe aproape toate străzile, o fâşie de pământ, ridicată cu trei-patru picioare1 deasupra nivelului străzii, formează un trotuar de treizeci sau patruzeci de centimetri lăţime, pentru pietoni.

Cei care se întâlnesc pe acest trotuar, dacă sunt prieteni, pot, făcându-şi concesii reciproce şi ţinându-se unul de celălalt, să-şi continue drumul, fiecare pe partea sa.

Dar, când sunt duşmani, e altceva: trebuie ca unul dintre ei să se hotărască a trece prin noroi.

Seara, străzile trebuie să fie, şi chiar sunt, nişte încântătoare văgăuni primejdioase, care amintesc nu de Parisul lui Boileau – acesta e un loc sigur pe lângă Kislar – ci de cel al lui Henric al III-lea**1**.

Am ajuns la guvernator şi am cerut să fim anunţaţi; ne-a ieşit în întâmpinare.

Nu ştia niciun cuvânt franţuzesc, dar, mulţumită lui Kalino, piedica a fost trecută; de altfel, ne-a anunţat, în prima frază pe care mi-a făcut onoarea să mi-o adreseze, că soţia sa, pe care urma să o întâlnim în al treilea, salon, vorbea limba noastră.

Am observat că, în această privinţă, în Rusia şi în Caucaz femeile sunt, în general, cu mult superioare bărbaţilor. Aceştia, aproape în toate cazurile, au ştiut în tinereţe mai multă sau mai puţină franceză „dar slujbele militare sau administrative cărora îi s-au dedicai i-au făcut s-o uite.

Femeile, cărora le rămâne destul timp cu care, cel mai adesea, mai cu seamă în Rusia, nu ştiu ce să facă, îşi trec vremea citind romanele noastre şi făcând astfel progrese în cunoaşterea limbii franceze.

Într-adevăr, doamna Polnobokova vorbea admirabil franceza.

Am început prin a-mi cere scuze pentru faptul că mă prezentam în faţa ei în acel echipament războinic şi am vrut să glumesc pe seama temerilor gazdei noastre; dar. spre marea-mi uimire, ilaritatea mea n-a fost deloc molipsitoare. Doamna Polnobokova a rămas serioasă şi mi-a

---

[1] Henric al ÎH~lea (1551—1589), rege al Franţei <1574.—1589). (N. red.).

spus că băiatul avusese perfectă dreptate.

Şi cum continuam încă să mă îndoiesc, a apelat la soţul ei care i-a confirmat spusele.

De vreme ce guvernatorul împărtăşea. În această problemă, opinia generală, lucrul devenea grav.

Am cerut atunci câteva amănunte, care, de altfel, nu lipseau.

Chiar cu o seară în urmă, la ora nouă, se comisese un asasinat pe una din străzile din Kislar.

E drept că fusese o eroare. Cel ucis nu era cel urmărit.

Patru tătari – în general pe linia septentrională a Caucazului toţi tâlharii sunt numiţi tătari, oricărei familii de munteni i-ar aparţine, după cum sunt numiţi lesghini tâlharii de pe ţărmul meridional – patru tâlhari ascunşi sub pod îl pândeau pe un armean bogat ce trebuia să treacă pe acolo; a trecut un pârlit pe care l-au luat drept bogatul negustor aşteptat; l-au ucis şi de-abia atunci şi-au dat seama de greşeală, lucru care nu i-a împiedicat, însă, să-i ia cele ci te va copeici pe care le avea în buzunar; apoi i-au aruncat trupul în canalul de irigaţie.

Grădinile armenilor din Kislar* – să notăm acest lucru în treacăt – furnizează întregii Rusii vin, sub diferite nume franţuzeşti.

2 Q>

Cu câteva luni în urmă, pe când se întorceau de la târgul din Derbend, trei fraţi armeni pe nume Kaskolth au fost răpiţi împreună cu unul din prietenii lor, numit Bon jar; ştiindu-i bogaţi, tâlharii nu i-au ucis; i-au dus cu ei în munţi pentru a cere în schimbul lor o răscumpărare; dar, după ce i-au jefuit de veşminte şi i-au silit să meargă cale de vreo cincisprezece verste, legaţi de coada cailor, i-au pus să treacă înot apele îngheţate ale râului Terek încât doi au murit de congestie pulmonară, iar cel de-al treilea de ftizie, şi asta după ce se răscumpăraseră cu zece mii de ruble.

Al patrulea, nu tot atât de bogat ca ceilalţi, şi care reuşise să scape în schimbul promisiunii de a le sluji tătarilor drept iscoadă, căci le făgăduise să-i anunţe îndată ce vreun armean bogat pleca în călătorie, neţinându-şi fireşte cuvântul, odată intrat în Kislar, nu mai îndrăznea să iasă din casă şi se aştepta să fie ucis dintr-o clipă într-alta în propria sa locuinţă.

Cu un an în urmă, colonelul Menden fusese ucis, el şi – cei trei cazaci din escortă, pe drumul de la Kasafiurt la Kislar; este adevărat că

atât colonelul, cât şi cazacii s-au apărat ca nişte lei şi au ucis şi ei cinci sau şase tătari.

În această privinţă femeile sunt mai puţin expuse decât bărbaţii căci, pentru a se întoarce în munţi, tătarii sunt obligaţi să-i facă pe prizonieri să traverseze de două ori râul Terek, iar femeile în general nu pot suporta această cufundare în apa îngheţată; una a murit pe drum, alte două au murit de congestie pulmonară, înainte ca banii de răscumpărare să fi sosit, iar familiile lor, aflându-le moartea, n-au mai socotit util să continue negocierile pentru nişte cadavre.

Afacerea le-a părut deci proastă tătarilor şi răpirea femeilor, care continuă să fie practicată cu succes în partea meridională a Caucazului, a fost aproape *cu* totul abandonată în nord.

Următoarea anecdotă va dovedi, de altfel, că răpirile pot fi practicate şi în alt mod.

Prinţul tătar B * * * îndrăgostit de doamna M * * * – se înţelege de la sine că mi-am notat în jurnal cele două nume şi că nu le dezvălui din pură discreţie, dar dacă cineva s-ar îndoi de acest lucru le-aş putea da în vileag – deci prinţul tătar B * * *, îndrăgostit de doamna M * * * care, la rândul ei, îi împărtăşea sentimentele, s-a înţeles cu ea s-o răpească.

Ea se afla la Kislar; în lipsa soţului, i-a cerut domnului Polnobokov cai, la o oră la care acestuia i-a părut primejdios să-i satisfacă cererea.

A refuzat categoric, deci.

Doamna M * * * a insistat, pretextând boala unuia dintre copii; înduioşat de această dovadă de devotament matern, guvernatorul a trimis un ordin scris şi doamna M a plecat.

Prinţul B * * * o aştepta pe drum, a răpit-o, a condus-o în aulul său, un fel de cuib de vulturi aflat pe o stâncă, la câteva verste de Petigorsk, şi a păstrat-o trei luni fără. ca soţul să ştie ceva de soarta ei. După trei luni, frumosul prinţ tătar – căci după câte se povestesc, prinţul B * * * e Un bărbat foarte frumos – fiind de acum mai puţin îndrăgostit, i-a dat de veste domnului M * * * că ştie unde se află soţia sa şi se oferă drept intermediar pentru răscumpărarea acesteia; domnul M * * * a acceptat, După o lună prinţul a scris că afacerea se aranjase pentru trei mii de ruble; domnul M * * * a trimis banii şi, după *o* săptămână, fl-a primit soţia, încântat de a o fi putut răscumpăra atât le ieftin.

m

Era chiar mai ieftin decât credea bietul soţ; căci, nu numai că îşi răscumpărase soţia, ci şi copilul pe care aceasta l-a născut după şase luni.

E un obicei de altfel, la prinţii tătari, să fure nevestele altora şi chiar pe fetele care urmează să le devină soţii; cu cât aceasta se petrece mai violent, cu atât face mai multă onoare pasiunii lor; apoi, se tocmesc pentru zestre cu tatăl, care acceptă de obicei condiţiile puse de ginere, căci acesta, având fata, îi este superior tatălui care nu mai are nimic.

Uneori, totuşi, tatăl se încăpăţânează; iată un exemplu:

Întâmplarea s-a petrecut în preajma râului Kislovsky.

Una dintre aceste răpiri avusese loc chiar pe când. contele Voronţov, locotenent al împăratului în Caucaz, nădăjduind să micşoreze numărul asasinatelor, le interzisese prinţilor tătari să poarte arme.

Tatăl fetei răpite, neputându-se înţelege cu ginerele său împrivinţa zestrei „s-a dus la conte pentru a i se plânge de răpire şi a cere să i se facă dreptate împotriva răpitorului.

Din nefericire, asemenea baronului de Nougis, din *Marian de Larme* \ tatăl se afla în fruntea unei gărzi de patru oameni şi erau cu toţii înarmaţi până-n dinţi.

Contele Voronţov, în loc să-i asculte plângerea, a ordonat să fie arestat cu gardă cir tot, fiindcă îi încălcase hotă-Firea.

Tătarul, auzind ordinul, şi-a tras pumnalul şi s-a aruncat asupra contelui Voronţov pentru a-l ucide.

Contele s-a apărat, şi a strigat după ajutor; garda a venit în goana mare; prinţul a fost arestat şi unul djă

oamenii săi a fost ucis pe loc.**2**

Ceilalţi trei au fugit pe muntele Bastov, unde se afla o peşteră în care s-au adăpostit.

Acolo au fost atacaţi şi au ucis şi ei douăzeci de cazaci.

Când erau pe punctul de a fi încercuiţi, au reuşit să scape.

Unul din ei a fost ucis în timpul fugii, al doilea s-a refugiat

---

[2] Marian de Larme, dramă în 5 acte, în versuri de V.

CN. red.).

într-un grajd, unde, un vizitiu aflat acolo din întâmplare, i-a străpuns pieptul cu o furcă; al treilea s-a cățărat ca o pisică pe balconul unui han și de acolo a susținut un adevărat asediu: a ucis doisprezece oameni și a sfârșit prin a cădea, ciuruit de gloanțele trase de la ferestrele vecine.

Urmele gloanțelor și petele de sânge mai sunt încă vizibile; hangiul își face din asta un fel de reclamă și le arată călătorilor care trag la el.

Desigur că refuză să le arate și celor care trag la vecinii săi.

Aș mai putea povesti vreo douăzeci de istorii asemănătoare dând numele eroilor lor, vii sau morți, dacă n-ar trebui să lăsăm loc și pentru restul drumului, căci de istorii nu vom duce lipsă.

Am stat de vorbă o oră cu doamna Polnobokova, care, în paranteză fie spus, avea în salon unul dintre cele mai frumoase covoare persane pe care le-am văzut vreodată. Ne-a invitat să venim pe seară, să luăm ceaiul cu ea, iar soțul ei ne-a prevenit că, de teama unui accident, ne va trimite doi cazaci.

Am vrut să refuzăm această onoare.

— În cazul acesta, ne-a spus el, contramandez invitația soției mele; nu vreau să vi se întâmple o nenorocire în drum spre mine.

Ne-am grăbit, la această amenințare, să-i acceptăm pe cei doi cazaci.

La poartă, am găsit troica guvernatorului care ne aștepta cu caii gata înhămați. Doar în Rusia ai parte de asemenea atenții. Călătorul le latinește la tot pasul și, când nu crede, ca domnul de Custine \ că ele se datorează propriului merit, trebuie să fie într-adevăr recunoscător…

În ceea ce mă privește, le voi consemna cu de-amânuntul și, cum acesta este singurul mijloc de a-mi dovedi recunoștința față de cei ce s-au arătat binevoitori, cer îngăduința de a nu le trece cu vederea.

Troica ne-a adus înapoi acasă. Voiam să-mi schimb cizmele ca să mă duc la șeful poliției.

L-am găsit pe acesta așteptându-mă.

Jenai, mi-am cerut scuze pentru întârziere și i-am arătat cizmele mânjite de noroi până la carâmb.

Altminteri, eram bine echipat: aflând pe ce fel de drumuri urma să umblăm, cumpărasem, la Kazan, niște cizme care-mi ajungeau până sus la pulpe.

Cu siguranță că în Rusia au fost fabricate cizmele de șapte poște ale lui Tom Degețel.

Şeful poliţiei venise să-şi ofere serviciile.

Abuzasem destul de el; nu mai aveam nimic să-i cerem; voiam doar să-i mulţumim.

Patru sau cinci sticle de vin de care n-aveam ştire, şi pe care le-am găsit rânduite pe pervazul ferestrei, reprezentau o nouă atenţie din partea lui.

Ne-a promis că ne vom revedea seara la guvernator.

I-am semnalat lui Moynet strada despre care am încercat să le dau cititorilor numai o idee; şi-a luat sub un braţ albumul, târându-l cu celălalt pe Kalino, şi-a pus,**3**

la străduinţele mele, un pumnal la centură, aventuri» du-se, la rândul său, afară din casă.

Kislarul este, altminteri, pentru un ochi de artist, un oraş foarte pitoresc. Era pentru întâia oară că amestecul de costume se ivea în faţa privirilor noastre uimite. Armeni, tătari, kalmuci, nogai, evrei se înghesuiau pe străzi purtându-şi fiecare, nealterat, costumul naţional. Populaţia stabilă este de nouă-zece mii de oameni; în zilele de târg ea se dublează şi cititorul îşi aminteşte că picasemla Kislar într-o zi de târg. Comerţul, în afara celui pe care îl fac tătarii, răpind bărbaţi, femei şi copii şi revânzându-i apoi familiilor lor, se face în primul rând cu vestitul vin al armenilor, cu ţuica distilată de ei, cu mătăsurile ţesute de localnici, cu orez, roaibă, susan şi şofran, culese din împrejurimi.

Moynet s-a întors după o oră: era minţit de noroi până peste cap, ceea ce nu l-a împiedicat deloc să fie încântat de Kislar.

Strada despre care îi vorbisem îl uimise şi făcuse după ea un crochiu minunat.

La ora şapte şi jumătate troica guvernatorului era. 3 a poartă.

Era precedată de doi purtători, de felinare; la lumina lor se vedeau strălucindu-le la centură patul pistoalelor şi plăselele pumnalelor.

Doi cazaci, cu şaşka1 la şold, cu puşca, pe genunchi, se aţineau pentru a călări de o parte şi de cealaltă.

Ne-am aşezat; troica, făclierii şi cazacii, au pornit în galop făcând să ţâşnească apa şi noroiul în jurul lor.

Pe drum mi s-a părut că aud: câteva împuşcături.

---

* Sabie cu iama puţin curbată <N. red).

Am ajuns printre primii. Doamna Polnobokova ne primise, mai înainte, fără să ştie cine eram; după costumul *mm*, mă luase, asemenea celorlalţi, drept un general francez şi, din pură ospitalitate, fusese, după cum îmi părea mie, cum nu se putea mai amabilă.

Mă înşelasem. Acum, când ştia că eram omul căruia pretindea că-i datorează cele mai plăcute distracţii, nu ştia cum să-mi mulţumească, la rându-i, pentru clipele minunate, spunea ea, pe care i le-am prilejuit.

Au sosit cinci sau şase invitaţi care, cu toţii, dar mai ales femeile, vorbeau perfect franţuzeşte.

Îi căutam din ochi pe guvernator. Doamna Polnobpfcova mi-a ghicit întrebarea.

— N-aţi auzit nişte împuşcături, în drum spre noi? m-a întrebat ea, – Ba da, am răspuns: trei împuşcături.

— Aşa este, au fost trase dinspre Terek şi venind din partea aceea, au întotdeauna o semnificaţie serioasă, Soţul meu este cu şeful poliţiei. Cred că au trimis cazacii în recunoaştere.

— Atunci, vom a cea veşti?

— Probabil; îndată.

Ceilalţi nu păreau câtuşi de puţin preocupaţi de împuşcături. Se discuta, se râdea; te-ai fi crezut într-un salon din Paris.

Guvernatorul şi şeful poliţiei au intrat şi s-au amestecat în discuţie fără ca pe chipul lor să se citească cea mai mică îngrijorare.

S-a servit ceaiul, cu o mulţime de dulceţuri armeneşti, unele mai ciudate decât altele. Erau unele făcute din dude, altele cu anghelică; bomboanele aveau şi ele specific oriental: se remarcau mai mult prin parfum decât prin gust.

Un servitor, îmbrăcat în costum cerchez, a venit să-i spună ceva la ureche. guvernatorului care i-a făcut un semn şefului poliţiei şi a ieşit.

Şeful poliţiei l-a urmat.

— Acesta-i răspunsul? am întrebat-o pe doamna Polnobokova.

— Probabil, mi-a răspuns. Mai luaţi o ceaşcă de ceai?

— Cu plăcere.

Mi-am îndulcit ceaiul, i-am pus un strop de smântână şi l-am sorbit cu înghiţituri mici nedorind să par mai curios decât ceilalţi.

Totuşi, privirea nu mi se dezlipea de la uşă.

Guvernatorul s-a întors singur.

Nu vorbea franţuzeşte. Am fost deci silit să aştept ca doamna Polnobokova să aibă bunăvoinţa de a-mi satisface nerăbdarea.

Ea a înţeles această nerăbdare, cu toate că-i părea, probabil, exagerată.

— Ei bine? am întrebat-o.

— S-a găsit cadavrul unui om străpuns de două gloanţe – mi-a spus ea – chiar la două sute de paşi de casa noastră; dar fiind complet despuiat, n-a putut fi identificat. E fără îndoială cadavrul unui negustor care a venit astăzi să-şi vândă marfa şi care o fi întârziat. Apropo, dacă astă seară ţineţi lumina aprinsă acasă, nu uitaţi să închideţi obloanele: puteţi primi un glonţ prin fereastră.

— La ce i-ar sluji celui care trage, de vreme ce uşa este încuiată?

— Din capriciu… Tătarii aceştia sunt nişte oameni atât de ciudaţi!

— Auzi? i-am zis lui Moynet, care făcea un crochiu în albumul doamnei Polonobokova.

— Auzi? i-a repetat Moynet lui Kalino.

— Aud, a răspuns Kalino cu gravitatea lui obişnuită.

Am scris nişte versuri în albumul doamnei Polonobokova, pe pagina imediat următoare celei pe care Moynet îşi făcuse crochiu! şi nu m-am ocupat de mort mai mult decât păreau ceilalţi să se ocupe.

După cincisprezece zile petrecute în Caucaz, înţelegeam această indiferenţă care, la început, mă mirase atât de mult.

La ora unsprezece toată lumea se retrase. Serala depăşise toate limitele obişnuite… De un an, poate, nicio serată nu se sfârşise la o asemenea oră.

Anticamera avea aerul unui corp de gardă. Fiecare dintre persoanele invitate venise cu unul sau chiar doi servitori înarmaţi până-n dinţi.

Troica mă aştepta la uşă cu cei doi făclieri şi cei doi cazaci.

Asta m-a costat trei ruble: una pentru vizitiu, una pentru făclieri şi una pentru cei doi cazaci; dar, dată fiind ciudăţenia senzaţiilor pe care tocmai le încercasem, n-am regretat…

N-am avut nevoie să închid obloanele, Gazda noastră care, hotărât, era foarte atentă cu noi, se ocupase de aceasta.

M-am culcat pe bancă, înfăşurat în şubă cu *carzincă1* drept pernă. Aşa îmi petreceam aproape toate nopţile, de când părăsisem Jelpativo.

— Tip ele portmantou cu două buzunare, asemănătoare cu o» desaga (N. red.).

— Moşie a domnului Dimitri Marişkin, unde am petrecut opt sau zece dintre cele mai frumoase zile ale vieţii mele (N. a.).

III

GAVRILOVICI-I

Când te-ai culcat, seara, pe o scândură, neavând drept saltea şi drept învelitoare altceva decât o şubă, nu este greu să-ţi părăseşti patul a doua zi de dimineaţă.

Am sărit jos dintr-al meu „când se crăpa, de ziuă. Mi-am cufundat capul şi mâinile în ligheanul de aramă pe care-l cumpărasem la Kazan, pentru a fi sigur că am unul cu mine, acesta fiind una dintre piesele cele mai rare din Rusia; apoi mi-am trezit tovarăşii de drum.

Noaptea trecuse fără nicio alarmă.

Trebuia să mâncăm în grabă şi să plecăm cât mai iute cu putinţă; urma să sosim destul de târziu la Şukovaia, viitorul nostru popâs de noapte şi, pentru a ajunge acolo, aveam de străbătut o regiune extrem de primejdioasă.

Era un desiş care mărginea drumul asemenea unui defileu şi care, pornind de lângă drum, urca pe munte…

Cu opt sau zece zile în urmă, un ofiţer foarte grăbit să ajungă la Şukovaia, negăsind cazaci la staţia Novo-Ucergdenaia, a vrut să-şi continue drumul în ciuda tuturor avertismentelor: călătorea în chibitcă, un fel de teleagă acoperită cu o capotă de cabrioletă…

În mijlocul desişului despre care tocmai. am vorbit, a. văzut, deodată, un cecen călare ţâşnind din hăţişuri şi venind spre el.

A încărcat pistolul şi, în clipa în care cecenul nu era decât la şapte paşi. de el, a. apăsat pe trăgaci.

Pistolul a ratat.

Cecenul avea şi el pistol. Dar, în loc să-l descarce asupra ofiţerului, l-a descărcat asupra unuia dintre caii de ia chibitcă.

Calul a căzut cu capul sfărâmat; vehiculul a trebuit să se oprească.

La auzul împuşcăturii, vreo zece ceceni pedeştri au ieşit, la rândul lor, din desiş şi s-au aruncat asupra ofiţerului care a rănit cu saşka pe unul sau doi dintre ei. Într-o clipă însă a fost răsturnat, jefuit cetluit şi cu gâtul legat de coada calului.

Muntenii săvârşesc această operaţie cu o admirabilă

îndemânare; întotdeauna au o funie gata pregătită, cu laţul deschis. Prizonierul era legat de cal, iar calul era gonit în galop, înainte ca victima să aibă timp de a striga după ajutor.

Din fericire pentru ofiţer, cazacii care nu se găseau la staţia pe care el o lăsase în urmă, se întorceau de la staţia următoare. Au văzut lupta de departe, şi au înţeles că se întâmpla ceva neobişnuit: au minat caii în galop, au ajuns la chibitcă, au aflat de la vizitiu ce se întâmplase şi au pornit în goană. mare pe urma tâlharilor.

Bandiţii care mergeau pe jos s-au aruncat pe burtă şi i-au lăsat pe cazaci să treacă; cel care era călare şi-a îmboldit calul cu genunchiul şi prizonierul cu biciul. Dar acesta s-a lăsat greu pe funie şi. a întârziat goana calului. Cecenul a auzit în spatele său galopul cazacilor şi şi-a tras pumnalul; ofiţerul a crezut că i-a sunat ceasul. Din fericire, munteanul s-a mulţumit să taie funia care-l ţinea pe prizonier agăţat de coada calului.

Ofiţerul s-a rostogolit în iarbă, pe jumătate sugrumat

Tâlharul s-a aruncat în Terek, cu cal cu tot.

Cazacii au tras un foc asupra lui, dar nu l-au nimerit

Munteanul a slobozit un strigăt de izbândă, a ajuns pe celălalt mal fluturându-şi puşca şi, de-acolo le-a trimis adversarilor un glonţ care i-a sfărâmat unuia dintre ei braţul.

Doi cazaci şi-au ajutat camaradul şi ceilalţi trei au venit în ajutorul ofiţerului: cecenul îl silea să treacă gol printr-un desiş de derjiderovof, încât tot trupul nu-i era decât o rană.

Unul dintre cazaci i-a dat calul său şi burcă, omul a ajuns la Şukovaia mai mult mort decât viu.

Doamna Polnobokova ne semnalase locul şi ne povestise istoria, iar noi i-am făgăduit că, pe cât ne va sta în putinţă, vom traversa acel *malo silio*, cum se spune în Spania, în plină zi.

Totuşi, nu puteam pleca fără să mâncăm.

În clipa când porunceam să fie jumulit unul dintre cei doi pui, pregătindu-mă să-l pun la tigaie, a intrat şeful poliţiei.

Venea să ne invite la el la masă; masa era gata şi n-aveam decât de traversat strada.

Voiam să mă scuz; dar mi-a mărturisit că soţia sa, care avusese de gând să meargă în ajun să-şi petreacă seara la sora ei, doamna Polnobokova, nu a îndrăznit să se ducă fără escortă – cititorul îşi aminteşte că toţi cazacii fuseseră mobilizaţi de-ndată ce s-au tras

focurile de armă. Soţia sa, deci, dorea să mă cunoască, iar el venise să mă invite, în mod special, în numele ei.

Nu puteam decât să mă supun.

Kalino a rămas să supravegheze împachetatul proviziilor; ne găseam în posesia a nouă sticle de vin excelent şi trebuia ca, dacă voiam să le luăm, ceea ce şi intenţionam, să le tratăm cu toată grija de care eram în stare.

1 Cuvânt cu cuvânt, *arborele care ţine* (N.a).

Urma să ne reîntâlnim cu el la şeful poliţiei, când caii vor fi gata înhămaţi la tarantas şi la teleagă.

Moynet şi cu mine l-am urmat pe şeful poliţiei.

Am găsit două doamne în loc de una. Era acolo şi în cumnată care nu voise să piardă prilejul de a-l vedea pe autorul lui *Monte Crisio* şi al *Muşchetarilor*, şi care, în acest scop, venise dis-de-dimineaţă.

Cele două doamne vorbeau franţuzeşte.

Una dintre ele, soţia şefului poliţiei, era o excelentă muziciană; s-a aşezat la pian şi ne-a cântat mai multe melodii ruseşti printre care *Gornaia-Verchini* de Leimontov.

Ivalino a sosit cu tarantasul şi teleaga şi, cum nu-l aşteptam decât pe el pentru a începe să mâncăm, ne-am aşezat la masă.

În chip firesc discuţia s-a purtat în jurul tătarilor.

Stăpâna casei ne-a confirmat ceea ce soţul ei ne spusese deja, şi anume că, oricât de mult dorise să mă vadă, nu îndrăznise să se ducă 3 a sora ei fără escortă, soţul ei plecând de îndată ce s-au auzit împuşcăturile.

Recomandările pe care ni le făcuse, cu o seară în urmă, doamna Polnobokova, au fost reînnoite cu şi mai multă insistenţă; fapt care le-a determinat pe doamne să ne spună că, nedorind să întârziem din pricina lor, ne îngăduiau să plecăm.

Trebuia neapărat să traversăm în plină zi pădurea de la Şukovaia.

Această nenorocită pădure îi neliniştea pe toţi.

Am început şi noi, asemenea celorlalţi, să fim preocupaţi de ea şi ne-am luat rămas bun de la încântătoarele noastre gazde care au vrut să ne vadă urcaţi în trăsură, drept care ne-au însoţit până la peron.

3 – Muntele de nisip, vei.

Me-am suit în tarantas. Soţia şefului poliţiei ne privea

îngrijorată; escorta noastră de şase cazaci nu părea să d liniştească.

— Vă neliniştește ceva, doamnă? am întrebat-o.

— Da, mi-a răspuns ea; n-aveţi alte arme în afară de pumnale?

Am ridicat pătura aruncată peste bancheta din faţă şi am scos la iveală trei puşti cu două ţevi, două carabine, dintre care una cu gloanţe explozive, şi un revolver.

— Oh, bine! a spus ea: doar că trebuie să ieşiţi din oraş cu puştile în mină, ca să se vadă că sunteţi înarmaţi», printre oamenii aceştia care vă privesc (într-adevăr se strânseseră roată în jurul nostru) sunt, poate, două sau că iscoade de-ale tătarilor.

Am urmat sfatul ce ne-a fost dat în chip atât de fratern fiecare dintre noi şi-a rezemat de genunchi palul unei puşti, Ne-am luat rămas» bun de la doamne şi atu ieşit din KMar în această postură fioroasă, în mijlocul tăcerii profunde a celor optzeci sau o sută de spectatori care *ne* priveau pierind.

Odată ieşiţi din oraş, ne-am aşezat puştile într-o poziţie mai comodă.

Când eşti obişnuit cu viaţa pariziană, cu siguranţa drumurilor Franţei este foarte greu să crezi în existenţa ums» pericol asemănător celui despre care ni se vorbea la tot pasul; întâlnirea noastră de alaltăseară, cele câteva focuri care-i urmaseră, *ne* arătau totuşi că eram într-o ţară, dacă nu chiar ostilă, în orice caz nesigură.

Într-adevăr, de-abia a doua zi aveam să pătrundemfetr-un ţinut cu adevărat ostil.

— În *impresfie*. Se dMr *prin* a povestit această ntfea bărt Kfelă care a fost mai degrabă awwrtfebent dea *neţtâză*. *deett o*-luptă serioasă (Na.1

m

Cu distanţa s-a înâtmplat ca şi cu pericolul îmi trebuia multă voinţă pentru a mă convinge că mă găseam în mijlocul acelor meleaguri de basm prin care călătorisem de atâtea ori pe hartă; pentru a mă încredinţa că Marea Caspică se află la câteva verste spre stânga; că străbăteam stepele Kalmukiei şi Tătariei şi că acest fluviu, pe malurile căruia eram siliţi să ne oprim, era acel Terek cântfrt de Lermontov, acel Terek care-şi are izvorul 3 a picioarele stâncii lui Prometeu şi care pustieşte pământul asupra căruia a domnit mitologica regină Daria.

Într-adevăr ne oprisem, la ţărmul Terekului şi aşteptam bacul

care trebuia să vină să ne ia după ce o caravană de cai, bivoli şi cămile va fi traversat râul.

Toate bacurile din Rusia, cel puţin în partea pe care am străbătut-o, sunt construite de guvern. Se frece gratis; în această privinţă, Rusia este ţara cu fiscalitatea cea mai redusă din lume.

În locul pe unde urma să-l traversăm, Terekul este de două ori mai lat decât Sena.

Am coborât din tarantas din pricina malurilor abrupteale fluviului şi ne-am. urcat pe bac cu o singură – trăsură, cealaltă neputînd fi luată în acelaşi timp.

Am sondat Terekul eu o prăjină; avea şapte: sauopt picioare adâncime. În ciuda acestei adâncimi, eeenii îi trec înot, cu prizonierii agăţaţi de coada cailor; şi e treaba nenorociţilor să-şi ţină capul cum or putea deasupra apei.

Aşteptându-ne teleaga şi pentru a demonstra şefului de escortă superioritatea armelor noastre asupra celor asiatice, am tras un foc cu carabina mea – care este, într-adevăr, una dintre cele mai bune arme – Bevisme 1 – *

1 Louis-*François Devisme* (1806 – 1873). celebru armurier francez. A – perfecţionat carabina şi revolverul, a inventat puşti şi pistoale cu trageri repetate, a fabricat gloanţe explozive, pentru vânătoare (N. red).

m spre doi pescăruşi cocoţaţi la şase sute de paşi de noi: glonţul a lovit, chiar între ei, locul pe care-l indicasem dinainte: în aceeaşi clipă Moynet ucidea, în zbor, un ploier – ceea ce nu l-a uimit mai puţin pe cazacul nostru decât bătaia şi precizia glonţului meu. Asemenea arabilor, popoarele caucaziene nu trag bine decât cu arma sprijinită; muntenii au o mică furcă ataşată la puşcă: de aceea, primul glonte, este cel cu adevărat primejdios, celelalte merg la întâmplare.

În vremea aceasta teleaga noastră a traversat şi ne-a ajuns din urmă. Mergeam acum printr-un ţinut mlăştinos, aflat într-un cot alte releului pe care l-am întâlnit din nou, dar pe care, de data aceasta, l-am trecut prin vad, în acelaşi timp cu caii., bivolii şi cămilele care ne precedaseră pe bac, la cealaltă traversare şi care, în timp ce noi traversam, ne-o luaseră înainte.

O trecere prin vad este totdeauna un spectacol dintre cele mai pitoreşti; ceea ce se desfăşura sub ochii noştri., în timp ce escorta se amestecase cu caravana străină, care traversa odată cu noi, era unul

dintre cele mai interesante ce pot fi văzute. Toată suflarea cailor şi a bivolilor trecea de bunăvoie: dar cămilele, care au oroare de apă, făceau nenumărate nazuri până să intre în fluviu. Ţipetele sau mai degrabă urletele păreau să aparţină mai curând unei fiare feroce şi nu paşnicului animal pe care poeţii l-au numit *corabia deşertului*[9] fără îndoială pentru faptul că pasul său, asemenea tangajului unui vas, îţi dă rău de mare.

Oricât ne-am grăbit să ajungem, din cauza ţinutului primejdios pe care îl aveam de străbătut, a trebuit totuşi să aşteptăm ca traversarea să se sfârşească.

Până la urmă, caii, ce profitau de trecerea prin râu pentru a se adăpa, bivolii care înotau ţinându-şi doar capul afară din apă, cămilele încărcate de conducătorii lor şi cle-abia muindu-şi pântecele în apă. graţie picioarelor lor lungi, au ajuns pe malul celălalt şi au pornit ia drum.

Am făcut şi noi la fel, luându-le-o apoi înainte, şi nimic nu ne-a mai oprit până la următoarea staţie.

Acolo nu ni s-a putut da decât o escortă de patru cazaci; erau la post doar şase şi era necesar să rămână cel puţin doi de pază.

De altfel, nu ne aflam încă prin locurile primejdioase şi, începând de aici, posturile de cazaci, având un fel de hulubărie care le slujea drept gheretă şi în înaltul căreia un om stătea de pază zi şi noapte, erau aşezate din cinci în cinci verste şi dominau tot drumul.

Aceste sentinele au la îndemână o legătură de paie gudronată căreia, noaptea, în caz de alarmă, îi dau foc. Acest semnal, ce se vede de la douăzeci de verste de jur-împrejur, adună într-o clipă toate posturile vecine în punctul care cere ajutor.

Am plecat cu cei patru cazaci ai noştri.

Aveam mereu prilejul să vânăm, fără a coborî din tarantas: o mulţime de ploieri ciuguleau în dreapta şi în stânga râului; doar că zdrucinăturile tarantasului şi un drum pietros făceau ca tirul să fie extrem de dificil. Când, din întâmplare, pasărea în care trăsesem rămânea locului, unul dintre cazaci se ducea s-o caute şi, uneori, lua vânatul de jos trecând în galop fără să coboare de pe cal; se înţelege însă că doar cei abili făceau aceasta.

Pasărea era apoi adusă la cămară – astfel botezasem cele două buzunare exterioare ale tarantasului.

Dar curând am fost lipsiţi de această distracţie; vremea care,

încă de dimineaţă era ceţoasă, s-a posomorât din ce Io ce mai mult şi o pâclă deasă s-a răspândit peste câmpie, îngăduindu-ne să vedem doar la cinci paşi în jurul nostru.

Era cu adevărat vremea cocenilor. Cazacii şi-au strâns cercul împrejurul vehiculelor noastre, invitându-rie să punem gloanţe în puştile de vânătoare, încărcate cu alice pentru prepeliţe.

N-a fost nevoie să ni se spună de două ori; în cinci minute am înlocuit alicele cu gloanţe şi am fost gata să facem faţă atacului a douăzeci de bărbaţi.

Puteam trage zece focuri fără să fie nevoie să încărcăm arma din nou.

De altfel, la fiecare staţie ordinul le era transmis cazacilor şi vizitiilor, iar gradul pe care aceştia bănuiau că îl am mi-ar fi servit, în caz de nevoie, să fiu ascultat orbeşte.

În clipa, în care i-am şi zărit pe ceeeni, cele două vehicule s-ar fi oprit şi s-ar fi aşezat în linie, la patru paşi unul de celălalt; caii înhămaţi ar fi umplut intervalul şi, la adăpostul baricadei neînsufleţite şi însufleţite am fi susţinut focul în vreme ce cazacii ar fi luat parte la acţiune ca trupă mobilă.

Cum, la fiecare schimbare de escortă, aveam grijă să le arăt cazacilor precizia şi bătaia armelor noastre, acest fapt le dădea o încredere în noi pe care ei nu ne-o Inspirau întotdeauna, mai cu seamă când aveam drept apărători nişte *gavrilovici*.

Acest din urmă cuvânt cere o explicaţie.

E vorba despre cazacii de pe Don, care nu trebuie confundaţi cu cazacii de linie.

Cazacul de linie, născut pe acele meleaguri, faţă – faţă cu duşmanii, familiarizat încă din copilărie cu primejdia, devenit soldat; încă de la doisprezece ani şi t. Petre.

m:

cându-şi doar trei luni pe an la el în sat, stând călare şi sub arme până la cincizeci de ani, este un admirabil soldat, ce face războiul ca un artist şi căruia primejdia îi face plăcere.

Din aceşti cazaci de linie, ale căror formaţiuni au fost întemeiate de către Ecaterina, amestecaţi cu cecenii şi cu lesghinii cărora le-au răpit fiicele „aşa cum romanii erau amestecaţi cu sabinii, a rezultat o rasă încrucişată, arzătoare, războinică, veselă, îndemânatică, întotdeauna pusă pe râs, pe cântec şi pe bătălii. Se povestesc în

legătură cu ei acte de bravură de necrezut; de altfel îi vom vedea la lucru.

Dimpotrivă, cazacul de pe Don, luat din câmpiile sale paşnice, adus de pe malurile fluviului său maiestuos şi liniştit pe ţărmurile tumultuoase ale Terekului sau pe malurile de piatră goală ale Kurei, smuls din sânul] familiei sale de agricultori, nedezlipit de lancea lui lungă, care-i este mai degrabă o piedică decât unj mijloc de apărare, posomorât din pricina acestei prăjini pe care se încăpăţânează să nu o părăsească, neîndemânatic când e vorba să mânuiască puşca şi să mine calul, cazacul de pe Don aşadar, care este un soldat destul de bun în campanie, este un execrabil soldat de ambuscadă, prin râpe, tufişuri şi munţi.

De aceea, cazacii de linie şi corpurile de armată tătare, excelente trupe de hărţuială, îşi bat joc veşnic de *gavrilovici*, nume care-i aduce la desperare pe cazacii de pe Don.

De ce?

Iată:

Odată, cazacii de pe Don alcătuiau o escortă; aceasta, a fost atacată de ceceni şi a luat-o la fugă.

Un tânăr cazac care călărea mai bine decât ceilalţi.

după ce-şi aruncase lancea, pistoalele „saşka, fără papahă, ca privirea îngrozită, pierdut de spaimă, a intrat în galop întins în curtea postului, strigând cu ultimele sale puteri;

— *Zastupi za nass*, *Gavrilovici*!

Ceea ce însemna: Scapă-ne, fiu al lui Gabriel?

Apoi, în urma acestui suprem efort, a căzut leşinat de pe cal.

De atunci, ceilalţi cazaci şi tătari îi numesc pe cazacii de pe Don *gavrilovici*.

Muntenii, care-şi răscumpără cu orice preţ camarazii căzuţi în mâinile ruşilor, dau patru cazaci de pe Don sau doi oşteni tătari pentru un cecen, un cerchez sau un lesghin; dar schimbă om contra om, un cazac de linie pentru un muntean.

Niciodată muntenii nu-l răscumpără pe unul dintre ai lor rănit de lance: dacă a fost rănit de lance înseamnă că a fost rănit de un cazac de pe Don şi, după părerea lor, numai un laş poate fi rănit de un astfel de luptător.

Nu-l răscumpără nici pe cel rănit în spate; această măsură se explică prin ea însăşi: omul rănit în spate a fost rănit în timp ce fugea.

Or, pentru moment, escorta noastră era alcătuită dâu gavrilovici, ceea ce nu era de loc liniştitor, pe o asemenea vreme neguroasă.

Am străbătut astfel, prin ceaţă, cu arma încărcată pe genunchi, cele zece – douăsprezece verste care ne despărţeau de staţie, traversând două sate fortificate şi înconjurate de palisade, Kugetenkaia şi Şerbotoskaia.

Primul mijloc de apărare al acestor sate care se aşteaptă în orice clipă să fie atacate de ceceni este un larg şanţ care le înconjoară complet.

Un gara viu de derjiderovo înlocuieşte zidul cu care se înconjoară oraşele aflate în război, fiind cel puţin la fel de dificil de escaladat, în) plus, fiecare casă, ce poate deveni o citadelă, este înconjurată de un parmaclâc înalt de şase picioare, căruia unii îi adaugă şi un mic zid cu guri de tragere.

La fiecare poartă a satului, păzită de o santinelă, se af. la unul dintre acele posturi înălţate de unde privirea cuprinde întreaga vecinătate.

O santinelă care se schimbă ia două ore veghează zi şi noapte în acest post.

Toate puştile sunt în permanentă încărcate: jumătate dintre cai sunt întotdeauna înşeuaţi.

De, la doisprezece până la cincizeci de ani fiecare bărbat este soldat.

Fiecare. îşi are legenda sa. sângeraasă, ucigaşă, îngrozitoare., care ar putea rivaliza cu cele pe care ni le povesteşte, în chip atât de poetic. Cooper. *1*

Am ajuns la staţia Şukoipost.

Acolo ne aştepta un spectacol minunat.

Soarele, care de cât va timp lupta cu ceaţa, izbutise să o străpungă; aburul se destrăma în fâşii late, tot mai transparente, prin care începeam să zărim siluete limpezi şi neclintite.

Dar, erau oare munţi? Erau nori?

Îndoiala a mai dăinuit câteva clipe; în sfârşit, soarele a făcut un ultim efort, ceaţa rămasă s-a risipit în fâşii vaporoase şi întregul lanţ maiestuos al Caucazului s-a întins în faţa noastră, de la Chat-Eibruz până la Elbrus.

Kasbek-ul, poetic eşafod al lui Prometeu, se înălţa cu vârful

acoperit de zăpadă.

O clipă am rămas muţi în faţa acestei splendide panorame; nu erau nici Alpii, nici Pirineii; nu era nimic

— *James F'enimore Cooper* (1789 – 1851), romancier american, autor al celebrului roman de aventuri „Ultimul mohican (N. – red).

din ceea ce mai văzusem, nimic din ceea ce memoria ne putea aminti, nimic din ceea. ce imaginaţia noastră visase vreodată.

Era Caucazulj teatrul în care cel dintâi poet dramatic al antichităţii plasează acţiunea celei dintâi dintre dramele sale, dramă al cărei erou este un titan şi ai cărei actori să-l zeii!

Cât regretam, că nu aveam, la mine tragediile lui Es. chil!

M-aş fi oprit acolo, m-aş fi întins şi aş fi recitit *Prometeu*, de la primul până la ultimul vers.

Înţelegi dara de ce grecii au făcut ca lumea să destindă de pe aceste magnifice culmi.

Este avantajul ţărilor cu istoric asupra celor necunoscute. Caucazul.es. te istoria zeilor şi a oamenilor.

Himalaya şi Chimborazo sânij doar doi munţi, unul de douăzeci şi şapte de mii de picioare înălţime, celălalt de douăzeci şi şase de mii.

Cel mai înalt vârf al Caucăzului nu; are decât şaisprezece mii de picioare, dar el slujeşte drept piedestal operei lui Eschil!

Nu-l puteam, convinge pe Moynet să deseneze ceea ce vedea. Cum să redai una dintre cele mai colosale opere ale naturii, slujindu-te de un capăt de creion şi de o foaie de hârtie?

Totuşi, a. Încercat.

OFIŢERII RUŞI ÎN CAUCAZ

O dată caii înhămaţi şi desenul lui Moynet terminat… pornit din nou la drum.

Nu mai eram preocupaţi nici de ceceni, nici de cerchezi Dacă nu ni s-ar fi dat o escortă, nici nu ne-am îi dat seama de toate acestea, / atât eram de impresionaţi «te sublima înfăţişare a Căucazului.

Ga şi cum ar fi fost mândru de izbânda sa asupra ceţii» soarele strălucea din plin. Nu mai era toamnă, ca la Kislar; venise deja vara, cu toată lumina şi căldura ei, Pe cer, vulturi mari se roteau în cercuri uriaşe pe care! le încheiau fără să bată măcar o singură dată din aripi; doi s-au. ridicat din stepă şi s-au dus la o verstă depărtare, să se aşeze pe un copac în care îşi făcuseră cuibul din primăvara trecută.

Intrasem pe un drum strâmt şi noroios, mărginit de o parte şi de

alta de imense bălţi; acestea erau populate" de păsări acvatice de toate soiurile t pelicani, dropii, spurcaci, cormorani, raţe sălbatice; se găseau acolo reprezentanţi ai fiecărei specii.

Pericolul în care se: află omul face ca animalele să trăiască în siguranţă în acele ţinuturi aproape pustii, populate doar de vânătorii de carne omenească; prea ades. visătorul riscă să devină el însuşi vânat, încât nu se urni simte îndemnat să ucidă alte jivine.

Toţi călătorii pe care-i întâlnisem pe drum; erau Mmmaţi până-n dinţi. Un tătar bogat care tocmai îşi vizitase înrmele, împreună cu fiul său, un copil de cincisprezece ani, şi cu patru nukeriJ părea un prinţ din evul mediu, eu suita sa.

Trecătorii erau rari; toţi purtau pumnal, pistol la forâu, puşcă în bandulieră.

Fiecare ne privea cu acel aer de mândrie pe care. i-l dă omului conştiinţa propriului curaj.

Cât de departe erau aceşti tătari aspri de ţăranii umili pe care-i întâlnisem de la Tver la Astrahan!

Într-o staţie de mai înainte Kalino ridicase biciul asupra unui vizitiu rămas în urmă.

— Ia seama! i-a spus acela, ducându-şi mâna la pumnal, aici nu mai eşti în Rusia.

Un ţăran rus ar fi primit lovitura şi m-ar fi îndrăznit nici măcar să ofteze.

Chiar şi pe noi începuse să ne câştige această încredere, mai bine – zis, acest orgoliu al omului independent; ni se părea că „având de luptat împotriva unei primejdii necunoscute, simţurile noastre dobândeau mai multă ascuţime, ca s-o prevadă, iar inima noastră mai multă energie, ca s-o înfrunte.

Primejdia este un lucru ciudat: începi prin a te teme de ea, apoi o sfidezi, apoi o doreşti; iar când vezi că se îndepărtează de tine, după ce ai înfruntat-o multă vreme, îţi lipseşte întocmai ca un prieten sever care-ţi spunea să te păzeşti.

Mă tem ca nu cumva curajul să fie doar o chestiune de obişnuinţă.

La staţia Novo-Ucergdenia, adică la cea care precede locul cu pricina, nu ni s-au putut da decât cinci cazaci; însuşi şeful de post mi-a mărturisit că era foarte puţin şi ne-a invitat să aşteptăm întoarcerea oamenilor săi.

Î Ostaş din garda personală a unui comandant; slugă (N. ied.).

L-am întrebat dacă, în cazul în care am aştepta întoarcerea acelora, ar urma să călătorim noaptea.

Ne-a răspuns că nu; că ne-am culca la post şi am porni din nou a doua zi de dimineaţă, împreună cu cincisprezece sau douăzeci de oameni.

— Cei cinci oameni se vor lupta, dacă vor fi atacaţi? l-am întrebat pe şeful de post.

— Răspund pentru ei: sunt oameni care de trei ori pe săptămână se războiesc cu muntenii; niciunul din ei nu se va da bătut.

— Atunci vom fi opt; e de-ajuns, să mergem, j

Am mai spus o dată în ce chip se vor aşeza trăsurile în caz de atac; am comunicat oamenilor noştri planul de apărare şi am plecat neîntârziat.

Soarele cobora cu repeziciune spre linia orizontului; Caucazui era splendid luminat. Salvator Roşa î, cu tot geniul său, n-ar fi putut egala acea vrajă a tonurilor pe care razele asfinţitului de soare o aruncau asupra întinsului lanţ de munţi.

Poalele muntelui erau vineţii, culmile trandafirii, iar spaţiile intermediare treceau, treptat, prin toate nuanţele de la violet la liliachiu.

Cerul era de aur topit.

Penei, ca şi penelului, îi e la fel de dificil să urmărească lumina în repezile-i estompări; în vreme ce privirea s-ar muta de pe obiectul pe care-l contemplă pe hârtie, acesta şi-ar şi schimba culoarea şi, prin urmare, întregul aspect.

La trei sau patru verste de noi vedeam, ca pe o linia întunecată, pădurea pe care trebuia să o traversăm. Dincolo de pădure drumul se bifurca.[4]

Unul dintre cele donai drumuri, mergând spre Mosdok şi Vladikavkas, taie Caueazul în două şi, urmând defileul Banal, duce la Tiflis.

Acesta este parcurs pe caii de poştă şi, chiarj periculos fiind, nu este totuşi atât de primejdios incit dificultăţile să întrerupă comunicaţiile.

---

[4] Salvatore Rosei (1015—1673), picior, poet şi muzician Italian (NI redL).

Celălalt, care calcă hotarul Baghestanului, trece la douăzeci de verste depărtare de reşedinţa lui Şamil şi se învecinează, pas cu pas, cu populaţiile vrăjmaşe; şirul staţiilor de poştă este şi el întrerupt pe o distanţă de şaizeci sau optzeci de verste.

Pe acesta din urmă m-am hotărât să-l aleg; de la Tiflis, urma să revin pentru a vizita trecătoarea Daria! şi defiieurile Terekului. Cursul acestuia mă însoţea până la capitala Georgiei, prin Temirkhan-şura, Derbend, Baku şi Şumaka, adică pe un drum pe care nimeni nu-l urmează, de obicei, din cauza dificultăţilor pe care le ridică şi mai cu seamă din pricina pericolelor prin care. treci străbătându-L

Într-adevăr, pe acest drum totul este primejdios; nu se poate spune: „Duşmanul este aici sau dincolo „duşmanul este pretutindeni. Un pâlc de copaci. Înseamnă duşmanul; o râpă – duşmanul; o stâncă – J duşmanul. Duşmanul nu este în cutare sau cutare loc; locul. Însuşi îţi este duşman.

De aceea fiecare lucru are câte un nume evocator's Pădurea Sângelui, Râpa Hoţilor, Stânca Morţii.

Putem spune, pe bună dreptate, că pentru noi aceste primejdii erau în chip considerabil diminuate datorită iscăliturii în alb a prinţului Banaţinşky, care ne îngăduia să luăm o escortă numărând atâţia oameni câţi ar fi cetuţ împrejurările.

4 8

Din nefericire: însă. după cum s-a văzut, această permisiune era adesea iluzorie. Douăzeci de oameni n-ar fi fost prea mulţi; dar cum să iei o escortă de douăzeci de oameni când la corpul de gardă nu sunt decât şapte?

Ne apropiam cu repeziciune de pădure; cazacii noştri şi-au scos puştile şi pistoalele din toc, verificându-le cocoşul, şi ne-au spus să luăm aceleaşi măsuri.

Începea să se însereze.

De-abia intrasem în hăţiş că s-a şi ridicat un stol de potârnichi care s-a dus să se aşeze la douăzeci şi cinci se paşi, în desiş.

Atunci, instinctul meu de vânător a învins; am scos gloanţele din puşca Lefaucheux, ana pus două alice, am oprit trăsura şi am coborât.

Movnet şi Kalino, cu puştile încărcate cu gloanţe, s-au ridicat în tarantas şi s-au pregătit să-mi acopere retragerea» în caz de nevoie.

Doi cazaci cu puşca în mână mă însoţeau, unul la dreapta şi altul la stânga.

IBe-abia am făcut zece paşi im desiş şi potimichile şi-au Mai zborul; una dintre ele s-a despărţit de stol uşucându-mi ochirea; a. căzut la al doilea foc şi a venit să se aşeze laolaltă cu ploierii, în sacul tarantasului.

Apoi an» urcat sprinten în trăsură şi am. pornit din nou în mare grabă.

— Acum ecl puţin, a spus unul dintre cazaci „dacă tătarii vor să ne atace, le-am dat de ştire unde suntem.

Tătarii erau altundeva; *am*. străbătut trecătoarea cea primejdioasă şi, cu toate că înserarea a urmat zilei şi noaptea a urmat curând înserării am ajuns vii şi nevătămaţi la Şukovaia.

Un cazac ne-a luat-o cu zece minute înainte pentru a cere comandantului staţiei să ne indice o locuinţă. Şukovaia era un post militar, nu mai trebuia, ca la Kislar, să ne adresăm şefului poliţiei, ci colonelului.

Câteva avanposturi vegheau asupra satului şi, cu toate că se găsea acolo un batalion, adică o mie de oameni, am observat că măsurile de prevedere erau aceleaşi ca pentru nişte simple staniţe căzăceşti.

Ni s-au dat două camere, deja ocupate ele doi tineri ofiţeri ruşi. Unul se întorcea de la Moscova, unde fusese în concediu la părinţi; se ducea să-şi regăsească regimentul la Derbend. Celălalt, un locotenent din regimentul de dragoni Nijni-Novgorod, venit de la Ciriurth pentru o remontă, îi aştepta pe soldaţii care se duseseră în împrejurimi să cumpere ovăz.

Tânărul ofiţer aflat în concediu era foarte grăbit să se întoarcă la Derbend, dar, cum n-avea niciun drept la escortă, şi, dacă ar fi călătorit singur n-ar fi făcut douăzeci de verste fără să fi fost ucis, aştepta ceea ce se numeşte o *ocazie*.

Ocazia este o adunare a unui" număr destul de mare de persoane îndreptându-se către acelaşi punct, pentru ea un şef de corp să-şi ia răspunderea de a da caravanei o escortă suficientă care să o apere; această escortă este de obicei alcătuită din vreo cincizeci de pedeştri şi din douăzeci sau douăzeci şi cinci de călăreţi. Cum, printre drumeţi, există aproape întotdeauna un anumit număr de persoane ce călătoresc pe jos, grupul merge în pas obişnuit şi etapele cele mai mari sunt de cinci sau şase leghe.

Tânărul nostru ofiţer trebuia să facă aproape cincisprezece zile

pentru a merge de la Şukovaia la Baku.

Era disperat, fiind deja puţin în întârziere în privinţa reîntoarcerii la regiment.

Sosirea noastră a fost, deci, pentru el, un adevărat noroc. Putea să profite de escortă şi, cum avea o chibitcă, urma să meargă între tarantas şi teleagă.

Cât despre celălalt ofiţer, ne-a primit şi mai bucuros, mai cu seamă că degustase din plin vinul de Kislar despre care se spune că este unul din vinurile ce dezvoltă în cel mai înalt grad sentimentele filantropice.

O Dacă întregii omeniri i s-ar putea da să bea vin de Kislar, toţi oamenii ar fi în curând fraţi.

Caucazul are asupra ofiţerilor ruşi efectul pe care-l are Atlasul asupra ofiţerilor noştri din Africa; izolarea aduce cu sine plictisul, plictisul – beţia.

Ce poate face un biet ofiţer, singur, fără soţie, fără cărţi, într-un post cu cinci bărbaţi?

Bea.

Doar că cei ce au imaginaţie însoţesc această activitate, mereu aceeaşi, constând din a face să treacă vinul sau vodca din sticlă în pahar şi din pahar în gâtlej, eu amănunte mai mult sau mai puţin pitoreşti.

Am făcut cunoştinţă în timpul călătoriei noastre cu un căpitan şi cu un medic-chirurg care ne-au oferit, în această privinţă, cel mai extins repertoriu de astfel de fantezii.

Fiecare ofiţer are în serviciul său o ordonanţă; aceasta se numeşte *demele*. Căpitanul nostru, după serviciul de dimineaţa, se întorcea, se culca pe patul de campanie şi îi spunea ordonanţei:

— Brizgââov (Brizgalov era numele soldatului), ştii că plecăm?

— Da, căpitane, ştiu.

— Ei, bine, atunci cum nu fmlern pleca pe nemlo. – cate „să mâncăm, dragul meu, o coajă de pline, s dăm* o duşcă şi apoi să te duci să iei caii ca să-i înham! la teleagă.

— Bine, căpitane, răspunde Brizgalov.

Şi Brizgalov aducea o bucată de pline „hrănză-jşi o sticlă devodcă; căpitanul un stăpfn prea bun pentru a se înfrupta de unul singur, îi dădea lui Brizgalov să mănânce un colţ de pline şi să bea un pahar de votcă, făcând şi ei acelaşi lucru: doar că el bea mai degrabă

două pahare în loc de unul şi odată golite, spunea:

— Aşa! cred că e timpul să te duci după cai… *Avem* un drum lung de făcut „dragul meu. Să nu uităm asta 1

— Oricât ar fi de lung, îmi face plăcere, dacă mergcu dumneavoastră, căpitane, răspundea amabilul demele…

— Îi vom face împreună, dragul meu, ÎI vom face împreună. Oamenii nu sunt oare fraţi? Lasă-mi vodca *şi* paharele, să nu mă plictisesc prea tare aştepţindu-te şi du-le după cai, Bute, Brizgalov, du-te!

Brizgalov ieşea, lăsându-i căpitanului timpul necesar pentru a bea un pahar-două de vodcă, apoi se întorcea*, ţinând în mână un zurgălău dintre cei care se agaţă te L.

— Iată caii. căpitane!

— Bine; pune să-l înhame şi grăbeşte-l pe vizitii

— Ca să nu vă plictisiţi până atunci, J beţi o duşcă.

— Ai dreptate, Brizgalov, doar că nu-mi placesă beau singur, e un obicei de beţivan… Ia un pahar şi bea, băiete. Voi, înhămaţi înhămaţi*!*

Cete două. pahare, odată golite:

™ Sistem gata, căpitane, spunea Brizgalov.

— Ei bine, atunci să mergem!

5 Numele cercului de lemn *pe* caret poartă peste ea kdde mijloc din atelajul *nxm* troici-CN: „at-js.

Şi căpitanul se culca, iar Brizgalov se aşeza la picioarele patului, scuturând zurgălăul, ce imita zgomotul unei troici în mers.

Căpitanul aţipea.

După o jumătate de oră:

— Căpitane, zicea Brizgalov, am ajuns la staţie.

— Hm, ce spui? se mira căpitanul trezindu-se.

— Spun că am ajuns la staţie.

— Atunci să bem o duşcă, Brizgalov.

— Să bem o duşcă.

Şi cei doi tovarăşi de „călătorie ciocneau frăţeşte şi-şi goleau, fiecare, paharul de vodcă.

— Să mergem., să mergem, spunea căpitanul, sunt grăbit.

— Să mergem., repeta Brizgalov.

Ajungeau la o a doua staţie, unde mai beau o duşcă; la a patra staţie sticla era goală.

Brizgalov se ducea să aducă alta.

La a zecea staţie, căpitanul şi ordonanţa, se rostogoleau unul lângă altul, beţi morţi.

Pentru ziua aceea, călătoria se sfârşise.

Medieul-ehirurg proceda în alt chip.

Locuia într-o casă în stil oriental, cu nişe săpate în zid. La şapte dimineaţa ieşea să facă vizita la spital; după cum avea mai mulţi sau mai puţin bolnavi, vizita dura mai mult său mai puţin.; apoi se întorcea.

În absenţa sa, ordonanţa avea obiceiul să-i pună câte două pahare cu punci în fiecare nişă.

De îndată ce se întorcea, doctorul îşi începea turul locuinţei:

— Hm, zicea oprindu-se în faţa primei nişe, ce crivăţ bate în dimineaţa asta!

— Un crivăţafurisit! răspundea tot el.

— Nu e bine deloc pentru sănătate să ieşi cu stomacul gol, pe un asemenea vânt

— Aveţi dreptate; luaţi ceva?

— Aş bea cu plăcere un pahar de punct

— Pe legea mea, şi eu Kascenko *l* două pahare de punct dragul meu.

— Iată-le, domnule.

Şi doctorul care punea întrebările şi dădea şi răspunsurile, mulţumindu-se să-şi schimbe doar intonaţia, lua câte un pahar de punci în fiecare mină, îşi ura tot felul de noroace şi golea paharele.

La a doua nişă, formula se schimba, dar deznodământul era mereu acelaşi.

La ultima nişă, băuse deja douăzeci de pahare de punci; din fericire, această ultimă nişă se afla lângă pat

Doctorul se culca încântat de sine; îşi vizitase toată clientela.

La Temirkhan-şura, am făcut cunoştinţă cu un comandant de batalion care, în campania din 1856, avusese de-a face mai cu seamă cu turcii şi păstrase faţă de aceştia o profundă aversiune din cauza unui glonţ pe care i-l înfipseseră în coaste şi a unei lovituri de sabie cu care-i însemnaseră obrazul.

Era un om minunat, brav până la temeritate, dar sălbatic şi solitar, încât nu se împrietenise cu niciunul dintre camarazi.

Găsise posibilitatea de a locui. Într-o căsuţă separată de ceilalţi la marginea oraşului.

Trăia acolo, în tovărăşia unui câine şi a unei pisici…

Câinele se numea Ruski şi pisica Turki

Câinele era o potaie răutăcioasă, cu blană albă şi pete negre, alergând pe trei picioare şi ţinându-şi-l pe-ai patrulea în aer având o ureche lăsată, iar pe cealaltă ridicată ca un paratrăsnet.

Pisica era o pisică obişnuită cenuşie.

Fină la cină, Turki şi Ruski erau cei mai buni prieteni din lume; unul mânca la dreapta şi celălalt la stânga şefului de batalion. Dar, după cină, comandantul îşi aprindea pipa, îi apuca pe Turki şi Ruski de pielea de pe grumaz şi se ducea să se aşeze pe un scaun pe care demcicul i-l pregătise la uşă.

Acolo, îi spunea pisicii:

— Ştii că eşti turc!

Iar câinelui:

— Ştii că eşti rus!

Şi amândurora:

— Ştiţi că sunteţi duşmani şi că trebuie să vă trageţi o păruială!

Preveniţi astfel, Ruski şi Turki erau frecaţi bot în bot; până într-atât încât, cu toată prietenia, sfârşeau prin a se supăra unul pe celălalt.

Atunci începea păruiala despre care le vorbise şeful de batalion; lupta dura până când unul dintre cei doi se dădea bătut. Aproape întotdeauna Ruski, adică potaia, era cel ce primea săpuneala.

Când am avut onoarea de a face cunoştinţă cu şeful de batalion, cu pisica şi cu câinele său, Turki avea nasul mâncat, iar Ruski era chior.

Îmi imaginez cu tristeţe ce va însemna viaţa acestui brav ofiţer dacă asupra lui se va abate nefericirea, care este cu neputinţă să-l ocolească, de a-i pierde într-o zi pe Ruski şi pe Turki.

Îşi va zbura creierii, în cazul în care nu se va apuca să facă vizite ca doctorul său. să călătorească asemenea căpitanului.

În privinţa simplilor cazaci, animalele lor preferate sâni; cocoşul şi ţapul.

Fiecare escadron de cavalerie îşi are ţapul său; fiecare post de cazaci îşi are cocoşul său.

Ţapul are o dublă utilitate: mirosul lui goneşte din grajd toate animalele dăunătoare: scorpioni, păianjeni, miriapozi.

Asta în ceea ce priveşte aspectul pozitiv şi material, în privinţa aspectului poetic: ţapul îi alungă pe toţi acei spiriduşi care, în timpul

nopţii, intră în grajduri, indicesc coamele cailor, le smulg fire de păr din coadă, li se urcă în spate şi îi mână să alerge în vis, fără să se mişte de fapt din loc. de la miezul nopţii până la ziuă.

Ţapul este stăpânul escadronului; caraghiosul îşi cunoaşte însemnătatea: dacă un cal vrea să bea sau să mănmce înaintea lui, se repede asupra impertinentului în coarnele, iar calul, care se ştievinovat nici măcar nu încearcă să se apere.

În ceea ce-l priveşte pe cocoş, el are, asemenea ţapului, o menire practică şi una poetică.

Menirea lui practică este să anunţe ora; cazacul de la Bon şi chiar cel de linie au arareori ceas şi încă şi mai rar un orologiu.

Menirea lui poetică este să păstreze vie amintirea şalului îndepărtat, *im* asistat, la bucuria unui întreg post de cazaci, cândeocoşul, care încetase cu desăvârşiresă mai cânte, şi-a recăpătat glasul.

Se adunaseră cu toţii p se întrebau asupra cauzelor care pit'useră lipsi pe Meiul cocof de veselie.

M

Unul dintre ei, mai priceput decât ceilalţi, şi-a dat cu părerea:

— Poate că nu mai cântă de supărare că n-are găini!

A doua zi, dis-de-dimineaţă, toţi au plecat în căutare pungaşii au adus trei găini.

N-au apucat să le lase jos şi cocoşul şi-a recăpătat deodată glasul.

Ceea ce dovedeşte că nu* există nicio legătură între cocoşi şi tenori.

V

ABRECII

Prima mea grija, ajutagând la Şukovaia, a fost să-mi depun cartea de vizită la colonelul comandant al poştelor.

Şukovaia este. În privinţa noroaielor, o demnă rivală a Kislarului.

Apoi, m-am întors să mă ocup de cină.

Ceea ce era mai important se făcuse. Unul dintre ofiţerii noştri, cel ce se întorcea la Derbend, avea un slujitor armean care era un as în privinţa şaşlâcului. Ne făcea şaşlâc nu numai din carne de oaie, ci şi din ploieri şi potârnichi. Cât despre vin, n-aveam grijă: luasem cu noi nouă sticle şi starea de beatitudine în care se afla tânărul nostru locotenent

ne dovedea că vinul nu lipsea câtuşi de puţin la Şukovaia.

Pe când ne terminam cina, a intrat colonelul. Venea să-mi facă o vizită…

Prima noastră întrebare privea chipul în care ne vom continua drumul. Cititorul îşi aminteşte că pe o distantă de cinzeci de verste linia de poştă este întreruptă, niciun comandant nevrând să-şi expună caii la a fi răpiţi în fiecare noapte de către ceceni.

Colonelul ne-a asigurat că, pentru optsprezece sau douăzeci de ruble vom încheia târgul cu vizitiii din ţinut şi ne-a promis să ne trimită, chiar în aceeaşi seară, câţiva oameni care închiriază cai, şi cu care urma să ne înţelegem…

Ofiţerul din Derbend ne-a întărit această speranţă, începuse deja să se tocmească pentru cei trei cai de la chibitca sa şi stabilise un preţ de douăsprezece ruble

Într-adevăr, la un sfert de oră după plecarea colonelului, au apărut doi vizitii cu care ne-am înţeles la preţul de optsprezece ruble (şaizeci şi doi de franci).

Era foarte rezonabil, pentru treizeci de leghe, cu atât mai mult cu cât, graţie escortei noastre, cu care vizitiii puteau să se întoarcă, nu era nicio primejdie pentru cai.

Plini de încredere în cuvântul celor doi vizitii, ne-am întins pe bănci şi am adormit ca şi cum ne-am fi culcat pe cele mai moi saltele din lume.

Trezindu-ne, le-am spus oamenilor noştri să se ducă după cai.

Dar în loc e \ cai au venit vizitiii. Se răzgândiseră, drăguţii de e. În loc de 18 ruble voiau acum 25. adică 100 de franci.

Aveau această pretenţie pentru că în timpul nopţii dăduse îngheţul.

Nimic nu mă revoltă mai mult decât hoţia vădită. Şi aceasta era tocmăx o astfel de hoţie. Fără a şti cum vom mai pleca, i-am dat pe uşă afară pe cei doi, însoţindu-i cu o înjurătură rusească, pe care o învăţasem pentru ocazii deosebite şi pe care, după îndelungi repetiţii, ajunsesem s-o pronunţ destul te corect.

— Şi acum, ce ne facem? m-a întrebat Moynet.

— Vom vedea o minunăţie de care n-am fi avut parte dacă n-ar fi fost cei doi coţcarL

— Ce anume?”

— Vă aduceţi aminte de *Permisia de zece ore* a prietenului

nostru Giraud?

— Desigur.

— Ei, bine, se află în preajmă un încântător sat căzăcesc care are o asemenea reputaţie pentru statornicia bărbaţilor, complezenţa părinţilor* şi frumuseţea femeilor, încât nu există niciun tânăr ofiţer din Caucaz care să nu-i fi cerut colonelului său măcar o dată în viaţă, o permisie de şaizeci de ore pentru a-l vizita.

— Nu este satul despre care ne-a vorbit Dandră şi pe care ne-a recomandat să-l vedem, întrecere?

— Tocmai… Ei bine, era să trecem fără să-l vedem.

n-Cum îi spunea?

— Cervelona.

Îşi la câte leghe se află?

— Ia doi paşi.

— Ei, cât?

— Treizeci şi cinci de verste.

— Ei, ei, aproape nouă leghe?

— Kouă leghe dus, nouă întors: deci optsprezece leghe.

— Şi cum călătorim?

— Călare, firește!

— E bine! Şi-aşa nu aveam cai!

— De înhămat n-avem; dar cai de călărie, câţi vrem. Kalino, explică-l colonelului de remontă dorinţa noastră de a merge călare la Cervelona şi veţi. vedea că ne va pune la dispoziţie întreaga remontă.

Kali.no i-a explicat locotenentului ce vrem.

— *Mojno*, nu-i aşa? l-am. Întrebat după ce cererea a fost făcută.

— *Mojno* 1 a. răspuns Kalino; dar pune o condiţie.

— Care?

— *Mojno* în rusește este totodată întrebare şi răspuns, – după intenţia cu care este rostit cuvântul: ca întrebare înseamnă: „Se poate?" şi ea răspuns; „Se poate!". (N. a.).

— Să vină cu noi;

— Tocmai voiam să-l invit

— Şi caii pentru nulâne? a întrebat Moyrset, omul prevăzător ai grupului.

— Fină mâine.j. oamenii noştri se vor gândi

— Mâine ne vor cere treizeci de rufele – Probabil.

— Şi?

— Ei bine, ce mai; vreţi! O să avem cai pe gratis!
— Ar fi o afacere I
— Puteţi să pariaţi pe mine dinainte f
— Să mergem la Cerveloaa.
— Ia-ţi acuarelele cu dumneata.
— De ce?
— Pentru că vei avea de făcut un portret.
— Ce portret?
— Pe cei al frumoasei Eudoxia Dogadiaks.
— De unde o cunoaşteţi?
— De la Paris, unde am auzit adesea vor Mndu-se despre ea.
— Să luăm atunci, acuarelele.
— Ceea ce nu ne va împiedica să ne luăm fie care puşca eu două focuri şi unsprezece cazaci drept eseortă-Kalino, prietene, du-te; să-i ceri pe cei unsprezece casacl

După o jumătate de oră cei cinci cai erau înhămaţi cei unsprezece cazaci pregătiţi de drum.

— Acum, l-am întrebat eu pe locotenentul nostru „în afară de colonelul comandant ai postului, se află alei *şi* colonelul comandant de regiment, nu-i aşa?
— Da.
— Cum se numeşte *l*. Colonelul Şatmesr»
— Unde stă?
— La zece paşi de-aici.
— Dragei Kalino, fii atât de bun şi du-i cartea mea de vizită colonelului Şatinov şi lasă-i vorbă că! la întoarcerea de la Cervelona, adică astă seară sau, dacă mă întorc prea târziu, mâine dimineaţă, voi avea onoarea să-i fac o vizită.

Kalino s-a întors.

— L-ai găsit pe colonel, dragul meu?
— Nu, nu se sculase încă; şi-a însoţit) ieri soţia la o nuntă şi s-au întors la trei dimineaţa; dar băieţelul lui, care n-a fost la bal, se sculase şi când v-a auzit numele, a, spus: „Îl cunosc pe domnul Dumas: este cel care a scris *Monte Cristo*".
— Fermecător copil! A spus douăsprezece cuvinte care mâine ne vor aduce şase cai; auzi Moynet?
— De-ar fi adevărat, a zis Moynet.
— O să fie, liniştiţi-vă! Pe cai!

Am încălecat. Trebuie să spun că nu m-am simţit deloc în largul meu, suit într-o şa căzăcească, cu opt degete mai ridicată decât spinarea calului. Este adevărat că, în schimb, scările erau cu şase degete mai scurte.

Într-o oră şi jumătate am ajuns la fortăreaţa Şedrinskaia, unde am făcut popas, ca să răsufle caii şi să schimbăm escorta.

Apoi, am pornit din nou la drum, urmând ţărmul Terekului cu care ne întâlnisem din nou.

Aveam în total o duzină de oameni; ţ după cum cred că am mai spus, doi mergeau în faţă, doi în spate, opt mă înconjurau.

Un fel de desiş înalt de trei picioare, în mijlocul căruia, din loc în loc, se ridica un pâlc de copaci de alt soi, se întindea de o parte şi de alta a drumului; la dreapta mea, cât vedeai cu ochii, la stânga, până la Terek.

Calul meu, trăgând capricios spre stânga, a făcut să se ridice, la cincisprezece paşi de drum, un stol de patârnichi.

Instinctiv mi-am smuls puşca de pe umăr şi am dus-o ia ochi: dar mi-am amintit că o încărcasem cu gloanţe şi că era inutil să trag.

Potârnichile se duseseră să se aşeze la vreo cincizeci de paşi în mijlocul hăţişului de derjiderevo.

Ispita era prea puternică. Am înlocuit cartuşele cu alice şi am descălecat.

— Aşteptaţi-mă, a spus Moynet, descălecind la rândul său.

— Să mergem la cincizeci de paşi unul de altul Vom avea astfel stolul la mijloc.

— Hei, a strigat Kalino.

— Ce s-a întâmplat, Ham întrebat întorcându-mi capul

— Şeful escortei spune că faceţi o imprudenţă.

— Bine. Potârnichile nu sunt decât la cincizeci de paşi: Să ne urmeze cinci sau şase cazaci.

Patru cazaci s-au desprins de grup, timp în care ceilalţi făceau semn avangardei să se oprească şi ariergărzii să grăbească pasul ca să ne ajungă din urmă.

Mergeam în direcţia potârnichilor şi a Terekului, în acelaşi timp.

Potârnichile îşi luaseră zborul la douăzeci de paşi de mine.

Am lovit una din primul foc. Văzând însă că e doar rănită, am tras din nou şi am ucis-o.

Pasărea a căzut.

— Ai văzut unde a căzut? l-am strigat lui Moynet, Am tras cu ochii în soare. Ştiu doar că a căzut şi atât.

— Aşteptaţi, mă duc să văd. a spus Moynet… v

N-a terminat de vorbit, că la o sută de paşi în faţa noastră a răsunat o împuşcătură, şi în acelaşi clipă în care am văzut fumul ara! auzit glonţul care trecea la trei paşi de mine şi-şi croia drum rupând vârfurile tufişurilor în care eram cufundaţi până la brâu.

În sfârşit, botezul focului!

Cazacii care ne; însoţeau au făcut cinci sau şase paşi înainte, ca să ne acopere.

Unul singur a rămas pe loc, sau, mai degrabă, şi-a însoţit în cădere calul lovit.

Glonţul pe care-l auzisem şuierând! îl atinsese pe bietul animal la capătul femurului şi-i rupsese un picior din faţă.

În vremea aceasta, întorcându-mă din drum, mi-am strecurat două gloanţe în puşca neîncărcată.

Un cazac îmi ţinea calul de frâu: am încălecat şi m-am ridicat în scări ca să văd mai departe.

Ceea ce mă mira, după câte aflasem despre obiceiurile cocenilor, era încetineala atacului: de obicei, o şarjă straşnică urma primei împuşcături.

În clipa aceea am văzut fugind dinspre Terek şapte sau opt oameni.

— Ura! au strigat cazacii noştri pornind să-i urmărească.

Dar, în vreme ce aceşti şapte-opt oameni fugeau, un om, unul singur, în loc să fugă, a ieşit din hăţişul din care trăsese focul strigând în timp ce-şi flutura puşca deasupra capului:

— *Abrec*! *abrec*.

— *Abrec*! au repetat cazacii.

Şi s-au oprit.

— Ce înseamnă *abrec*? l – am întrebat pe Kalino.

— Înseamnă un om care a făcut legământ să caute toate primejdiile şi să nu fugă din faţa! nici uneia.

— Şi ce vrea omul acesta, doar nu crede că ne poate ataca pe toţi cincisprezece, de unul singur?

— Nu! dar probabil că propune să lupte cu unul singur dintre noi.

Şi, într-adevăr, cecenul a adăugat câteva cuvinte la cele două

strigăte: *Abrec*! *abrec*

— Auziţi? mi-a spus Kalino.

— Aud, dar nu înţeleg.

— Îl provoacă pe unul dintre cazacii noştri la o luptă corp la corp.

— Spune-le că cel care va accepta va avea douăzeci de ruble din partea mea.

Kalino le-a făcut cunoscută oamenilorj oferta mea.

S-a scurs o clipă de tăcere, în care s-au privit între ei ca pentru a-l alege pe cel mai viteaz.

În vremea aceasta, la două sute de paşi de noi cecenul făcea tot felul de figuri cu calul, continuând să strige *Abrec*! *abrec*!

— Fir-ar să fie! dă-mi carabina, Kalino, am strigat la rândul meu; mor de poftă să-l dobor pe flăcăul acela.

— Staţi pe loc! ne lipsiţi de un spectacol interesant.

Cazacii noştri se sfătuiesc pentru a hotărî pe cine vor trimite. L-au recunoscut, este un *abrec* foarte renumit. iată-l pe unul dintre oamenii noştri care se oferă să lupte

Într-adevăr, cazacul ai cărui cal îşi rupsese piciorul, după; ce s-a încredinţat că *şur* & *msi* poate înzdrăveni animaM; venea să-şi ceară dreptul în felul în care se cere cuvântul! într-o adunare; pentru o: problemă personală.

Cazacii îşi procură caii şi armele din propriile venituri doar că, atunci elnd unui *carne* li se» ucide calul; colonelul său îi plăteşte în numele guvernului douăzeci şi două de ruble.

Pierde deci opt sau zece ruble, un cal acceptabil, costând arareori mai puţin de treizeci de ruble.

Cele douăzeci de ruble pe care le-am oferit celui care urma să accepte lupta îi procurau deci cazacului nostru rămas fără cal un beneficiu net de zece ruble.

Cererea sa de a lupta împotriva celui care-i rănise ca –, lui mi s-a părut atât de îndreptăţită incit i-am acordat sprijinul meu.

În vremea aceasta, munteanul continua să ne dea roată; se învârteal într-un cerc tot mai strâns, astfel încât se apropia de noi cu fiecare ocol.

Ochii cazacilor zvârleau flăcări: cu toţii se considerau provocaţi şi totuşi niciunul nu ar fi] tras vreun foc asupra duşmanului după provocarea rostită; cel care ar fi făcut un astfel de lucru ar fi fost

dezonorat.

— Ei bine, i-a spus şeful escortei, du-te!

— N-am cal, a răspuns cazacul; cine îmi împrumută unul?

Niciun cazac n-a răspuns. Nimeni nu se încumeta să-şi lase calul să piară, călărit de un străin, chiar dacă, într-o asemenea împrejurare, guvernul ar fi plătit cele douăzeci de ruble făgăduite.

Am sărit jos de pe calul meu, un excelent cal de remontă şi i l-am dat cazacului care s-a aruncat în şa.

Un altul din escorta noastră, un bărbat ce mi s-a părut foarte inteligent şi căruia, în timpul drumului, îi pusesem de trei sau patru ori nişte întrebări, prin intermediul lui Kalino, s-a apropiat de mine şi mi-a adresat câteva cuvinte.

— Ce spune? l-am întrebat pe Kalino.

— Vă cere permisiunea ca, dacă tovarăşului său i se întâmplă o nenorocire, să-l înlocuiască.

— Se cam grăbeşte, mi se pare; dar, în orice caz, spuneţi-i că sunt de acord.

Cazacul li s-a alăturat celorlalţi şi s-a apucat să-şi cerceteze armele ca şi cum îi şi venise rândul să se slujească de ele, între timp, tovarăşul său a răspuns printr-un strigăt provocării munteanului şi a pornit în goana mare spre el.

Din fugă, cazacul a tras.

Abrec-ul şi-a cabrat calul; acesta a primit glonţul în piept. Aproape în acelaşi moment munteanul a tras la rândul său şi a doborât căciula adversarului.

Amândoi şi-au aruncat puştile pe umăr. Cazacul a tras şaska, munteanul pumnalul.

Deşi calul era rănit, munteanul îl strunea" cu o admirabilă îndemânare şi, cu toate că sângele îi şiroia din piept, animalul nu părea câtuşi de puţin slăbit, atât de bine îl susţinea stăpânul său cu genunchii, cu frâul şi cu glasul.

În acelaşi timp, un torent de înjurături se scurgea printre buzele sale copleşindu-l pe adversar.

Cei doi combatanţi au ajuns faţă-n faţă.

Am crezut o clipă că omul nostru îşi străpunsese adr versarul cu şaska. Am văzut lama sclipind în spatele aceluia.

Dar îi străpunsese doar cereheza albă.

Începând din acea clipă n-am mai văzui nimic altceva decât un

grup de doi oameni luptând corp la corp. După uni minut unul dintre bărbaţi a alunecat de pe cal – era însă doar trunchiul unuia dintre ei; capul rămăsese în mină adversarului.

5 – Muntele de nisip voi!

Munteanul era învingător. Cu o sălbatică şi înspăimântătoare energie, a slobozit un strigăt dei triumf…

Calul fără călăreţ a fugit şi, dintr-un instinct firesc, după ce a făcut un ocol a revenit şi ni s-a alăturat.

Apoi, strigătului de triumf al munteanului i-a urmat un al doilea strigăt de provocare, r M-am întors spre! cazacul care ceruse să lupte al doilea, îşi fuma liniştit pipa.

Mi-a făcut un semn cu capul.

— Mă duc, a spus.

Apoi, la rândul său, a scos un strigăt în semn că primeşte lupta.

I Munteanul care-şi gonea calul în felul călăreţilor arabi S-a oprit să vadă ce nou campion venea spre el.

— Haide, i-am spus cazacului meu, sporesc premiul cu zece ruble.

De data aceasta, mi-a răspuns printr-o singură clipire din pleoapei! Părea că face o provizie de fum, aspirându-l fără să-l dea afară.

Apoi a pornit în galop, înainte ca abrecul să aibă timp să-şi reîncarce puşca; şi-a oprit calul la patruzeci de paşi 1 de el, a dus arma la umăr şi a tras cocoşul.

Fumul uşor care-i învăluia chipul ne-a făcut pe toţi să credem că doar capsa arsese.

Crezându-l rămas fără puşcă abrecul s-a năpustit asupră-i cu pistolul în mână şi a tras de la zece paşi.

Prin mişcarea pe care a imprimat-o calului, cazacul s-a ferit, apoi, ducându-şi repede puşca la umăr, spre marea noastră mirare a tuturor, care nu-l văzusem punând o altă capsă, a tras.

m

După zvâcnirea violentă a munteanului ne-am dat seama că fusese atins.

A lăsat frâul şi şi-a; încolăcit braţele pe gâtul animalului, ca să nu cadă.

Calul, nemaisimţindu-se condus, furios şi el din cauza rănii, l-a dus pe călăreţ printre tufişuri, spre Tereki

Cazacul a pornit în urmărire.

Eram gata să ne mânăm caii în aceeaşi direcţie când am văzut cum trupul munteanului îşi pierde treptat echilibrul şi cade pe pământ.

Calul s-a oprit lângă călăreţ.

Cazacul, neştiind dacă nu cumva era vorba de un şiretlic şi dacă munteanul nu simula cumva moartea, a dat un ocol mare, pentru a se apropia de el.

În chip vădit căuta să vadă chipul vrăjmaşului; dar acesta, din întâmplare sau intenţionat, căzuse cu faţa la pământ.

Cazacul s-a apropiat de el pas cu pas: munteanul nu clintea. Omul nostru îşi ţinea în mână pistolul, de care nu se slujise, gata să tragă.

La zece paşi de cecen s-a oprit, a ochit şi a tras.

Cecenul n-a mişcat. Fusese un glonţ pierdut inutil: Cazacul trăsese într-un cadavru.

A sărit de pe cal, a înaintat, trăgându-şi pumnalul, s-a aplecat asupra mortului şi, după o clipă, s-a ridicat ţinând în mână capul retezat.

Întreaga escortă a strigat: „Ura!”. Omul câştigase cele treizeci de ruble şi, pe deasupra, salvase onoarea formaţiei şi-şi răzbunase camaradul.

Într-o clipă, munteanul a fost gol puşcă. Cazacul şi-a pus pe braţ hainele mortului; apoi, a luat de frâu calul rănit care nu încerca de loc să fugă, i-a pus în spinare prada „a încălecat pe calul său şi s-a întors la noi.

Toţi am întrebat într-un glas:

— Cum ai mai putut trage, după ce a ars capsa?

Cazacul a început să râdă.

— Puşca mea nu şi-a ars capsa, a răspuns el.

— Bine, dar am văzut fumul! au strigat camarazii lui.

— Aţi văzut fumul pipei mele, pe care-l ţinusem în gură, a răspuns cazacul, şi nu pe cel al puştii.

— Iată cele treizeci de ruble, i-am zis, deşi mi se pare că ai cam trişat.

RENEGATUL

După obicei, au lăsat mortul gol, la discreţia, animalelor carnivore şi a păsărilor de pradă; dar au cules cu grijă cadavrul cazacului pe care l-au aşezat de-a curmezişul pe calul munteanului, de

oblâncul căruia îi atârna deja capul; un cazac a luat calul de frâu şi l-a dus înapoi la fortăreaţa din care plecase de-abia de o oră.

Cât despre calul cazacului, care avea coapsa ruptă: de glonţul ce-mi fusese destinat, ne-a ajuns din urmă pe trei picioare.

Cum nu era niciun mijloc de a-l salva, un cazac l-a dus lângă un şanţ şi, cu o lovitură de pumnal, i-a deschis carotida. Sângele a ţâşnit ca dintr-o fântână.

Mi-am întors privirea şi, apropiindu-mă de şeful escortei noastre am făcut câteva observaţii asupra faptului că, după părerea mea, era o cruzime să laşi astfel pradă vulturilor şi şacalilor trupul acelui brav abrec care murise mai degrabă din cauza vicleşugului decât a forţei adversarului, şi am insistat să fie îngropat.

Dar şeful mi-a răspuns că grija înmormântării aceluia îi privea pe tovarăşii săi şi că, dacă voiau să-şi îndeplinească suprema datorie faţă de bietul cadavru în care bătuse o inimă atât de vitează, era treaba lor să vină şi să-l ridice în timpul nopţii.

Aşa şi intenţionau probabil să facă, fiindcă îi vedeam pe celălalt ţărm al Terekului. adunaţi pe o movilă şi ameninţându-ne cu gesturi pe care le puteam vedea şi cu vorbe pe care, dacă nu le înţelegeam, le puteam cel puţin auzi.

Pentru ei era o mare ruşine să-şi lase singur tovarăşul şi o şi mai mare ruşine să-i abandoneze cadavrul; nu mai puteau îndrăzni să se întoarcă în sat

De-ar fi avut măcar un cadavru duşman pe care să-l arate în locul celui ce le lipsea!

Obiceiul muntenilor este, într-adevăr, acesta: când pleacă în expediţie şi au unul sau mai mulţi morţi, îi aduc pe aceştia până la marginea satului; acolo, trag focuri de puşcă pentru a le anunţa femeilor întoarcerea lor; apoi, când le văd apărând la marginea aulului, depun trupurile pe pământ şi pleacă pentru a nu se mai întoarce decât atunci când aduc tot atâtea capete duşmane câţi camarazi au pierdut.

Când lupta ai avut loc la o distanţă de cinci sau şase zile de sat, taie corpurile în bucăţi, le sărează pentru a le salva de putrezire şi duc fiecare câte o bucată.

Cele trei triburi de munteni creştini aflaţi în serviciul Rusiei, pşavii, tuşinii şi şersurii, au aceleaşi obiceiuri

Manifestă mai cu seamă faţă de pristavul 1 lor o mare grijă, încât nu lasă cu niciun chip ca trupul acestuia să încapă pe mina duşmanului.

Ceea ce îi determină uneori să facă propuneri nu lipsite de originalitate.

Tuşinii îl aveau drept pristav pe un prinţ Celokaiev.

Acesta a murit.

Li s-a trimis un alt pristav; dar acela nu avea onoarea de a fi un Celokaiev, iar ei tocmai un Celokavâev doreau…**5**

Stăruinţele lor au fost atât de mari incit guvernul s-a pus pe căutări şi a descoperit cu mare greutate) un prinţ Celokaiev, ultimul purtător al acestui nume.

Deşi era suferind şi avea o sănătate gingaşă, a fost numit pristav, spre marea bucurie a tuşinilor care-l aveau în sfârşit, pe cel pe care-l aleseseră.

S-a hotărât să se facă o expediţie; tuşinii participau bineînţeles şi ei; pristavul mergea în fruntea lor; dar oboseala drumului primejduindu-i sănătatea, şi-aşa şubredă, oamenii şi-au dat seama că îl mai susţinea doar acel mare curaj atât de firesc la georgieni, încât nu mai pare a fi un merit.

Tuşinii s-au gândit că era pierdut şi că, în chip vădit, avea să moară, mai de vreme sau mai târziu.

S-au adunat şi au ţinut sfat.

S-au hotărât să se trimită pristavului o delegaţie.

Delegaţia s-a înfăţişat în faţa cortului său şi a fost primită pe loc.

Şi-au salutat căpetenia cu tot respectul cuvenit şi cel desemnat să vorbească a luat cuvântul

— Părerea generală, i-a spus el prinţului Celokaiev, este că Dumnezeu ţi-a hărăzit o moarte apropiată şi n-o s-o mai duci mult.

Prinţul a ciulit urechile; vorbitorul a continuat:

Dacă mori peste două-trei zile, adică atunci când vom fi în munţi, vei fi o mare] piedică pentru noi care, vezi bine, vom ţine să înapoiem trupul familiei tale; în caz de retragere forţată, n-am putea garanta că, siliţi fiind să te tăiem în bucăţi, nu se va pierde vreo parte din respectabila-ţi persoană.

— Ei bine, exclamă prinţul, făcând ochii din ce în ce mai mari.

— Ei bine, pentru ca trupul tău să nu treacă prin toate primejdiile acestea, care desigur te frământă, vrem să-ţi propunem să

5

te ucidem imediat şi, cum nu suntem decât la cinci-şase zile distanţă de casă, trupul va ajunge întreg la ai tăi.

Oricât de măgulitoare ar fi fost propunerea, prinţul a refuzat-o; mai mult, aceasta a izbutit acolo unde chinina fusese neputincioasă: a făcut ca febra să-i dispară pe loc.

Începând din clipa aceea, sănătatea prinţului s-a ameliorat văzând cu ochii. A luptat vitejeşte fără să capete nicio zgârietură şi a luat asupra sa grija de a-şi duce familiei trupul intact.

Doar că propunerea oamenilor săi l-a mişcat atât de mult, încât nu o poate povesti fără înduioşare.

Iar acum, revenind, cum era oare cu putinţă ca cecenii să ne atace fiindu-ne inferiori ca număr? Dacă ar fi fost singuri, ar fi tăcut mâlc şi s-ar fi ascuns.

Cu ei era însă abrecul care, în virtutea jurământului făcut, s-ar fi socotit dezonorat dacă ar lăsat pericolul să treacă atât de aproape de el, fără să-l provoace.

Abrecii, au mai spus-o, jură nu numai că nu vor da înapoi în faţa nici unui pericol, ci şi că vor ieşi în întâmpinarea lui.

Iată de ce, când camarazii lor evită o luptă primejdioasă, ei o provoacă în chip temerar.

Nu m-am putut hotărî să mă despart fără a vedea de aproape cadavrul.

Era culcat cu pieptul la pământ Glonţul îl lovise sub omoplatul sting şi ieşise pe sub sânul drept. După felul în care era rănit, s-ar fi putut crede că fusese atins în vreme ce fugea. Acest fapt m-a îndurerat, aş fi vrut ca viteazul abrec să nu fie calomniat după moarte. Cât despre glonţul pistolului, acesta îi zdrobise braţul.

Cazacul şi-a trecut în revistă prada. Munteanul avea o puşcă destul de frumoasă, o şaşkă cu plăsele de aramă, luată cu siguranţă de la un cazac, un pistol prost şi un pumnal destul de bun. Cât despre bani, fără îndoială că unul dintre legămintele abrecului era cel al sărăciei: n-avea la el nicio copeică. Pe lângă acestea mai purta, ca pe o distincţie de onoare, o placă rotundă de argint, de mărimea unei monezi de şase franci, dată de Şamil. Era încrustată cu email negru şi avea drept inscripţie: *Şamil*, *Effendy*. Cele două cuvinte erau despărţite de o sabie şi de o secure.

Am cumpărat de la cazac aceste obiecte, în schimbul a treizeci de ruble. Din nefericire, am pierdut prin noroaiele Mingreliei puşca şi

pistolul; mi-au rămas însă pumnalul şi decoraţia.

Am mai spus, că acei cazaci de linie erau nişte soldaţi admirabili. Ei sunt cei care, împreună cu tătarii supuşi, alcătuiesc poliţia tuturor drumurilor Caucazului.

Se împart în nouă brigăzi ce completează cele douăzeci şi opt de regimente deja constituite. Pe vremea călătoriei mele se formau alte două brigăzi»

Brigăzile erau astfel împărţite:

Pe Kuban şi Macta, adică pe flancul drept, şase brigăzi.

Pe Terek şi Songia, adică pe flancul stâng, trei brigăzi.

Când se alcătuieşte un nou regiment, se începe cu formarea a şase staniţe.

Fiecare staniţă furnizează câte un contingent.

Cu toate că un contingent numără o sută patruzeci şi trei de oameni, fără ofiţeri, şi o sută patruzeci şi şase cu ofiţeri, el poartă numele de *sută*.

Noile staniţe se alcătuiesc din cazaci proveniţi din cele vechi; aceştia sunt mutaţi de la Terek sau din Kuban, unde locuiau, şi duşi la noua lor destinaţie, până la întrunirea numărului de o sută cinei zeci de familii.

La acestea se adună o sută de familii de cazaci de pe Don şi de la cincizeci la o sută de familii din terilor râul Rusiei şi mai cu seamă din Mica Rusie.

Fiecare cazac trebuie să facă douăzeci şi doi de ani de serviciu; dar poate fi înlocuit, doi ani din patru, de către unul din fraţii săi.

Cazacul îşi începe la douăzeci de ani serviciul pe care-l părăseşte la patruzeci şi doi; la aceaj vârstă trece din serviciul activ în cel al staniţei, devine adică un fel de gardian public.

La cincizeci şi cinci de ani părăseşte definitiv serviciul şi are dreptul să devină paznic al bisericii sau judecător în staniţă.

În fiecare staniţă există o căpetenie aleasă dintre locuitori, şi doi judecători.

Alegerile le fac locuitorii.

Fiecare cazac este proprietar: căpetenia are o mie de pogoane de pământ; fiecare ofiţer două sute; fiecare cazac, şaizeci.

Astfel, coloniile sunt în acelaşi timp şi agricole şi militare.

Fiecare cazac pirmeşte o soldă de patruzeci şi cinci de rable pe an; el îşi procură singur toate cele trebuincioase; am spus că pentru un

cal ucis sau rănit cazacul primeşte douăzeci şi două de ruble.

În caz de atac, cei o sută patruzeci şi patru de oameni din garnizoană ies la luptă, iar restul staniţei susţine asediul, rânduindu-se în spatele gardului viu ca lângă o întăritură.

În această situaţie, de teama incendiilor, fiecare femeie trebuie să aibă la îndemână o găleată plină cu apă/

În cinci minute, fiecare se află la postul său, o lovitule de tun şi sunetul clopotelor dând alarma.

După felul în care am vorbit în capitolul percedent despre Cervelona şi despre pelerinajele pe care tinerii ofiţeri le fac în această staniţă, s-ar putea crede că femeile încântătorului aul numără în istoria vieţii lor – după cum ar fi spus poetul Parny 1 sau cavalerul de Bertin 2 – doar pagini demne de a fi răsfoite de mâna zeului Amdr.

Vă înşelaţi; când li se oferă prilejul, femeile cazace sunt nişte adevărate amazoane»

Într-o zi, în care întreaga suflare bărbătească a staniţei era în expediţie, cecenii, ştiind că satul e locuit doar de femei, au dat un atac»

Femeile au ţinut consiliu de război şi au hotărât să apere satul până la moarte.

S-au strâns toate armele* tot praful de puşcă, toate gloanţele.

Satul dispunea, în materie de făină şi de animale domestice, de toate proviziile necesare pentru a nu se teme că va fi învins prin înfometare.

Asediul a durat cinci zile; vreo treizeci de munteni au rămas nu la picioarele întăriturilor, ci lângă gardul viu.

Trei femei au fost rănite, două ucise»

1 Evariste-Desire de Forges, *viconte de Parny* (1753 – 1814) poet francez. A debutat împreună cu compatriotul său. cavalerul de Bertin în *Almanahul Muzelor* în 1777, Principala sa operă este culegerea *Poezii erotice*, remarcabilă prin sinceritatea sentimentelor. (N. red.).

3 *Antoine de Bertin* (1752 – 1700), scriitor francez. A publicat *Călătorie în Burgundia* (1777), culegere de versuri şi proză şi o culegere de elegii *Amours* (1780), Versurile sunt încântătoare. uşoare» dar adesea licenţioase. (N. red.) *

Cecenii au fost obligaţi să ridice asediul şi să se întoarcă în munţi, dând bir cu fugiţii, după spusa vânătorilor.

Cervelona este cea mai veche staniţă de pe linia cazacilor Grebenskoi, adică de pe creastă; ei provin dintr-o colonie rusă a cărei

origine nu este istoric determinată; o legendă spune că, atunci când Iermak a pornit să cucerească Siberia, unul dintre locotenenţii săi s-a despărţit de el, împreună cu câţiva oameni, şi a întemeiat satul Andreev, după propriul său nume, Andrei. Sigur este faptul că, atunci când Petru I a vrut să întemeieze prima linie de staniţe, contele Apraxin, însărcinat cu această misiune, a găsit în ţară câţiva compatrioţi pe care i-a aşezat la Cervelona.

Deci staniţă Cervelona păstrează înscrisuri şi drapele interesante.

Cât despre oameni, sunt aproape toţi nişte rascolnici fanatici care au păstrat înfăţişarea vechilor ruşi.

Să revenim la femei.

Cervelonezele alcătuiesc un tip uman care se înrudeşte totodată eu rasa rusă şi cu cea a muntenilor. Frumuseţea lor face din staniţa pe care o locuiesc un fel de Capua caucaziană; la chip se aseamănă moscovitelor, dar au aspectul elegant al femeilor din ţinuturile înalte, cum se spune în Scoţia. Când cazacii, – taţi, soţi, fraţi sau iubiţi – pleacă în expediţie, ele sar pe o scară a şeii, pe care călăreţii o lasă liberă, şi, prinzându-l pe acesta de după gâl sau de după mijloc, ţinând în mână o sticlă cu vin din care toarnă de băut în fuga calului, străbat astfel trei sau patru verste dincolo de hotarul satului, într-o cavalcadă nebunească.

Expediţia o dată terminată, ele ies înaintea luptătorilor şi se întorc în acelaşi chip în staniţă.

Frivolitatea moravurilor cerveloneze intră într-un ciudat contrast cu severitatea celor ruseşti şi cu rigiditatea celor orientale; mai multe dintre aceste femei au inspirat unor ofiţeri pasiuni care au sfârşit prin căsătorie; altele au iscat anecdote nu lipsite de o anume originalitate.

De pildă;

O cerveloneză i-a dat soţului ei, care o adora, nenumărate pricini de gelozie, încât acesta, neavând curajul să asiste la fericirea unor rivali atât de numeroşi încât nu le mai ştia numărul, a dezertat de deznădejde şi a fugit în munţi.

Făcut prizonier într-o luptă, a fost recunoscut, judecat, condamnat şi împuşcat.

Am fost prezentaţi văduvei care ne-a povestit ea însăşi lamentabila-i istorie, cu amănunte ce-i răpeau întrucâtva din

dramatismul cu care ar fi putut-o însoţi.

— Ceea ce este îngrozitor, ne spunea ea, este faptul că nu i-a fost ruşine să mă citeze la proces; în rest, adăugă ea, s-a purtat ca un maladie (1. M-am dus să văd supliciul; bietul om mă iubea atât de mult încât dorise să fiu acolo şi am socotit că nu trebuie să-l întristez în ultimele lui clipe printr-un refuz, A murit foarte frumos; în privinţa asta nu am nimic să-i reproşez. N-a primit să fie legat la ochi, a cerut şi a obţinut favoarea să comande el însuşi focul; când a ordonat foc asupră-şi şi când. a căzut, nu ştiu de ce m-am tulburat atât de tare încât am căzut şi eu. Doar că eu m-am ridicat; se pare însă că am stat câtva timp fără cunoştinţă; căci, atunci când mi-am revenit, era îngropat aproape în întregime; atât de bine încât nu i se mai. vedeau decât picioarele care-i ieşeau din pământi.

1 Bărbat curajos (N. a.).

Era încălţat cu nişte cizme de marochin roşu, noi-nouţe; eram aşa de emoţionată că am uitat să i le scot, aşa că s-au pierdut.

Acele cizme uitate reprezentau pentru biata văduvă mai mult decât un regret – erau o remuşcare.

Când am ajuns la staniţă am avut impresia că era pustie. Toată lumea se dusese către partea opusă celei prin care am intrat.

Avea loc, într-adevăr, un eveniment de cea mai mare gravitate, nu lipsit de asemănare cu cel pe care tocmai l-am povestit; doar că, în ordine cronologică, povestirea noastră, în loc să-i preceadă acesteia, s-ar fi cuvenit să-i urmeze.

Era vorba despre o execuţie.

Un cazac din Cervelona căsătorit, şi având o soţie şi doi copii, fusese făcut prizonier, cu doi ani în urmă, de către ceceni. Datora viaţa rugăminţilor unei frumoase fiice a munţilor care se interesase de soarta lui. Eliberat în schimbul cuvântului şi cauţiunii fratelui muntencei, se îndrăgostise de eliberatoarea sa care, în ceea ce o privea, îi împărtăşea sentimentele. Într-o zi, spre marele său regret, cazacul a aflat că, în urma negocierilor începute între munteni şi ruşi, urma ca împreună cu tovarăşii săi să fie obiectul unui schimb; această veste, care i-a umplut de bucurie pe ceilalţi prizonieri, l-a mâhnit adânc. S-a întors totuşi în sat şi a reintrat în casa conjugală» Dar, urmărit de amintirea frumoasei iubite din munţi, nu s-a mai putut adapta vieţii de cânipie.

Într-o bună zi a părăsit Cervelona, s-a întors între munteni, s-a

făcut musulman, s-a însurat cu frumoasa-i cecenă şi curând a devenit vestit pentru îndrăzneala expediţiilor şi pentru ferocitatea tâlhăriilor sale, într-o zi, le-a făgăduit noilor săi tovarăşi să le predea Cervelona, staniţa care, ca Peroane, nu fusese niciodată cucerită.

A pătruns aşadar prin gardul viu. după ce le-a făgăduit camarazilor că le va preda una dintre porţile staniţei.

O dată intrat, a fost curios să afle ce se întâmplă cu ai săi; s-a îndreptat spre casă, a sărit peste un zid şi s-a trezit în ograda lui.

Acolo, s-a cocoţat până la fereastra camerei soţiei sale pe care a văzut-o îngenuncheată, rugându-se.

Acest spectacol l-a mişcat atât de mult, încât a căzut şi el în genunchi şi a început să se roage.

Rugăciunea încheiată, s-a simţit cuprins de o asemenea remuşcare încât s-a reîntors în casa sa.

Soţia lui, care se ruga pentru întoarcerea bărbatului, văzându-L a dat un strigăt de bucurie şi recunoştinţă şi i s-a aruncat în braţe.

El a cuprins-o, a strâns-o tandru şi a cerut să-şi vadă copiii.

Copiii erau într-o odaie alăturată; mama i-a trezit şi i-a adus tatălui lor.

— Acum, a spus acesta, lasă-mă cu ei şi du-te să-l cauţi pe *soţky*.

Soţky este comandantul a o sută de soldaţi.

Femeia a ascultat şi s-a întors cu centurionul care era un prieten apropiat al soţului ei.

Mirarea centurionului a fost mare: cazacul îl anunţa că staniţa urma să fie atacată în timpul nopţii şi-l prevenea să-şi pregătească apărarea.

După care, declarând că Cel de Sus îi inspirase căinţa pentru crima săvârşită, s-a predat.

Procesul n-a fost lung, acuzatul mărturisea tot şi-şi cerea moartea.

Consiliul de război l-a condamnat la moarte prin împuşcare. Iată de ce staniţa părea pustier: iată de ce toţi locuitorii erau strânşi la celălalt capăt al ei.

Acolo urma să aibă loc supliciul.

O santinelă postată la poartă şi care turba de necaz că nu-şi putea părăsi postul ne-a dat toate aceste amănunte, spunându-ne să ne grăbim, dacă vrem să ajungem la timp.

Execuţia trebuia să aibă loc la amiază şi era douăsprezece şi un

sfert.

Totuşi, nu se săvârşise, fiindcă nu se auzise încă împuşcătura.

Ne-am gonit caii şi am traversat staniţa apărată de fortificaţii obişnuite de hăţiş, de parmaclâcuri şi de palisade, având însă ceva elegant pe care nu-l observasem în celelalte sate căzăeeşti, şi pe care îmi părea a-i găsi aici.

Am ajuns în sfârşit la locul execuţiei: trebuia să aibă loc pe o câmpie din afara satului, lângă cimitir.

Victima, un bărbat de treizeci-patruzeci de ani, stătea în genunchi lângă o groapă deschisă, de-abia săpată.

Mâinile nu-i erau legate: din costumul militar nu păstrase decât pantalonii.

Pieptul îi era gol. de la umeri până la brâu.

Un preot stătea lângă el şi-i asculta spovedania.

În clipa în care am ajuns, spovedania se sfârşise şi preotul se pregătea să-i dea condamnatului iertarea.

Un pluton de nouă oameni era gata, la patru paşi de acolo, cu puştile încărcate.

Ne-am rânduit în afara cercului; doar că, suiţi pe cai dominam întreaga scenă şi, cu toate că eram mai departe decât ceilalţi, n-am pierdut niciun amănunt.

De îndată ce preotul i-a acordat osânditului iertare, comandantul staniţei s-a apropiat de acesta din urmă şi i-a spus:

— Gregor Gregorovici, ai trăit ca un renegat şi ca un tâlhar; mori ca un creştin şi ca un om curajos. Cel de Sus îţi va ierta apostazia, iar fraţii îţi vor ierta trădarea.

Cazacul a ascultat cuvântarea cu umilinţă; apoi, ridicând capul, a spus salutându-şi camarazii:

— Fraţilor, i-am cerut iertare Celui de Sus. am primit-o, iertaţi-mă şi voi.

Şi, aşa cum îngenunchease ca să primească iertarea Domnului, a îngenuncheat din nou ca să o primească pe cea a oamenilor.

Atunci a început o scenă de o măreţie şi totodată de o simplitate supreme.

Toţi care aveau a se plânge de osândit s-au dus pe cinci aproape de el.

Un bătrân s-a apropiat primul şi i-a spus:

— Gregor Gregorovici, mi-ai ucis singurul fiu, sprijinul

bătrâneţelor mele; dar Cel de Sus te-a iertat, te iert şi eu. Mori în pace!

Şi s-a dus la el şi l-a îmbrăţişat.

O femeie tânără a venit în urma lui şi a spus:

— Mi-ai ucis bărbatul. Gregor Gregorovici: pe mine m-ai făcut văduvă şi pe copiii mei orfani; dar, dacă Cel de Sus te-a iertat, trebuie să te iert şi eu. Mori în pace!

Un cazac s-a apropiat şi i-a spus:

— Mi-ai ucis fratele, mi-ai ucis calul şi mi-ai ars casa: dar Cel de Sus te-a iertat, te iert şi eu. mori în pace, Gregor Gregorovici.

Şi astfel au făcut, unii după alţii, toţi cei care aveau să-i reproşeze vreo crimă sau vreo suferinţă.

Apoi s-au apropiat, la rândul lor, soţia şi copii lui şi şi-au luat rămas bun. Unul dintre copii. În vârstă de abia

¥

doi ani, se juca cu pietricele ce se găseau amestecate în pământul scos din groapă, în sfârşit, judecătorul s-a apropiat şi i-a spus:

— Gregor Gregorovici, e timpul.

Mărturisesc că a fost tot ceea ce am văzut din îngrozitoarea scenă. Fac parte dintre acei vânători nemiloşi faţă / de vânat, dar care nu pot să vadă cum se taie gâtul unui pui.

Mi-am întors calul şi m-am înapoiat în sat.

După zece minute am auzit o împuşcătură: Gregor Gregorovici încetase să existe şi lumea se întorcea tăcută în sat.

Un grup înainta mai încet şi mai strâns decât celelalte: era grupul care-i însoţea pe cei din care justiţia omenească făcuse o văduvă şi doi orfani.

Deşi prea puţin înclinat spre veselie, am întrebat totuşi de casa frumoasei Eudoxia Dogadiska.

M-au privit ca pe un om venit din China. Murise de patru sau de cinci ani. Dar, aşa cum pe anumite morminte din cimitirul Père Lachaise se poate citi: „văduva neconsolată îi continuă negustoria 4, tot astfel, oamenii au adăugat;

— Sora ei mai mică o înlocuieşte, şi încă foarte bine.

— Şi respectabilul lor tată? am întrebat eu.

— Mai trăieşte.

Şi ne-am dus să-i cerem lui Ivan Ivailovici Dogadisky. respectabilul tată al Eudoxiei şi al Druşei, o ospitalitate ce ne-a fost

acordată în condiţii care aminteau de cea oferită lui Antenor de către filosoful grec Antiphon.

Ne-am întors fără să păţim vreun neajuns. În timpul nopţii, după cum prevăzuse şeful de escortă, trupul abrecului fusese ridicat.

VII

HUŞI ŞI MUNTENI

A doua zi, la întoarcerea de la Cervelona, înainte de a mă înfăţişa colonelului Şatinov, am trimis după vizitiii noştri.

Moynet avusese dreptate: au spus că, înteţindu-se îngheţul, preţul era acum de treizeci de ruble.

Mi-am pus papaha; am înhăţat pumnalul, acest tovarăş obligatoriu al oricărei ieşiri din casă şi m-am prezentat colonelului Şatinov.

Mă aştepta din clipa în care i se înmânase cartea mea de vizită. În ajun, se culcase aproape de miezul nopţii, nădăjduind tot timpul că voi veni, şi se sculase încă din zori»

Vorbea cu greu franţuzeşte, dar, prevenită că am sosit, soţia sa a intrat şi ne-a slujit drept tălmaci.

Ara constatat încă o dată că, în Rusia, educaţia femeilor este, în această privinţă, superioară celei a bărbaţilor.

Colonelul se aştepta să-i fac vreo rugăminte şi şi-a oferit imediat serviciile.

I-am explicat că aveam nevoie de şase cai pentru a ajunge la Kasafiurt. O dată ajuns acolo, prinţul Ninsky. căruia îi eram recomandat, se va ocupa de mijloacele mele de locomoţie până la Ciriurth, unde voi găsi cai de poştă»

Ghicisem bine. Colonelul mi-a pus la dispoziţie tot grajdul, dar mi-a atras atenţia că nu vor fi gata caii decât după ce voi fi luat prânzul cu el.

Am acceptat, dar cu condiţia ca invitaţia să-mi fie reînnoită de acel minunat copil de zece ani care-l cunoştea pe domnul Dumas şi care citise *Monte-Cristo*.

S-a deschis uşa care dădea spre camera sa. Copilul se uita pe gaura cheii; n-a trebuit decât să fie invitat să intre.

Extraordinar era faptul că nu vorbea franţuzeşte şi citise *Monte Cristo* în rusă.

În timpul prânzului, conversaţia s-a oprit asupra armelor, Colonelul a văzut că eram mare amator; s-a ridicat şi s-a dus să-mi

caute un pistol cecen, montat în argint, şi care, în afara valorii sale materiale, avea şi o valoare istorică.

Era pistolul naibului lesghin Meelkum, rajah ucis de prinţul Şamisov pe linia lesghină.

În timpul mesei colonelul trimisese cei şase cai să ia tarantasul şi teleaga noastră şi comandase o escortă de cincisprezece oameni, dintre care cinci cazaci de pe Dom şi zece cazaci de linie.

Trăsurile şi escorta ne aşteptau la uşă.

Mi-am luat rămas bun de la el, de la soţia şi de la copil, cu adevărată recunoştinţă. În loc să se dezmintă, ospitalitatea rusească părea să devină tot mai generoasă şi mai curtenitoare pe măsură ce mă apropiam de Caucaz.

Colonelul s-a interesat dacă eram înarmaţi, dacă armele noastre erau în stare bună, a ţinut el însuşi un mic discurs escortei şi am pornit, cei cinci cazaci de pe Don în avangardă şi cei zece cazaci de linie galopând de o parte şi de cealaltă a trăsurilor noastre.

Cei doi vizitii ne priveau plecând. cu un aer consternat. Se întorseseră pentru a ne propune să ne conducă în schimbul a optsprezece ruble şi chiar în schimbul a şaisprezece; dar Kalino le-a repetat într-o rusă impecabilă ceea ce eu le spusesem deja într-una stricată şi. de data aceasta, au luat-o de bună.

S-au mulţumit atunci cu tânărul ofiţer din Derbencl cu care, la început, stabiliseră preţul de douăsprezece ruble şi pe care, apoi, nu voiseră să-l conducă decât pentru optsprezece; în sfârşit, temându-se să nu-şi piardă şi acest client, au revenit la suma iniţială.

Până la urmă, după ce şi-a aşezat chibitca între tarantas şi teleagă, tânărul ofiţer a urcat împreună cu Kalino pe bancheta din faţă a tarantasului şi astfel escorta noastră a sporit nu numai cu un ofiţer viteaz, ci şi cu un bun camarad.

Fără a-l mai pune la socoteală pe bucătarul armean care gătea atât de bine şaşlâcul.

La cinci sute de paşi de ultimele case din Şukovaia, am regăsit cursul Terekului, pe care-l întâlnisem de atâtea ori până acum şi care, barându-ne trecerea pentru ultima oară, marca frontiera ţinuturilor ruseşte în întregime supuse.

Pe ţărmul celălalt, eram pe teritoriul inamic.

Dincolo de podul pe care-l aveam în faţa ochilor, orice om întâlnit pe drum putea, fără remuşcări, să aibă în puşcă un glonţ

pentru noi.

De asemenea, în josul podului construit de contele Voronţov, pod care se înalţă pe o pantă extrem de abruptă, exista o barieră lângă care se ridica un corp de gardă şi unde veghea o santinelă.

Pe-aici nimeni nu mai călătoreşte de unul singur. Dacă este un personaj însemnat, trebuie să aibă escortă, dacă se numără printre muritorii de rând, trebuie să aştepte o ocazie.

Dincolo de pod, în sfârşit, *linia* este trecută.

Linia este trasată de Kuban şi Terek, adică de cele două mari fluvii care coboară pe versantul septentrional al Caucazului şi care, pornite aproape din aceiaşi loc, se bifurcă încă de la izvoare, Terekul îndreptându-se spre Marea Caspică, iar Kubanul spre. Marea Neagră.

Imaginaţi-vă o imensă acoladă întinzându-se la poalele unui lanţ muntos, luând naştere la picioarele muntelui Kuban şi sfârşind spre răsărit, la Kislar şi spre apus, la Toman.

Pe această dublă linie sunt, din patru în patru leghe, fortăreţe.

La mijloc, adică la baza dublei acolade formate de cele două fluvii, se află trecătoarea Darial.

Apoi, pe măsură ce cucerirea progresează, mici corturi se desprind, ca să zicem aşa, de fortăreţe şi merg mai departe, posturile se desprind de forturi şi merg şi mai departe; în sfârşit santinelele se desprind de forturi şi marchează această limită îndoielnică a puterii ruseşti, limită pe care o expediţie a muntenilor o poate copleşi în orice clipă, asemenea unei sângeroase maree.

Astfel, de la Şumaka, unde lesghinii au răpit în 1812 trei sute de negustori, şi până la Kislar* unde Kasi-Mullah a tăiat în 1831 şapte mii de capete, nu există nici măcar un stânjen al acestei imense centuri care să nu fie pătat de sânge.

Dacă au căzut tătari, în locurile prin care treci tu însuţi şi în care rişti să cazi la rândul tău, atunci pe mormintele lor se înalţă nişte pietre plate, alungite, încununate cu un turban şi încărcate de caractere arabe care sunt, totodată, o laudă adusă mortului şi o chemare de răzbunare adresată familiei sale.

Dacă au căzut creştini, se ridică o cruce, simbol, dimpotrivă al iertării şi uitării.

Dar, crucile creştine şi pietrele tătare sunt atât de frecvente pe drum, încât de la Kislar la Derbend ai impresia că mergi printr-un vast cimitir.

Există locuri unde acestea lipsesc, ca de pildă la Kasafiurt şi la Ciriurth. Asta pentru că pericolul era atât de mare încât nimeni n-a îndrăznit să sape o groapă pentru morţi şi să ridice pe mormântul lor fie o piatră, fie o cruce.

Acolo, trupurile au fost lăsate în voia şacalilor, a vulturilor; acolo, osemintele omeneşti albesc între schelete de cai şi de cămile şi cum capul, acest semn caracteristic al rasei animalelor gânditoare, a fost luat cu sine de ucigaş, nu poţi să-ţi dai seama decât după o cercetare atentă, pe care este întotdeauna primejdios să o prelungeşti, cu ce fel de rămăşiţe ai de-a face.

Nu se poate spune că muntenii nu fac prizonieri, dimpotrivă, aceasta este marea lor speculă, principalul lor negoţ: acele şaşka kabardiene, acele butca cercheze, acele pumnale cecene şi postavuri lesghine nu sunt decât produsele unor industrii cu totul secundare.

Prizonierii se păstrează până când familiile lor plătesc, răscumpărarea. Dacă aceştia se plictisesc, dacă încearcă să evadeze, atunci muntenii au un mijloc aproape sigur pentru a împiedica repetarea tentativei.

Crestează tălpile prizonierului eu un brici şi în fiecare rană introduc păr din coama calului, tăiat mărunt.

Când familia prizonierului refuză să plătească răscumpărarea sau nu este destul de bogată pentru a satisface pretenţiile muntenilor, prizonierii sunt trimişi la târgul de la Trapezunt şi vânduţi ca sclavi.

Dar, din acest război pe viaţă şi pe moarte se nasc. de ambele părţi, şi isprăvi de un minunat eroism.

În toate staţiile de poştă se află o gravură reprezentând un fapt de arme devenit la fel de popular în Rusia pe cât este de populară apărarea Mazagranuluii, în Franţa.

Această gravură îl reprezintă pe un colonel apărându-se, cu o sută de oameni, în spatele unei baricade de cai ucişi, împotriva a o mie cinci sute de munteni.

Generalul Şuslov, pe atunci locotenent colonel, se găsea la Cervelona. La 24 mai 1846 a fost avertizat că un corp de o mie cinci sute de ceceni a coborât din munţi şi a pus stăpânire pe Acbulakiurth, care înseamnă, cuvânt cu cuvânt, *satul cu tăişuri de fier*.

Generalul comandant al flancului stâng – generalul Freytay – era la Grosnaia, construcţie a generalului Ermolov.

De obicei, când muntenii atacă în număr mult prea mare, pentru

ca micile posturi de cazaci să li se poată

1 *Asediul de la Mazagran* (Algeria). După ruperea tratatului de la Tafna, Mustafa ben-Tami, locotenent al lui Abd el-Kader, împreună cu 14.000 soldaţi a atacat Mazagranul, Garnizoana „având 123 vânători sub conducerea căpitanului Lelièvre şi a locotenentului Magnien, s-a retras în *casbah*, fortificaţie uşoară de pământ. asupra căreia arabii au deschis focul la 3 februarie 1840. După eşecuri succesive, la 6 februarie au evacuat Mazagranul, Au pierdut 600 de soldaţi. Francezii, de partea lor, nu au avut decât 3 morţi şi 16 răniţi (N. red.).

Împotrivi, este anunţat generalul şi sunt aşteptate ordinele sale.

De la Grosnaia a sosit ordinul ca locotenentuî-colonelul Şuslov să iasă în întâmpinarea cecenilor, cu promisiunea că va fi susţinut de două batalioane de infanterie şi de două tunuri.

Când a ajuns ordinul, erau deja adunaţi şaptezeci de cai, iar cazacii erau gata.

Locotenent-colonelul a plecat împreună cu cei şaptezeci de cazaci. Dar, după treizeci şi una de verste de galop îndrăcit, au ajuns la bacul de la Amir-Adjunk doar treizeci de călăreţi foarte buni: ceilalţi rămăseseră în urmă.

Acolo se adunaseră deja cazaci de la alte posturi, care s-au alăturat celor sosiţi acum şi au trecut împreună cu bacul.

Duşmanii părăsiseră deja satul Acbulakiurth, luând prizonieri. Trecuseră la o verstă de bac şi se trăseseră asupra lor. pe deasupra Terekului, cinci ghiulele de calibru mare.

Locotenent-colonelul a trecut râul cu nouăzeci şi patru de oameni, dintre care şapte ofiţeri din rândul cărora făceau parte aghiotantul său Fxdiuskin şi maiorul Kampkov, fratele său de arme.

Ceea ce-l determinase, mai cu seamă, pe locotenent-colonel să traverseze râul, a fost faptul că auzise lovituri de tun dinspre Kuninsky şi se gândise că erau trase de cele două batalioane de infanterie şi de cele două piese de artilerie anunţate.

Deci, Şuslov pornise, cu cei nouăzeci şi patru de cazaci ai săi, în urmărirea a o mie cinci sute de ceeeniv deşi canonada încetase…

m

Totuşi, cum nu se mai auzea tunul şi cum nu se mai zărea fum, a trimis douăzeci şi cinci de oameni să urce pe o colină ce domina câmpia, pentru a încerca să descopere ce se petrecea la orizont.

Cecenii, văzându-i pe cei douăzeci şi cinci de cercetaşi

dominând mica ridicătură, au trimis optzeci de oameni, care i-au alungat şi i-au urmărit, împreună cu ofiţerul care-i comanda, până aproape de corpul principal.

Atunci au văzut cecenii cu ce puţini inamici aveau de-a face şi au transmis această veste tovarăşilor lor.

S-au hotărât să înghită această mână de oameni şi comandantul cecenilor le-a ordonat să facă stânga împrejur şi să cureţe câmpia de nesăbuiţii sau de curioşii aceia.

Locotenent-colonelul Şuslov a văzut venind spre el această năvală de duşmani.

Şi-a strâns pe loc micul consiliu de război. Nicio clipă n-a fost vorba de fugă. Dar, nouăzeci şi patru de oameni care aşteaptă atacul a o mie cinci sute pot foarte bine să se întrebe în ce fel trebuie să moară.

Rezultatul consiliului ţinut de aghiotant şi maior; fost că se va face un mare cerc de cai, că oamenii se vor aşeza în spatele acestora şi, pentru a asigura direcţia tragerii, îşi vor sprijini puşca pe şa.

Manevra a fost executată; apoi cu o voce puternică, generalul le-a strigat oamenilor săi;

— Nu trageţi decât când se vor apropia la cincizeci de paşi.

Cecenii veneau ca un talaz. Când au ajuns cam la cincizeci de paşi, locotenent-colonelul a strigat;

— Foc!

Ordinul a fost executat. Mica trupă a rămas învăluită într-un nor de fum care se risipea încet.

De îndată ce au putut străbate cu privirea prin pânza de fum, s-au văzut complet încercuiţi, cu excepţia unei părţi. Este un obicei al cecenilor să-i lase întotdeauna duşmanului o ieşire, pentru a nu-l aduce la deznădejde; de altfel, cu caii lor admirabili, sunt siguri că-i vor ajunge din urmă pe fugari şi că vor lua o pradă bună, profitând de debandadă.

Nimeni nu s-a clintit. Acea ieşire deschisă era o capcană cunoscută, Duşmanul avea de-a face cu oameni care nu voiau să fugă. chiar dacă astfel şi-ar fi aflat scăparea.

Atunci au început împuşcăturile, la fel de vii de ambele părţi. Dar focurile trase de ceceni nu prea nimereau în plin, căci caii asediaţilor reprezentau un obstacol.

După o oră şi jumătate, doar douăzeci de cai mai erau în picioare.

Cercul se strânsese şi oamenii, închişi în el, continuau să tragă.

Atunci cecenii s-au strecurat târâş până la douăzeci sau douăzeci şi cinci de paşi de cazaci şi au ţintit în picioarele oamenilor, printre picioarele cailor.

Atunci a primit aghiotantul Fidiuskin un glonţ care i-a sfărâmat coapsa.

Şuslov a înţeles, după zvâcnirea pe care i-o pricinuise durerea, că celălalt fusese atins.

— Eşti rănit? l-a întrebat.

— Da, am coapsa sfărâmată.

— Nu contează, a replicat colonelul, agaţă-te de mine, agaţă-te de cal, agaţă-te de oricine sau de orice poţi, dar să nu cazi: Se ştie că eşti unul dintre cei mai viteji, dintre noi; văzându-te căzut, te vor crede mort şi asta îi va demoraliza pe oamenii noştri.

— Fiţi liniştit, a reluat rănitul, nu voi cădea.

Şi. Într-adevăr a rămas în picioare. Doar că sprijinul şi. l-a găsit în el însuşi, în propriul curaj.

De la începutul bătăliei arma colonelului Şuslov fusese lovită de un glonţ. Puşca, sfărâmată în mâinile sale, îi devenise inutilă.

După două ore de luptă nu-i mai rămăseseră fiecărui supravieţuitor decât două cartuşe, pe lângă cele patruzeci pe care colonelul le economisise prin forţa împrejurărilor.

Au luat cartuşele morţilor şi răniţilor scoşi din luptă şi au făcut o nouă distribuire.

Printr-o minune, colonelul Şuslov şi maiorul Kampkov n-aveau nicio rană.

Cecenii turbau pentru că nu izbuteau să străpungă, să împuşte, să extermine acea mână de oameni.

Au înaintat până la întăritura de trupuri, apucând caii de hăţuri, încercând să sfărâme o verigă a lanţului viu şi invincibil pe care-l alcătuiau aceştia.

Un uriadnic j, pe nume Viulkov, a tăiat atunci braţul unui cecen cu şaşka.

Colonelul Şuslov, rămas, doar cu şaşka, nu se apăra pe sine însuşi – uitase cu totul de sine – ci-şi apăra calul pe care-l iubea mult. Animalul primise şapte gloanţe. Colonelul îi sprijinea capul cu mâna stângă şi, cu dreapta lovea cu îngrozitoarea sa şaşka, în oricine se apropia de ei.

E adevărat că avea o lamă minunată, una dintre cele aduse în Caucaz în secolul al XVI-lea, de veneţieni[6].

Dintre cei nouăzeci şi patru de oameni, colonelului îi fuseseră răniţi cinci şi avea şaizeci şi patru de răniţi care se pansau singuri, cu cămăşile lor sfâşiate şi care, câtă vreme a continuat focul, au rămas în picioare.

După două ore şi opt minute ale acestei bătălii fără precedent pe care colonelul o urmărea cu ceasul în mină, ca să ştie pentru cât timp şi pentru ci te gloanţe mai avea oameni şi cai, s-a auzit tunul dinspre Kurinsky.

În acelaşi timp, cazacii obosiţi, rămaşi în urmă la bacul de la Amir-Adjurk – cam patruzeci de oameni – auzind împuşcăturile şi bănuind rezistenţa camarazilor lor, s-au alăturat luptătorilor şi s-au aruncat în cercul de fier sau, mai degrabă, în cuptorul de flăcări.

Tunul ce se auzea era al detaşamentului generalului Mudell care greşise drumul.

— Curaj copii! Iată că ne vine ajutor din două părţi.

Într-adevăr, ajutorul sosea. Era şi timpul: din nouăzeci şi patru de oameni, şaizeci şi nouă erau scoşi din luptă…

Cecenii, văzând că se ivesc coloanele generalului Mudell şi auzind cum se apropiau salvele de tun trase pentru încurajarea asediaţilor, au slobozit un ultim rând de înv* puşcături, s-au împrăştiat spre munţii lor. ca un stol de vulturi…

Generalul Mudell i-a găsit pe vitejii cazaci ai generalului Şuslov fără pulbere, fără gloanţe, aproape fără sânge.

De-abia atunci, au răsuflat: de-abia atunci aghiotantul Fidiuskin, care stătuse în picioare trei sferturi de oră cu coapsa. sfărâmată, a sfârşit nu prin a cădea, ci prin a se: culca.

Din lăncile cazacilor au făcut brancarde pentru cei care, din cauza rănilor grave, nu puteau îndura mersul cailor, şi au pornit spre Gervelona.

Calul colonelului, bietul său cal alb pe care-l iubea atât şi care primise treisprezece gloanţe, a fost adus, făcându-se numeroase popasuri.

---

[6] Generalul Şuslov mi-a dăruit această şaşka istorică, voi spune uncie, cum şi cu ce ocazie : fără să cunoască imensa valoare pe care o reprezenta pentru mine, un amator de arme, văzînd-o, a preţuit-o ia două sute de ruble. (N. a.).

Cinci răniţi au murit a doua zi.

Calul a murit după trei săptămâni.

Pentru această magnifică faptă, colonelul Şuslov a primit crucea Sfântul Gheorghe.

Dar nu era de-ajuns, cu toate că în Rusia crucea Sfântul Gheorghe înseamnă mult. Contele Voronţov, guvernatorul Caucazului, i-a scris această scrisoare i

„Dragă Alexandr Alexiovici, îngăduiţi-mi să vă felicit pentru primirea crucii Sfântul Gheorghe şi vă rog să o acceptaţi pe a mea până când o veţi primi pe a dumneavoastră, de la Petersburg. După raportul generalului Freytay, asupra eroicei fapte pe care aţi săvârşit-o împreună cu cazacii Grebenskoi, aflaţi sub comanda dumneavoastră, bucuria şi admiraţia au izbucnit în Tiflis cu atâta intensitate încât cavalerii ordinului Sfântului Gheorghe au cerut, în unanimitate, să primiţi acest ordin, atât de preţuit în analele ruseşti. Voi încerca să fac astfel încât să fie recompensaţi toţi cei care sunt împreună cu dumneavoastră, avându-l în vedere în special pe respectabilul maior Kampkov.

Adio, dragă Alexandr Alexiovici; soţia mea tocmai a intrat în cameră şi, aflând că vă scriu, mă roagă să vă salut din partea ei cu stima cea mai profundă

Am aflat şi am scris aceste amănunte chiar în locurile acelea; am urcat pe mica ridicătură de pământ, singura care domina câmpia, pe o distanţă de treizeci de verste, de jur-împrejur; în sfârşit, cazacii mei care purtau or amintire pioasă acestor fapte, îmi arătaseră amplasamentul acelui de-al doilea Mazagran şi, după ce am vizitat întreaga linie stingă, am ajuns la Tifliş tăind capul x\pşerone trecând prin Baku, Sumaka şi Cerslee-Kalotzy, când, la colţul unei străzi, baronul Finot, consulul Franţei, cu care mergeam la braţ, mi-a spus, după ce salutase un ofiţer cu care ne încrucişasem:

— Ştiţi pe cine am salutat?

— Nu, sunt aici de alaltăieri; de unde să cunosc pe cineva?

— Oh! pe acesta îl cunoaşteţi, sunt sigur, cel puţin după nume. Este vestitul general Şuslov.

— Cum? Eroul de la Şukovaia?

— Vedeţi că-l cunoaşteţi?

— Cred şi eu că-l cunosc! Am scris toată istoria lui cu cecenii. Spuneţi-mi;

— Ce?

— Îi putem face o vizită? îi pot citi ceea ce am scris despre el, rugându-l să-mi rectifice povestirea, dacă m-am îndepărtat de adevăr?

— Perfect. O să-i scriu la întoarcere ca să-l întreb în ce zi şi la ce oră ne poate primi.

În aceeaşi zi baronul a avut răspunsul. Generalul Şuslov urma să ne primească a doua zi la prânz.

Generalul este un om de patruzeci şi cinci de ani, mic de statură, dar îndesat şi viguros, cu maniere foarte simple şi pe care l-a uimit admiraţia mea pentru un lucru *atât de obişnuit* ca acela pe care-l săvârşise el. N

Totul era exact şi generalul n-a adăugat, la detaliile pe care le aveam deja, decât scrisoarea contelui Voronţov.

Când să-l părăsesc m-am apropiat, după prostul meu obicei, de o panoplie care-mi atrăgea privirea. Era compusă din cinci şaşka.

Generalul le-a desprins ca să mi le arate.

m

— Pe care o aveaţi la Şukovaia generale? l-am întrebat eu.

Generalul mi-o arătă pe cea mai simplă dintre toate. Am tras-o din teacă; lama m-a impresionat prin caracteristicile ce-i demonstrau vechimea. Avea gravată această dublă deviză, aproape ştearsă de timp şi de ascuţirile repetate: *Fide*, *sed cui vide* 1; şi pe cealaltă parte: *Profide et patria*[7]. Calitatea mea de arheolog mi-a îngăduit să descifrez aceste opt cuvinte latineşti. I le-am lămurit generalului.

— Ei bine, mi-a spus el, de vreme ce aţi descifrat ceea ce eu n-am putut citi niciodată, şaşka este a dumneavoastră.

Am vrut să refuz spunând că în niciun chip nu eram demn de un asemenea dar.

— O veţi încrucişa cu spada tatălui dumneavoastră. mi-a spus generalul, este tot ceea ce vă cer.

Am fost nevoit să primesc.

În ceea ce-i priveşte, muntenii au şi ei efemeridele lor, nu mai puţin glorioase decât cele ale ruşilor. Una dintre ele este chiar cucerirea fortăreţei Akuâgo, unde Şamil a fost despărţit de fiul său

---

[7] Notiţe (de ziar sau calendar) care indică evenimentele • petrecute la epoci diferite în aceeaşi zi.

Gemal-Eddin.

Şamil înţelesese, cu inteligenţa sa vie şi profundă, superioritatea fortificaţiilor europene, ascunse la nivelul pământului, asupra fortificaţiilor asiatice, care nu par să fie ridicate decât pentru a sluji drept ţintă tunurilor: îşi alesese drept reşedinţă aulul Akulgo, aşezat pe un vârf izolat, înconjurat de abisuri ameţitoare şi dominat doar de stânci a căror ascensiune părea imposibilă.

Pe acest vârf singuratic, nişte ingineri polonezi care se duseseră să continue în Caucaz războiul Varşoviei, construiseră un sistem de fortificaţii pe care nici Vauban \ nici Haxo nu le-ar fi dispreţuit.

În afară de aceasta, Akulgo dispunea de o mare cantitate de provizii şi muniţii.

În 1839. generalul Grabbe a hotărât să-l atace pe Şamit chiar şi în acest cuib de vulturi.

Lucrul era socotit imposibil. Atunci, a făcut cea ce fac medicii curajoşi în cazurile desperate.

Şi-a asumat *răspunderea*.

Jură pe numele său – Grabbe înseamnă *mormânt* – că-l va prinde pe Şamil viu sau mort.

Apoi a plecat.

Şamil a fost informat de către spionii săi despre marşul armatei ruse. Le-a ordonat cecenilor să o hărţuiască tot drumul; comandantului din Arguani i-a ordonat să-i ţină cât mai mult în faţa zidurilor sale, iar căpeteniilor avare, pe care credea că se poate bizui cel mai mult, le-a poruncit să se bată pentru fiecare palmă din trecătoarea Koassu.

El urma să-l aştepte, în fortăreaţa sa de la Akulgo, pe duşmanul care nu va ajunge probabil până acolo.

Şamil se înşela. Cecenii de-abia dacă au întârziat armata. Arguani a făcut-o să piardă doar două zile, iar trecătoarea Koassu, pe care o credea inexpugnabilă, a fost forţată de la primul atac.

Din înaltul stâncii sale, Şamil i-a văzut deci venind pe ruşi.

Generalul Grabbe a instaurat blocada. Spera să-l înfometeze pe Şamil şi să-l forţeze să se predea.

Blocada a durat două luni şi generalul Grabbe a aflat că Şamil mai avea provizii pentru încă şase luni.

Trebuia să rişte asaltul.

În timpul blocadei, generalul Grabbe nu-şi pierduse timpul:

pusese să se sape drumuri în granit, să se ridice bastioane pe ieşituri de stâncă ce păreau inaccesibile, să se arunce poduri peste prăpăstii.

Totuşi „niciunul din punctele la care se ajunsese nu domina încă citadela.

Generalul a ochit un fel de ieşitură la care nu se putea ajunge decât escaladând muntele din partea opusă şi unde totul, – tunuri, chesoane, artilerişti trebuiau să fie coborâte cu ajutorul frânghiilor.

Într-o dimineaţă, platforma a fost ocupată de ruşii care-şi făceau simţită prezenţa, atacând violent citadela.

Atunci s-a dat ordinul de asalt şi săpătorii ruşi au trecut peste fortificaţiile vechii Akulgo.

Ruşii au lăsat patru mii de oameni la picioarele întăriturilor pe care de-ahia le cuceriseră.

Dar rămânea noua Akulgo, adică fortăreaţa.

Generalul Grabbe a ordonat asaltul.

Şamil în veşmintele sale albe era pe metereze; fiecare îşi risca viaţa: generalul comandant de o parte, imamul de cealaltă.

Ziua aceea a fost o zi de măcel cum nu mai văzuseră niciodată vulturii şi păsările de pradă care planau peste vârfurile Caucazului.

Oamenii înotau în sânge; scările pe care se escalada oraşul erau alcătuite din cadavre.

— Muntele de nisip

Nicio muzică războinică pentru încurajarea luptătorilor: se stinsese; îi urmase horcăitul muribunzilor.

Un batalion întreg sui? o cărare prăpăstioasă; deodată, o stâncă enormă, rostogolită cu puterea braţelor din înaltul cărării, părând a se desprinde din temelia ei de granit, ca şi cum muntele însuşi începuse să lupte de partea asediaţilor, a coborât panta vuind, înspăimântătoare ca un tunet şi a zdrobit o treime din batalion.

Cei rămaşi, agăţaţi de colţurile stâncilor, de rădăcinile copacilor, au ridicat ochii şi au văzut vârful muntelui de unde tocmai se prăvălise avalanşa de granit, încununat de pâlcuri de femei dezlănţuite, pe jumătate goale, fluturând săbii şi pistoale.

Una dintre ele, nemaigăsind pietre pe care să le rostogolească asupra ruşilor şi văzând că aceştia îşi continuă urcuşul, şi-a aruncat copilul, după ce-i zdrobise capul de stâncă; apoi, cu un blestem, s-a azvârlit ea însăşi şi a căzut, încă respirând, în mijlocul lor.

Ruşii urcau mereu; au ajuns în înaltul meterezelor şi noua

Akulgo a fost luată ca şi cea veche.

Din cele trei batalioane ale generalului Paskevici, numite regimentul *micilor conţi*, mai rămaseră soldaţi doar pentru a forma un batalion şi încă mai lipseau vreo sută.

Steagul rusesc flutura pe Akulgo, dar Şamil nu a fost prins.

Au căutat printre cadavre, dar Şamil nu era mort.

Nişte spioni i-au încredinţat că se refugiase într-o peşteră pe care le-o arătară; au scotocit peştera, dar Şamil nu era acolo.

Pe unde fugise? Cum dispăruse? Ce vultur îl ridicase în tării? Ce gnom îi deschiseseră drum prin măruntaiele muntelui? Nimeni n-a ştiut vreodată; dar, ca prin minune, a reapărut în fruntea avarilor, în fruntea celor mai fideli dintre naibii săi şi Ruşii au auzit mai des ca oricând, repetându-se în jurul lor:

— Allah n-are decât doi profeţi: primul este Mahomed, al doilea este Şamil.

De prisos să spunem că aproape toate populaţiile Caucazului împing bravura până la temeritate. De altfel, în mijlocul acelei vieţi de nesfârşite lupte, singurul lucru pentru care muntenii cheltuiesc bani, sunt armele.

Un cecen, un lesghin sau un cerkez oarecare, chiar îmbrăcat în zdrenţe, are o puşcă, o şaşkă, un pumnal şi un pistol care valorează două-trei sute de ruble.

De asemenea, ţeava puştii, tăişul pumnalului şi al şaşkăi, poartă cu îngrijire numele sau monograma armurierului.

Mi s-au dat pumnale a căror lamă de fier valora douăzeci de ruble şi a căror montură în argint nu valora decât patru-cinci.

Am o şaşkă pentru care i-am dat în schimb lui Mohamrned-Han nişte revolvere şi a cărei lamă, chiar în acea ţară, era preţuită la optzeci de ruble, adică la mai mult de trei sute de franci.

Prinţul Tarkanov mi-a dat în dar o puşcă a cărei ţeavă, singură, fără montură, valorează o sută de ruble, adică de două ori mai mult decât o puşcă Bernard cu două focuri.

Unii munteni au lama spadei dreaptă, moştenire de la cruciaţi. Sunt unii care mai poartă tunica de zale, scutul mic şi coiful secolului al XIII-lea; alţii au încă pe piept crucea roşie cu care – acest lucru le este cu desăvârşire necunoscut – strămoşii lor au cucerit Ierusalimul şi Constantinopolul. Aceste lame scot: scântei ca amnarul şi rad barba ca briciul.

Dar, cel pentru care munteanul nu precupeţeşte nimic, este calul; – într-adevăr, calul este arma sa ofensivă şi defensivă cea mai importantă.

Oricât ar fi de zdrenţuită, îmbrăcămintea munteanului este întotdeauna, dacă nu elegantă, cel puţin pitorească. Se compune dintr-o papahă neagră sau albă, cercheză cu cartuşieră dublă pe piept, pantalon larg, dar strâns de la genunchi în jos, jambiere strâmte, în două culori, cizme roşii sau galbene cu papuci de aceeaşi culoare, burcă, adică un fel de palton, folosit nu numai împotriva ploii, ci şi a gloanţelor.

Unii împing cochetăria până la a-şi aduce din Linehoran nişte burca din pene de pelican care-i costă şaizeci, optzeci sau chiar o sută de ruble.

Am o astfel de burcă, lucrată minunat, care mi-a fost dăruită de prinţul Bagration.

Când munteanul porneşte astfel îmbrăcat, călare pe modestul său cal mărunt despre care ai crede că e născut în Nedjed sau în Sahara, este într-adevăr splendid la vedere.

Nu o dată s-a dovedit că bande de ceceni au făcut într-o singură noapte o sută douăzeci, o sută treizeci sau o sută cincizeci de verste.

Aceşti cai urcă sau coboară, mereu în galop, pante care-i par impracticabile chiar unui om ce merge pe jos. De asemenea, munteanul urmărit nu priveşte niciodată înaintea lui: dacă vreo râpă adâncă îi taie calea şi se teme ca nu cumva vederea ei să-i înspăimânte calul, îşi scoate burca, înfăşoară cu ea capul calului şi strigând *Allah îl aUah*! se avântă, aproape întotdeauna fără să păţească nimic, peste şanţuri de cincisprezece până la douăzeci de picioare adâncime.

Hagi Murad, a cărui istorie o vom povesti mai târziu, a făcut un astfel de salt periculos»

E adevărat că şi-a rupt ambele picioare»

Ca şi arabul, munteanul apără pe cât îi stă în putere trupul camaradului său» Dar se spune pe nedrept că nu-i abandonează niciodată.

Puţin mai înainte de aulul Helly, am lăsat în urmă, zăcând într-un şanţ, trupul unei căpetenii a cecenilor şi cadavrele a paisprezece dintre ai săi.

Am puşca acelei căpetenii. Mi-a fost dăruită de regimentul de munteni localnici ai prinţului Bagration.

vin
URECHILE TĂTĂRE şi boturile de lup
Să ne întoarcem la podul nostru.

Mulţumită escortei, l-am trecut fără greutate şi nu ne-am oprit din drum decât atât cât a fost necesar pentru ca Moynet să-l deseneze.

În vremea aceasta, cazacii noştri ne aşteptau la capătul lui şi, detaşându-se puternic pe fondul culmilor înzăpezite ale Caucazului care alcătuiau fundalul tabloului, produceau un efect deosebit.

Acest pod este de o îndrăzneală extraordinară. Se ridică nu numai deasupra fluviului, ci şi deasupra celor două ţărmuri ale sale, la o înălţime mai mare de zece metri. Aceasta este o precauţie împotriva creşterii apelor. În mai, iunie şi august, toate fluviile se revarsă şi transformă câmpiile în nişte imense lacuri.

În timpul acestor inundaţii, muntenii coboară arareori în câmpie; unii, totuşi, mai îndrăzneţi, nu-şi, întrerup expediţiile.

Atunci, oameni şi cai trec peste fluviul revărsat cu pluta. Pluta care poartă calul duce şi săbiile, pistoalele şi pumnalele.

Puşca, pe care munteanul nu o părăseşte niciodată, e dusă de el, încet, deasupra capului.

Aceasta este vremea cea mai primejdioasă pentru prizonieri: legaţi cu un căpăstru de coada calului, abandonaţi de muntean care este silit să se îngrijească de propria lui siguranţă, aproape întotdeauna se îneacă în timpul traversării fluviului care are atunci o lăţime de o verstă.

O dată traversat podul, ne-am găsit într-o întinsă câmpie necultivată, căci nimeni nu îndrăznise să are acest pământ care nu mai aparţine muntenilor, dar care nu aparţine încă ruşilor, în câmpie se află puzderie de potârnichi şi de ploieri.

Cum o etapă era doar de treizeci şi cinci-patruzeci de verste, am crezut că ne putem oferi plăcerea de a vâna. Am coborât din tarantas, şi Moynet de o parte a drumului, eu de cealaltă, urmaţi fiecare de câte patru cazaci de linie ne-am apucat să ne câştigăm cina cu sudoarea frunţii.

După o jumătate de oră aveam patru-cinci potârnichi şi cinci sau şase ploieri.

La celălalt capăt al câmpiei începea să se ivească o mică trupă de zece sau doisprezece oameni înarmaţi. Cu toate că venea prea încet ca să fie o trupă de duşmani, ne-am urcat totuşi în trăsură şi am înlocuit

alicele cu gloanţe. Adeseori muntenii, a căror îmbrăcăminte este absolut identică cu cea a tătarilor din câmpie, nu-şi dau osteneala unei ambuscade: îşi urmează drumul şi devin sau nu agresivi, după cum li se oferă prilejul.

Trupa care venea spre noi era alcătuită dintr-un prinţ tătar şi suita sa. Prinţul să tot fi avut treizeci de ani, iar cei doi nukeri care-l urmau purtau fiecare câte un şoim pe pumn.

Puţin mai departe am zărit o altă trupă care urma acelaşi drum cu noi. Cum era alcătuită din căruţe şi pedeştri, ne-am îndreptat spre ea şi am ajuns-o curând din urmă.

Cei cărora pedeştrii le slujeau drept escortă erau nişte ingineri ce mergeau la Temirkhan-şura pentru a construi o fortăreaţă.

Se strângea tot mai mult chinga în jurul lui Şamil pe care ruşii nădăjduiesc că vor sfârşi prin a-l prinde în vreo vale strâmtă.

Când vom fi ajuns la Kasafiurta ne vom găsi la o jumătate de leghe de avanposturile sale şi la cinci leghe de capitala sa.

De la Kislar, drumul, ca şi peisajul, îşi schimbă cu totul înfăţişarea; în loc să fie continuu şi trasat în linie dreaptă, ca acela pe care-l străbătusem de la Astrahan la Kislar, el devine din ce în ce mai întortocheat datorită acelor alunecări de pământ care se produc întotdeauna în apropierea munţilor, încât drumul nu era alcătuit decât din suişuri şi coborâşuri. Doar că acestea erau atât de abrupte încât un vizitiu european ar fi socotit drumul ca fiind impracticabil în vreme ce vizitiul nostru, fără să se sinchisească de osiile tarantasului şi de vertebrele noastre, mâna caii, la fiecare coborâre, într-un asemenea galop încât, în acelaşi avânt, se şi vedeau urcaţi pe cealaltă parte.

Cu cât coborârea era mai abruptă cu atât mai tare îşi gonea vizitiul caii, cu vorba şi cu biciul.

Trebuie să ai o trăsură de fier şi un trup de oţel pentru a rezista unor astfel de scuturăturl

Spre ora două după amiază am zărit Kasafiurta. Vizitiul a dublat viteza; am trecut râul Garah-Su prin vad şi am ajuns în oraş.

Pe când ne aflam la patru sau cinci verste de Kasafiurta l-am trimis înainte pe unul dintre cazaci să se intereseze de găzduire. L-am întâlnit pe când intram în oraş. Ne aştepta împreună cu doi ofiţeri din regimentul Kabardah care, aflând că eu eram cel pentru care se căuta un adăpost, nu-i îngăduiseră cazacului să meargă mai departe şi declaraseră că nu vonri avea altă locuinţă decât cea în care locuiau ei.

Nu era cu putinţă să refuzi o ofertă făcută cu atâta bunăvoinţă. îşi şi mutaseră lucrurile din două dintre încăperile cele mai frumoase pentru a ni le lăsa nouă.

Am luat una; Moynet şi Kalino pe cealaltă.

Le părea rău că prinţul Mirsky nu se află la Kasafiurta. Dar, în lipsa lui, nu se îndoiau de faptul că şi colonelul va face pentru noi ceea ce ar fi făcut şi prinţul.

Problema era să ne procurăm cai pentru drumul până la Ciriurth. Acolo trebuia să-l găsesc pe prinţul Dundukov-Korsakov al cărui nume şi a cărui curtoazie îmi erau cunoscute. Avusesem la Florenţa un duel cu fratele său, care apoi murise în Crimeea, şi acest lucru era, graţie caracterului cavaleresc al prinţului, un motiv în plus pentru a fi încredinţat de buna sa primire.

Mi-am periat părul în vreme ce vizitiul şi unul dintre ofiţeri îmi periau vesta şi cizmele; apoi, însoţit de prietenul meu Kalino, ne-am dus la locotenent-colonel.

Acesta ieşise în oraş. I-am lăsat cartea mea de vizită.

Observasem, în faţa casei sale, o grădină foarte frumoasă care, judecând după lebedele, bâtlanii, berzele şi raţele care o populau îmi părea a fi un fel de Jardin des Plantes.

Poarta nu era încuiată. Am deschis-o şi am intrat în grădină.

De-abia am păşit înăuntru că un tânăr de vreo douăzeci şi trei – douăzeci şi patru de ani a venit spre mine.

— Sunteţi probabil domnul Dumas? m-a întrebat el.

— Da, domnule.

— Sunt fiul generalului Grabbe.

— Cel care a luat Akulgo?

— Chiar acela.

— Vă felicit.

— Pe cât îmi aduc aminte, tatăl dumneavoastră a făcut în erol[8] ceea ce a făcut al meu în Caucaz. Acest lucru trebuie să ne scutească de orice fel de ceremonie»

I-am întins mm a»

---

[8] Alexandre Davy de La Pailleterie, zis Dumas (1762—1806} general francez, tatăl celebrului romancier şi dramaturg Alexandre Dumas. La Bixen (Tirol) a apărat singur un pod împotriva unui mare număr de călăreţi şi a fost poreclit atunci Hora- tins Cocles du Tyrol (N. red.).

— Vă căutam, mi-a spus el; tocmai am aflat de sosirea dumneavoastră. Prinţul Mirsky va fi nemângâiat că n-a fost acasă; dar, în lipsa lui, îngăduiţi-ne să vă facem onorurile oraşului.

I-am spus atunci ce mi s-a întâmplat, unde locuiam şi că am fost la locotenent-colonel, care nu era acasă.

— Aţi văzut-o pe stăpâna casei în care locuiţi?

— Există deci o stăpână.

— Da. N-ai văzut-o? E o foarte frumoasă cirkaziană din Vladikavkaz.

— Auzi, Kalino?

— Dacă o vedeţi, a continuat domnul Grabbe, rugaţi-o să vă danseze un dans lesghin. Dansează minunat.

— Aveţi, probabil, în această privinţă, mult mai multă putere de convingere decât mine. E oare o îndrăzneală dacă vă rog să folosiţi influenţa dumneavoastră în favoarea mea?

— Voi face tot ce pot. Unde mergeţi acum?

— Mă întorc acasă.

Doriţi să vă însoţesc?

— Minunat!

Ne-am întors.

După cinci minute mi s-a anunţat locotenent-colonelul Cogniard. Numele mi-a părut de bun augur: era numele a doi dintre prietenii mei.

Presimţirea nu m-a înşelat; dacă există cineva care m-ar fi putut consola pentru lipsa prinţului Mirsky, despre care mi se vorbise atât de mult şi într-un chip atât de plăcut, atunci acesta era chiar cel ce îl înlocuia.

Ne-a spus să nu ne facem niciun fel de griji pentru plecarea de a doua zi. Totul îl privea pe el: şi caii şi escorta.

Regimentul Kabardah, comandat de prinţul Mirsky, pe care-l seconda colonelul Cogniard, ocupa postul cel mai avansat al ruşilor pe teritoriul inamic.

Adesea muntenii, chiar cei nesupuşi, cer permisiunea de a veni să-şi vândă boii şi oile la Kasafiurta.

Această permisiune le este întotdeauna acordată; dar, dimpotrivă, cea de a cumpăra le este refuzată cu încăpăţânare.

Chiar în ziua sosirii noastre veniseră doi munteni, având un permis de liberă-treeere din partea colonelului, şi vânduseră treizeci de boi.

Muntenii doreau mai cu seamă să cumpere ceai: dar este cu desăvârşire interzis să li se vândă.

De aceea, întotdeauna când cer o răscumpărare, stipulează să li se dea, cu titlu de primă, în afara preţului, cincisprezece şi chiar douăzeci de livre de ceai.

În rest, fac expediţii până şi în oraş; puţine nopţi trec fără ca cineva să nu fie răpit.

Spre sfârşitul verii, nişte soldaţi şi nişte copii se scăldau în Garah-Su. Era trei după amiază: colonelul se plimba pe metereze.

Vreo cincisprezece oameni au coborât la râu să-şi adape caii în mijlocul celor ce se scăldau.

Deodată, patru dintre ei au întins mâna, au prins doi băieţi şi două fetiţe, i-au aruncat pe oblâncul şeii şi au plecat în galop.

La ţipetele copiilor, colonelul şi-a dat seama de ceea ce se petrecea şi le-a ordonat artileriştilor să-i urmărească.

Artileriştii au sărit sau s-au lăsat să alunece de pe ziduri şi au pornit pe urmele răpitorilor. Dar aceştia aveau deja un avans prea mare.

Unul dintre băieţii prinşi a muşcat însă cu ăştia cruzime mâna omului care-l ducea incit tătarul l-a lăsat jos.

De cum a simţit pământul sub picioare, copilul a adunat pietre şi a început să se apere.

Răpitorul s-a aruncat asupra lui cu calul, dar copilul i-a alunecat printre picioare ca un şarpe.

Tătarul a tras un foc de pistol, dar nu l-a nimerit»

Copilul, mai îndemânatic, l-a lovit cu o piatră în obraz.

Soldaţii se apropiau. Tătarul şi-a dat seama că putea să o păţească dacă se încăpăţâna. A întors calul, părăsind copilul, care a fost luat de artilerişti.

Ceilalţi trei erau încă prizonieri; muntenii au cerut mai întâi o mie de ruble pentru toţi trei; erau copii de soldaţi: nu aveau de unde să ia o mie de ruble.

Este interzis să se răscumpere prizonierii cu banii statului.

Dar doamnele din Kasafiurta au făcut o chetă. Cheta a adunat o sută cincizeci de ruble. Acestea le-au fost oferite muntenilor ce coborâseră deja preţul la trei sute de ruble.

Locotenent-colonelul era încredinţat că vor sfârşi prin a accepta.

Pentru aceste negocieri slujeşte de obicei drept intermediar un

tătar din oraş, Cel al colonelului Cogniard se numeşte Zalavat.

Fiecare îşi are spionii săi, doar că, şi de o parte şi de cealaltă, spionii prinşi şi deconspiraţi sunt împuşcaţi»

În ultima vreme a fost prins unul dintre spionii colonelului; a fost dus pe o colină ce putea fi văzută din tabăra rusă şi i s-a tras un glonţ în cap.

Corpul i-a fost găsit două zile mai târziu, pe jumătate devorat de şacali.

În vreme ce locotenent-colonelul Cogniard v ne dădea aceste detalii, i s-au spus la ureche câteva cuvinte.

Colonelul a început să râdă.

— Îmi îngăduiţi, m-a întrebat el, să o primesc la dumneavoastră pe persoana care are treabă cu mine? Veţi fi martorul unui amănunt de moravuri care nu va fi lipsit de interes pentru dumneavoastră.

— Cum, să nu! Spuneţi-i să intre! am răspuns eu.

O tătăroaică, înveşmântată astfel încât nu i se vedeau decât ochii, a coborât de pe cal în faţa uşii dinspre strada şi curând a apărut la cea a apartamentului.

Recunoscându-l pe colonel după uniformă, s-a dus drept* la el.

Acesta era aşezat la o masă.

Femeia s-a oprit de cealaltă parte a mesei, a desfăcut un săculeţ pe care-l purta la cingătoare şi a scos din el două urechi.

Cu vârful bastonului, colonelul s-a încredinţat că cele două urechi erau într-adevăr două urechi drepte. A luat o pană, hârtie şi cerneală şi, i-a dat un bon de douăzeci de ruble.

Apoi, în tătară:

— La trezorier, a spus el împingând cele două urechi cu vârful bastonului.

Amazoana a pus la loc în săculeţ urechile şi biletul, a încălecat şi a plecat în galop ca să-şi ia cele douăzeci de ruble de la trezorier.

Pe capul tăiat al fiecărui muntean era pus un preţ de zece ruble. Prinţul Mirsky, căruia îi repugnau fără îndoială aceste sângeroase trofee, a hotărât că era de ajuns să i se aducă doar urechea dreaptă.

Dar nu a putut obţine de la vânătorii săi ca aceştia să se conformeze inovaţiei. De când au de-a face cu tătarii, au luat obiceiul de a tăia capete şi continuă să o facă pretinzând că nu deosebesc dreapta de stânga.

Această recompensă de zece ruble dată pentru fiecare ureche

dreaptă a unui muntean, mi-a amintit o istorie ce-mi fusese povestită la Moscova.

Mulţimea lupilor care pustiau anumite districte ale Rusiei făcuse să se acorde o răsplată de cinci x uble pentru fiecare lup ucis.

Preţul era plătit la prezentarea cozii.

La recensământul din 1857, s-a văzut că se plătiseră drept primă ihai mult de o sută douăzeci şi cinci de mii de ruble.

Asta însemna cinci sute de mii de franci.

Părea că sunt cam mulţi lupi.

S-a făcut o anchetă şi s-a descoperit că exista la Moscova o fabrică de cozi de lup false care le imitau atât de bine pe cele adevărate încât oamenii însărcinaţi cu plata se înşelaseră.

Astăzi, prima a scăzut la trei ruble şi se cere capul în întregime.

Poate că într-o zi îşi vor da seama că există, fie la Kislar, fie la Derbend, fie la Tiflis. O fabrică de urechi false de ceceni.

Colonelul Cogniard ne-a invitat la cină la el, la ora cinci, iar căpitanul Grabbe ne-a invitat să urcăm în treacăt în camera lui.

Ne va arăta nişte desene care, cu siguranţă – spunea el – ne vor interesa.

TĂIETORII DE CAPETE

În vreme ce stăteam de vorbă cu locotenent-colonelul Cogniard, Kalino, care avea asupra noastră două mari avantaje, pe cel al limbii şi pe cel al tinereţii, o descoperise pe gazda noastră circaziană şi o ajuta să se hotărască să-şi facă intrarea în salon.

Era o femeie foarte frumoasă, de vreo douăzeci-douăzeci şi doi de ani, îmbrăcată după moda din Vladikavkaz şi care îşi dăduse seama, cred eu, că ai mai multe de făcut cu un cap pe care-l suceşti decât cu unul tăiat.

Kalino nu ştia că noi acceptasem o invitaţie la cină din partea locotenent-colonelului şi o convinsese pe frumoasa circaziană să cineze cu noi.

Regretul nostru a fost mare, dar ne dădusem cuvântul Din fericire, Kalino şi tânărul nostru ofiţer din Derbend nu promiseseră nimic; puteau rămâne şi, fiind stăpâni pe bucătar, ne puteau înlocui foarte bine, l-am prezentat scuze Leilei.

Acesta era numele gazdei noastre.

ham făgăduit că ne vom întoarce de îndată ce se va sfârşi cina dacă şi ea binevoia să ne promită că va dansa. Şi, de îndată ce ne-am

înţeles, am plecat împreună cu căpitanul Grabbe.

Acesta locuia într-un apartament mic şi cochet ce dădea spre grădina botanică şi ne-a arătat desenele sale.

Avea un remarcabil talent de amator, mai cu seamă în privinţa portretelor»

Printre aceste portrete erau trei sau patru pentru care se vedea că-şi dăduse multă osteneală. Înfăţişau doar capul şi bustul. Capetele, mari cât nişte monede de zece bani, erau extraordinar de expresive.

Cât despre uniforme, erau la fel de bine realizate.

— Iată nişte bărbi impresionante şi nişte figuri minunate, i-am spus. Cine sunt voinicii aceştia?

— Cei mai buni copii de pe pământ, mi-a răspuns el; doar că au o manie.

— Care?

— Au jurat ca în fiecare noapte să taie cel puţin un cap de cecen şi, întocmai ca muntenii abreci. îşi ţin cu Străşnicie jurământul.

— Ah, ce lucru interesanti Socotind zece ruble de cap, asta înseamnă trei mii şase sute cincizeci de ruble pe an.

— Oh, nu pentru bani: de plăcerea vânătorii. Au un fond de bani comun şi, când e vorba de răscumpărarea unui prizonier, ei sunt întotdeauna primii care-şi aduc obolul.

— Şi muntenii ce zic de asta?

— Le-o plătesc cu aceeaşi monedă, de câte ori pot. Iată de ce oamenii mei au asemenea bărbi şi plete. Pentru ca, spun ei, când cecenii le vor tăia capul, să ştie de unde să-i apuce.

— Şi dumneavoastră aveţi un regiment alcătuit din astfel de bărbaţi?

— O, nu! Ar trebui să alegi oameni din toată Rusia ca să ai un asemenea regiment. Acest corp a fost întemeiat de prinţul Banatinsky pe când era colonel al regimentului Kabardah. El le-a dat carabine. Veţi vedea: sunt nişte excelente arme de Tuia, cu două focuri, care folosesc gloanţe obişnuite şi care au o baionetă lungă de şaizeci de centimetri. 1

— Baioneta îl stinghereşte pe un trăgător bun. Este o linie pe care ochiul o urmează fără voie şi care-l face să devieze.

— Baioneta lor se pliază sub ţeava puştii şi nu se redresează decât când apeşi pe un resort»

— Bravo! Şi portretele acelea?

— Sunt portretele a trei dintre ei: Bageniok, Ignaciev şi

Mihailiuc.

— Presupun că i-aţi ales pe cei mai frumoşi?

— Nu, v-o jur; i-am luat la întâmplare»

— I-am putea vedea?

— Cred că în seara asta locotenent-coloneiul vrea să dea în cinstea dumneavoastră o mică serbare la clubul nostru, care nu este altceva decât prăvălia băcanului. Şi, cum nu există serbare reuşită fără vânătorii noştri, îi veţi vedea acolo.

— Dar, atunci, nu-şi vor putea face expediţia, în seara aceasta?

— Oh, o vor face totuşi… ceva mai târziu, asta-i tot.

În clipa aceea mi-a venit o idee care nu m-a mai părăsit.

Voiam să plec în noaptea următoare în expediţie, împreună cu vânătorii.

Cred că aceeaşi idee i-a venit în acelaşi moment şi lui Moynet, fiindcă ne-am privit şi am început să râdem.

Doar că, nici el, nici eu n-am suflat o vorbă»

A bătut ora cinci.

— Şi vizita la locotenent-colonel? am întrebat eu.

— Aş fi vrut totuşi să fac o copie după aceste crochiuri, spuse Moynet.

— La ce oră plecaţimâine? a întrebat căpitanul Grabbe»

— Nimic nu ne grăbeşte, am răspuns iute. N-avem de făcut decât treizeci – treizeci şi cinci de verste până la Ciriurth.

— Ei bine, a spus căpitanul Grabbe, îi veţi vedea în seara aceasta pe oamenii noştri; mi-i veţi arăta pe cei care vă vor plăcea şi vi-i voi trimite mâine dimineaţă. Nu cred să mai fi avut astfel de modele. Sunt nişte flăcăi care pozează o oră fără să clipească o singură dată.

Liniştit de această promisiune, Moynet nu s-a mai împotrivit să meargă la colonel.

Tot timpul cinei s-a vorbit despre moravuri, obiceiuri, legende. Locotenent-colonelul Cogniard, de origine franceză după cum îl arată şi numele, este un om foarte spiritual, cu un ascuţit simţ al observaţiei, vorbind franţuzeşte ca şi cum întreaga-i viaţă ar fi locuit la Paris.

Cina a trecut deci la fel de repede ca acele vestite cine date de Scarron[9], în care conversaţia soţiei sale era menită să facă să se uitQ

[9] Paul Scarron, (1610—1660), poet burlesc, romancier şi autor dramatic francez.

de friptură.

La ora opt trebuia să fim la club, cu ofiţerii regimentului Kabardah. Cina s-a sfârşit la ora şase şi douăzeci. I-am cerut locotenent-colonelului permisiunea de a ne respecta" făgăduiala făcută gazdei noastre, de a petrece o oră împreună cu ea, oră pe care, la rândul ei, ne făgăduise că o va folosi pentru a ne face cunoştinţă cu dansul cerchez sau lesghin.

Permisiunea o dată acordată, ne-am întors într-o clipă acasă. Cei trei erau la desert. Frumoasa Leila era în costum de gală: purta pe cap o calotă mică brodată cu fir de aur, cu un voal lung ce-i cădea până la şolduri; o rochie lungă de atlas negru eu găitane de aur; pe deasupra rochiei ale cărei mâneci desfăcute erau cu mult mai lungi, decât mâinile, purta o mică tunică de mătase albă şi roz ce-i strângea braţele şi talia, punându-i în evidenţă formele şi căzând până la genunchi. Talia era subliniată de o centură de argint la care era prins un mic pumnal încovoiat, de fildeş încrustat cu aur şi a cărui teacă slujea drept toc şi pentru un mic cuţit foarte elegant. În sfârşit această toaletă pe care o bănuiam a fi mai degrabă georgiană decât circaziană, se încheia cu nişte papucei ascuţiţi de catifea de culoarea cireşei, brodaţi cu aur, care, acoperiţi fiind de cutele lungi ale rochiei de atlas negru, nu se iveau decât rar, pentru a arăta un picior foarte frumos.

S-a spus că poporul circazian era cel mai frumos din câte există pe lume.

Lucrul este, poate, adevărat, în privinţa bărbaţilor, în privinţa femeilor este însă contestabil.

Totuşi, după părerea noastră, poporul georgian îi poate disputa celui circazian întâietatea frumuseţii.

Îmi voi aminti întotdeauna efectul pe care l-a făcut §supra mea, în stepele tătarilor nogai, apariţia primului georgian pe care l-am văzut.

De trei săptămâni sau de o lună, înfăţişarea calmucilor prin mijlocul cărora călătorisem şi cea a mongolilor printre care călătoream pe-atunci, făcuseră să ni se perinde prin faţa ochilor cele două prototipuri incontestabile ale urâţeniei omeneşti, din punctul nostru

---

în 1652 se căsătoreşte cu Francoise d'Âubigne. viitoarea Doamnă de Maintenon. Salonul său, deja celebru, devine locul de întîlnire al celei mai bune societăţi. (KL red.).

de vedere occidental: tenul galben, pielea arsă, ochii mici şi oblici, nasul turtit sau aproape inexistent, barba rară, părul neîngrijit, o murdărie proverbială; iată cu ce ne desfătam ochii de dimineaţă până seara.

Deodată, ajungând la o staţie de poştă, am zărit, în picioare, sprijinit de stâlpul porţii, un om de vreo douăzeci şi cinici – treizeci de ani, purtând o bonetă persană de formă mai teşită. Chipul său, cu tenul mat, era încadrat de frumoase plete strălucitoare şi moi ca mătasea şi avea o barbă neagră cu reflexe roşcate. Sprâncenele îi erau ca trase cu penelul. Ochii negri, melancolici erau umbriţi de pleoape catifelate. Nasul părea să fi servit drept model pentru cel al lui Apollo Pithyanul. Buzele, roşii ca de coral, îi puneau în evidenţă, în mijlocul bărbii negre, dinţii de sidef. Şi, cu toate acestea, acest zeu grec pogorât pe pământ, acest Dioscur ce uitase să urce în Olimp, era îmbrăcat într-o haină ruptă, cu un beşmet înzdrenţe, iar picioarele-i goale se vedeau la capătul unui larg pantalon de postav lesghin.

Am scos şi eu şi Moynet un strigăt involuntar de admiraţie, atât de mult înseamnă, pentru popoarele civilizate, frumuseţea! într-atât este de inutil să o conteşti! Într-atât este de imposibil să nu o recunoşti, fie că apare sub trăsăturile bărbatului sau ale femeii!

L-am întrebat pe tânărul acela cărui popor îi aparţinea. Ne-a răspuns că era georgian.

Ei bine, după părerea noastră, singurul avantaj pe care cerchezul îl are asupra georgianului, din punct de vedere al frumuseţii, este cel pe care-l va avea întotdeauna munteanul asupra citadinului şi anume alăturarea pitorescului la desăvârşirea formei.

Cerchezul, cu şoimul pe braţ, cu burca pe un umăr cu haşlicul pe cap, cu pumnalul la cingătoare, cu şaşka la şold, cu puşca pe umăr, este întruchiparea evului mediu înviat, a celui de-al XV-lea veac ivit în mijlocul celui de-al XIX-lea.

Georgianul, cu costumul său încântător numai din mătase şi catifea, reprezintă civilizaţia secolului al XVII-lea; înseamnă Veneţia, Sicilia, Grecia, ceea ce s-a văzut.

Circazianul este ceea ce se visează.

Cât despre circaziene, se poate ca reputaţia lor de frumuseţe, prea lăudată, să le dăuneze, cel puţin la prima vedere.

Este adevărat că le-am văzut pe circazienele din câmpie şi nu pe cele de la munte. Se poate ca frumuseţea primitivă a femeilor să se

corcească pe măsură ce coboară spre câmpie. De altfel, pentru a judeca, ar fi trebuit să pot studia frumuseţea femeilor circaziene aşa cum au făcut-o anumiţi călători, aşa cum pare să o fi făcut şi Jean Struis în care ne putem încrede – mi se pare – cu atât mai mult cu cât aparţine unei naţiuni care nu se entuziasmează cu uşurinţă.

Jean Struis, după cum îl arată numele, este olandez.

Vom cita ceea ce spune el despre circaziene. Uneori este mai uşor şi mai puţin stingheritor să citezi decât să scrii tu însuţi:

„Femeile din Caucaz, spune Jean Struis, au cu toatele farmec şi un nu ştiu ce care le face să fie iubite, sunt frumoase şi cu pielea foarte albă, iar această piele albă are un colorit atât de delicat încât pare a fi alcătuită numai din crini şi trandafiri aşezaţi acolo unde este necesar pentru a închipui o frumuseţe desăvârşită. Fruntea le este înaltă şi netedă şi, fără ajutorul vreunui meşteşug, au sprâncene atât de subţiri încât par doar un fir arcuit de mătase. Au ochii mari, blânzi şi plini de văpăi; nasul bine conturat, buzele roşii, gura mică şi zâmbitoare, bărbia astfel alcătuită încât să încheie o operă desăvârşită. Gâtul are culoarea şi proporţiile cerute de cunoscători pentru o frumuseţe fără cusur, iar pe un spate plin şi alb ca neaua cad plete lungi negre ca smoala, când despletite, când împletite şi care întotdeauna încadrează în chip plăcut ovalul feţei. Vorbind despre sâni, am ţi-ecut repede cum se face când este vorba despre lucruri obişnuite şi totuşi nu e nimic atât de rar şi care să merite mai multă atenţie; cele două rotunjimi sunt bine aşezate, ieşind bine în evidenţă, de o feminitate incredibilă şi aş putea spune fără să exagerez că nimic n-a fost vreodată mai frumos şi mai curat decât ei, căci una dintre marile griji ale acestor femei este să-i spele în fiecare zi de teamă, spun ele, ca nu cumva să fie nedemne, prin puţina purtare de grijă, de harurile cu care cerul le-a înzestrat. Talia este frumoasă, lungă şi zveltă şi întreaga lor făptură are un aer liber şi degajat. Având asemenea daruri, nu sunt deloc crude şi nu se sperie de apropierea unui bărbat, din orice ţară ar fi acela; şi fie că acesta se apropie de ele, fie că le atinge, departe de a-l respinge, ele s-ar simţi cu cugetul încărcat dacă l-ar împiedica să culeagă atâţia crini şi trandafiri câţi i-ar trebui pentru un buchet de mărime potrivită. Dar dacă femeile sunt îngăduitoare, bărbaţii, la rândul lor, sunt atât de buni încât privesc cu sânge rece cum le sunt dezmierdate femeile care nu le inspiră nici nebunie, nici gelozie, invocând faptul că femeile sunt ca florile a căror frumuseţe ar fi inutilă dacă n-ar exista ochi care să le

privească şi mâini care să le atingă.

Iată ce scria la Amsterdam galantul călător Jean Struis în 1661, pe la începuturile domniei lui Ludovic al XIV-lea şi într-un stil care, după cum se vede, n-ar fi nedemn de Benserade[10].

Cum, după cât se pare, a făcut asupra circazienelor studii mai aprofundate decât ale mele, mă voi mulţumi să mă alătur părerii sale şi să-i invit pe cititori să facă acelaşi lucru.

În rest, această reputaţie de frumuseţe este atât de bine înrădăcinată încât, în târgurile Trapezuntului şi în bazarurile Constantinopolului, preţul unei circaziene este aproape dublu, uneori chiar triplu, faţă de cel al unei femei a cărei frumuseţe, la prima vedere, poate părea egală ba chiar superioară.

Această digresiune, în loc să ne îndepărteze de gazda noastră n-a făcut decât să ne apropie de ea.

Ne făgăduise că va dansa şi s-a ţinut de cuvânt; doar că, de vreme ce noi neglijasem să chemăm un muzicant, a fost silită să danseze acompaniindu-se la un acordeon la care cânta ea însăşi, ceea ce-i răpea dansului eleganţa mişcării braţelor.

Dar ceea ce vedeam în acest dans era atât de încântător încât am făgăduit că, o dată întorşi de la club, vom aduce cu noi un muzicant, pentru ca Leila să poată avea un succes pe măsura meritelor sale.

La ora opt Grabbe a venit să ne ia. Toată lumea se adunase şi eram aşteptaţi la club.

După cum fusesem preveniţi, clubul era doar dugheana unui. băcan. Pe tejghea-care se întindea pe toată lungimea camerei şi în dosul căreia treceau doar cei privilegiaţi, – erau rânduite brânzeturi de toate felurile şi fructe proaspete sau zaharisite de pe toate meleagurile.

Dar priveliştea cea mai minunată o alcătuia un şir dublu de sticle de şampanie rânduite de la un capăt la altul al tejghelei cu o regularitate ce făcea onoare disciplinei ruseşti.

Într-adevăr, niciuna nu-şi depăşea vecina nici cu un pas, toate erau umăr lângă umăr.

Nu le-am numărat, trebuie, cu siguranţă, să fi fost vreo şaizeci sau optzeci»

Asta însemna două-trei pentru fiecare mesean, dacă nu se va

---

[10] Isaac de Benserade (1613—1691), poet şi autor dramatic francez, (N, red.),

trimite după întăriri, în pivniţă.

Nicăieri nu se bea ca în Rusia – poate că, totuşi, în Georgia.

Ar fi interesant să vezi o luptă între băutori ruşi şi georgieni, pariez că numărul sticlelor băute ar atinge o duzină de om; dar nu mă încumet să spun dinainte care ar fi câştigătorul.

În rest, eram deja deprins cu acest soi de întrecere. În viaţa obişnuită, eu nu beau decât apă cu puţin vin. Dacă apa e bună, o beau simplă.

Foarte necunoscător în privinţa vinurilor, fiind în stare să confund vinul de Bourgogne cu cel de Bordeaux, am în privinţa apei un gust extrem de fin. Pe vremea când locuiam în Saint-Germain şi când. din lene, grădinarul meu se ducea să ia apă dintr-o fântână mai apropiată decât cea a cărei apă îmi potolea setea, îmi dădeam seama de substituire din prima clipă.

Dar, asemenea tuturor celor ce beau puţin – ceea ce voi spune pare un paradox – mă îmbăt foarte greu.

Uşurinţa de a se îmbăta, la cei care beau mult, ţine de faptul că le rămâne întotdeauna un rest de beţie din ajun. Am onorat deci cu generozitate cele optzeci de sticle de şampanie adunate pentru sărbătoarea al cărei erou eram.

În vremea aceasta, în încăperea alăturată răsunau o tamburină tătară şi un flaut lesghin; erau tăietorii noştri de capete, vânătorii din regimentul Kabardah care veneau să ne dea o mostră din măiestria lor coregrafică.

De-abia s-a deschis uşa şi am fost introduşi ca spectatori că am şi recunoscut originalele portretelor pe care le văzusem: Bageniok, Ignaciev şi Michailiuc. Au fost foarte miraţi că-i strig pe numele lor şi această cunoaştere prealabilă a individualităţii lor a contribuit foarte mult la apropierea noastră.

După zece minute eram cei mai buni prieteni din lume şi ne ridicau în braţe ca pe nişte copii.

Fiecare a dansat cât a putut mai bine: vânătorii noştri din Kabardah, cerchiza şi lesghina; Kalino, unul dintre cei mai buni şi, mai ales dintre cei mai neobosiţi dansatori pe care-i cunosc, le răspunse cu o trepaha. Puţin a lipsit să-mi amintesc şi eu de vremurile tinereţii noastre şi să le ofer, la rându-mi, un cancan drept mostră a dansului nostru naţional.

La ora zece serata s-a sfârşit; ne-am luat rămas bun de la

locotenent-colonel care ne-a fixat plecarea pentru a doua zi la ora unsprezece, vrând să aibă timpul necesar de a-l preveni pe un prinţ tătar că vom cina, în trecere, la el; apoi ne-am luat rămas bun de la tinerii ofiţeri printre care am remarcat şi vreo trei sau patru bonete soldăţeşti ai căror purtători – era să zic, pe nedrept, proprietari, dar soldatului nu-i aparţine nimic, nici măcar boneta – ai căror purtători, deci, nu ne-au părut nici mai puţini veseli, nici mai puţin liberi în purtările faţă de superiorii lor, decât ceilalţi.

Erau trei ofiţeri degradaţi în urma condamnărilor politice. În ochii camarazilor lor ei nu pierd absolut nimic prin această degradare şi, graţie unei gingăşii sufleteşti pe care guvernul rus ar trebui să o admire, dar pe care cred că se mulţumeşte doar să o tolereze, ei se bucură în Caucaz de poziţia socială de care sunt privaţi la Moscova şi la Petersburg.

Când ne-am retras i-am cerut locotenent-colonelului îngăduinţa de a-i lua cu noi pe Bageniok, Ignaciev şi Mihailiuc, îngăduinţă care ne-a fost acordată cu condiţia ca ei să fie liberi la miezul nopţii.

Pentru noapte era proiectat un *secret*.

Aşa se numesc expediţiile nocturne împotriva hoţilor de oameni, de femei şi copii.

Le-am promis celor trei kabardieni că le vom reda libertatea la ceasul la care ne-o vor cere; au schimbat, cu voce scăzută, câteva cuvinte cu camarazii lor şi ne-am reîntors acasă unde ştiam că suntem aşteptaţi de către gazda noastră căreia dansul îi făcea* ca actriţă, tot atâta plăcere câtă ne făcea nouă ca spectatori.

X

SECRETUL

Între cei trei kabardieni pe care îi adusesem cu noi se număra nu numai un dansator remarcabil, ci şi un distins muzician.

Acesta era Ignaciev. Gros, scurt, clădit ca un Hercule, pentru statura sa modestă, cu o papahă largă cât umerii şi a cărei blană îi ajungea până peste ochi, cu barba roşcată ce-i ajungea până la mijloc, era unul din bărbaţii cei mai groteşti şi totodată cei mai înspăimântători pe care i-am văzut vreodată.

Cu braţele sale scurte şi vânjoase cânta la vioară, având însă ciudăţenia de a ţine vioara cu mâna dreaptă şi arcuşul cu stânga.

Pentru a apăsa arcuşul pe strunele viorii consuma energie ca pentru a face să scârţâie un fierăstrău pe o bucată de lemn tare.

De-acum înainte gazda noastră îşi putea folosi pentru: dans nu numai picioarele, ci şi mâinile.

La început am crezut că va fi înspăimântată la vederea celor trei chipuri pe care i le aduceam; dar, fără îndoială că oamenii îi erau cunoscuţi fiindcă i-a primit cu un surâs încântător, i-a strâns mâna lui Bageniok şi a schimbat câteva cuvinte cu Ignaciev şi Mihailiuc.

Ignaciev şi-a scos vioara de dedesubtul cercheze! şi a început să scârţâie din ea.

Fără a se mai lăsa rugată, Leila a început să danseze în aceeaşi clipă; Bageniok i-a slujit drept partener.

Am vorbit deja despre tristeţea adâncă a dansurilor ruseşti. Se aseamănă eu acele dansuri funebre cu care grecii îşi conduceau morţii la groapă. Dansurile Orientului nu sunt deloc mai vesele afară numai dacă nu se transformă în dansuri expresive, ca cele ale almeelor sau bayaderelor.

Şi chiar şi-aşa, sunt libertine, chiar cinice, dar niciodată vesele.

Nu sunt dansuri propriu-zise, ci un mers lent înainte şi înapoi, un mers în care picioarele nu se desprind niciodată de pământ; în care braţele, mult mai ocupate decât picioarele, fac o mişcare de atingere sau de respingere; în care melodia este mereu aceeaşi şi se prelungeşte la nesfârşit, aşa încât dansatori şi dansatoare pot executa astfel de mişcări o noapte întreagă fără a fi câtuşi de puţin obosiţi dimineaţa.

Balul a durat până la miezul nopţii, aceeaşi dansatoare fiindu-le de ajuns lui Bageniok, lui Mihailiuc şi lui Kalino care, din când în când, neputând ţine pasul, schimba dansul lesghin sau kabardian cu cel rusesc.

Cât despre Ignaciev care ar fi trebuit să fie cel mai obosit dintre toţi, având în vedere că el se mişca cel mai mult, ei bine acesta părea inepuizabil.

La miezul nopţii s-a auzit o rumoare în curte şi apoi pe coridor. Erau camarazii vânătorilor noştri, care veneau să-i ia. Erau în ţinută de campanie, adică în locul cerchezelorde gală cu care ne primiseră, erau îmbrăcaţi în cercheze zdrenţuite.

Acesta era costumul lor de război, acestea erau hainele pe care, în timpul expediţiilor nocturne, le sfâşiau prin spini şi mărăcini.

Nu era niciuna care să nu fi avut o urmă de glonţ sau de pumnal, niciuna care să nu fi avut petele ei de sânge.

Dacă ar fi putut vorbi, acele cercheze ar fi povestit bătăliile pe

viaţă şi pe moarte, luptele corp la corp, ţipetele răniţilor, cele din urmă blesteme ale muribunzilor.

Drapelului îi revin istoriile războinice petrecute la lumina zilei; cerchezelor le aparţin legendele sângeroase ale nopţii.

Fiecare om avea pe umăr o carabină cu două focuri şi un lung pumnal la cingătoare. Între acele carabine nu era niciuna ale cărei gloanţe să nu fi ucis; între acele pumnale nu era niciunul al cărui tăiş să nu fi despărţit de umeri nu un singur cap, ci câteva zeci.

N-aveau arme intermediare.

Camarazii lui Bageniok, Mihailiuc şi Ignaciev le aduseseră acestora cerchezele de campanie şi carabinele.

Cât despre pumnale, nu şi le părăsesc niciodată, iar cartuşierele sunt întotdeauna burduşite cu praf de puşcă şi cu gloanţe.

Cei doi dansatori şi muzicantul nostru şi-au îmbrăcat hainele de război. În vremea aceasta, Moynet, Kalino şi cu mine ne-am înarmat la rându-ne.

Amiost gata odată cu ei.

— *Paidiom*! am spus în ruseşte.

Asta înseamnă: „Să mergem!”

Vânătorii ne-au privit miraţi.

— Explică-le, i-am zis lui Kalino, că mergem cu ei şi că vrem să facem parte din expediţie.

Kalino le-a tradus cuvintele mele şi semnul afirmativ pe care Moynet l-a făcut cu capul.

Bageniok, care era sergent major şi care comanda de obicei expediţiile, a devenit deodată serios:

— Este adevărat, l-a întrebat el pe Kalino, ce spun generalul francez şi aghiotantul său?

Nimic nu le-ar fi putut clinti convingerea că eram un general francez şi că Moynet îmi era aghiotant.

— Este perfect adevărat, a răspuns Kalino.

— Atunci, a continuat Bageniok, trebuie ca cei doi francezi să ne cunoască obiceiurile. De altfel, sunt liberi

I să nu se conformeze, fiindcă nu fac parte din companie.

— Ce obiceiuri? am întrebat. Să vedem.

— Niciodată doi vânători nu atacă un singur cecen: un bărbat valorează un bărbat, Lupta se poartă deci om la om. Doar dacă unul dintre ai noştri cere ajutor se poate ca doi să lupte contra unul; dar nu

se cere niciodată ajutor, Dacă un vânător este atacat de doi, trei, patru munteni, tot atâţia vânători îi vin în ajutor; niciunul în plus, niciunul în minus. Dacă se poate ucide de departe, cu atât mai bine; pentru asta avem carabine, ca să le folosim. Acum, ce au de gând să facă francezii?

Kalino ne-a transmis întrebarea.

— Întocmai ca domniile voastre şi nu altminteri.

— O să intraţi în ambuscadă toţi trei laolaltă sau vă veţi plasa ca noi şi împreună cu noi?

— Aş dori, a răspuns Kalino, şi cred că este şi dorinţa camarazilor mei, ca fiecare dintre noi să poată sta lângă unul dintre ai dumneavoastră.

— Bine. Eu mă ocup de general; Ignaciev se va ocupa de aghiotant; dumneavoastră care sunteţi rus veţi proceda cum credeţi de cuviinţă.

Kalino voia neapărat să se găsească unde era pericolul cel mai mare. Să se lupte cu un cerchez şi să-l ucidă – ca amator – era pentru el ca şi când ar fi primit crucea Sfântului Gheorghe, adică cea mai frumoasă dintre decoraţiile ruseşti.

A bătut miezul nopţii. Eram gata. Am pornit.

Mai întâi, noaptea părea atât de întunecoasă încât nu vedeai ia doi paşi înainte; dar, după o sută de paşi, ochii mi s-au obişnuit cu întunericul. Afară nu era nici ţipenie de om; doar câinii, din când în când, se ridicau de pe pragul caselor sau treceau drumul. Dar, fără îndoială că instinctul le spunea că au de-a face cu prieteni; niciunul n-a lătrat.

Am ieşit din oraş şi ne-am pomenit pe malul drept al pârâului Kara-Su. Ajunşi acolo, zgomotul pietrişului rostogolit de valuri înghiţea zgomotul paşilor noştri.

În faţă vedeam muntele ca pe o masă întunecată.

Noaptea era minunată; tot cerul era spuzit de stele. Niciodată frumosul vers al lui Corneille:

Întunecoasa licărire din stele coborâtă nu s-a bucurat de o ilustrare mai exactă.

Străbătusem aproape un sfert de leghe, când Bageniok ne-a făcut semn să ne oprim.

Este cu neputinţă ca ordinul cuiva să fi fost ascultat eu mai multă promptitudine decât al lui.

S-a întins, şi-a lipit urechea de pământ şi a ascultat.

Apoi, s-a ridicat.

— Sunt tătarii din câmpie, a spus el.

— De unde. ştie? l-am întrebat pe Kalino care mi-a tradus spusele lui.

Kalino i-a reprodus întrebarea.

— Caii lor merg în buiestru, a spus Bageniok; printre stânci, caii de munte sunt siliţi să meargă în pas obişnuit.

Într-adevăr, după cinci sau şase minute am văzut trecând prin întuneric o mică trupă de călăreţi alcătuită din şapte sau opt oameni.

4 Corneille, *Cidul*, actul IV. scena III.

Î28

Nu ne-au văzut căci Bageniok ne ceruse să ne ascundem în spatele ieşiturii pe., care o alcătuia malul-drept al lui Yarak-Su.

Am întrebat care era motivul acestui exces de precauţie.

Adesea muntenii, au iscoade printre oamenii din câmpie. Unul dintre cei pe care tocmai îi văzusem trecând putea fi o iscoadă, care să se desprindă de ceilalţi ca să-i anunţe pe tătari.

Am aşteptat deci să se îndepărteze cu totul, pentru a porni din nou la drum.

După o jumătate de eră de mers am văzut o clădire albind. În stânga noastră.

Era fortăreaţa rusă Knezarnaya, punctul cel mai avansat al. Întregi linii.

Povârnişul munţilor se pierdea la picioarele zidurilor ei. Auzeam pe metereze vocea santinelelor care strigau: *Sluşi*! (ascultă!)

Am ascultat şi noi. Dar strigătul, reluat mai stins de o a doua santinelă şi apoi de o a treia, pentru a se pierde.cu totul, n-a mai avut un al patrulea ecou şi s-a risipit în aer. asemenea ţipătului unui spirit al. nopţii.

Ne-am urmat mersul timp de vreo zece minute. Apoi am trecut aproape pe uscat râul Yarak-Su şi am urmat, printre tufişurile spinoase, panta muntelui, până la al doilea râu la fel de secat ca şi primul; l-am trecut fără greutate şi am intrat pe un drumeag croit de păstori care ne-a dus, de data aceasta, lângă un al treilea râu mai lat şi mai adânc decât celelalte două.

Era Axai, unul dintre afluenţii Terekului.

Celălalt, pe care tocmai îl traversasem în apropierea izvoarelor sale, era Y'aman-Su.[11]

129

Înainte de a-mi da seama în ce chip urma să trecem râul, Bageniok mi-a făcut semn să mă urc pe umerii săi.

Aceeaşi invitaţie le-a fost făcută tovarăşilor mei de către Ignaciev şi Mihailiuc.

Ne-am lăsat rugaţi doar atât cât să nu fim inoportuni şi am încălecat.

Vânătorilor le ajungea apa până deasupra genunchilor

Ne-au lăsat pe malul celălalt.

Apoi, în linişte, Bageniok şi-a reluat mersul coborând de data aceasta în josul râului şi urmând malul stâng al Axai-ului.

Nu ghiceam prea bine rostul manevrei. Dar păstram tăcerea înţelegându-i necesitatea şi gândindu-mă că voi cere mai târziu o explicaţie.

Pe măsură ce coboram, râul devenea mai larg şi fără îndoială, şi mai adânc.

Unul dintre oamenii noştri a schimbat un semn cu Bageniok şi s-a oprit.

La o sută de paşi mai încolo, un al doilea s-a oprit ia rândul său.

La o sută de paşi mai departe, un al treilea.

Am înţeles că ne aşezam la pândă.

Câtă vreme curge pian munte, râul poate fi trecut eu piciorul. Or, întorcându-se din expediţiile lor nocturne, cecenii nu se sinchiseau să urce pe cursul apei. Se aruncau, cu cai cu tot, acolo unde se găseau. Iată de ce vânătorii se aşezau de-a lungul râului, la fiecare o sută de paşi.

Toţi s-au oprit. Unul după altul. Bageniok. care mergea în frunte, s-a oprit, firește, ultimul, şi eu odată cu ei.

S-a culcat la pământ şi mi-a făcut semn să fac la fel. Cum el nu vorbea franţuzeşte, iar eu nu vorbeam ruseşte, nu ne puteam înţelege decât prin semne.

Am făcut ceea ce făcea şi el, adăpostindu-mă într-un tufiş.

Se auzeau, asemenea unor vaiete de copil, ţipetele şacalilor ce dădeau târcoale prin munţi.

---

[11] — Muntele de nisip, voi. I

Doar ţipetele lor şi zgomotul apei liului tulburau liniştea nopţii.

Eram departe atât de Kasafiurta pentru a auzi bătaia orologiului, cât şi de Knezarnaia, pentru a auzi strigătele santinelelor.

Toate zgomotele pe care le auzeam, în acel loc din munte în care ne găseam, erau zgomote ostile, fie că proveneau de la oameni, fie de la fiare.

Nu ştiu ce gândeau tovarăşii mei, dar pe mine mă uimea de cât de puţin timp era nevoie pentru ca în viaţă să-şi facă loc cele mai ciudate contraste.

Cu numai două ore în urmă ne aflam în mijlocul oraşului, într-o i încăpere bine încălzită, bine luminată, foarte prietenoasă. Leila dansa, cochetând cât putea de mult, cu ochii şi cu braţele. Ignaciev cânta la vioară. Bageniok şi Mihailiuc erau partenerii femeii. Noi băteam din palme şi din picioare şi nu ne treceau prin minte decât gânduri vesele.

Se scurseseră două ore. Eram în mijlocul nopţii reci şi întunecate, pe malul unui râu necunoscut, într-un ţinut ostil, culcaţi cu carabina în mână şi cu pumnalul la şold, nu pândind, cum ni s-a întâmplat de zeci de ori, o fiară sălbatică, ci aflându-ne în ambuscadă, aşteptându-i, ca să ucidem sau ca să fim ucişi, pe nişte oameni asemenea n-ouă. plămădiţi ca noi! Şi ne aruncasem râzând în această aventură: ca şi cum n-ar însemna nimic să-ţi verşi sângele sau să-l verşi pe al altora!

Este adevărat că oamenii pe care îi aşteptam erau nişte tâlhari, nişte jefuitori şi ucigaşi ce semănau în urma lor pustiul şi jalea. Dar aceşti oameni erau născuţi la o mie cinci sute de leghe de noi, având alte obiceiuri decât ale noastre. Aceleaşi fapte le săvârşiseră înainte de ei părinţii lor şi înaintea părinţilor, moşii şi strămoşii lor.

Ceea ce era sigur era faptul că stăteam într-un tufiş pe malul rmlui Axai, că-i aşteptam pe ceceni şi că în cazul unui atac, viaţa îmi atârna de precizia privirii sau de forţa braţului.

S-au scurs astfel două ore.

Fie că noaptea se limpezise! fie că privirea, tot scrutine! întunecimea, se obişnuise cu bezna, ajunsesem să disting perfect celălalt mal.

Nu pierdusem din ochi ţărmul opus, când mi s-a părut că aud îndreaptă un zgomot slab.

Mi-am aruncat privirea spre tovarăşul meu: fie că nu auzea, fie că zgomotul îi părea fără însemnătate, n-avea aerul că-i acordă vreo

atenţie.

Zgomotul se auzea tot mai bine.

Mi se părea că aud paşii mai multor persoane.

M-am apropiat pe nesimţite de Bageniok, i-am atins braţul şi am întins cealaltă mină spre partea de unde „de data aceasta, auzeam zgomotul în mod distinct.

— *Nicevo*, mi-a zis el.

Ştiam destulă rusă ca să-l pricep.

„Nu-i nimic", mi-a răspuns Bageniok.

Totuşi am continuat să privesc spre locul de unde se auzea zgomotul.

Atunci „am văzut venind, la douăzeci de paşi de mine, un cerb mare, cu coarne magnifice, îl urmau căprioara şi doi. pui.

S-a apropiat fără grijă de apă şi a început să bea.

Nu era nimic, spusese Bageniok.

Într-ade văr, nu era vânatul pe care-l aşteptam noi.

Nu m-am putut abţine să nu-l ochesc… Oh! Dacă aş fi putut trage, ar fi fost eu siguranţă al meu.

Deodată, cerbul şi-a înălţat capul, a întins gâtul spre ţărmul din faţă, a tras aer în piept, a slobozit un fel ele ţipăt de alarmă şi s-a mistuit în munte.

Cunoşteam prea bine obiceiurile animalelor sălbatice ca să înţeleg că toată această pantomimă a cerbului arăta că, pe partea cealaltă a Fiului, se petrecea ceva neobişnuit.

M-am întors spre Băgeniok.

— *Smirno*, mi-a spus el.

Nu înţelesesem cuvântul, dar înţelesesem gestul. îmi spunea să nu mă mişc şi să mă lipesc cât mai mult de pământ.

L-am. ascultat.

El s-a strecurat ca un şarpe de-a lungul malului, continuând să meargă în josul apei, în consecinţă, îndepărtându-se de mine. L-am urmărit cu privirea atât cât am putut.

Când l-am-pierdut din vedere ochii mi s-au îndreptat firește, spre celălalt mal al râului.

Atunci, în acelaşi moment în care mi s-a părut că aud galopul unui cal, am zărit în întuneric o arătare ce păce-a a fi mai mult decât un singur călăreţ.

Grupul se apropia fără a deveni mai uşor de distins.

Ceea ce am înţeles, mai mult după bătăile inimii, decât din ceea ce-mi. spuneau ochii, a fost că în faţa noastră se găsea un duşman.

Am privit înspre Ignaciev: nimeni nu mişca. Părea că ţărmul e pustiu.

Am privit înspre Băgeniok: dispăruse de mult.

Mi-am îndreptat din nou privirea spre celălalt mal şi am. aşteptat nem. işcat

Călăreţul ajunsese la marginea apei. îl vedeam în diagonală şi puteam desluşi că trăgea un om legat de coada calului.

Era un prizonier sau o prizonieră.

În clipa în care şi-a minat calul în apă şi în care victima pe care-o trăgea după el a fost silită să-l urmeze, s-a auzit un ţipăt sfâşietor.

Era un ţipăt de femeie.

Tot grupul intrase deja în fluviu, cu două sute de paşi mai jos decât mine.

Ce să fac?

În timp ce-mi puneam această întrebare, malul apei s-a luminat brusc; s-a auzit un foc de armă. Calul a bătui apa convulsiv, cu picioarele şi întregul grup a dispărut în vârtejul iscat în mijlocul fluviului. A răsunat un al doilea ţipăt, un ţipăt de deznădejde ca şi primul, slobozit de aceeaşi voce.

De data aceasta am alergat spre locul în care se petrecea drama.

În mijlocul acelui soi de vârtej, care continua să vânzolească apa râului, a strălucit o flacără şi a ţâşnit un al doilea foc. Apoi un al treilea de pe ţărm. Am auzit pe urmă zgomotul unui trup care se aruncă în apă şi am văzut cum o umbră se îndrepta spre mijlocul râului de unde am auzit ţipete, blesteme; şi, deodată, zgomot şi mişcare, totul a încetat.

Am privit în jur; camarazii mei cei mai apropiaţi mi se alăturaseră şi aşteptau la fel de nemişcaţi ca şi mine

Atunci am văzut venind spre noi o arătare imposibil de recunoscut în întuneric, dar care începea să se desluşească pe măsură ce înainta.

Când grupul n-a mai fost decât la zece paşi de noi, ani văzut şi am înţeles.

Cel care se deplasa era Bageniok; îşi ţinea pumnalul în dinţi şi ducea pe umărul drept o femeie leşinată, dai care nu-şi lăsase copilul din braţe; în mâna stângă ţinea.

de singura coadă împletită din creştet, un cap de cecen pe

jumătate scufundat în apă.

A azvârlit capul pe mal, a întins femeia şi copilul pe pământ şi a spus în ruseşte, cu un glas în care era cu neputinţă să desluşeşti cea mai slabă emoţie:

— Acum, prieteni, care din voi are o înghiţitură de vodcă?

Şi să nu credeţi că pentru el cerea.

Cerea pentru femeie şi pentru copil.

După două ore ne-am întors la Kasafiurta aducând în triumf copiluhşi mama, complet teferi.

Dar eu continui încă să mă întreb dacă are cineva dreptul să pândească un om întocmai ca pe un cerb sau ca pe *un* mistreţ.

XI

PRINŢUL ALL

A doua zi, la ora unsprezece, aşa cum se stabilise în ajun, locotenent-colonelul Cogniard a venit să ne ia.

Moynet îşi petrecuse dimineaţa desenârsdu-l pe Bage» niok, care în prima jumătate de oră a pozat ca o statuie, dar apoi, deodată, a început să tremure de febră spunând că, în ciuda bunăvoinţei sale, îi era cu neputinţă să se ţină pe picioare.

Răcise.

Îi dădusem să bea un pahar de vodcă; cam sirius mina şi l-am trimis să se culce…

În vreme ce poza, i-am pus întrebări, prin intermediul lui Kalino, despre fapta din ajun.

Iată cum se petrecuseră lucrurile…

De îndată ce l-a zărit pe cecen. Bageniok a alergat sau mai degrabă s-a târât către locui pe unde presupunea că omul va trece râul. Bageniok a văzut perfect că acela târa în urma sa o femeie legată, cu un laţ de coada calului.

S-a gândit atunci că, dacă ucidea mai întâi omul, atunci, calul lăsat în voia lui, s-ar fi putut înfuria şi ar fi strangulat femeia.

S-a hotărât deci să ucidă calul înaintea omului. Aşa a şi făcut. Primul său glonţ a nimerit în plin pieptul animalului pe care noi l-am auzit atunci bătând furios apa cu picioarele de dinainte.

În timpul agoniei calului, cecenul a tras la jindul său un foc de puşcă şi i-a zburat lui Bageniok căciula fără să-i atingă însă capul.

Imediat Bageniok a tras pentru a doua oară şi l-a ucis sau l-a rănit de moarte pe cecen.

S-a aruncat imediat în apă. Trebuia să salveze femeia înainte ca aceasta să fie strangulată sau să se înece.

Ajuns în mijlocul fluviului unde calul se zbătea în spasmele morţii, a tăiat dintr-o lovitură laţul şi a scos femeia din apă. De abia atunci şi-a dat seama că aceasta ţinea în braţe un copil.

În clipa aceea a simţit o durere violentă în pulpă; era munteanul muribund care îl muşca din toate puterile.

Ca să-l facă să-i dea drumul, i-a tăiat capul.

Iată de ce l-am văzut venind cu hangerul în dinţi, cu femeia şi copilul pe umăr şi cu capul munteanului în mină.

Totul s-a petrecut foarte simplu, după cum vedeţi, sau. mai degrabă, Bageniok ne-a povestit isprava ca pe ceva foarte simplu.

Ne-am luat rămas bun de la gazda noastră ducând cu noi nu numai amintirea ospitalităţii ei, ci şi un portret pe care Moynet îl făcuse în ajun în vreme ce dansa lesghina cu Bageniok, în sunetul viorii lui Ignaciev.

Ca să ne ducem să luăm cina la aulul prinţului tătar trebuia să trecemdoar dacă nu voiam să facem un lung ocol – prin teritoriul lui Şamil. Locotenent-colonelul Cogniard nu ne-a ascuns faptul că aveam zece şanse de a fi atacaţi contra uneia singure de a călători fără peripeţii; dar a făcut pentru noi un gest galant: a luat cu sine o escortă de cincizeci de oameni şi tot acel stat major de tineri ofiţeri care, în ajun, ne oferiseră o serbare.

La ieşirea din Kasafiurta pătrunzi în câmpia Kumich, o pustă magnifică unde iarba, pe care nimeni nu o coseşte, creşte până la pieptul cailor.

Această câmpie – ce se unea, la dreapta noastră, cu poalele munţilor în spatele cărora hălăduia Şamil şi din înaltul cărora santinelele sale ne urmăreau cu privirea – se întindea la stânga cât vedeai cu ochii, iar linia orizontului era atât de netedă încât am crezut, pentru o clipă, că întinderea era mărginită de Marea Caspică.

Câmpia Kumich unde domneşte doar vântul, pe care nimeni nu o însămânţează, de pe care nimeni nu strânge recolta, mişună de vânat; în depărtare vedeam sărind căprioare şi mergând grav cerbii cei mari, în vreme ce, de sub copitele cailor escortei şi din faţa atelajului tarantasului se ridicau stoluri de potârnichi şi o zbugheau cete de iepuri.

Uneori, prinţul Mirsky ia cu sine o sută de oameni şi vine să

vâneze cu ei în această câmpie, ucigând câte două sute de bucăţi de vânat.

La două leghe de Kasafiurta, la cotitura unui drum. am văzut deodată o trupă de şaizeci de oameni călări, venind spre noi.

Am crezut pentru o clipă că va fi o încăierare.

M-am înşelat.

Locotenent-colonelul Cogniard şi-a pus liniştit lornionul la ochi şi a spus:

— E Ali Sultan.

Într-adevăr, prinţul tătar aşteptându-se să o luăm pe drumul cel mai scurt şi gândindu-se la rândul său că puteam fi atacaţi s-a aşezat în fruntea gărzii şi ariergărzii sale şi ne-a ieşit în întâmpinare.

N-am văzut nimic mai pitoresc decât această trupă înarmată.

Prinţul galopa în frunte, împreună cu fiul său în vârstă de doisprezece sau paisprezece ani, amândoi magnific înveşmântaţi, purtând arme splendide.

Alături de el. puţin mai în urmă, venea un nobil tătar numit Kuban. Acesta, la vârsta de doisprezece ani, atacat fiind de circazieni. luase locul căpitanului care fusese ucis de la prima salvă de focuri şi respinsese inamicul.

Împăratul aflase, îl chemase şi-i dăduse crucea Sfântului Gheorghe… la doisprezece ani!

În spatele lor veneau patru purtători de şoimi şi şase paji.

Apoi cir ei zeci-şaizeci de călăreţi tătari înveşmântaţi în cel mai frumos echipament de război, fluturându-şi puştile şi cabrându-şi caii în vreme ce strigau: „Urra!”

Cele două trupe s-au amestecat şi ne-am trezit că aveam o escortă de o sută cincizeci de oameni.

Mărturisesc că văzând toate acestea plăcerea mea s-a preschimbat în orgoliu. Munca nu era aşadar doar o trudă nefolositoare şi nici faima nu era doar o nebunească vanitate! Treizeci de ani de luptă pentru cauza artei îşi pot deci afla o răsplată regească!

S-ar fi putut face pentru un rege mai mult decât se făcea pentru mine?

Oh! Luptaţi, îndrăzniţi, fraţilor! Va veni o zi când şi pentru voi. la o mie cinci sute de leghe depărtare de Franţa, oameni de neam străin care vă vor fi citit într-o limbă necunoscută vouă, se vor smulge din aulurile lor clădite pe vârful stâncilor, asemenea-unor cuiburi de

vulturi şi vor veni. cu armele în mâini, pentru a face ca puterea lumească să se încline în faţa cugetării.

Am suferit mult în viaţă; dar am avut uneori parte de strălucite bucurii, mai mari decât răul pe care mi l-au făcut duşmanii şi chiar prietenii.

Am străbătut astfel, în galop, două sau trei leghe. Trăsurile mergeau pe ierburile acelea mari ca pe un covor de muşchi, lăsând în urmă, de o parte şi de alta, schelete de oameni şi de cai.

În sfârşit am ajuns într-un loc în care pământul părea că ne fuge de sub picioare: o imensă râpă se căsca în faţa noastră; pe fundul ei curgea râul Actaş, pe vârful muntelui se înălţa aulul prinţului; în fund, la dreapta, în atmosfera albăstrie a unei văi se vedeau zidurile albe ale unui alt sat.

Cu opt zile în urmă cecenii încercaseră un atac asupra satului şi fuseseră respinşi.

Pe coasta unde ne găseam se ridica o fortăreaţă ridicată de Petru î, când-a călătorit prin Caueaz, şi pe care colonelul Kuban o apărase la vârsta de doisprezece ani.

Am început o coborâre rapidă de-a lungul falezei.

Peisajul, văzut astfel, de la un munte la altul, era minunat.

Ne-am oprit o clipă pentru ca Moynet să poată face un crochiu. În vremea aceasta escorta noastră oferea o privelişte cât se poate de pitorească. Unii dintre călăreţi coborau doi elte doi, alţii, în pâlcuri; alţii treceau râul prin vad şi-şi lăsau caii să se adape; avangarda începuse să urce coasta opusă.

Desenul o dată terminat, am pornit din nou la drum, am traversat râul şi am suit panta abruptă care ducea la aul.

La intrarea în sat ne aştepta comandantul fortăreţei. jr Era primul aul cu adevărat tătar în care intram.

Nimic mai frumos decât aceste populaţii ce trăiesc în vecinătatea munţilor. Mongoli de rasă, adică nişte oameni urâţi de felul lor, toţi imigranţii care s-au apropiat de Caucaz s-au amestecat cu populaţia indigenă şi au primit drept zestre, odată cu femeile, şi frumuseţea.

Ochii le st rit mai cu seamă minunaţi; ia femei, din care?: n majoritatea timpului, nu vezi decât ochii, aceştia sunt două lumini, două stele, două diamante negre. Poate că dacă s-ar vedea şi restul obrazului ochii, ar pierde; dar, căzuţi doar împreună cu partea de jos a

frunţii şi cu rădăcina nasului, repet, sunt minunaţi, – Copiii sunt de asemenea foarte frumoşi, cu căciulile lor imense şi cu marele cuţit care li se prinde la cingătoare de îndată ce pot merge singuri. Adesea ne-am oprit în faţa unor pâlcuri de prichinder între şapte şi doisprezece ani ce jucau arşice sau alt joc şi rămâneam în admiraţia lor.

Ce diferenţă faţă de tătarii de stepă!

Este adevărat că tătarii de stepă puteau fi mongoli, iar cei de la poalele Caucazului turcomani.

Las lucrul acesta la aprecierea savanţilor, dar, din nefericire, savanţii hotărăsc întotdeauna în cabinetele lor şi. arareori vin să cerceteze chestiunea chiar în locul în care ea.se petrece.

Am intrat în aulul prinţului AH, Acolo, ca întotdeauna, ne-a uimit. frumuseţea rasei.

Ceea ce ne-a uimit de asemenea a fost îndârjirea pe care crinii o arătau împotriva noastră. S-ar fi zis că acele blestemate patrupede îşi dăduseră seama că eram creştini.

Ne-a mai surprins ceva: craniile de cai aşezate pe gardurile vii pentru a speria păsările.

Am ajuns la palatul prinţului. Era o casă fortificată.

Ne-o luase înainte şi ne aştepta în prag. Acolo, ne-a scos el însuşi armele, ceea ce însemna: „Din clipa în care aţi intrat în casa mea eu vă port de grijă44.

Sala de primire era o încăpere mai mult lungă decât Largă, La stânga, în nişele construite pentru această destinaţie, erau strânse, unul după celălalt, şase paturi cu tot aşternutul: saltele de puf şi cuverturi, tot lucruri pe care nu le mai văzusem de multă vreme! De ziduri erau agăţate arme. În schimb în încăperea aflată în faţa uşii opuse erau două oglinzi mari deasupra cărora se aflau etajere încărcate cu porţelanuri.

Intervalul dintre cele două oglinzi era tapetat cu brocart ţesut cu aur.

Aulul poartă numele european de Andreev. Este cel despre care am vorbit în legătură cu Cervelona.

În aşteptarea prânzului, prinţul ne-a invitat să vizităm aulul.

Am primit.

Am ieşit deci, conduşi de prinţ şi de fiul său.

În afară de casa prinţului, toate celelalte locuinţe nu au decât un parter peste care se află o terasă. Această terasă este, în general, la fel

de populată ca strada; ea este proprietatea, domeniul şi mai cu seamă promenada femeilor.

Ele stau acolo înfăşurate în vălurile lor mari în carouri şi-i privesc pe trecători prin deschizătura pe care, asemenea unei găuri în zid, şi-o lasă în faţa ochilor.

Terasa mai are şi alte întrebuinţări.

Adesea, ea este locul unde se strâng proviziile de fân pentru vite; tot acolo se vântură porumbul; acesta este agăţat în ghirlande în faţa caselor, pe nişte prăjini verticale? şi întins pe funii orizontale, ştiuleţii săi aurii alcătuind o privelişte încântătoare.

Aulul Andreev este renumit mai cu seamă pentru armurierii săi. Aceştia fac pumnale. Lamele forjate de ei, care poartă o monogramă aparte, sunt vestite în tot Caucazul. Când apeşi un asemenea tăiş pe o copeică, se face un şanţ destul de adânc pentru ca, ridicând pumnalul, acesta să ridice cu sine şi moneda.

Numai că niciodată armurierii din Caucaz nu au nimic de vânzare, decât ceea ce fabrică la comandă.

Astfel, ei au lame, dar nu au minere; cei care montează au minere, dar nu au lame.

Trebuie să cumperi lama de la un lucrător şi să o montezi la altul, iar apoi să o duci la un al treilea ca să-i facă o teacă.

Niciodată deci un străin aflat în trecere nu poate cumpăra nimic. Trebuie să comande şi să aştepte să i se execute comanda.

Mai mult: în cazul în care comandă un obiect ce necesită un avans de bani, acest avans trebuie investit de către client. Se consideră că lucrătorul tătar nu are nicio copeică.

Am vizitat patru sau cinci armurieri. Unul singur avea un pumnal montat în argint, emailat cu albastru şi încrustat cu aur; l-am întrebat cât costă, deşi, găsind că montura era de prost gust, nu prea voiam să-l cumpăr.

Mi-a răspuns că era vândut.

Ne-am continuat drumul până când am fost anunţaţi că ne aştepta prânzul.

Ne-am întors acasă.

Erau puse doar patru tacâmuri: cel al locotenent-colonelului Cogniard şi al nostru.

Ali-Sultan, fiul său şi nobilii de la curtea sa stăteau în picioare, în jurul mesei în vreme ce pe noi ne serveau pajii.

Mi-ar fi greu să spun ce-am mâncaf. Alimentele destinate hranei omului suferă asemenea transformări în bucătăria tătară încât cel mai prudent lucru, atunci când ţi-e foame, este să mănânci fără să-ţi pese ce.

Totuşi cred – nu afirm – că am mâncat o supă gătită dintr-o găină şi din ouăle sale.

Apoi au venit cotlete cu miere»

Apoi găinuşe cu dulceaţă, mere, pere, struguri, lapte prins, brânză, un fel de mâncare pe care, după un os cu care era să mă sufoc, l-am recunoscut a fi preparat din peşte; toate acestea au completat dejunul…

Când s-a sfârşit masa era ora două; ne-am ridicat şi am vrut să ne luăm rămas bun de la prinţ; dar el ne-a spus cu multă, graţie că nu socotea că, venindu-ne în întâmpinare şi primindu-ne la ei, s-a achitat de tot ceea ce *ne* datora.

Mai trebuia să ne şi conducă.

Într-a devăr, caii rămăseseră înşeuaţi.

Prinţul, fiul său, colonelul Kuban, pajii, – dresorii.de şoimi şi-au reluat locul împrejurul trăsurii şi întreaga caravană a pornit din nou, precum venise, adică la galop.

La cinci sau şase verste de aul ne-am oprit.

Venise clipa despărţirii. Am găsit, aşteptându-ne o altă escortă de cincizeci de oameni plecată probabil cu o seară în urmă de ia Kasafiurta.

Aceste despărţiri sunt singurul lucru trist într-o călătorie. Când a fost atâta bucurie la „primire, atâta sinceritate în momentele petrecute laolaltă, te întrebi cum vei trăi fără celălalt după ce v-aţi simţit atât de bine împreună.

Înainte de a mă părăsi, tânărul prinţ s-a apropiat de mine şi, înfăţişându-mi pumnalul pentru care mă târguâsem. cu armurierul, mi l-a oferit în numele tatălui său. Prinţul era. cel căruia îi era vândut; eu eram. cel pentru, care fusese cumpărat.

Locoţenent-colonelul şi cu mine ne-am. îmbrăţişat din toată inima; ne-am strâns mâinile; ne-am făcut nenumărate promisiuni de a ne revedea, fie la Paris, *fie* la Petersburg. Apoi ne-am despărţit de restul statului major pentru a nu ne mai revedea, probabil, niciodată.

După care, ne-am urmat drumul spre Ciriurth, în vreme ce prinţul se întorcea în aulul său, iar locotenent-colonelul Cogniard la

fortăreaţă.

De-abia spre seară am zărit Ciriurth-ul.

În acelaşi timp în care am zărit aşezarea am văzut limpede, *în* înaltul unui munte, la o jumătate sau la trei sferturi: de verstă de noi, o santinelă a cecenilor.

Era aşezată acolo ca un vultur în copac pentru a cădea asupra prăzii, dacă aceasta putea fi atacată.

Dar, cu cei cincizeci de oameni din escortă, eram cam greu de digerat.

Ceeenul nostru, care îndeplinea pentru compatrioţii săi, pe lângă funcţia de santinelă şi pe cea de telegraf, a început să umble în patru labe, ceea ce voia să însemne că aveam cavalerie şi şi-a ridicat de cinci ori amândouă braţele; ceea ce se putea traduce astfel: „Această cavalerie este alcătuită din cincizeci de oameni".

L-am lăsat să-şi facă semnele şi l-am grăbit pe vizitiu, care la rându-i, şi-a grăbit caii.

Era şapte seara când am intrat în Ciriurth.

XII

DRAGONII REGIMENTULUI NIJNI-NOVGOROD

Ne-am interesat unde locuieşte prinţul Dundukov-Korsakov; ni s-a indicat, oraşul de sus. adică extremitatea opusă celei prin care intrasem în Ciriurth.

De la Şukovaia, auzeam neîncetat vorbindu-se despre prinţul Dundukov-Korsakov: numele său se rostea la tot pasul şi întotdeauna spre lauda sa.

Există nume de fluvii, de oraşe şi de oameni, care au răsunat cu mult timp înainte ca tu să-i întâlneşti.

Numele prinţului Dundukov-Korsakov se numără printre acestea.

Nici măcar nu i-am trimis vorbă pentru a-l întreba unde să tragem. Obişnuiţi deja cu ospitalitatea rusească, cea mai mărinimoasă şi cea mai minunată dintre ospitalităţi. ne-am dus direct la el.

Am văzut. În mijlocul cazărmilor regimentului de dragoni Nijni-Novgorod, o clădire mare, luminată splendid; am ghicit că era locuinţa prinţului şi am cerut să fim conduşi spre peron.

Slujitorii au venit spre noi ca şi cum am fi fost aşteptaţi şt, în ceea ce ne priveşte, am coborât din trăsură ca şi cum am fi fost invitaţi.

În mijlocul primului salon, ne-a ieşit în întâmpinare un ofiţer

superior. Necunoscându-l pe prinţ, am crezut că el este cel care ne întâmpină şi i-am adresat omagiile mele.

Ofiţerul m-a oprit scurt; nu era el prinţul, ci succesorul acestuia, contele Nostitz.

Prinţul tocmai fusese numit general şi contele Nostitz îl înlocuia în funcţia de colonel al dragonilor din regimentul Nijni-Novgorod, deci el era cel care ne găzduia.

Prinţul fusese anunţat de sosirea noastră şi urma să vină.

Contele Nostitz nu-şi sfârşise bine vorba când prinţul a venit spre noi cu mâna întinsă şi deschisă.

Cealaltă mână îi era prinsă în eşarfă. O rană primită în timpul ultimei expediţii împotriva cecenilor îl silea să fie inactiv.

Era chiar aşa cum ni-l închipuisem, privire mândră, gură surâzătoare, chip deschis.

Am intrat în cel de-al doilea salon, cu podelele acoperite în întregime de magnifice covoare persane aduse de contele Nostitz de la Tiflis.

Prinţul fusese prevenit de sosirea noastră printr-un curier ce-i fusese expediat de la Kasafiurta.

Primul lucru care ne-a atras privirile în marele salon a fost un tablou ce reprezenta un conducător circazian care apăra cu oamenii săi creasta unui munte.

Am întrebat cine era acel conducător căruia i se făcuse onoarea unui tablou.

Era Hagi-Murad.

Acelaşi Hagi-Murad, pe care, vă amintiţi, iubiţi cititori, l-am văzut figurând drept actor în marea dramă a morţii lui Gamsah-Beg.

Într-adevăr, Hagi-Murad este unul dintre numele cele mai populare din Caucaz; este un erou legendar: cu cât vor trece anii, cu atât faima sa va spori. După ce Şamil a devenit imam Hagi-Murad s-a certat sau s-a prefăcut că s-a certat cu acesta, pentru a intra în slujba Rusiei; în 1835 şi 1836 era ofiţer.

1 Conducător religios musulman (N. red.).

Comandantul fortăreţe! Kuntsack, colonelul Lazarev, a bănuit atunci că Hagi-Murad comunica cu Şamil. L-a arestat şi a ordonat să fie condus de o escortă serioasă la Tiflis.

Ajuns în vârful unui munte unde se făcea o scurtă haltă, el s-a apropiat călare de puştile puse-n piramidă, a apucat una, a smuls

cartuşiera unui soldat şi s-a aruncat în râpă.

Căzând, şi-a rupt ambele picioare.

Soldaţii au primit ordin să-l urmărească: patru dintre ei s-au aruncat la rândul lor în râpă; el, târându-se, a tras de patru ori, i-a împuşcat pe cei patru soldaţi şi s-a dus să i se alăture lui Şamil.

Cu concursul acestuia a recucerit Kuntsack şi a dus la capăt acea vestită campanie din 1843, atât de fatală ruşilor.

Dar, către sfârşitul anului 1851, fiindcă Şamil l-a acuzat că ratase una dintre expediţii. Murad s-a certat din nou cu el şi s-a dus la Tiflis să se pună sub protecţia contelui Voronţov.

Dar acolo s-au creat în jurul lui aceleaşi suspiciuni ca la Kuntsack. Contele Voronţov convins că venise pur şi simplu pentru a cerceta ţinutul, i-a dat o escortă de onoare care nu era altceva decât o gardă.

Probabil că Hagi-Murad, care avea întinse relaţii cu lesghinii, voia să ajungă la frontiera Kaketieh pentru a scăpa de ruşi şi de Şamil.

Către începutul lunii aprilie 1852, a venit ia Nouka» Prinţul Tarkanov, comandantul oraşului, fusese prevenit: a dat ordin să se vegheze asupra lui mai sever ca oricând.

În 29 aprilie, Hagi-Murad a ieşit însoţit de un soldat, de un ofiţer de poliţie şi de trei cazaci.

De-abia ieşiseră din oraş că l-a şi ucis pe soldat cu un foc de pistol, pe ofiţerul de poliţie cu două lovituri de pumnal şi, cu aceeaşi armă, l-a rănit mortal pe unul dintre cazaci.

Ceilalţi doi au fugit şi au venit să-i dea de veste prinţului Tarkanov.

Pe dată prinţul, în fruntea tuturor oamenilor pe care i-a putut strânge, a plecat în urmărirea lui Hagi-Murad.

A doua zi, l-a ajuns între Beladjik şi Kach.

Hagi-Murad se oprise într» o pădure, eu nukerul său.

S-a încercuit pădurea şi s-a tras asupra lui.

La primul foc nukerul a căzut mort.

Mai rămânea Hagi-Murad.

A ucis patru oameni, a rănit şaisprezece, şi-a rupt spada de trunchiul unui copac şi a căzut şi el cu şase răni în trup.

I s-a tăiat capul chiar. acolo; la Zakatan, capul a fost îmbălsămat şi apoi transportat la Tiflis.

Am un desen ce reprezintă acest cap tăiat, desen făcut după

natură.

Acesta este omul al cărui portret se află în salonul prinţului Nostitz.

Iată împrejurarea pe care o reprezintă tabloul.

Urmărit de trupele ruseşti, Hagi-Murad şi-a făcut o tabără întărită la Kârtma-Tala, pe malul Mării Caspice. Avea cu el opt sute de oameni.

Din diferite puncte fuseseră trimise trupe spre Kartma-Tala, şi între alţii, fuseseră trimişi şi dragonii regimentului Nijni; două escadroane ale dragonilor au ajuns până acolo şi, fără să mai aştepte infanteria, au coborât de pe cai; conduşi de maiorul Zolotukin, au luat reduta cu asalt. Din o sută patruzeci de oameni, optzeci au căzut înainte de a ajunge la munteni; din şapte ofiţeri au căzut şase.

Maiorul însuşi i-a smuls drapelul lui Hagi-Murad. Acesta s-a aruncat asupră-i şi l-a ucis cu un foc de pistol, dar. murind, maiorul a avut timpul necesar să arunce drapelul celor care îl urmau.

Tocmai atunci a sosit infanteria. Mai erau în picioare doar cincizeci de dragoni, dar drapelul rămăsese la ei.

Am o fâşie din acest drapel, pe care mi-au dăruit-o contele Nostitz şi prinţul Dundukov-Korsakov.

Hagi-Murad, unul dintre naibii cei mai iubiţi de Şamil, fusese decorat de acesta din urmă cu una dintre acele însemne pe care imamul nu le dăruieşte decât celor mai credincioşi dintre ai săi. Această decoraţie a fost trimisă la Tiflis odată cu capul lui Hagi-Murad.

Capul se găseşte la Petersburg; decoraţia a rămas la Tiflis şi mi-a fost dăruită de prinţul Banatinsky.

— Tabloul care se găseşte în salonul contelui Nostitz îl reprezenta pe Hagi-Murad tocmai când apăra reduta Kartma-Tala împotriva dragonilor din regimentul Nijni.

Acest vestit regiment, care are în analele sale un fapt unic – acela de a-şi fi regrupat de opt ori propriile rânduri şi de a fi atacat de opt ori, după ce colonelul şi principalii ofiţeri fuseseră ucişi – acest regiment datează din vremea lui Petru cel Mare.

În 1701 ţarul i-a poruncit boierului Şein să formeze un regiment de dragoni în provinciile Ucrainei. În 1708 – când s-a format armata rusă – regimentul se afla la Nijni-Novgorod de unde şi-a luat şi numele.

A slujit drept nucleu a şase regimente de cavalerie rusă, care s-au format din 1709 până în 1856.

De patruzeci şi şase de ani se află în Caucaz.

Un întreg perete al salonului princiar era împodobit cu distincţiile obţinute de regiment.

Stindardul său, mai bine zis, stindardele sale sunt cele ale Sfântului Gheorghe, I-au fost date pentru campaniile din 1827, 1828 şi 1829 împotriva Turciei.

Apoi, după stindarde, vin coifurile.

Fiecare soldat purta pe coif o inscripţie însemnând: *Pentru vitejie*.

Apoi, pentru anul 1853, i s-au dat trompete de argint cu crucea Sfântului Gheorghe.

În sfârşit, în 1854, împăratul Nicolae, neştiind ce să-i mai dăruiască, a decretat că fiecare soldat va purta o broderie la gulerul uniformei.

Prinţul Dundukov şi contele Nostitz ne-au arătat toate aceste distincţii cu o dragoste într-adevăr paternă.

Cel dintâi era foarte trist pentru primirea unui grad superior care îl silea să abandoneze comanda unor bărbaţi atât de viteji; celălalt era cât se poate de mândru pentru că a fost socotit demn de a-i fi succesor.

În vreme ce treceam în revistă acest muzeu de onoare, saloanele contelui se umpluseră pe nesimţite de ofiţeri. În fiecare seară, la ora opt, prinţul Korsakov avea obiceiul de a oferi un supeu; în principiu, erau invitaţi toţi ofiţerii regimentului; venea cine voia.

Contele Nostitz adoptase acelaşi obicei. S-a anunţat că supeul era servit şi am trecut în sufragerie unde aştepta o masă de douăzeci şi cinci – treizeci de persoane.

Fanfara regimentului a cântat tot timpul supeului.

Apoi, după ce au cinat, la rându-le, şi membrii fanfarei, a început dansul. Acesta era un program special, în onoarea noastră.

Fuseseră invitaţi cei mai buni dansatori ai regimentului şi au fost trecute în revistă toate dansurile de la munte şi de la câmpie, kabardiana, lesghina, dansul rusesc.

În vremea aceasta, contele Nostitz îi arăta lui Moynesfe un album întreg cu fotografii din Caucaz, pe care, fiind un excelent fotograf, le făcuse el însuşi.

Tiflisul mai cu seamă» unde contele Nostitz locuise înainte de a veni la Ciriurth, îi furnizase o adevărată colecţie de vederi pitoreşti şi

chipuri de femei frumoase.

Graţie contelui, n-a existat nici măcar o singură frumoasă georgiană de care noi să nu fi avut ştire, cu trei săptămâni înainte de a fi cunoscut capitala Georgiei.

Aici, mai ales, am observat diferenţa dintre soldatul rus din Rusia şi soldatul rus din Caucaz.

Soldatul rus din Rusia este foarte trist; starea lui îi repugnă, robia îl apasă; distanţa care-l desparte de superiori îi umileşte.

Soldatul rus din Caucaz este vesel, vioi, hazliu, chiar farsor şi se aseamănă mult cu soldaţii noştri> Uniforma este pentru el o onoare; are şansele avansării, ale decorării, ale primejdiei.

Primejdia îl înnobilează apropiindu-l de şefii săi şi creând un fel de familiaritate între el şi ofiţer; în sfârşit, primejdia îl înveseleşte făcându-l să simtă preţul vieţii.

Dacă cititorilor francezi li s-ar aduce în faţa ochilor amănuntele unei expediţii în munţi, ar fi uimiţi de privaţiunile pe care le suportă soldatul rus, mâncându-şi plinea neagră şi umedă, culcându-se în zăpadă, mergând, el? artileria, bagajele şi tunurile, pe drumuri pe unde niciodată n-a călcat picior de om, pe unde vânătorul n-a ajuns vreodată şi peste care doar vulturul planează, deasupra stâncilor şi a zăpezii.

Şi, pentru ce fel de război! pentru un război fără cruţare, fără prizonieri, în care orice rănit este socotit mort şi în care cel mai feroce duşman retează capul, iar cel mai blând – mina.

Timp de doi sau trei ani am purtat şi noi un război asemănător în Africa, lipsit însă de dificultăţile impuse de ţinut numai că soldaţii noştri, bine plătiţi, bine hrăniţi, bine îmbrăcat! aveau şansa aut de încurajatoare, deşi uneori. atât de iluzorie „a unei nelimitate avansări; dar, repet, războiul a durat doi sau trei am.

La ruși., războiul durează de patruzeci.

La noi este aproape cu neputinţă să furi de la soldaţi; *în* Rusia, toţi trăiesc din bietele lor merinde fără să mai punem Ia. socoteală. acvilele, vulturii şi şacalii care le devorează cadavrele.

Astfel, guvernul îi acordă lunar fiecărui soldat treizeci şi două de livre de făină" şi şapte livre de arpacaş.

Căpitanul primeşte aceste alimente în natură, din magazia coroanei; el trebuie să le transmită ţăranului care-l hrăneşte pe soldat.

Lunar, cârxd soseşte termenul de a se socoti cu sătenii, căpitanul invită *mirul*, deci consiliul comunei, să-şi petreacă seaca. Ia

el.

Acolo se aduc ulcioare cu acea faimoasă vodcă de care ţăranul rus este întotdeauna atât de nesăţios.

Se bea… Căpitanul, căruia nu-i place vodca, se mulţumeşte să toarne După ce consiliul se îmbată, se semnează o chitanţă.

Arpacaş ui şi făina sunt convertite în câteva ulcioare de rachiu prost.

A doua zi, căpitanul *duce* chitanţele consiliului la colonel Soldatul este prost hrănit de către ţăran care ştie dinainte că nu va fi răsplătit; dar, arătând chitanţa de treizeci şi două de livre de făină şi şapte livre de arpacaş de cap de om, căpitanul îi dovedeşte colonelului că soldatul a dus un trai îmbelşugat.

În campanie, soldatul trebuie să mănânce în fiecare zi supă de varză, *tehi* şi o livră şi jumătate de carne.

Acest *tehi* se prepară dinainte, asemenea. conservelor noastre.

Un speculant a avut ideea de a înlocui, în prepararea acestui aliment, carnea de vacă sau de bou, care alcătuia partea cea mai substanţială, cu fiertură de corb.

Rusia este plină de corbi: zboară în stoluri de mii, milioane, miliarde; au devenit, asemenea porumbeilor, păsări domestice, care însă nu se mănâncă; se plimbă în bande pe străzi, îi atacă pe copiii care mănâncă, smulgându-le pâinea din mină. În anumite districte ale Micii Rusii sunt folosiţi pentru a cloci ouă de găină ce li se strecoară în cuiburi în locul propriilor lor ouă.

Corbul însă, spre deosebire de porumbel, care este privit ca o pasăre sacră, este socotit un animal scâmşv.

Orice vânător ştie că din corb se face o supă excelentă; *tehi*-ul de corb era probabil mai bun decât ar fi fost cel de vacă sau bou.

Dar cineva a comis o indiscreţie. Adevărul despre supa cotidiană s-a aflat şi, pe timpul unei întregi campanii, soldatul, în loc să mănânce *tehi*-ul l-a azvârlit.

Cât despre acea livră şi jumătate de carne de vacă ce-i revine zilnic soldatului aflat în campanie, iată ce mi-a povestit un tânăr ofiţer care a făcut războiul în Crimeea:

Un bou reprezintă hrana zilnică a patru sau cinci sute de oameni, ţinând seama de raţia menţionată.

În gubernia Kaluga, căpitanul a cumpărat un bou.

Boul mergea în urma companiei.

Când se întâlneau cu colonelul:

— Ce-i cu boul ăsta? – întreba el.

— E boul cu care se vor hrăni oamenii mei astăzi, răspundea căpitanul.

Şi boul a mers astfel din gubernia Kaluga până în cea a Ilersonului, adică vreme de două luni şi jumătate.

Credeţi, poate, că o dată ajuns la Herson, soldatul şi-a ralncat în sfârşit boul? Deloc: căpitanul l-a vândut şi, cum boul, spre deosebire de soldat, a fost bine hrănit de-a lungul întregului drum, căpitanul a câştigat la preţ.

Cu două-trei etape înaintea fiecărei companii merge sjq ofiţer căruia colonelul îi dă bani să cumpere lemne şi făină pentru coacerea pâinii.

Tânărul meu ofiţer a fost într-o zi, într-o singură ziy însărcinat cu acest serviciu de favoare şi, *fără păcat* – este expresia de care lumea se slujeşte în Rusia ori de câte ori obţine un beneficiu aproape cinstit – a câştigat în ziua aceea o sută de ruble (patru sute de franci).

Guvernul cumpără din Siberia mari cantităţi de unt;

acest unt, destinat armatei din Caucaz, ajunge până la preţul de şaizeci de franci pentru patruzeci de livre. Când iese din mina negustorului, este excelent; furnizorul ştie bine acest lucru, fiindcă îi vinde cu amănuntul la Taganrog şi-l înlocuieşte cu ceea ce găseşte mai prost, ca marfă de acelaşi fel. Ei bine, acest unt, aşa prost cum este, se revinde a doua oară şi nu-i ajunge soldatului nici măcar aşa cum a fost cumpărat la Taganrog.

Judecaţi deci şi dumneavoastră cât de bucuroşi şi de veseli sâni soldaţii regimentelor care au fericirea de a avea drept colonel oameni asemenea prinţului Dundukov-Korsakov şi contelui Nostitz!

În seara aceea m-am culcat într-un pat: se împlineau aproape două luni de când nu mi se mai întâmplase acest lutru.

XIII

MUNTELE DE NISIP

*

*

Tristeţea ne-a cuprins din nou când, a. două zi de dimineaţă, a trebuit să ne despărţim de aceste minunate gazde. N n voi fi repetat niciodată îndeajuns faptul că ospitalitatea este oferită în Rusia cu *im* farmec şi cu e în tare de sine care nu se întâlnesc la niciun alt popor.

Moynet primise în dar cinci sau şase fotografii; eu – un portret al lui Hagi-Murad pe când mai era în viaţă. Ştiam că voi găsi la Tifiis o reprezentare a capului său tăiat.

Mai mult, cei doi colonei îmi dăduseră, în amintireşi în numele dragonilor i-egim. entu. lui Nijni-Novgordd, o fâşie din drapelul pe care-l smulseseră prea iubitului naib al lui Şamil.

Ba plecam chiar cu căii coroanei, căci poşta nu era reorganizată decât începând de la Unter-Kale* adică de la vreo patruzeci de verste de Ciriurth.

Aveam o escortă de douăzeci şi cinci demameni care valorau. Însă cât cincizeci. Erau cazaci de linie.

Caii alergau ca vântul; după o oră eram la fortăreaţă.

Tătarii care intrau în această fortăreaţă îşi lăsau – rimele la poartă.

O anumită nelinişte domnea, atât în rundul populaţiei, cât şi în rândul soldaţilor.

Toţi cazacii de linie din fortăreaţă băteau <. ±m. pia în lung şi-n lat; nişte iscoade sosite în timpul dimineţii aduseseră vestea că vreo şaizeci de lesghini – ne aflam aici la frontiera dintre Lesghistan şi Cecenia – plecaseră de la Burtunai, pentru a întreprinde o expediţie.

În ce direcţie se îndreptaseră tâlharii, asta nu ştia nimeni; dar ceva era sigur, şi anume că scoborâseră din munţi.

Ni s-au dat şase cazaci de pe Don: lăncile lor lungi? faţă de puştile uşoare ale cazacilor de linie, le dădeau acestor bieţi nefericiţi cea mai jalnică înfăţişare cu putinţă.

Ne-am cercetat din nou armele: toate erau în bună stare. Am pornit.

Caii noştri, care se odihniseră la Ali-Sultan şi se ghiftuiseră cu ovăz în grajdurile lui, străbăteau în galop câmpia lungă ce se întinde pe lângă poalele munţilor; fără îndoială că mersul lor era prea iute pentru caii cazacilor noştri, căci unul dintre ei a rămas în urmă; apoi alţi doi i-au urmat pilda; apoi, în sfârşit, ne-au părăsit şi ceilalţi trei şi, de pe vârful unei movile am văzut cum caii, care-şi regăsiseră suflul pentru a se întoarce în grajd, alergau în galop spre fortăreaţă.

Eram reduşi la propriile noastre forţe: dar eram siguri că la Unter-Kale vom găsi o staţie de poştă, cu cai şi cazaci.

În afară de caii şi cazacii cu pricina, mai ştiam că vom întâlni în drumul nostru, pe dreapta, un fenomen dintre cele mai curioase.

În această câmpie, în care nu există un singur fir de nisip, se află un munte de nisip înalt de şase sau şapte sute de metri.

Începeam să-i zărim vârful galben ca aurul, detaşându-se pe fondul cenuşiu al peisajului.

Pe măsură ce ne apropiam părea că muntele iese *d*: *n* pământ, în vreme ce, la rându-i, pământul se afunda; creştea văzând cu ochii, întinzându-se asemenea unui mic lanţ muntos, ce slujea drept contrafort ultimelor înălţimi a: e Caucazului, pe o lungime de aproape două verste.

Avea trei sau patru vârfuri, dintre care unul era mai înalt decât celelalte. Acela putea să aibă şase sau şapte sute de metri.

De altfel, trebuie să fii foarte aproape de acest munte ea să-ţi dai seama de înălţimea sa; atâta vreme cât nurăpeşte perspectiva Caucazului, acoperindu-l, el pare doar un muşuroi de cârtiţă.

Am coborât din trăsură ca să examinez nisipul. Era cel mai fin şi mai frumos nisip ce s-ar fi putut pune într-o călimară, pe masa unui comandant de divizie.

Acest nisip este mişcător: după fiecare furtună, muntele îşi schimbă forma. Dar, oricât de puternică ar fi furtuna ea nu risipeşte nisipul în câmpie, iar vârful muntelui îşi păstrează înălţimea obişnuită.

Tătarii, care nu şi-au putut explica acest fenomen şi care nu cunosc teoriile vulcanice ale lui Elie Beaumont, au găsit cu cale că e mai simplu să inventeze o legendă decât să cerceteze adevărata cauză. La ei, ca şi la noi, poetul o ia înaintea savantului.

Iată ce povestesc ei:

Doi fraţi erau îndrăgostiţi de aceeaşi prinţesă care-şi avea castelul în mijlocul unui lac. Doar că, plictisindu-se de a nu putea pleca de-acasă decât cu barca şi cum îi plăceau cursele de cai şi vânătoare cu şoimi, prinţesa a dat de veste că îl va lua de soţ, dintre cei doi fraţi, pe acela care va preschimba lacul într-o întindere de uscat.

Unul s-a dus la Kubatki să-şi comande o sabie atât de

telită incit să poată tăia stâncile.

Celălalt s-a dus la ţărmul mării cu un sac în care urma A încapă; atâta nisip, cât i-ar fi fost de trebuinţă ca să astupe lacul.

Fratele mai mare a avut norocul de a găsi o sabie gata făcută şi cum castelul era mai aproape de Kubatki decât de ţărmul mării el s-a întors, cu sabia, pe când mezinul era doar la jumătatea drumului dinspre Marea Caspică.

Deodată, acesta din urmă, încovoiat sub greutatea sacului său şi gâfâind leoarcă de sudoare, măsurând cu privirea. Înălţimea muntelui pe care trebuia să-l treacă înauite.de a ajunge la castel, a auzit un zgomot puternic, aidoma celui pe care l-ar fi făcut o sută de mii de cai, năvălind în galop spre mare.

Era fratele său care sfărâmase stânca, se auzea zgomotul valurilor lacului care se izbeau când de un munte când de celălalt.

Durerea celui ce ducea nisipul a fost atât de mare încât s-a prăbuşit sub sac. În cădere, sacul a plesnit şi nisipul s-a revărsat asupra tânărului care, asemenea titanului Enceladus[12], a rămas îngropat sub un munte.

Explicaţia unui savant va fi desigur mai logică.

Ar valora ea cât această legendă? Ar valora mai mul. t „vor spune savanţii. „Ar valora mai puţin" vor spune poeţii.

Dincolo de munte, pe măsură ce îl depăşeam, se ridică şi creştea în faţa noastră Unter-Kale, aulul tătar supus ruşilor.

Asemenea Constantineil, este clădit în vârful unei imense stânci tăiate ca o faleză.

Un mic pârâu secat, dar care devine tumultuos la topirea zăpezilor şi care trebuie să fie un afluent al Sulakului, rostogolea la picioarele acestei gigantice întărituri o apă limpede şi zgomotoasă: era Osenul.

Ne-am oprit pe o insulă de pierite. Era inutil să urcăm până la staţia de poştă pe un drum care dă ocol aulului şi care are mai mult de o verstă lungime. Caii vor coborî, vor veni în întâmpinareş noastră şi noi ne vom continua drumul, pentru a înnopta în satul Helly sau chiar la Temirkhan-şura, dacă se va putea.

Caii care ne aduseseră şi care urmau să se reîntoarcă la Kasafiurta fără escortă – vă amintiţi că escorta noastră de cazaci ne părăsise – au fost deci deshămaţi de vizitiii care şi-au primit bacşişul şi au plecat înapoi în galop întins.

Era limpede că îi obseda acea expediţie a lesghinilor, despre care auziseră vorbindu-se.

Am rămas deci în albia râului, Moynet, tânărul nostru ofiţer care

---

[12] conform altora, zeiţa ar fi aruncat asupra-i Siciiia şi de fiecare f dată cînd acesta se întoarce, zguduie întreaga insulă. (N. red.).

se numea Victor Ivanovici, locotenentul Troisky, inginer la Temirkhan-şura, cu care făcusem cunoştinţă la Kasafiurta, Kalino şi eu.

În jurul nostru se îngrămădiseră destul de mulţi tătari cu o înfăţişare destul de dubioasă şi care ne priveau bagajele cu un aer de lăcomie deloc încurajator. Am hotărât ca inginerul şi Kalino să urce până la post şi să trimită caii în vreme ce Moynet, Victor Ivanovici şi cu mine vom păzi bagajele.

O vreme ne-am amuzat privind femeile şi tinerele fete tătare ce coborau, pe un drum abrupt, pentru a lua apă din

4 *Constantine*, oraş în Algeria ce se înalţă, în amfiteatru, pe-o peninsulă având o înălţime de peste 600 m. (N. reci).

pârâu şi urcau cu multă trudă, purtându-şi marile ulcioare în spate sau pe cap.

Nici Kalino, nici Troisky nu mai reveneau.

Ca să-mi. distrag atenţia, am. Început prin a desena muntele de nisip; dar, cum niciodată nu mi-am făcuţi la zii în privinţa talentului meu. de peisagist, am. Închis la loc albumul, l-am încredinţat pernei tarantasului şi am pornit spre aul.

— Lăsaţi-vă puşca şi pumnalul, mi-a spus Moynet; parcă aţi fi Marco Spada!

— Dragul meu, i-am răspuns, nu sunt prea flatat de asemănarea cu eroul confratelui meu Scri.be; dar îmi amintesc de sfatul doamnei Polnobokova: „Nu ieşiţi niciodată fără ai me, dacă *nu* vă slujesc ca să vă apere, vă vor sluji pentru a vă face respectai/4. îmi păstrez deci puşca şi pumnalul.

— Iar eu, a reluat Moynet –, mă voi mulţumi cu albumul şi cu creionul.

O" luasem deja înainte; de altfel, am drept principiu să-i las fiecăruia nu numai întreaga libertate de gândire, ci chiar şi de acţiune.

Moynet şi-a lăsat deoparte puşca, şi-adesfăcut pumnalul de la şold, şi-a scos albumul de la piept, creionul din album şi m-a urmat.

M-a ajuns din urmă *în* dreptul primelor case din au!; am intrat într-un fel de defileu ce părea a *îi* o stradă şi am dat într-o curte.

Am înţeles că mă înşelasem, *şi* m-am întors pe unde am venit.

Am găsit un alt presupus drum care se sâirşea. Într-o a doua curte.

Câinii din prima curte ne urmaseră mârâind. *v*[13]

Câinii tătari au un prodigios instinct de a-i depista pe creştini; cei din a doua curte îi s-au alăturat primilor; doar că aceştia din urmă, în loc să se mulţumească să mârâie au început să latre.

La lătratul clinilor, stăpânul a ieşit din casă. Eram vinovaţi. era adevărat; dar o păţisem din greşeală. Ne-am amintit cum se spune în ruseşte ia staţia de poştă şi am întrebat:

— *Postovaia stanzia*?

Tătarul nu ştia sau se făcea că nu ştie ruseşte.

A răspuns mârâind asemenea clinilor săi; dacă ar fi ştiut să latre, ar fi lătrat; dacă ar fi ştiut să muşte, ar fi muşcat.

N-am înţeles din răspunsul său mai mult decât înţelesese el din întrebarea mea; dar am ghicit, după gestul său, că ne arăta drumul pe care trebuia să-l urmăm ca să ieşim de la el.

Am profitat de invitaţie; dar, văzându-mă că le întorc spatele, câinii au crezut că fugeam şi s-au năpustit în urmărirea mea.

M-am întors, am armat puşca şi i-am ochit.

Am reînceput operaţiunea de retragere prin locul indicat de tătar. Într-adevăr, trecerea dădea în stradă: d străzile unui aul tătar alcătuiesc un asemenea labirint incit este nevoie de firul Ariadnei pentru a ieşi din el.

Noi nu aveam firul, eu nu eram. Thezeu şi. În loc să trebuiască să lupt cu minotaurul, aveam în faţă o întreagă haită de câini.

Movnet: a rămas cu patru paşi în urmă.

— Ei, fir-ar să fie! mi-a spus el. trageţi odată, dragul meu, trageţi, m-au muşcat!

Am făcut un pas înainte; câinii au dat înapoi, arăţir – du-şi însă colţii!

161

— Ascultă, i-am spus lui Moynet, mi-am scotocit buzunarul, n-am decât două cartuşe; cu cele două din puşcă, fac patru. Trebuie să ucidem patru oameni sau patru câini. Cred că e mai avantajos să ucidem patru oameni. Iată pumnalul meu, spintecă primul animal care te va atinge. Îţi făgăduiesc să-l ucid pe primul tătar care ar vrea să te spintece.

---

[13] — Muntele de nisip, vel. I

Moynet a luat pumnalul şi a înfruntat câinii.

Ar fi dat orice să-i semene şi el lui Marco Spada.

Steaua noastră nenorocită ne-a condus, în operaţia strategică pe care o săvârşeam, lângă un măcelar ce lucra în aer liber.

Măcelarii tătari îşi expun marfa agăţând-o de un stâlp asemănător unui arbore, împrejurul căruia câinii se strâng roată şi privesc carnea cu nişte ochi lacomi.

Cercul măcelarului era compus dintr-o duzină de câini care s-au alăturat celor zece sau doisprezece care ne escortau deja. Lucrul devenea îngrijorător. Măcelarul care, firește, era de partea câinilor, s-a ridicat şi, cu mâinile în şolduri, ne privea cu un aer batjocoritor.

Privirea măcelarului mă exaspera mai mult decât lătratul clinilor.

Am înţeles că dacă mai băteam în retragere eram pierduţi.

— Să ne aşezăm, i-am spus lui Moynet.

— Cred că aveţi dreptate, mi-a răspuns el.

Ne-am aşezat la o poartă pe o bancă.

— Am venit, ca Temistocle, să ne aşezăm în căminul duşmanilor noştri.

Tătarul căruia îi aparţinea casa a ieşit la poartă. I-am întins mâna:

Knnak, am spus.

Ştiam că acest cuvânt înseamnă prieten.

A ezitat o clipă apoi la rându-i ne-a întins mâna repetând *Kunak*.

După acest schimb de politeţuri nu mai aveam a ne teme de nimici Eram în paza lui.

— *Postovaia stanzia*, l-am întrebat.

— *Haraşo*, ne-a răspuns el.

Şi, alungind câinii, a mers înaintea noastră.

Din clipa aceea nici câinii, nici tătarii n-au mai mirat.

Am ajuns la post. Kalino şi locotenentul ajunseseră, dac plecaseră cu *smatritelul*.

Poşta se găsea pe acel drum larg pe care n-am vrut să-l urcăm cu caii, dar pe care eram încântaţi să-l coborâm.

Deşi regăsisem drumul, i-am făcut semn tătarului să ne urmeze.

Ne-a urmat.

La cotul drumului, i-am zărit, în fundul râpei, pe toţi tovarăşii noştri de drum în formaţie completă, plus şeful de post…

I-am ajuns.

Voiam să-i fac un dar omului meu, în schimbul serviciului pe care mi-l făcuse: i-am cerut lui Kalino să-l întrebe ce anume i-ar face plăcere.

Asemenea copilului grec din *Orientalei*, ne-a răspuns fără să pregete:

— Pulbere şi gloanţe.

Am golit în fundul căciulii sale o pară cu pulbere în vreme ce Moynet, scotocind în sacul cu muniţii, a scos un pumn de gloanţe.

Omul meu a fost înemtat: şi-a dus mâna la inimă şi, îmbogăţit cu doi prieteni pe care nu-i va mai vedea nici

1 Orientalele, volum de versuri de Victor Hugo (1829), inspirat de revoluţia din Grecia (N. red.}.

odată, cu o jumătate de livră de pulbere şi cu două sau trei livre de gloanţe, s-a întors acasă nu fără să privească de vreo două-trei ori în urmă, pentru a-şi lua. rămas bun.

Nu eram la capătul suferinţelor;

Smatritelul. venea să ne comunice că în grajdul său. era o singură troică, „iar noi aveam, nevoie de nouă cai.

Zvonul despre o expediţie, a leşghinilor se răspândise în aul: soldaţii plecase,» a să supravegheze elmpia şi îi luaseră caii. nu ştia când se vor întoarce.

Am propus să desfacem cortul, să facem un foc mape şi să aşteptăm caii.*

Dar propunerea'a fost respinsă în unanimitate de Mcynet, grăbit să meargă mai departe, de domnul Troisky, grăbit să ajungă la Temirkhan-şura, şi de K.alrno, pururea grăbit să ajungă într, uh oraş. oarecare pentru motive pe care socotesc că este nepotrivit să le expun cititorilor.

Singur – Victor-Ivanovici a păstrat tăcere, spunândţcă va face ceea., ce majoritatea va hotărî să se facă.

Majoritatea a h. otărâtrsă se pună caii sroatritelului la tarantasul meu. Urma să plecăm cu, tarantasul, Moynet, Troisky, Kalino şi eu; cât despre „Victor – Iv ano viei şi despre slujitorul său. armean, cel care făcea un şaşlâc atât de bun, aceştia rămâneau să păzească bagajele noastre şi propria lor trăsură până la întoarcerea cailor.

Ne vor ajunge din urmă la Termikhan-şura unde îi vom aştepta o zi.

O garda de patru cazaci va rămâne cu ei.

A trebuit să cedez. S-au înhămat caii; am urcat în tarantas şi am plecat. La căderea nopţii am ajuns la un post de cazaci. Cei care ne însoţiseră, de la acel Unter-Kale de tristă amintire, au plecat înapoi, după obicei, *în* galop întins, iar Kalino a intrat în curtea micii fortăreţe ca să-i expună cererea noastră ofiţerului cazac.

Acesta a ieşit împreună cu Kalino ca să-i vorbească el. Însuşi generalului francez.

Regreta că nu ne putea oferi decât o escortă de patru oameni; îi rămăseseră doar şase: va păstra doi ca să vegheze împreună cu el asupra postului. Nu era prea mult. Într-un moment în care lesghinii luaseră în stăpânire câmpia.

ham acceptat pe aceşti patru oameni, care au urcat în şa făcând nazuri, şi am plecat.

Mai aveam numai o jumătate de oră de mers pe lumină; a început să cadă o ploaie măruntă; la un sfert de verstă de postul cazac am găsit, în dreapta noastră, un mic boschet în jurul căruia am numărat douăzeci şi cinci de cruci.

Ne obişnuisem să vedem pietre funerare de-ale tătarilor, dar nu cruci creştineşti. Acestea, căpătând un aspect şi mai sumbru din cauza crepusculului şi a ploii, păreau să ne bareze drumul.

— Întreabă care e isjoria acestor cruci, i-am spus lui Kalino.

Kalino l-a chemat pe un cazac şi i-a tradus întrebarea.

Oh! Doamne, istoria acestor cruci era cât se poate de simplă.

Douăzeci şi cinci de soldaţi ruşi escortau o *ocazie*, era la amiază, era cald; soarele Caucazului, care, în partea septentrională încălzeşte până la 30”, iar în cea meridională până la 50°, dogorea din plin creştetele soldaţilor şi pe cel al sergentului care-i conducea.

Găsiră acest minunat boschet; s-au hotărât să tragă un pui de somn. Au pus o santinelă şi cei douăzeci şi patru de soldaţi împreună cu sergentul s-au culcat la umbră şi au adormit.

Cum s-au petrecut lucrurile? Deşi totul s-a întâmplat în plină zi şi la o jumătate de verstă de post. nimeni n-a ştiut nimic.

Spre ora patru au fost găsite douăzeci şi cinci de cadavre decapitate.

Nefericiţii soldaţi fuseseră surprinşi de ceceni, iar cele douăzeci şi cinci de cruci pe care le vedeam acopereau, în aşteptarea unui monument, cele douăzeci şi cinci de cadavre decapitate.

Am mai făcut vreo sută de paşi spre Temirkhan-şura. Dar, fără îndoială că lugubra istorie îl obseda pe cel ce ne dăduse aceste amănunte şi pe vizitiul care ne conducea; căci, fără să ne spună nimic, vizitiul a oprit tarantasul şi a început să ţină sfat cu cazacul.

Rezultatul sfatului a fost că drumul era destul de prost pentru trăsuri şi foarte primejdios pe întuneric, pentru a călători doar cu o escortă de patru cazaci.

Desigur, cazacii noştri s-ar lăsa omorâţi pentru noi; desigur, înarmaţi cum eram puteam susţine o apărare îndelungată; dar lucrul acesta ar fi şi mai periculos pentru noi, fiindcă atunci vom avea de-a face cu nişte oameni exasperaţi.

În vremuri obişnuite, un simplu cazac şi un umil vizitiu nu şi-ar fi permis deloc să-i facă o asemenea observaţie Excelenţei Mele, dar Excelenţa Mea nu ignora faptul că se prinsese de veste că lesghinii erau în câmpie.

Eu n-aş fi făcut această observaţie, dar mărturisesc că, venind de la propria noastră escortă, am primit-o fără mânie.

— Nu vei părăsi postul *în* noaptea asta şi vom pleca mâine în zori? l-am întrebat pe vizitiu.

— Fiţi fără grijă „a-răspuns el.

Cu această asigurare, am poruncit să se întoarcă tarantasul şi am pornit iarăşi spre postul cazac…

După zece minute; am intrat mincinta fortificată la poarta căreia veghea o santinelă.

Eram în siguranţă; dar ne găseam într-un simplu post de cazaci şi trebuie să aflaţi ce înseamnă, pentru nişte oameni civilizaţi, un post de cazaci din Caucaz.

Este o casă construită din pământ, dată cu var, în crăpăturile căreia găseşti vara, chiar fără a te deda unei riguroase cercetări, unele dintre acele animale asupra cărora vom avea ocazia să revenim, păianjenul, geckoul şi scorpionul.

Pe timp de iarnă, aceste inteligente animale care nu beneficiază de o locuinţă adecvată unui anotimp atât de aspru, se retrag în ascunzători doar lor cunoscute unde-şi petrec în răsfăţ zilele cele grele

---

[14] Guvernator feudal în Daghestan, (N. red.k

pentru a nu se ivi din nou decât primăvara.

Iarna, ploşniţele şi puricii rămân singuri; vreme de patru luni, bietele făpturi nu pot decât să sugă pielea groasă a cazacilor de linie sau, uneori, pielea mai puţin bătucită a cazacilor de pe Don.

Zilele, sau mai bine zis nopţile în care dau peste un cazac de pe Don, sunt nopţile lor de gală.

Dacă, din întâmplare, dau peste un european, e nuntă, e lăsata secului, e sărbătoare generală.

Iar noi tocmai le pregăteam o asemenea sărbătoare.

Am fost conduşi în cea mai frumoasă încăpere a postului.

Avea un cămin şi o sobă.

Mobilierul era alcătuit dintr-o masă, două taburete şi o scândură fixată în perete care slujea drept pat de campanie.

Trebuia să mâncăm.

Gândindu-ne că vom dormi la Helly sau la Temirkhan-şura nu ne luasem nicio provizie.

Puteam trimite un cazac până în aul dar cum. să pui un om în primejdia de a i se tăia capul, pentru a-ţi oferi plăcerea unei duzini de ouă şi a patru cotlete?

Kalino se resemnase deja; ca un rus ce era, îi ajungeau două pahare de ceai, – în Rusia doar femeile îşi permit luxul de a bea ceaiul din ceşti, bărbaţii îl beau din pahareâi ajungeau, spuneam, două pahare de ceai, – această băutură care în stomacul francezilor face să se caşte o gaură, chiar în cazul unei indigestii – ca să-şi poată adormi sau, mai degrabă, îneca foamea.

La fel stăteau lucrurile şi cu locotenentul Troisky. Or, aveam la noi trusa de voiaj, cu ce-ar samovar şi pahare.

Aveam bucătăria noastră, alcătuită dintr-o tigaie, un grătar, o oală de supă, patru farfurii de fier cositorit şi tot atâtea furculiţe-şi linguri.

Dar o bucătărie e bună, când ai ceva de fiert sau de fript, iar noi nu aveam absolut nimic, ce ar fi putut fi pus pe grătar sau în oală.

Kalino, care avea totodată avantajul şi neajunsul de a vorbi limba ţării, a fost trimis în căutarea unor merinde oarecare, îi deschisesem un credit de la una la zece ruble.

Totul a fost în zadar. Nici pentru aur sau argint nu s-a putut găsi o duzină de ouă sau un kilogram de cartofi.

A adus un pic de pâine neagră şi o sticlă de vin prost.

Ne-am privit, Moynet şi cu mine. Ne-am înţeles:

Prin înserare şi ploaie ni se păruse că văzusem un cocoş cocoţându-se pe scara unui pod de fân.

Moynet a ieşit.

După zece minute s-a întors.

— Nu vor să vândă cocoşul, a spus el: este orologiul postului.

— Orologiul postului – foarte bine; dar şi eu am în stomac un alt orologiu care sună foamea în loc să sune ora. Richard al III-lea îşi oferea coroana pentru un cal; Kalino, oferă, te rog, ceasul meu în schimbul cocoşului.

Şi mă pregăteam să-mi scot ceasul din buzunar.

— Nu mai este nevoie, a spus Moyet, iată-l.

— Ce?

— Cocoşul!

Şi a scos de sub haini un cocoş splendid care-şi „ţinea capul sub aripă fără să facă nicio mişcare.

— L-am adormit ca să nu elrâie, a spus Moynet. Acum, căi suntem la noi acasă o să-i sucim gâtul.

— Ei drăcie! Urâtă treabă! Eu nu fac una ca asta; cu puşca aş ucide tot ce vreţi, dar cu cuţitul sau cu mâinile goale, nu pot.

— Şi eu, la fel, zise Moynet. Iată animalul; faceţi ce vreţi cu el. Mi s-a cerut un cocoş, iată-l.

Şi a aruncat animalul pe jos.

— Ei, poftim! i-am spus, cocoşul e magnetizat.

Kalino l-a împins cu piciorul, iar cocoşul şi-a desfăcut aripile şi a întins gâtul; dar, această dublă mişcare se datora impulsului dat.

— Oh, e mai mult decât magnetism, e catalepsie. Să profităm de letargie ca să-l jumulim, se va trezi fript; atunci însă va fi prea târziu ca să mai protesteze.

L-am apucat de picioare. Nu era nici adormit, nici magnetizat, nici în catalepsie. Era mort.

Întorcându-i capul pentru a i-l vârî sub aripă, Moynet făcuse of răsucire în plus şi în loc să-i întoarcă gâtul, i-l sucise.

Procesul era judecat; cocoşul era vinovat.

Cât ai bate din palme a fost jumulit, curăţat de măruntaie, pârlit.

N-aveam cum să-l punem în tigaie, n-aveam nici ulei, nici unt; nici pe grătar nu se putea; aveam foc, dar nu era jar. Am bătut un cui în peretele căminului, am legat cu o sforicică picioarele zburătoarei, am

agăţat-o de cui; şi după ce am avut grijă să-i punem dedesubt o farfurie de metal ca să se scurgă în ea sucul, presupunând că va avea aşa ceva, i-am imprimat cocoşului o mişcare de rotaţie care-l sili să-şi întoarcă spre foc toate părţile trupului.

După trei sferturi de oră era gata.

Găsisem, pe fundul unei sticle din trusa de ceai, un rest de ulei de măsline cumpărat la Astrahan şi cu acesta am stropit cocoşul, în lipsa untului.

Nefericitul animal avea un gust minunat. Lipsit de găini, se îngrăşase; mi-am amintit de faimosul cocoş virgin de care vorbeşte Brillat-Savarin.

Ce înseamnă gloria, ce înseamnă geniul! De-abia rostisem numele acelui demn magistrat şi, la o mie patru sute (de leghe de Franţa, la poalele Caucazului, toţi cunoşteau acest nume, chiar şi Kalino.

Rusia nu are un adevărat gastronom; dar, cum ruşii sunt foarte instruiţi, îi cunosc pe gastronomii străini.

De-ar putea deveni gastronomi, chiar nimic nu ar lipsi ospitalităţii lor!

Cocoşul o dată devorat de la târtiţă până la cap, am început să dezbatem o problemă nu mai puţin gravă decât cea a mâncatului.

Era problema dormitului.

Trei dintre noi puteau dormi pe sobă, cu condiţia ca aceia să fie trei inşi mai subţiri.

Celui de-al patrulea îi revenea în chip firesc patul de campanie.

Se înţelege de la sine că patul de campanie mi-a fost cedat în unanimitate; numai eu singur aş fi ocupat jumătate din sobă.

Primii doi au urcat ajutându-se unul pe celălalt şi l-au tras şi pe-al treilea. Nu era uşor; nu erau decât optsprezece degete între sobă şi tavan.

Am strecurat o mână de paie sub capul celor trei vecini de pat; a fost perna generală.

Apoi m-am înfăşurat în şubă şi m-am aruncat, la rându-mi pe bancă.

După o oră, tovarăşii mei de cameră sforăiau pe întrecute. Se aflau pesemne la o înălţime la care puricii nu ajungeau, oricât ar fi fost de buni săritori, şi la o temperatură care le dădea congestie cerebrală ploşniţelor.

Dar eu, care rămăsesem în regiuni temperate, n-am putut închide ochii. Simţeam literalmente cum blana şubei se mişcă sub invazia insectelor de tot felul, cu care era populat domiciliul nostru.

M-am dat jos din pat. Am aprins din nou lumina şi am început să scriu cu o mână în vreme ce cu cealaltă mă scărpinam.

Noaptea a trecut fără să pot şti ce oră este; ceasul meu stătuse, iar cocoşul era mort. Dar, oricât de lungă ar fi sau ar părea o noapte, trebuie întotdeauna să ia sfârşit.

S-a făcut ziuă; mi-am strigat tovarăşii.

Primul care s-a trezit şi s-a lovit cu capul de tavan Le-a slujit celorlalţi drept imbold la moderaţie.

Toţi trei s-au întors, s-au lăsat să alunece cu îndemânare pe burtă şi. au coborî! fără neajunsuri, doar că aveau aerul a trei Pierrot întorcându-se de la carnaval.

Am scos toate periile pe care le-am putut găsi în truse; fiecare şi-a periat vecinul şi, astfel a. reapărut culoarea iniţială a hainelor.

ham trezit pe cazaci şi pe vizitiu, am înhămat şi am plecat fără ca nimeni să-şi fi dat. seama de faptul că bietul cocoş avusese o întâlnire neplăcuta, şi că orologiul nu mai sunase în timpul nopţii.

Vremea era tot neguroasă; cădea o burniţă ce ameninţa să se prefacă în ninsoare; mi-am înfăşurat capul în başlâc recomandând insistent să: nu fiu trezit decât la următorul post, sau dacă eram atacaţi de ceceni.

Dormeam de vreo două ore când m-au trezit; cum tarantasul era oprit am crezut căi am ajuns la postul de cazaci.

— Ei bine, am spus, trebuie să cumpărăm un cocoş şi patru găini şi să le dăm oamenilor acelora de treabă, în schimbul cocoşului pe care l-am mâncat.

— Da! a zis Moynet, de cocoş e7 vorbă acum! De cocoş şi de găini!

— Ah, am făcut eu, lesghinii?

— Dacă n-ar fi decât asta!

— Atunci ce mai e?

— Vedeţi bine ce e. Ne-am împotmolit;

IM.

Într-adevăr, tamntasul nostru intrase în noroi până la butucul roţii.

În afară de asta mai şi ploua cu găleata.

Moynet, căruia nu-i era frică de lesghini, se temea îngrozitor de ploaie. Din. cauza unei răceli făcuse de două ori febră: o dată la Petersburg, iar altă dată la Moscova şi, cu toate că aveam la noi tot felul de mijloace profilactice sau mai degrabă de remedii împotriva febrei, el se temea mereu să nu-l apuce din nou.

Mi-am aruncat privirile în jurul meu. Mi s-a părut că ne aflam într-un peisaj magnific; dar nu era momentul să-i vorbeşti lui Moynet de peisaje.

Eram în mijlocul a opt sau zece caravane împotmolite asemenea nouă.

Pe puţin douăzeci şi cinci de căruţe la care erau înhămaţi mai cu seamă bivoli: stăteau pe loc, aflându-se într-o situaţie identică cu a noastră.

Trebuie să; fi avut un somn de plumb, dacă nu m-au trezit răgetele feroce care răsunau în jurul meu.

Cei care slobozeau aceste strigăte erau tătarii. Am regretat că nu cunoşteam limba lui Genghis-Han. Am impresia că aş fi îmbogăţit repertoriul înjurăturilor franţuzeşti cu un considerabil număr de expresii remarcabile prin energia lor.

Mai rău. era faptul că ne găseam la poalele unui munte că acest munte părea că se dizolvă din vârf şi până la poale, şi că, mergând pe Jos, eu cizmele mele mari, îmi era foarte, greu. să mă descurc.

Kalino lua lucrurile cu 1 ilos Ofia sa obişnuită.

Mai văzuse multe de felul acesta, da Moscova, în timpul dezgheţului.

— Şi cum se descurcă lumea în timpul dezgheţurilor de 3 a Moscova? a întrebat Moynet.

— Nu se descurcă, a răspuns liniştit Kalino.

Ploaia se transformase încet, încet în ninsoare.

Curând a început să ningă de-ai fi crezut că a doua zi zăpada va fi înaltă de şase picioare.

— Nu putem face decât un lucru, i-am spus lui Kalino, şi anume să oferim o rublă sau două acestor oameni cumsecade, în cazul în care vor să înhame patru bivoli la tarantas; dacă nu ajung patru, atunci vom pune şase; dacă nu ajung şase, vom pune opt.

Propunerea a fost făcută şi acceptată. Au fost înhămaţi patru bivoli, şase bivoli, opt bivoli; totul a fost în zadar. Pe un astfel de teren bietele animale alunecau, cu copitele lor despicate, şi cădeau în

genunchi, mugind jalnic.

După o jumătate de oră de încercări infructuoase, a trebuit să renunţăm.

Uraganul se înteţea transformându-se într-un adevărat vârtej de ninsoare.

În ciuda vremii înfricoşătoare, nu-mi puteam desprinde ochii de la un aul care se ridica de cealaltă parte a văii.

Prin perdeaua de ninsoare din faţa mea mi se părea că întrezăresc un peisaj minunat.

Am vrut să-i împărtăşesc admiraţia mea lui Moynet, dar nu era momentul. Dârdâia; frigul îl lua cu totul altfel decât frigul obişnuit care vine din exterior spre interior.

Pe el, îl lua de la măduva oaselor şi părea că vine din interior spre exterior.

Ce era de făcut? Pusesem să deshame bivolii; toate eforturile lor nu clintiseră tarantasul nici măcar cu un pas.

Mi-a venit o idee.

— Kalino, întreabă cât mai e până la Temirkh an-şur.ar întrebarea mea i-a fost transmisă vizitiului.

— Două verste, mi-a răspuns el.

— Ei! Să meargă repede un cazac la postul Temirkhan-şura cu ordinul nostru şi să aducă cinci cai.

Ideea era atât de simplă incit fiecare s-a mirat că nu se gândise la aşa ceva.

Tot oul lui Columb!

Cazacul a pornit în galop. De voie, de nevoie, trebuia să-l aşteptăm.

Într-un moment de acalmie, l-am rugat pe Moynet să privească acel minunat aul.

— Poate că vreţi să vi-l şi desenez? mi-a spus el. Nici nu-mi simt degetele! mai degrabă l-ai putea face pe un homar să apuce un ac decât pe mine să ţin un creion.

La asta nu era nimic de răspuns. Comparaţia, care nu lăsa nimic de dorit în privinţa pitorescului nu lăsa, cu atât mai mult, nicio nădejde în privinţa realizării.

Totuşi, Moynet privea spunând:

— Ştiu că e păcat… La naiba! Ce frumos trebuie să fie pe lumină Minunat ţinut ar fi Caucazul dacă n-ar fi aşa de frig şi drumurile aşa de

proaste… Bârr!

Într-adevăr, în mijlocul unei mări de case, în care fiecare casă închipuia un val, se ridica o stâncă imensă, gigantică, inabordabilă, iar în vârful acestei stânci era o clădire întărită al cărei proprietar, stând în picioare *lr*\ pragul porţii, ne privea liniştit cum ne zbăteam în noroi.

— Întreabă, i-am zis lui Kalino, cine e năzdrăvanul care a avut ideea să se cuibărească acolo sus?

Kalino i-a transmis întrebarea mea vizitiului.

— Este şamhalul Tarkovsky, îmi răspunse acesta.

— Ei, Moynet, un descendental califilor persani ai lui Şah-Abbas! auzi?

— Puţin îmi pasă de Şah-Abbas şi de califii lui! Trebuie să-l ai pe dracu' în tine ca să-ţi ardă să te ocupi de asemenea lucruri pe o astfel de vreme".

— Moynet, vin caii.

Şi-a întors capul. Cei cinci cai soseau într-adevăr în galop întins.

— Ah, ce bine! a spus.

— Piei, cailor! Grăbiţi-vă! am strigat.

Caii soseau: i-am deshămat pe cei osteniţi, şi i-am înhămat pe noii veniţi care au tras tarantasul ca pe o pană.

Am suit. După un sfert de oră eram la Temirkhan-şura, iar escorta noastră s-a întors ducând cu sine un cocoş şi patru găini vii în schimbul bietului animal pe care-l mâncasem.

Am găsit aşteptându-ne un foc mare. Locotenentul Troisky locuia la Temirkhan-şura cu un camarad. Prin cazacul care venise după cai îl prevenisem de sosirea noastră şi ofiţerul încinsese zdravăn soba şi căminul.

Moynet s-a încălzit. Pe măsură ce se încălzea, artistul din el câştiga teren.

— Într-adevăr, minunat era satul acela!

— Nu-i aşa?

— Cum spui că se numea domnul care ne privea din pragul porţii sale?

— Şamhalul Tarkovsky.

— E bine plasat. Kalino, dă-mi te rog cutia.

Kalino i-a dat-o.

— Trebuie să mă grăbesc să-i desenez hulubăria înainte de a mă apuca febra.

Şi a început să deseneze.

În timp ce desena, spunea:

— O simt, febra asta blestemată! Vine… Măcar dacă m-ar lăsa să-mi termin desenul.

Şi, ca prin vrajă, desenul apărea pe hârtie, mai adevărat, mai mare, mai maiestuos decât dacă ar fi fost făcut după natură.

Din când în când Moynet îşi pipăia pulsul.

— Mi-e tot una, spunea el, cred că-l voi termina; dar e şi timpul, vă garantez! Există un medic în oraşul dumneavoastră?

— Am trimis să-l cheme.

— Măcar de n-ar fi rămas chinina în teleagă.

— Fii liniştit, chinina era în tarantas.

— Pe legea mea, uite că totuşi l-am terminat şi nu va fi deloc cel mai rău desen. Haide, merită să-l semnez.

Şi a semnat. MOYNET.

— Acum, locotenente, a spus el, dacă aveţi un pat… îmi clănţăne dinţii.

L-am ajutat pe Moynet să se dezbrace şi să se culce. De-abia se aşezase în pat că a intrat medicul.

— Unde este bolnavul? a întrebat el.

— Arătaţi-i întâi desenul, a spus Moynet, să vedem dacă-l recunoaşte.

— Recunoaşteţi acest peisaj, domnule? l-am întrebat eu pe doctor.

Acesta şi-a aruncat ochii peste desen.

— Cred şi eu, spuse el, este aului şamhal-ului Tarkovsky.

— Ei bine, sunt mulţumit, a spus Moynet. Acum, doctore, luaţi-mi pulsul

— Drace! frumos puls, spuse el: o sută douăzeci pe minut.

În ciuda acestor o sută douăzeci de pulsaţii şi poate chiar din cauza acestor o sută douăzeci de pulsaţii, Moynet făcuse cel mai frumos desen din întreaga călătorie.

Hotărât, arta este un lucru minunat.

XV

LESGHINII

O doză viguroasă de chinină administrâtă de îndată ce a trecut accesul a făcut ca febra să dispară ca prin minune. Seara a venit fără febră, noaptea a trecut fără febră şi dimineaţa a venit, la rândul ei, tot

fără febră.

Mă informasem dacă era ceva de văzut la Temirkhan-şura şi mi s-a spus că nu.

Într-adevăr, Temirkhan-şura, sau, cum i se zice prescurtat, Şura, este o creaţie modernă. Era locul de staţionare al regimentului Apşeron. Prinţul Argulensky, văzând poziţia acestei staţii în mijlocul populaţiilor nesupuse şi războinice, a făcut din ea cartierul general al Daghestanului.

Pe vremea trecerii noastre, acest cartier general era condus de baronul Vranghel.

Din nefericire, baronul Vranghel era la Tiflis.

Şura a fost împresurată de Şamil; dar a primit ajutor din partea generalului Scrolov, iar Şamil a fost nevoit să ridice asediul.

Într-o noapte, Hagi-Murad a năvălit pe uliţele oraşului, dar alarma a fost dată la vreme şi Hagi-Murad, respins, s-a reîntors în munţii săi.

Tradiţia pretinde că pe locul unde astăzi se află aşezarea era odinioară un lac.

A doua zi după venirea noastră, nimic nu era mai credibil decât această tradiţie: întreg oraşul nu era decât o imensă băltoacă.

De vreme ce nu era nimic de văzut la Şura, iar febra lui Moynet trecuse, nu ne rămăsese decât să ne luăm rămas bun de la gazda noastră, să-i mulţumim doctorului, să păstrăm chinina pentru o altă ocazie şi să plecăm

Am trimis după cai şi escortă şi, pe la nouă dimineaţa am plecat. Am uitat să spun că, în timpul nopţii, Victoi Ivanovici venise cu bagajele.

Pe la ora 10, ceaţa se ridicase şi era o vreme minunată Zăpada care-i pricinuise febra lui Moynet dispăru e aidoma acesteia. Era un soare strălucitor şi, cu toate că ne găseam la sfârşitul lui octombrie, pe versantul nordic al Caucazului, ne simţeam pătrunşi de o căldură binefăcătoare.

Spre amiază am ajuns la Pârâul, o simplă staţie de poştă căreia nu-i lipsea decât un singur lucru: caii.

Nu era nimic de zis. Doar că era o lovitură grea să nu facem decât douăzeci de verste pe zi.

Am scos din trusă penele, hârtia şi cerneala; am scos bristolul şi creionul şi am început să lucrăm. Aceasta era marea noastră salvare în

împrejurări potrivnice ca aceasta.

Peste noapte caii s-au întors, dar numai cu două troici. A fostnevoie ca bietul nostru Victor Ivanovici să rămână iarăşi în urmă.

Am plecat de-abia la zece dimineaţa. În timpul nopţii fusese o alertă de care nu ştiam nimic: doi oameni veniseră la poarta postului spunând că de-abia scăpaseră din mâinile lesghinilor. Dar, cum lesghinii folosesc adesea acest soi de viclenii pentru a pătrunde în auluri, oamenii fuseseră ameninţaţi că se va trage asupra lor şi se îndepărtaseră. Ni s-a dat o escortă de zece oameni; am făcut o revizie generală a armelor şi am plecat. După o oră şi jumătate de mers, printre fâşiile negurii dese care se risipea treptat, am oprit trăsura la un sfert de oră de satul Helly.

Era perechea aulului şamhalului Tarkovsky.

În prim plan, chiar acolo unde ne găseam, era un crâng încântător, cu copaci minunaţi printre care curgea un pârâu cu adevărat idilic – Vulzia bietului Hegesippe Moreau. 1

În timpul zilelor de vară crângul acela trebuie să fi fost o oază fermecătoare.

Mai departe, sub razele soarelui ce se strecurau printre două mase de aburi ce nu se risipiseră cu totul, se ivea satul Helly, minunat aul tătar aşezat pe o colină înaltă între doi munţi şi mai înalţi şi ale căror poate erau despărţite de colină prin două încântătoare văi.

Satul, care se descoperea perfect privirii noastre, prin aşezarea sa în amfiteatru părea să se găsească într-o mare agitaţie. Platforma unui minaret ce domina aulul, şi vârful muntelui care domina minaretul erau acoperite de o mulţime de oameni ce-şi făceau semne unii altora şi care păreau cu toţii că privesc ţintă în acelaşi punct.

Ne-am oprit preţ de zece minute pentru ca Moynet să poată face un crochiu. Crochiul odată terminat, am pornit în pas întins pe drumul spre Helly; era limpede că acolo se întâmpla ceva neobişnuit şi eram nerăbdători să aflăm ce anume era acel ceva.

Într-adevăr, ceea ce se petrecea era grav.

2 Hegesippe Moreau (1810 – 1838), povestitor şi poet francez. *La Voulzie* este o poezie plină de prospeţime şi de melancolie. (N. red).

În sfârşit am aflat veşti despre acea faimoasă expediţie a lesghinilor despre care ni se vorbea, de trei zile încoace, ca despre un lucru vag, dar ameninţător.

Probabil că la ora aceea soldaţii din Helly să se fi încăierat cu ei.

Iată ceea ce se ştia deja; restul era necunoscut.

În zori, veniseră la Helly doi păstori cu mâinile legate şi le-au povestit locuitorilor următoarele.*

O bandă de cincizeci de lesghini, sub conducerea unui vestit abrec din Gaubden numit Taymas Gumish Burum, după ce în ajun prădaseră oile dintr-o stână şi-i luaseră prizonieri pe cei doi păstori care le păzeau, se rătăciseră în ceaţă şi, peste noapte, era cât pe aici să dea peste postul Pârâul, unde dormeam noi; se depărtaseră în mare grabă, dar dăduseră peste alt sat, Guilley. Atunci muntenii, înţelegând pericolul în care se găseau părăsiseră animalele şi oamenii şi o luaseră spre munţii acoperiţi cu păduri care leagă Helly de Karabadakent.

Era vorba, în chip vădit, de cei doi oameni de la Pârâul.

Dar, la Helly, fiind ziuă şi găsindu-se într-un aul mare, de două-trei mii de suflete, povestea lor a fost ascultată cu mai mult interes.

Pe loc, esaulul[15] Mahomet Iman Gasaliev a strâns toată suflarea tătară în stare să poarte arme din Helly, aproape două sute de oameni, şi a cerut o sută de voluntari care să-l însoţească; cei o sută de bărbaţi s-au prezentat.

Plecaseră deja de trei ore; era aproape de amiază şi dinspre râpa Zilly-Kaka, aflată la aproape două leghe de oraş *în* dreapta drumului spre Karabadakent, se zărea o trombă mare de fum.

Era drumul nostru; tocmai la Karabadakent ne duce am şi noi.

Am schimbat caii cu cea mai mare repeziciune. Cât despre escortă, doisprezece oameni erau gata înainte ca noi să-i fi cerut, Dacă am fi vrut, am fi avut cincizeci; am fi putut avea drept escortă satul întreg, cu femei şi copii eu tot.

Femeile, mai cu seamă, erau într-o agitaţie de necrezut, Făceau gesturi şi scoteau strigăte de o sălbăticie incredibilă. Copiii cărora, la noi, nu li s-ar da în mână un cuţit de teamă să nu se rănească, purtau pumnale fără teacă *şi* păreau gata să străpungă pe oricine.

Am plecat în galop întins şi, ieşind din Kelly, în faţă ni s-a desfăşurat toată câmpia şi tot lanţul de munţi în care se petreceau evenimentele. Ni se părea că vedem nişte.f. Lin ce, agitându-se cu multă iuţeală. Dar, de la distanţa la care ne aflam, era cu neputinţă să

---

[15] Stegar care comandă o sotnie (escadron) de cazaci sau de soldaţi. (N.a,).

distingi dacă erau oameni sau animale, un pâlc de călăreţi sau o turmă de boi ori de oi.

Nu se vedeau decât nişte puncte întunecate.

Era aproape o leghe de câmpie netedă, de la drumul pe care mergeam noi şi până la poalele muntelui. Cu îngăduinţa celor doi tovarăşi de drum, am poruncit vizitiilor să mine trăsurile de-a curmezişul câmpiei, spre râpa ZIUy-Kaka.

Escorta noastră a aprobat această hotărâre cu strigăte răsunătoare. Cei care o alcătuiau aveau fraţi ori prieteni în luptă cu lesghinii şi voiau să ştie ce se întâmplase cu ei.

Deci, tarantasul şi teleaga au părăsit drumul şi au luat-o de-a curmezişul câmpiei.

Dar, printr-un foarte simplu efect de perspectivă, pe măsură ce înaintam, primul munte se înălţa, în vreme ce celălalt, dimpotrivă, părea să se micşoreze în spatele celui dintâi.

Aşadar, ajunşi la poalele primului munte, pierdusem cu totul din vedere ceea ce se petrecea în vârful celui de-al doilea.

Faptul care mă mira era că nu auzisem nicio împuşcătură, nu zărisem niciun fir de fum.

Tătarii noştri ne-au explicat acest lucru. Muntenii şi luptătorii tătari trag unii asupra celorlalţi, cu puştile şi cu pistoalele, când se întâlnesc; apoi scot pumnalele şi şaşka şi totul se hotărăşte în lupta cu armele albe.

S-au auzit împuşcături; se vedea fumul; acum era rândul pumnalelor şi al şaşkăi.

Cele două vehicule zăboveau la poalele muntelui; nu puteau merge mai departe.

Le-am propus tătarilor să ne dea trei dintre caii lor. Cei nouă călăreţi rămaşi vor sui muntele împreună cu noi; ceilalţi trei vor păzi trăsura.

În cazul în care lupta s-ar prelungi, o întărire de nouă oameni – aveam modestia de a nu ne număra şi pe noi – putea fi utilă luptătorilor tătari.

Propunerea a fost acceptată. Trei oameni au descălecat şi ne-au dat caii lor; uzând de autoritatea mea de *general*, am numit drept comandant pe cel care mi s-a părut cel mai inteligent dintre toţi şi am pornit cu puşca pe genunchi.

Când am ajuns pe cel dintâi platou am văzut ivindu-se,

dedesubtul nostru, vârful căciulilor unei trupe de călăreţi ce părea că ne vine în întâmpinare.

Oamenii noştri n-au avut nevoie decât de o aruncătură de ochi ca să-i recunoască pe ai lor şi, cu strigăte ascuţite, şi-au minat caii la galop.

Caii noştri i-au urmat. Nu prea ştiam încotro ne ducem şi dacă oamenii care ne ieşeau înainte erau prieteni sau duşmani.

Dar şi cei cu căciuli ne-au recunoscut sau, mai degrabă, şi-au recunoscut prietenii; la rândul lor au slobozit un „ura!" şi câţiva au ridicat braţele arătând nişte obiecte pe care am avut impresia că le recunoaştem.

Au răsunat strigăte de *golovii*! *golovii!*

Capete! capete!

Nu mai aveam de ce să cercetăm ce ţineau în mină şi ce arătau tovarăşilor lor, oamenii cu căciuli.

De altfel, aceştia, la rândul lor, se apropiau cu o repeziciune care, chiar fără să ni se fi dat vreo explicaţie, nu lăsa nicio îndoială.

Cele două trupe s-au întâlnit; o a treia venea încetişor în urmă.

Aceea nu era trupa victorioasă, ci cea funebră; îi purta pe morţi şi pe răniţi.

În primele momente a fost cu neputinţă să înţelegem ceva din cuvintele pe care le schimbau între ei cei dimprejur: mai întâi pentru că se vorbea tătara, iar Kalino, tălmaciul nostru rus, nu înţelegea absolut nimic.

Erau însă grăitoare cele patru sau cinci capete tăiate, sângerânde, nu mai puţin pitoreşti decât o serie de urechi înşirate pe şfichiurile bicelor.

Tocmai atunci a sosit şi ariergarda; aducea cu sine trei morţi şi cinci răniţi; alţi trei răniţi se puteau ţine pe şa şi mergeau la pas.

Fuseseră ucişi cincisprezece lesghini; cadavrele se aflau la o jumătate de leghe de acolo., în râpa Zilly-KaKa.

— Cere-i esaulului să ne dea un om caze să ne conducă până la câmpul de bătaie şi roagă-l să ne dea amănunte asupra luptei, i-am spus lui Kalino.

Esaulul însuşi s-a oferit să ne conducă; era decorat cu ordinul Sfântul Gheorghe şi, în ceea ce-l privea, ucisese doi lesghini într-o luptă corp la corp.

Fiecare bărbat care ucisese un muntean avea cu sine, în afară de

capul şi urechile aceluia, tot calat al icul vrăjmaşului mort. Unul dintre ei avea o. puşcă minunată; n-am îndrăznit să-l întreb dacă vrea să o vândă, oricât mi-aş fi dorit să o am!

Trupa îşi continua drumul spre aul 3-am îngăduit comandantului să dispună de cele două trăsnii, pentru răniţii sau chiar pentru morţii săi.

Le-a transmis oamenilor permisiunea mea.

Apoi ne-am despărţit, luptătorii pentru a se întoarce în sat, iar noi pentru a ne urma drumul spre câmpul de luptă.

Iată ce ne-a povestit Mahomet Iman Gasaliev:

După ce i-a strâns pe cei o sută de oameni, a apucat împreună cu ei pe drumul spre Guilley, călăuzit de păstori. În apropiere de sat. au găsit turmele părăsite de munteni, pentru a putea merge mai repede

I-au lăsat pe păstori să-şi seringă animalele şi au luat urma muntenilor.

I-au găsit fără întârziere.

1 Această puşcă îmi aparţine; voi povesti mai târziu în ce chip mi-a fost dăruită. (N. a.).

Au străbătut trei verste, călăuziţi de doi experţi în arta de a se orienta după urme, ajungând astfel la râpa Zilly-Kaka, învăluită într-o ceaţă deasă.

Deodată, pe fundul râpei au crezut că văd agitându-se nişte oameni şi, în acelaşi timp, o ploaie de gloanţe s-a abătut asupra luptătorilor, Au căzut un om şi doi cai.

Atunci Iman Gasaliev a strigat: „

— Fără puşti! Cu şaşka şi pumnalul.

Şi, înainte ca muntenii care se odihneau în râpă să aibă timpul de a încăleca din nou, tătarii au căzut asupra lor şi a început lupta corp la corp.

Din acel moment Iman Gasaliev care lupta pe cont propriu, n-a mai văzut ce se întâmpla în jurul său.

Atacase, unul după altul, doi oameni şi îi ucisese pe amândoi.

Dar încăierarea trebuie să fi fost îngrozitoare; căci, în clipa în care a privit în jurul său a numărat treisprezece morţi şi cu doi ai săi cincisprezece. Restul tâlharilor fugeau.

Totul se făcuse, deci, numai cu arme albe. Tătarii nu trăseseră niciun foc.

Ne povestea toate acestea în ruseşte. Kalino ni le traducea, pe

măsură ce erau spuse, în franţuzeşte.

În timpul povestirii străbătusem ceva drum. Pete de sânge ne-au arătat că am ajuns pe câmpul de luptă.

La dreapta noastră, într-o vâlcea erau morţii, goi sau aproape goi. Cinci erau decapitaţi; tuturor celor care aveau cap, le lipsea urechea dreaptă.

Era îngrozitor să vezi rănile de pumnal.

Cum se face oare că oribilul exercită o atât de stranie atracţie incit, o dată ce ai început să priveşti, vrei să vezi totul?

Iman Gasaliev ne-a arătat cadavrele celor doi oameni ucişi de el, pe care le recunoştea după felul rănilor.

I-am cerut să-mi arate instrumentul care lucrase ar i de bine. Era un pumnal dintre cele mai simple, cu minerul de os şi de corn; doar că lama era cumpărată de la un meşter bun şi era montată solid; totul costa opt ruble.

L-am întrebat dacă ar fi de acord să se despartă de această armă şi cu cât ar vinde-o.

— Cu cât am luat-o, mi-a spus el cu simplitate. Am acum trei pumnale, cu cele două ale lesghinilor pe care i-am ucis; nu mai am nevoie de acesta.

I-am dat o hârtie de zece ruble şi el mi-a dat pumnalul.

Face parte acum din colecţia de arme aduse din Caucaz, arme care sunt aproape toate istorice.

Am aşteptat ca Moynet să facă un desen ai râpei în care zăceau cadavrele şi, lăsând locul în seama a cinci sau şase vulturi care păreau că aşteaptă cu nerăbdare să plecăm, am călărit spre câmpie.

La poalele muntelui ne-am regăsit trăsurile; oamenii socotiseră că era inutil să le folosească.

Ne-am despărţit de Iman Gasaliev şi, văzând că tătarilor noştri le dădea inima ghes să se întoarcă cu el la Helly ca să sărbătorească victoria împreună cu tovarăşii lor, le-am dat drumul.

Era imposibil ca muntenii, după lecţia pe care o primiseră cu puţin timp în urmă, să se mai întoarcă în împrejurimile aulului Helly.

Într-adevăr, am ajuns cu bine la Karabadakent.

Î90

Acolo ni s-a spus că prinţul Bagration, care tocmai trecuse, întrebase de noi şi pornise în căutarea noastră.

Nu ne rămânea de făcut decât un singur lucru: să fugim după

prinţul Bagration.

Sosind la Buinaky am văzut, pe peron, un om de treizeci şi cinci de ani purtând costumul cerchez cu o admirabilă eleganţă.

Era prinţul Bagration.

XVI

KAKANAY

Îl cunoşteam pe prinţ după nume, drept unul dintre cei mai viteji ofiţeri ai armatei ruse. Aşa trebuie să fi fost, de vreme ce comanda regimentul de munteni indigeni.

Când un georgian, deci un om de la dropie, este comandant peste munteni, el trebuie să fie cei mai viteaz dintre soldaţii săi.

Ca noblețe, prinţul Bagration descinde cin vechii regi. ai Georgiei care au domnit între 832 şi 1079.

Cât despre familia sa, se găsesc despre ea urme în cronologia Caucazului, cu şapte sute de am înaintea erei noastre.

Spuneam deci că prinţul Bagration fugea după noi.

Voia să mă mustre.

Fusesem pe la Şura şi n. a-l vestisem de trecerea mea.

Aveam un motiv întemeiat de a nu-l anunţa: nu ştiam câtuşi de puţin că era la Şura.

Apoi i-am povestit ceea ce ni se întâmplase: furtuna de zăpadă, oraşul preschimbat în lac şi, în sfârşit, boala lui Moynet şi graba care-l minase pe acesta să părăsească un loc *în* care pulsul său bătuse de o sută douăzeci, de ori pe minut.

— E supărător, spuse prinţul, dar vă veţi întoarce.

— Unde? La Şura? am întrebat eu.

— Nu, în niciun caz, a zis Moynet, mulţumesc! Tocmai am avut parte de ea!

— Dar lucrul de care n-aţi avut parte, domnule Moynet, a spus» prinţul, este o privelişte a Karanay-ului.

— Ce este Karanay? l-am întrebat pe prinţ.

— Pur şi simplu cel mai frumos lucru pe care îl veţi fi întâlnit în călătoria dumneavoastră.

— Drace! auzi, Moynet.

— Închipuiţi-vă un munte…; Dar nu, nu vă închipuiţi nimic. Vă iau cu mine şi veţi vedea.

Moynet dădea din cap.

— Veniţi domnule Moynet şi-mi veţi mulţumi pentru că v-am

luat cu forţa.

— E departe de aici, prinţe? am întrebat eu.

— La patruzeci de verste, deci. la două leghe. Vă lăsaţi aici tarantasul şi teleaga; slujitorul meu rămâne să le păzească. Luăm trăsura mea; în două ore şi jumătate am ajuns. Supăm; supeul e comandat; vă culcaţi imediat după aceea; vă treziţi la cinci, dimineaţa. Urcăm două mii de metri; cu cai buni, e un fleac; şi atunci… veţi vedea ceea ce este de văzut.

— Nu vom ajunge niciodată la Tiflis! a spus Moynet cu un suspin.

— Dragul meu, e vorba să întârziem douăzeci şi patru de ore, ca să vedem cel mai frumos lucru pe care l-am văzut vreodată. Şi prinţul ne conduce până la Derbend.

— Da, pe legea mea, făgăduiesc. Dacă vă întoarceţi cu mine la Şura şi dacă îmi acordaţi ziua de mâine, vă făgăduiesc că voi face astfel încât să înnoptaţi mâine la Karabadakent. J

193

13 – Muntele de nisip, vol. I

— Dar, prinţe, ştiţi că ni se refuză caii după ora şase seara. X

— Cu mine, o să vi se dea cai până la miezul nopţii.

— Vom înnopta mâine la Karabadakent*? a întrebat Moynet.

— Veţi înnopta mâine la Karabadakent, a spus prinţul.

— Haide, Moynet, haide!

— Să mergem, dar vă avertizez că detest panoramele.

— Asta o să vă placă, domnule Moynet.

— Ei bine, atunci, prinţe, nu e timp de pierdut, Aţi vorbit despre supeu, iar nouă ne e foame.

— În cazul acesta, să nu ne pierdem vremea. Cinci cai la tarantasul meu şi la drum!

Cât s-au înhămat caii, ne-am petrecut timpul privind armele prinţului.

— Aveţi un pumnal minunat, prinţe!

Să nu-i spuneţi niciodată aşa ceva unui georgian, căci va face pe loc ceea ce a făcut Bagration.

L-a scos din teacă.

— Ah! desigur! a spus el, sunt încântat că vă place; luaţi-l, e făcut de Murtazale, cel mai bun armurier din Caucaz; l-a făcut special pentru mine. Uitaţi-vă, vedeţi aici inscripţia tătară:

Murtazale a făcut acest pumnal pentru prinţul Bagration.

— Dar, prinţe…

— Luaţi-l, luaţi-l, ce mai staţi; o să-mi facă altul.

Mi-am privit pumnalul. Era şi acela o foarte frumoasă armă de Daghestan; dar minerul de fildeş verde încrustat cu aur nu era, totuşi, pe măsura unui prinţ.

De altfel, pumnal pentru pumnal, era ridicol.

M-am gândit la carabina mea cu glonţ exploziv.

Era 6 carabină pe care Devisme, marele nostru artist în materie de arme, mi-o adusese în ajunul plecării împreună cu un revolver.

— Plecaţi în Caucaz? m-a întrebat.

Am încuviinţat.

— Este o ţară prin care nu mergi fără să tragi cu puşca. Vă plac armele bune; luaţi-o pe aceasta.

Şi-mi dăruise, după cum am spus, o carabină cu glonţ exploziv şi un revolver.

Am luat carabina şi i-am dat-o prinţului, explicându-i mecanismul. Auzise multe vorbindu-se despre această nouă invenţie, dar nu o cunoştea.

— Bine! a spus el cercetând arma, suntem acum *kunack*, cum se spune în Caucaz. Nu mai aveţi dreptul să-mi refuzaţi nimic şi cum, evident, vă sunt îndatorat, mă veţi lăsa să-mi plătesc datoria

Am fost anunţaţi că se înhămaseră caii. Vizitiul prinţului rămânea, după cum se hotărâse, să ne păzească bagajele.

Ne-am urcat în tarantas, al cărui atelaj a pornit în galop întins.

— Drace! Se pare că sunteţi cunoscut, prinţe!

— Cred şi eu! Mereu sunt pe drumul dintre Şura şi Derbend.

Într-adevăr, toată lumea îl cunoştea pe prinţ, chiar şi copiii mici. La Karabadakent, cât s-au schimbat caii, a strigat vreo doi trei ţânci în tătară şi le-a aruncat un pumn de abasas j.

Pe drum, i-am povestit ceea ce ni se întâmplase dimineaţa şi cum, cu o oră mai devreme, ne găseam în mijlocul încăierării. I-am arătat pumnalul cumpărat de la Iman Gasaliev şi i-am spus cât regretam că nu am întrebat dacă puşca şefului lesghin era de vânzare.

— E cumpărată, mi-a spus el.

— De cine, prinţe?

— De mine, firește. Este o completare la darul pe care vi l-am făcut. Contaţi pe ea.

— Dar poate că omul este deja departe!

— Se poate; dar vom fugi după el. Vă spun, este ca şi cum aţ: i avea-o. Ce naiba! Un prinţ Bagration nu-şi dă cuvântul degeaba. Doar vedeţi, a adăugat el râzând, că mergem destul de repede ca să prindem o puşcă.

— Cred şi eu, am putea prinde şi glonţul!

La opt seara ne întorceam la Şura pe care o părăsisem în ajun, la zece dimineaţa.

Făcusem la întoarcere, în trei-patru ore, drumul care ne luase o zi şi jumătate.

La zece minute după sosirea noastră se servea supcul

Un supeu franţuzesc! Asta ne-a făcut să vorbim imediat despre Paris. Prinţul îl părăsise de-abia de doi ani. Cunoscuse acolo pe toată lumea.

Dacă li s-ar fi spus domnişoarelor despre care ne întreţineam că despre ele era vorba la acea oră, pe ţărmul Mării Caspice, ia poalele muntelui Karanay, între Derbencl şi Kislar, ar fi fost foarte uimite.

1 Monedă tătară corespunzătoare celei de douăzeci de parale. (N. *ai*.

Am dormit în paturi adevărate; pentru a doua oară de la Iei pa ti vo.

Prima dată a fost la prinţul Dundukov-Korsakov, la Ciriurth.

La cinci dimineaţa am fost treziţi.

Era încă noapte, dar cerul strălucea de stele. Se auzeau caii tropăind şi nechezând la uşă.

Prinţul a intrat la noi în cameră.

— Haideţi, a spus el, un ceai sau o cafea, la alegere. O să vedem răsărind soarele peste Marea Caspică; mâncăm la fortăreaţa Ischkarti, unde vom ajunge cu o foame de lup şi apoi… şi apoi veţi vedea; nu vreau să vă stric plăcerea surprizei.

Am dat pe gâţ câte o ceaşcă de cafea şi am ieşit. O sută de oameni din regimentul prinţului Bagratiop ne aşteptau la uşă.

Am spus că acest regiment era alcătuit din munteni localnici. Aţi putea crede că aceşti munteni localnici sunt lesghini, ceceni cau cerkezi care au făcut act de supunere.

V-aţi înşela.

Muntenii indigeni sunt, cum se spune în Corsica, nişte amărâţi *care au găurit o piele*.

Când un muntean este anunţat: de o vendetta, îşi părăseşte ţinutul şi se înrolează în regimentul prinţului. Bagration. Vă închipuiţi cum trebuie să se bată aceşti viteji care nu au niciodată şansa de a fi făcuţi prizonieri.

Câţi prinşi, atâtea capete tăiate.

Din câţi am văzut, doar vânătorii din regimentul Kabardah pot fi comparaţi cu aceşti oameni scăpaţi din infern…

Am mers, cam o jumătate de oră, printre coline împădurite. Încet-încet se lumina de ziuă. Doar că o coastă a muntelui ne împiedica să vedem Marea Caspică, pe care, la o verstă de Temirkhan-şura o zărisem ca pe o întinsă oglindă albastră; dincolo de o ridicătură pe care o dominam, se vedeau albind, în primele raze ale dimineţii cazărmile văruite de la Ischkarti, pe care le puteai lua drept palate de marmură albă.

Am trecut de mica vale făcând să zboare, de sub copitele cailor, stoluri de potârnichi şi de fazani.

Când am ajuns la Ischkarti, era şapte şi jumătate dimineaţa; făcusem cincisprezece verste.

Colonelul comandant al fortăreţei, prevenit din ajun de Bagration, ne aştepta; masa era pregătită; cinci sute de oameni, care urmau să ne însoţească erau gata înarmaţi.

Am mâncat ceva uşor, ceea ce nu înseamnă că n-am mâncat bine; apoi am plecat. Era ora nouă.

Până la amiază am urcat. De trei ori pedestraşii au făcut câte o haltă de zece minute, ca să se odihnească; de fiecare dată prinţul a poruncit să li se împartă câte un păhărel de votcă.

Pe spatele unui cal, un butoiaş venea în urma expediţiei.

De vreo opt sau zece verste, pădurile dispăruseră, făcând loc unor coline acoperite cu iarbă care se înlănţuiau, una după alta, fără întrerupere şi fără sfârşit. Când ajungeai în vârful fiecăreia, credeai că ai ajuns la ultima; t* înşelai, apărea o nouă coastă, pe care trebuia să o escaladezi ca pe celelalte.

Totuşi, mersesem pe o cărare încă bătătorită, până la ruinele unui imens sat distrus de ruşi în 1842. De-abia dacă mai rămăseseră una sau două bucăţi de zid din fiecare casă; un minaret pe jumătate dărâmat avea o înfăţişare dintre cele mai pitoreşti. De-aici înainte, nicio cărare, ci doar acea înlănţuire de coline.

În sfârşit, am ajuns la ultima. Acolo, cu o mişcare maşinală,

fiecare şi-a tras calul înapoi. Pământul părea că-ţi fuge de sub picioare; stânca era tăiată drept, la şapte mii de picioare înălţime.

Am sărit de pe cal. Suferind de rău de înălţime, aveam nevoie să simt pământul sub picioare.

N-a fost destul; m-am culcat pe bui tă şi mi-am acoperit ochii cu mâinile.

Trebuie să fi simţit această inexplicabilă ameţeală ca să-ţi poţi da seama de suferinţa pe care ţi-o pricinuieşte când te apucă. Tremurai nervos care mă scutura părea să se transmită pământului. îl simţeam trăind, mişcându-se, palpitând sub mine: erau bătăile inimii mele.

În sfârşit, am ridicat capul; a fost nevoie să fac un efort violent ca să mă înving pe mine însumi şi să privesc în hău.

La început mi-au scăpat amănuntele; n-am văzut decât o vale ce se întindea cât vedeai cu ochii, pe fundul căreia şerpuiau două fire argintii.

Această vale era întreaga Avarie; cele două fire argintii erau Koa-Su din Andi şi Koa-Su din Avaria, din a căror împreunare se formează Sul, k.

Sub picioarele noastre „pe ţărmul drept al lui Koa-Su al Avariei, se zărea, asemenea unui punct, Guimry, locul de baştină al lui Şamil, cu magnificele sale livezi din care ruşii au mâncat fructe doar o singură dată. Vă amintiţi că, apărând acest sat a fost ucis Kasi-Mullah şi că atunci s-a arătat pentru prima oară Şamil.

De partea cealaltă a râului, pe un podiş destul de înalt, vine în întâmpinarea privirii satul Unzukan, unde fiecare casă este fortificată, iar întreg satul este înconjurat de un zid de piatră.

La orizont, se văd încă ruinele de la Akulgo, deşi satul a fost părăsit de tot. Aici a fost prins tânărul Gemal-Eddin, a cărui istorie o vom povesti, şi care o va aduce după sine pe cea a răpirii prinţeselor georgiene.

La stânga, de-abia vizibil, se ridica satul Kunstock.

Dincolo, în fundul unei văi, la izvoarele lui Koa-Su al Avariei, se iveşte un punct aproape imperceptibil; este satul Kabada, unde, după toate probabilităţile, se va retrage Şamil, dacă va fi înfrânt la Vedem.

La dreapta Kabaclei şi urmând cursul lui Koa-Su, se vede printr-o deschidere îngustă o trecătoare albăstrie unde toate lucrurile îşi amestecă, în ceaţă, contururile: este ţară tuşinilor, populaţie creştină aliată cu Rusia şi aflată în veşnic război cu Şamil.

Câteva turnuri ce se înalţă ici-colo arată locul unor sate invizibile şi de al căror nume am întrebat în zadar

De nicăieri nu se poate vedea, ca de pe vârful Karanay, această prodigioasă răsturnare, acest nemaivăzut prăpăd pe care îl înfăţişează lanţul Caucazului. Niciun ţinut din lume n-a fost mai – frământat de ridicările vulcanice decât Daghestanul munţii par, ca şi oamenii, sfâşiaţi de o luptă îndârjită, fără răgaz.

O veche legendă povesteşte că diavolul venea mereu să-l chinuie pe un brav pustnic, foarte iubit de Dumnezeu şi care locuia pe cel mai înalt munte din lanţul Caucazului, într-o vreme în care acesta se înfăţişa ca un şir de munţi rodnici, acoperiţi cu iarbă, uşor de urcat. Pustnicul i-a cerut Domnului îngăduinţa de a-l lecui pe Satan, 6 dată pentru totdeauna, de stăruinţele sale.

Dumnezeu i-a îngăduit, fără să-l întrebe ce anume avea de gând să facă pentru a-şi ajunge ţelul.

Pustnicul şi-a înroşit în foc cleştele şi când, după obiceiul său, diavolul şi-a vuit capul pe uşă, sfântul, invocând numele Domnului, i-a prins nasul în cleştii înfierbântaţi.

Satan a simţit o asemenea durere încât a început să ţopăie înnebunit pe munte, biciuind cu coada Caucazul de la Anapa până ia Baku.

Fiecare lovitură a cozii diavolului a săpat acele văi, trecători, prăpăstii care se încrucişează în mod atât de divers şi de lipsit de noimă încât lucrul cel mai chibzuit este să crezi în legendă şi să le atribui această cauză.

Am stat aproape o oră pe Karanay. Sfârşisem prin a mă obişnui, puţin câte puţin, cu acea splendidă oroare şi ani mărturisit, într-un glas cu prinţul Bagration, că nici de pe Faiilhorn, nici de pe Righi, nici de pe Etna şi nici de pe vârful Gavarniei nu văzusem ceva asemănător.

Şi totuşi, mărturisesc că am încercat un sentiment de nespusă mulţumire când am întors spatele acelei magnifice prăpăstii.

Ne mai era rezervată o ultimă surpriză. Cei cinci sute de pedeştri au tras o salvă din cele cinci sute de puştii

Niciodată o furtună, un tunet sau un vulcan n-a stârnit, din abisurile văzduhului şi până în străfundurile pământului, un bubuit mai înspăimântător.

În pofida voinţei mele am fost condus mai aproape ca oricând de abis şi i-am putut vedea, la şapte mii de picioare sub mine, pe locuitorii

din Guimry, nişte furnici despre care am primit asigurări că erau făpturi omeneşti, ieşind înspăimântaţi din casele lor.

Trebuie să fi crezut că muntele Karanay se prăvălea asupră-le.

Acesta a fost semnalul nostru de plecare.

A început coborâşul; din fericire era destul de lin pentru a nu fi de la început până la sfârşit „ded-l o plăcere.

Această plăcere nu „era altceva decât conştiinţa faptului că fiecare pas al calului mă îndepărta cu încă /un metru de vârful Karanay. Când spun fiecare pas al calului, mă înşel, fiindcă am ajuns până în satul ruinat ţinââidu-ne caii de frâu şi doar de acolo înainte ne-am încumetat, pe o pantă mai dulce, să urcăm în şa.

Am cinat la Ischkarti şi am. fi putut, la nevoie, să mergem să înnoptăm la Buinaky: fiind destul de obosiţi „i-am propus chiar noi prinţului Bagration să nu plecăm decât a doua zi de dimineaţă.

În vreme ce ne beam ceaiul, am fost invitat să trec în camera mea, unde se afla cineva care avea treabă cu mine.

Acest cineva era croitorul regimentului venit, să-mi ia măsurile pentru un costum complet de ofiţer.

v la propunerea colonelului fusesem ales în unanimitate de către soldaţi membru onorific al regimentului muntenilor localnici.

Toată seara a cântat muzica, pentru a-mi sărbători primirea în regiment.

XVII

DERBEND

Am plecat în zori; vremea redevenise minunată. Zăpada şi îngheţul se duseseră şi am fost preveniţi că pe drumul spre Derbend vom în ti lui primăvara.

Am trecut din nou prin Kelly. Prinţul a schimbat câteva vorbe în tătară cu şeful luptătorilor de ieri, Iman Casaliev, şi a părut mulţumit de răspunsul său. Nu mă îndoiam că era vorba de puşca mea; de aceea n-am suflat o vorbă.

La Karabadakent ne-am oprit să prânzim. Tarantasul era burduşit de provizii. Moynet a făcut trei desene.

Eram în ţara pitorescului; ar fi trebuit să ne oprim 3 a fiecare pas; ar fi trebuit să desenăm totul.

La Buiriaky ne-am regăsit trăsurile şi pe vizitiul prinţului. Am rămas cu Bagration in tarantasul său; Moynet şi Kalino s-au mutat în al meu; în cinci minute caii au fost înhămaţi; am plecat.

La două sute de paşi de aul am stârnit un stol de poli michi care s-a dus să se aşeze din nou la cincizeci de păşi de locul din care îşi luase zboruh

Am oprit trăsurile şi am pornit în urmărirea lor.

Am ucis una. Stolul s-a ridicat deasupra unei coline care ne împiedica să vedem mai departe. L-am urmărit.

Ajungând în văi-ful colinei, am uitat de potârnichi. Ne găseam în faţa Mării Caspice.

Era de un albastru de safir, nicio cută nu-i tulbura întinderea; doar că, asemenea stepei a cărei continuare părea, era un pustiu.

Nu există lucru de o tristeţe mai maiestuoasă decât această mare a Hyrcaniei, cum o numeau cei vechi, mare aproape legendară înainte de Herodot, căreia acesta i-a stabilit cel dintâi întinderea şi hotarele şi care nu este mai cunoscută astăzi decât pe vremea lui Herodot.

Mare misterioasă în care se varsă toate fluviile din nord, din apus, din sud; care, de la est nu primeşte decât nisip; care înghite totul, nu respinge nimic, scurgându-se fără să „se ştie pe ce drum subteran se pierd apele; care se umple puţin câte puţin şi care va sfârşi într-o zi prin a fi un mare lac de nisip sau cel puţin una dintre acele bălţi sărate, asemănătoare cu cele pe care le-am întâlnit în stepele kirghizilor şi nogailor.

În rest, prin dispunerea solului, prin traseul pe care-l urmam, era limpede că n-o vom pierde din vedere până la Derbend.

Am coborî! de pe colină, ne-am suit în tarantasul care trecuse peste o ultimă ridicătură a terenului şi ne-am regăsit în stepă.

Acolo dispăruseră acele urcuşuri imposibile, acele coborâri nebuneşti pe care vizitiii din Caucaz nici măcar nu le bagă în seamă şi pe care le urcă şi le coboară în goana cailor fără să vadă măcar că între urcuş şi coborâş, curge un fluviu.

Este adevărat că, timp de şase luni, râul nu este acasă: dar îşi lasă, ca să-l reprezinte, pietrişul, peste care trăsurile joacă în salturi nebănuite de noi, dar pe care le ghiceşti când cercetezi construcţia tarantasurilor.

Acestea sunt simbolul luptei omului împotriva imposibilului.

Ei bine, omul doboară imposibilul şi ajunge la destinaţie! Este adevărat că întotdeauna i se înmoaie oasele, că adesea tarantasul se sfărâmă; dar, ce însemnătate au toate acestea de vreme ce drumul este

croit, spaţiul depăşit, ţelul atins!

De data aceasta ţelul nostru era Karakent.

Am ajuns acolo pe la patru după-amiază, am scos proviziile din tarantas şi am cinat. Într-o călătorie, şi mai cu seamă într-o asemenea călătorie, cina este o afacere de căpătâi.

Doar că, cel mai adesea, e o afacere ratată.

O spun şi iarăşi o spun celor ce vor face călătoria pe care am făcut-o eu, iar recomandarea aceasta este valabilă pentru toate popoarele: de la Astrahan la Kislar trebuie să duci totul cu tine, iar de la Kislar la Derbend trebuie să faci provizii când treci, întâmplător, printr-un oraş sau printr-un sat.

În Italia se mănâncă prost; în Sparpa se mănâncă puţin; dar în stepă nu se mănâncă deloc.

În rest, ruşii nu par câtuşi de puţin să simtă nevoia de a se hrăni şi, judecând după ceea ce mănâncă în majoritatea timpului, se vede că la ei mâncatul nu numai că nu este o artă, dar nici măcar un obicei nu este; câtă vreme samovarul fierbe şi ceaiul aburește în pahare, fie că e ceaiul galben al împăratului Chinei, fie cel calmuc al prinţului Tumen, puţin le pasă. Fac şi ei ceea ce fac arabii după ce aii mâncat o curmală dimineaţa şi una seara; îşi mai strâng cu o gaură cureaua de care e prins pumnalul, şi, după ce au plecat având siluete de o corpolenţă medie „ajung la destinaţie cu talii de îndrăgostiţi de vodevil.

Dar, cu prinţul Bagration, care trăise în Franţa, care iubea Franţa şi care-i aprecia atât de mult produsele vegetale şi animale – patrupede şi bipede – nu te puteai teme de foame.

Mă întreb şi acum de unde-şi procurase acel *pâte de fine gras* pe care l-am început la Karakenţ şi pe care nu l-am terminat decât la Derbend.

Căci, oricum, ne găseam, în linie dreaptă, cam la o mie două sute de leghe de Strasbourg.

Este adevărat că eram şi mai departe de China şi că am băut un ceai excelent.

Marele avantaj al paturilor ruseşti este că nu te împing la trândăvie. Puţini sunt leneşii care să-şi prelungească zăbava, după ora trezirii, pe o scândură de brad care nu are o altă saltea, pentru oasele zdrobite în tarantas, decât un strat de vopsea. Prima rază de soare pătrunde fără greutate, negăsind nici perdele, nici obloane, şi-ţi joaca pe pleoape, cum spun poeţii; deschizi ochii, scoţi un geamăt sau o

înjurătură, după cum caracterul îţi este melancolic sau brutal; te laşi să aluneci de pe scândură şi totul e gata: eşti încălţat, cu cizmele trase, îmbrăcat, periat, şi dacă nu insişti prea mult să ai apă, eşti şi spălat.

Cumpărasem la Kazan trei lighene de aramă. Când le scoteam din tarantas ele îi uimeau pe acei *smatritel* care, până în clipa în care ne spălam în ele, se întrebau în zadar la ce puteau folosi.

Dar prinţul avea bucătăria sa, trusa sa de ceai, trusa sa de toaletă. Ce înseamnă să fi călătorit prin Franţa unde la fiecare staţie de poştă găseşti vase cu apă şi lighene!

Ne-am sculat când se crăpa de ziuă. În zori, satul Karakent, înecat în ceaţă, cu un prim plan luminat cald, iar cu cele următoare estompându-se în mijlocul unei aure trandafirii, apoi violete, şi sfârşind prin a se pierde într-o depărtare aburoasă şi albăstrie, se înfăţişa într-un chip atât de fermecător, încât Moynet a făcut după el nu numai un desen, ci şi o acuarelă.

De altfel, aveam timp: Derbendul nu era decât la cincizeci de verste de noi şi eram siguri că, dacă nu vom avea un accident, vom ajunge pe lumină.

La drum, mai cu seamă în Caucaz, poţi ori când conta pe un accident. Accidentul s-a petrecut la optsprezece verste de Derbend, la Khan-Mammet-Kalinskaia: nu erau cai.

Dar, cu Bagration alături, acesta era doar un mic neajuns; s-a aşezat în mijlocul drumului, a oprit primele căruţe care au trecut şi, jumătate în glumă, jumătate ameninţător, vorbind tătărăşte şi ţinând banii în mână, a preschimbat căruţaşii în vizitii şi mârţoagele în cai de poştă.

Am pornit din nou.

Pe drum, pe măsură ce găseam cai eliberam elte un căruţaş tătar cu troica sa, iar noi dobândeam un mers mai iute.

Spre ora două după-amiază, apropierea oraşului Derbend, pe care ni-l ascundea o coastă a muntelui, ne-a fost vestită de apariţia unui cimitir tătar.

O întreagă colină în amfiteatru, înaltă de o verstă, era acoperită de morminte îndreptate spre răsărit, ce dominau marea.

În mijlocul acestei păduri de pietre funerare, Bagration mi-a arătat un mic mormânt, vopsit cochet în roz şi verde.

— E mormântul Suâtanettei, mi-a spus.

— Mă ruşinez de ignoranţa mea, i-am răspuns. Cine este

Sultanetta?

— Este amanta sau soţia sau cum vreţi să-i spuneţi, şahalului Tarkovsky. Vă amintiţi de acea casă, în vârf de st încă?

— Cred şi eu! Şi Moynet ş-o aminteşte, nu-i aşa; Moynet?

— Poftim? a răspuns Moynet din celălalt tarantas.

— Nimic. Mă instruiesc.

Apoi, către Bagration:

— Spuneaţi, prinţe, că există o legendă?

Mai mult decât atât, o istorie; o s-o aflaţi la Derbend. E tot ce poate fi mai romanesc pe lume.

— Bine, o să scriu despre asta o carte.

— Puteţi scrie patru, şase, opt; câte vreţi; predeţi însă că pe cititorii dumneavoastră de la Paris îi interesează iubirea dintre o prinţesă a Avariei şi un beg tătar, fie el şi descendent al califilor persani?

— De ce nu? Inima e tot inimă, în toate ţările din lume.

— Da. dar pasiunile se manifestă în diferite chipuri. Nu toţi asiaticii trebuie judecaţi după Orosman care nu voia ca Nerestan să-l întreacă în generozitate. Nu ştiu dacă Ammaiat-Beg – acesta este amantul Suâtanettei – care l-a asasinat pe colonelul Vercovsky, – omul ce împiedicase ca el să fie spânzurat – care l-a dezgropat pentru a-l decapita şi a dus acel cap lui Ahmed-Han, socrul său", care cerea acest preţ în schimbul mâinii fiicei sale, nu ştiu dacă va fi înţeles prea bine de către contesele din foburgul Saint-Germain, de bancherii din str. Mont Blanc şi de prinţesele din str. Breda.

— Va fi ceva nou, dragă prinţe, şi eu mă bizui pe noutate. Dar, ce se vede acolo?

— E Derbendul.

Era într-adevăr Derbendul, adică un imens zid pelasgic care ne tăia drumul întinzându-se din înaltul muntelui până la marginea mării.

În faţa noastră o singură poartă aparţinând, ca formă, acelei puternice arhitecturi orientale menite să înfrunte secolele, se deschidea părând că înghite drumul.

Aproape de poartă se înălţa o fântână ce părea clădită de pelasgi şi din care veneau să ia apă tătăroaicele, cu văluri lungi, în carouri viu colorate.

De zid stăteau sprijiniţi bărbaţi înarmaţi până-n dinţi, nemişcaţi şi gravi ca nişte statui.

Nu vorbeau între ei, nu priveau către femeile care se perindau prin faţa lor: visau.

De cealaltă parte a drumului se găsea unul dintre acele ziduri ruinate, cum poţi vedea întotdeauna în apropierea porţilor şi fântânilor din oraşele Orientului şi care par să fie acolo doar de frumuseţe. Dincolo de zid, acolo unde altă dată fusese, fără îndoială, o casă, creşteau copaci enormi, stejari şi nuci.

Am oprit.

Arareori întâlneşti un oraş care să corespundă ideii pe care ţi-ai făcut-o despre el ţinând seama de numele „naşterea şi evenimentele pe care le-a văzut săvârşindu-se!

Dar Derbendul nu era numai un oraş cu porţi de fier, ci *poartă de fier* el însuşi; era chiar marele zid menit să despartă Asia de Europa şi să stăvilească, în spatele granitului şi oţelului, invaziile sciţilor, această teroare a lumii vechi în ochii căreia ei reprezentau întruchiparea barbariei şi al căror nume se trăgea de la şuieratul săgeţilor lor.

Ne-am hotărât, în sfârşit, să intrăm în oraş.

Acesta era într-adevăr oraşul frontieră, oraşul limită, oraşul aşezat între Europa şi Asia, fiind european şi asiatic totodată.

jşis, moscheea, bazarurile, casele cu acoperiş plat, rampele abrupte ce duceau spre fortăreaţă.

Jos, casele cu acoperişuri verzi, cazărmile, droştele, căruţele.

Pe jos mişunau, amestecate, veşminte persane, tătare, cercheze, armeneşti, georgiene.

Şi, în mijlocul tuturor, înceată, rece ca de gheaţă, albă ca un spectru în linţoliu, câte o armeancă cu un lung văl alb drapat în felul vestalelor antice.

Ah! Era frumos, foarte frumos. Bietul meu Louis Boulanger \ dragul meu Giraud**16**, unde sunteţi?

Doi sunt cei care vă invocă, Moynet şi eu.

Trăsurile. au oprit în faţa guvernatorului, generalul Acceiev. Acesta era la Tiflis, dar slujitorii săi aşteptau pe peron şi cina era servită. Bagration îşi întinsese bagheta de magician de la

---

[16] Pierre-Frangois-Eugene Giraud (1806—1381), pictor şi gravor francez. Autor de portrete, acuarele satirice, etc. (N. red.).

Temirkhan-şura la Derbend şi iată că totul era pregătit.

Am mâncat cât mai repede cu putinţă; voiam să profităm de ultimele raze ale soarelui pentru a coborî până la ţărmul mării, de care nu ne despărţeau decât două-trei sute de paşi.

Bagration s-a oferit să fie ciceronele nostru. Derbend este oraşul său, mai degrabă, regatul său. Acolo toată lumea îl cunoştea, îl saluta, îi zâmbea; simţeai că e iubit de toată această mulţime în felul în care sunt iubiţi generoşii şi făcătorii de bine, oricine ar fi ei; cum e iubită fântâna care-şi dăruieşte apa, cum e iubit pomul care-şi împarte fructele şi îşi oferă umbră.

E de necrezut cât este de uşor să fii bun când eşti puternic.

Primul lucru care ne-a uimit a fost o coşmelie de chirpici; era apărată de două tunuri şi înconjurată de un lanţ, iar pe doi stâlpi de piatră stăteau săpate două date împreună cu această inscripţie;

PERVOIE OT DOHNOVENIE VELIKAVO PETRA ceea ce înseamnă: „Primul loc de odihnă al lui Petru cel Mare”.

În 1722 Petru a vizitat oraşul Derbend; în 1848 s-a aşezat acea barieră împrejurul cabanei în care locuise.

Un al treilea tun o păzeşte pe partea dinspre mare. Aceste tunuri au fost aduse de ţar; fuseseră turnate de el la Voronej, pe Don şi poartă data 1715.

Unul dintre cele trei tunuri, cel aşezat în spatele cabanei, a rămas montat pe un afet datând chiar din vremea aceea.

Încă unul dintre popasurile acelui bărbat genial a fost consacrat de recunoştinţa noroadelor. Huşii sunt de admirat pentru faptul că, deşi s-au scurs o sută cincizeci de ani de la moartea lui Petru, veneraţia lor faţă de memoria acestuia nu este cu nimic ştirbită.

Petru era deznădăjduit fiindcă găsise o mare, un litoral, şi niciun port.

Derbendul nu are nici măcar o radă; se acostează prin – tr-un canal larg de cincisprezece picioare. Cu excepţia acestei deschideri, pretutindeni valurile se sparg de stânci;

Adesea, când nivelul apei creşte, oamenii sunt siliţi. să se arunce în apă pentru a-şi conduce bărcile prin acea trecere strâmtă; apa nu urcă acolo mai sus de brâu.

Un fel de dig pe care apa îl inundă la cea mai neînsemnată mişcare a talazurilor, se întinde până la vreo cincizeci. de paşi în mare. Acesta slujeşte la îmbarcările ce se fac? în afara liniei stâncilor.

— Zidul care apără oraşul dinspre miazăzi se ridică de-a lungul acestui dig pe care îl părăseşte curând lăsându-l să se azvârle singur în mare; pentru a opune mai puţină rezistenţă valurilor, zidul are la bază nişte enorme deschideri; prin acestea, pe vreme de furtună, apa poate intra şi ieşi; nu vorbim despre flux şi reflux fiindcă Marea Caspică nu are maree. i).

De pe ţărmul mării se vede. minunat întreg oraşul ce se desfăşoară în amfiteatru; e o cascadă de case care coboară din înaltul primului lanţ de coline, până pe plajă; doar că, pe măsură ce coboară, casele se europenizează.

Partea de sus a oraşului e un aul tătar.

Partea de jos – o cazarmă rusească.

Văzut de pe plajă, oraşul are aspectul unui dreptunghi asemănător unui covor desfăcut, ondulat la mijloc; spre sud, zidul are un fel de curbură ca şi cum, la o opintire a oraşului, incinta ar fi cedat.

Pretutindeni unde zidul este intact, recunoşti construcţia pelasgică; în locurile în care s-a prăbuşit a fost reconstruit din piatră obişnuită şi după regulile zidăriei moderne.

Mă îndoiesc totuşi că incinta datează din vremea pelasgilor; dacă aş îndrăzni să-mi spun părerea într-o chestiune atât de delicată, aş zice că Chosroes 1 este cel care a fortificat oraşul către 562, în timpul războaielor sale împotriva lui Iustinian.

Poarta de sud ar fi după mine o dovadă în sprijinul acestei păreri; deasupra ei stă faimosul leu persan pe care fiul lui Kobad îl luase drept emblemă şi care, dintre feluritele rase de lei născocite de sculptori, are trăsătura caracteristică de a avea capul în formă de clopot.

La picioarele leului se află o inscripţie în vechea persană care nu poate fi citită de niciunul dintre persanii moderni. Bagration mi-a făgăduit că va porunci să se facă

4 *Chosroes* (531 – 579), rege persan din dinastia Sasanizilor, reformator al statului. Sub domnia sa statul sasanid cunoaşte maxima strălucire şi expansiune teritorială. A purtat un război îndelungat împotriva Bizanţului (549 – 562) (N, red).

O copie, iar eu i-am făgăduit, la rândul meu, că-i voi procura o traducere, graţie savantului meu prieten Saulcy *K* Doar întunericul ne-a convins să ne întoarcem în casa sau, mai bine zis, în palatul nostru. Şi ne-am rugat nopţii să treacă iute, asemenea unei nopţi de

vară.

Ne era dor de Derbend, ce ni se nălucea în vraja crepusculului şi care, cu siguranţă, era lucrul cel mai surprinzător pe care-l văzusem vreodată.

1 Lmiş-FrMevvc-Jomph Caigmrt de *Smley* (180: 7 lă & OJ: „arlae3 Jeg numismat francez (3KH redife

XVIII

OLINA NESTERZOV

De cum s-a luminat am sărit în picioare. Să nu fim totuşi ingraţi faţă de paturile guvernatorului din Derbend şi să observăm că aici am dormit pentru a treia oară pe ceva care semăna cu o saltea şi în nişte ştergare care semănau cu nişte cearşafuri.

Ospitalitatea rusească o luase înaintea deşteptării noastre: o caleaşca, eu cai înhămaţi, probabil, din ajun, ne aştepta la uşă.

Trebuie să repetăm în fiecare clipă şi niciodată nu va fi de ajuns, că niciun popor nu înţelege, asemenea ruşilor, toate nuanţele delicate ale ospitalităţii.

Dacă nu punem la socoteală străzile lăturalnice, Derbendul, asemenea bisericilor catolice; este tăiat în cruce, de două mari artere, una longitudinală şi cealaltă transversală.

Artera longitudinală merge de la ţărmul mării până în oraşul tătar şi persan. Doar că este silită să se oprească la bazar, dificultăţile terenului împiedicând-o să urce mai sus.

Artera transversală merge de la poarta de sud la cea de nord sau, dacă aceste numiri ne plac mai mult, de la poarta Leului la cea a Fântânii.

Cele două laturi ale străzii ascendente sunt mărginite de dughene, aparţinând aproape toate arămarilor şi fierarilor; în fundul fiecărei dughene există o nişă, în care, cu imobila gravitate ce-i caracterizează specia, stă un erete.

Mulţumită-acestui erele* în fiecare zi de sărbătoare sau de odihna, fierarul ori arămarul îşi oferă, aidoma unui mare senior, plăcerea unei vânători de ciocârlii sau de păsări mici

După ce am vizitat bazarul am ajuns la moschee; mullah-ul ne aştepta pentru a ne conduce; am vrut, după obiceiul oriental, să-mi scot cizmele; dar nu mi s-a îngăduit: s-au mulţumit să strângă covorul sfânt şi să ne lase să mergem pe dale.

La ieşirea din moschee privirea mi-a fost atrasă de un fel de

stelă funerară; am întrebat ce reprezenta; mi se părea că acea coloană trebuia să fi fost legată de vreo legendă.

Nu mă înşelam, ba mai degrabă, mă înşelam: nu era o legendă, ci o istorie aievea.

Cu aproape o sută treizeci de ani în urmă, cinci berbendul, oraş persan, se află sub stăpânirea lui Nadir-şah, locuitorii s-au răsculat împotriva unui guvernator foarte blând şi iubitor de pace pe care li-l dăruise întâmplarea, şi l-au gonit din oraş.

Nadir-şah nu era omul care să îngăduie să i se închidă, lui-stăpânilorului Asiei, poarta Europei; a trimis, pentru a-l înlocui pe guvernatorul iubitor de pace, pe cel mai crud între favoriţii săi, cerându-i să recucerească oraşul cu orice preţ şi lăsându-l să hotărască singur asupra chipului, în care se va răzbuna pe locuitori.

Noul han. s-a îndreptat spre Derbend, a forţat porţile şi l-a recucerit.

A doua zi după ce recâştigase puterea, hanul a poruncit tuturor credincioşilor să se ducă la moschee.

Bunii musulmani s-au dus; ceilalţi au rămas acasă

Tuturor celor care s-au supus poruncii sale hanul a pus să li se scoată, un ochi.

Celor rămaşi acasă li s-au scos amândoi ochii.

S-au cântărit ochii tuturor acestor chiori şi orbi: trăgeau, după măsura persană, şapte batmani; după cea rusă, trei puduri şi jumătate; după cea franţuzească, 110 livre.

Toţi acei ochi sunt îngropaţi sub coloana care se înalţă în faţa uşii, între doi platani.

Tocmai ascultam această istorie destul de asemănătoare unui basm al sultanei Şeherezada, când am văzut venind spre mine un grup de vreo douăzeci de persani conduşi de un al douăzeci şi unulea ce părea şeful lor.

Departe de mine gândul că eu aş fi putut fi obiectul căutărilor lor; dar, după o clipă, nu mi-a fost îngăduit să mai păstrez nicio îndoială în această privinţă.

Chiar pe mine mă căutau.

— Ce-i asta, dragă prinţe? l-am întrebat pe Bagration.

— Seamănă cu o delegaţie, mi-a răspuns prinţul.

— Credeţi cumva că vin să-mi scoată un ochi? Nu ţin deloc să fiu rege în ţara orbilor.

— Nu cred că aveţi de ce să vă temeţi; de altfel, suntem aici ca să vă apărăm. Nu se scot chiar aşa ochii unui membru onorific al regimentului muntenilor indigeni. În orice caz, îl cunosc pe şeful delegaţiei: e un bărbat foarte viteaz, fiul celui care i-a dat cheile oraşului împăratului Rusiei şi care se numeşte Kavus-Beg-Ali-Ben. O să-l întreb ce doreşte de la dumneavoastră.

S-a dus la Kavus-Beg-Ali-Ben şi l-a întrebat ce voia.

— E foarte simplu mi-a spus el la întoarcere: acest om cumsecade, care vorbeşte ruseşte, v-a citit cărţile traduse în această limbă; le-a povestit prietenilor săi – ştiţi cât le place persanilor să povestească – iar cei pe care-i vedeţi sunt, cu toţii, admiratori ai *Muşchetarilor*} ai Reginei *Margot* şi ai lui *Monte Cristo*.

— Ascultaţi-mă, prinţe, doar n-am venit de la Paris la Derbend ca să pozez; spuneţi-mi drept ce vor aceşti oameni.

— Dar v-am spus, pe cuvânt de onoare! Nu trebuie să aveţi aerul că vă îndoiţi. I-aţi mâhni. Iştă-i, luaţi un aer grav şi ascultaţi-i.

— Într-adevăr, şeful delegaţiei s-a apropiat de mine şi-a dus mina la inimă şi mi-a ţinut următorul discurs, în limba moscovită:

„Ilustre călător!…”

Mi s-a tradus această introducere; m-am închinat cu toată gravitatea de care eram în stare. Kavus Beg a reluat:

„Ilustre călător!

Numele dumneavoastră ne este bine cunoscut datorită cărţilor dumneavoastră traduse în ruseşte. De multă vreme ziarele ne anunţaseră despre onoarea pe care binevoiţi să ne-o faceţi vizitându-ne oraşul; de multă vreme vă aşteptam. Acum vă vedem şi suntem fericiţi. Să ne îngăduie Excelenţa Voastră să dăm glas bucuriei şi recunoştinţei populaţiei persane din Derbend; şi să ne mai îngăduie să credem că nu ne veţi uita oraşul, după cum niciunul dintre locuitorii săi nu va uita ziua în care aţi sosit printre ei”.

M-am înclinat.

— Primiţi, i-am răspuns oratorului, mulţumirile din inimă ale unui om care a avut întreaga sa viaţă ambiţia de a deveni emulul lui Să Adi fără a nădăjdui vreodată să-i devină rival.

Prinţul i-a tradus răspunsul meu, după cum îmi tradusese şi mie discursul lui; Kavus-Beg l-a repetat tuturor însoţitorilor săi care păreau cum nu se poate mai mulţumiţi.

Acum, mi-a spus prinţul, cred că ar fi bine să-l invitaţi la cină.

— Nu credeţi că şi-aşa gluma a durat prea mult?

— Dar vă jur că nu e o glumă.

— Şi unde să-l invit la cină, la Gafe de Paris?

— Nu, la dumneavoastră.

Dar nu sâni: la mine acasă, sunt în casa generalului Acceiev, guvernatorul oraşului.

— Sunteţi la dumneavoastră. Ascultaţi ceea ce vă spun şi ţineţi bine minte: pretutindeni, în Caucaz puteţi intra în prima casă ce vă iese în cale, spunând: „Sunt străin şi vă rog să-mi daţi găzduire. Omul căruia îi. veţi face această favoare vă va oferi întreaga lui casă, se va retrage, împreună cu toată familia, în cea mai mică încăpere, va veghea în fiecare zi să nu vă lipsească nimic şi când, după ce veţi fi locuit la el opt zile, cincisprezece zile sau o lună, îi veţi părăsi casă, el vă va aştepta în prag şi vă va spune: „Prelungiţi cu încă o zi onoarea pe care ne-o faceţi şi nu plecaţi decât mâine.

Atunci, invitaţi-l din partea mea, dragă prinţe, dar cu o condiţie.

— Care?

— Să-mi dea discursul său în persană ca să-l înrămez.

— El o onoare pentru el! O să vi-l aducă la cină.

Şi prinţul i-a transmis invitaţia mea lui Kavus-Beg care mi-a făgăduit că va veni la cină şi că-mi va. aduce discursul…

În timp ce discutam ni s-au adus patru cai.

— Ce mai este? l-am. Întrebat pe Bagration; nu cumva caii ori fi nişte cai savanţi-şi mi-or fi; citit cărţile?

— Nu! Sunt patru cai ce ni s-au adus ca să urcăm până la citadelă, unde nu putem ajunge cu trăsura.

— Nu putem merge pe jos?

— Dacă vreţi să vă lăsaţi cizmele în noroi şi, în urma cizmelor şi ciorapii, se poate. Dar, dacă vreţi să ajungeţi într-o stare în care să-i puteţi prezenta omagiile dumneavoastră guvernatorului citadelei, soţiei şi fiicei sale care vă aşteaptă la prânz, încălecaţi.

— Cum Guvernatorul mă aşteaptă la prânz?

— Cel puţin aşa mi-a trimis vorbă. De altfel, dacă asta vă plictiseşte, sunteţi liber să refuzaţi.

— Nici nu mă gândesc! Sunteţi sigur că toţi oamenii aceştia nu mă iau cumva drept un descendent al lui Alexandru cel Mare care, după credinţa lor, le-a construit oraşul?

— Mai mult decât atât; vă iau drept Alexandru cel Mare însuşi,

cuceritorul Arbellei! Iată-l pe Ducipal. Încălecaţi!

Am încălecat pe Ducipal şi, rugându-l pe Bagration să meargă în fruntea şirului, l-am urmat.

Cred că demnul colonel ne urmărise mişcările cu o lunetă. Mă aştepta ia uşă, împreună cu adjutantul său.

După ce am schimbat primele complimente, i-am cerut voie să mă întorc cu spatele la el.

Vedeam oraşul din partea opusă aceleia din care-l văzusem în ajun, şi-mi făcea plăcere să-l văd şi astfel.

În loc să se urce spre vârful muntelui, Derbendul coboară de data aceasta spre mare, pe o lăţime de un kilometru şi o lungime de trei. De unde ne aflam nu se zăreau decât acoperişuri de case întretăiate de străzi; şi-n tot oraşul doar două locuri cu verdeaţă.

Unul dintre ele era grădina publică-Celălalt, pilcul de platani de lângă moschee, la umbra cărora sunt îngropaţi ochii locuitorilor din Derbend.

Moynet a făcut un desen microscopic al oraşului, având intenţia să-l refacă la o scară de zece ori mai mare.

Ar areori am văzut ceva mai maiestuos decât tabloul care mi se desfăşura în faţă.

Bagration mi-a atras atenţia că, după toate probabilităţile, prânzul se răcea şi că i se părea potrivit să intrăm.

Am găsit aşteptându-ne înăuntru o familie încântătoare; soţie, fiică, soră; toată lumea vorbea franţuzeşte.

Pe ţărmul Mării Caspice, înţelegeţi? E minunat!

În timpul prânzului, guvernatorul a povestit că Bestujev-Marlinski1 locuise în citadelă, la întoarcerea sa din Siberia.

— Şi ştiţi că Olina Nesterzov este îngropată la cinci sute de paşi de aici.

— Nu, am răspuns eu, nu ştiu.

Ştiam foarte. bine cine era Bestujev.

Bestujev-Marliński era fratele acelui Bestujev care a fost spânzurat la fortăreaţa Petersburg împreună cu Pestei, Kakovsky, Rileiev şi Muraviev, pentru complotul din 14 decembrie.

Decembrist ca şi fratele său, Bestujev fusese şi el condamnat la moare; dar împăratul Nicolae l-a iertat de pedeapsa capitală şi l-a trimis, în minele Siberiei.

Doi ani mai târziu, i s-a îngăduit să se întoarcă şi să facă războiul

în Persia ca soldat. Aceasta a fost împrejurarea în care a locuit la citadelă; recucerise gradul de port-drapel.

1 *Bestujev*, *Aleksandr Aleksandrovică* (pseudonimul lui *Marliâiski*) (1797 – 1837), scriitor rus, participant la mişcare decembriştilor (1825), autor de povestiri romantice inspirate din viaţa caucazienilor. A compus cântece răzvrătitoare îndreptate împotriva guvernului ţarist (N. red).

Vorbisem mai mult despre el, la Nijni-Novgorod, cu Anninkov şi cu soţia sa, cei doi eroi ai romanului meu *Stăpân al armelor*, amândoi exilaţi decembrişti, care, după treizeci de ani petrecuţi în Siberia, tocmai se întorseseră în Rusia. Contesa Anninkov, compatrioata noastră Pauline Xavier, îmi arătase o cruce şi o brăţară pe care Bestujev i le făcuse dintr-o bucată a lanţului cu care fusese legat soţul ei.

Aceste două bijuterii – căci, în noimile dibaciului fierar, un inel al lanţului se transformase în două adevărate bijuterii – aceste două bijuterii erau deci simbolul firesc al poeziei care transformă tot ceea ce atinge.

Îl cunoşteam deci pe Bestujev-Mariiński ca decembrist, ca exilat, ca bijutier, ca poet şi ca romancier.

Dar, repet, toate acestea nu-mi lămureau cine era acea Olina Nesterzov al cărei mormânt se afla la cinci sute de paşi de fortăreaţă.

Am cerut deslușiri.

— O să vă arătăm mai întâi mormântul. mi-a spus soţia guvernatorului şi apoi, vă vom spune povestea ei.

Din clipa aceea am dorit cu nerăbdare ca prânzul să se sfârşească mai repede. îmi plac mesele bune: dar îmi plac şi mai mult poveştile frumoase şi, dacă aş fi trăit pe vremea lui Scarron şi m-aş fi numărat printre invitaţii săi la cină, felul de mâncare pe care l-aş fi preferat ar fi fost friptura servită de soţia sa.

Prânzul o dată sfârşit, doamnele au dorit să ne însoţească până la cimitirul creştin.

Am mai urcat aproape o sută de paşi ca să ieşim din fortăreaţă şi ne-am trezit pe un platou ce domina, într-o parte, o imensă prăpastie formând, dimpotrivă* în partea opusă, versantul ascendent al muntelui.

În partea aceea zidurile citadelei sunt ciuruite de gloanţe; asediată în 1331 de către Kasi-Mullah, ea a rezistat dar a avut enorm

de suferit de pe urma vecinătăţii unui turn cucerit de munteni.

De aceea turnul a fost ras de pe faţa pământului, pentru ca un astfel de accident să nu se mai întâmple.

Turnul făcea parte din sistemul de fortificaţii ce leagă prima citadelă de o a doua; pe lângă asta, el ţinea de acel faimos zid, rival al celui chinezesc, şi care, după spusa anumitor istorici, se întindea de ia Derbend la Taman, traversa tot Caueazul şi despărţea Europa de Asia.

Dar nu acest zid, oricât de vechi, oricât de întins şi oricât de discutat ar fi fost el, mă preocupa în clipă aceea, ci mormântul Olinei Nesterzov.

Ne-am îndreptat spre el cotind la stânga, după ieşirea pe poarta dinspre munţi.

Nu departe de un mic cimitir ce domină Marea Caspică, se ridica un mormânt foarte simplu.

Într-o parte, el poartă această inscripţie:

AICI ODIHNEŞTE TRUPUL

DOMNIŞOAREI OLINA NESTERZOV

născută în 1814, *moartă* în 1333.

În partea cealaltă, este sculptat un trandafir; trandafirul e rupt, desfrunzit, nimicit de trăsnet.

Dedesubt stă scris cuvântul rusesc *sondba* (fatalitate).

Iată istoria bietei copile sau, iată, cel puţin, ceea ce se povesteşte:

Era iubita lui Bestujev. De un an de zile trăiau fericiţi fără ca nimic să le tulbure legătura.

În timpul unui chef prelungit peste măsură şi ai cărui convivi erau Bestujev şi trei dintre prietenii săi, a început o discuţie despre biata Olina.

Sigur de ea, Bestujev i-a lăudat fidelitatea;

Unul dintre cei patru meseni a pus rămăşag că o va face pe fată să se abată de la acea fidelitate de care Bestujev era atât de mândru.

Bestujev a primit rămăşagul. Lucrul de care un om fericit pare a se plictisi cel mai repede este chiar propria sa fericire.

Se spune că Olina a cedat; i s-a adus lui Bestujev dovada acestei înfrângeri.

A doua zi tânăra fată a intrat în odaia poetului. Nimeni nu ştie ce s-a petrecut acolo.

S-a auzit o împuşcătură, apoi un ţipăt; în sfârşit după aceea

Bestujev a fost văzut ieşind din cameră palid şi îngrozit.

Când intrară în încăpere Olina zăcea pe jos. muribundă, însângerată; un glonţ îi străpunsese pieptul.

Lângă ea era un pistol descărcat.

Muribundă putea încă vorbi; a cerut un preot.

După două ore a murit.

Preotul a afirmat sub jurământ că Olina Nesterzov îi povestise că, în clipa în care voia să smulgă pistolul din mâna lui Bestujev, arma s-a descărcat din greşeală.

Glonţul o străpunsese şi murea iertându-i iubitului ei acest omor involuntar.

Împotriva lui, s-a deschis o anchetă, dar a fost achitat *în* urma depoziţiei preotului.

225

]5 Muntele de nisip, voi!

El a fost cel care a ridicat mormântul Olinei, cel care a pus să se graveze inscripţia şi să se sculpteze acel trandafir lovit de trăsnet, îngrozitor simbol al destinului bietei copile.

Dar, din acea clipă, Bestujev n-a mai fost acelaşi: o melancolie sumbră, o foame de primejdii, o sete de moarte puseseră stăpânire pe el.

Se oferea ca voluntar în toate expediţiile şi, lucru straniu, deşi era întotdeauna primul care intra în foc şi ultimul care ieşea, se întorcea mereu fără nicio rană.

În sfârşit, în 1838, s-a făcut o expediţie împotriva abazertkizilor; se mărşăluia împotriva satului Adler. Înainte de a intra într-o pădure, soldaţii au fost preveniţi că aceasta eră ocupată de munteni ce erau de trei ori mai numeroşi decât ruşii.

În plus, muntenii aveau avantajul poziţiei, fiindcă se adăposteau în pădure.

Colonelul a ordonat să sune retragerea.

S-a sunat retragerea.

Bestujev comanda artileria împreună cu un alt ofiţer, căpitanul Albrand. În loc să asculte de glasul trompetei, amândoi s-au avântat în pădure, pe urmele muntenilor.

Căpitanul Albrand s-a întors, dar Bestujev nu a mai apărut.

Prinţul Tarkanov, de la care cunosc aceste amănunte, l-a trimis pe căpitanul Albrand, împreună cu cincizeci de vânători mingrelieni, în

căutarea lui.

În vreme ce căpitanul şi cei cincizeci de vânători îl căutau pe Bestujev, i s-a adus generalului Espego un ceas.

A fost recunoscut ca a-i fi aparţinut celebrului scriitor.

A fost tot ceea ce s-a mai găsit, tot ceea ce s-a mai ştiut vreodată despre el.

I-am lăsat lui Bagration patru versuri pe care l-am rugat să pună să fie gravate la capătul mormântului, în amintirea trecerii mele prin Derbend.

Iată-le:

„Avea aproape douăzeci de ani, iubea, era frumoasă-/ într-o seară a căzut, roză cu petalele rupte de vânt / O, tărâm al morţii, nu-i fi povară / Căci nici ea nu i-a împovărat pe cei vii" O

XIX

MARELE ZID AL CAUCAZULUI

Tocmai mă pregăteam să descriu călătoria noastră de-a lungul acestui zid de granit când mi-am amintit că prinţul Tarkanov, la care locuisem la Nuka, îmi dăduse o scrisoare autografă a lui Bestujev, conţinând toate detaliile acestei călătorii făcute de el cu douăzeci de ani înaintea mea.

Cele povestite în capitolul precedent despre acest poet, romancier, conspirator, exilat, trebuie să-i fi trezit cititorului o oarecare curiozitate în privinţa lui. Voi înlocui deci povestirea mea cu a lui; este povestirea unui om care nu a stat ca mine, trei luni, în Caucaz –, ci şi-a petrecut aici cinci ani.

Iată scrisoarea aventurosului ofiţer:

„Daghestan

Dragă colonele, în clipa asta am sosit şi îţi scriu fără ca măcar să-mi fi scos cizmele şi pintenii.

Am văzut ceea ce a rămas din acel mare zid care despărţea lumea veche de cea încă nevăzută pentru acea vreme, adică de Europa.

A fost construit de persani sau de mezi pentru a se apăra de invaziile barbarilor.

Barbarii eram, noi, dragul meu colonel.

Iertare, mă înşel: strămoşii dumneavoastră, prinţii georgieni, făceau parte din lumea civilizată.

Ce schimbare de optică! ce înlănţuire de evenimente!

Dacă vă place să inspiraţi, să tuşiţi şi să scuipaţi praful cărţilor

vechi, de care, totuşi, îmi veţi îngădui să mă îndoiesc, vă sfătuiesc să învăţaţi limba tătară; ah! am uitat că o vorbiţi ca pe limba dumneavoastră maternă! – vă sfătuiesc să citiţi *Derbend Nome*, să vă amintiţi vechea dumneavoastră latină (nu pe cea a lui Cicero, e inutil; de altfel, latina de după Cicero este cea veche: limba acuzatorului lui Verres1 şi a apărătorului lui Milon2 este mereu tânără şi pură); şi după ce vă veţi fi amintit vechea latină, să citiţi *De maro caucasio*, de Baer *3*; să-l răsfoiţi puţin pe Gmelin 4 – nu pe Georges, nu confundaţi – ci pe nepotul său Samuel-Theophile, cei care, după. ce a fost prizonierul hanului kirghiz a venit să moară în Caucaz de aceeaşi boală cu a uniţi prusac care ar fi mâncat prea mulţi struguri în Champagne. Vă mai sfătuiesc să regretaţi faptul

1 C. *Licinius Verres*, faimos delapidator roman, născut în 119 î.e.n. Numit pretor în Sicilia (75 – 72) a împovărat oraşul cu contribuţii ilegale şi a furat numeroase opere de artă din temple şi monumente publice. Mai multe oraşe l-au acuzat, Cicero apărându-le. Acuzaţiile au fost atât de strivitoare încât Verres s-a exilat singur. A trebuit să restituie Siciliei.45 de milioane de sesterţi (N. red.).

2 *Titus Annius Papianus Milon* (c. 95 î.e.n. -48), om politic roman. S-a remarcat prin lupta lui contra demagogului Clodius, întâlnindu-se cu apesta pe Via Appia, s-a iscat o bătaie, Clodius a fost rănit şi Milon l-a ucis. Milon a fost dat în judecată, şi, cu toată apărarea lui Cicero, a trebuit să se exileze (N. red.).

3 *Charles-Ernest de Baer* (1792 – 1876), naturalist şi călător rus de origine germană (N. red.).

4 *Samuel-Theophile Gmelin* (1744 – 17741, botanist german. împărăteasa Ecaterina a II-a l-a trimis *în* 1768 să viziteze provinciile situate între Persia şi Marea Caspică. A scris printre altele *Voyage* a *travers la Russie pour l'étude des trois regnes de la nature* 0770 – 1774) (N. red.).

că Klaproth 1 n-a scris nimic asupra acestui subiect şi că Gamba2, cavalerul, a scris despre asta un fel de nerozie, după cum mă tem. În sfârşit, mai comparaţi între ei vreo duzină de autori cărora le-am uitat până şi numele sau pe care nu-i cunosc dar care, în ceea ce-i priveşte, cunosc zidul Caueazului şi au vorbit desprfe el; după toate acestea, bizuindu-vă pe cele mai autentice dovezi, veţi recunoaşte că:

1. Epoca în care s-a construit zidul vă este cu desăvârşire

necunoscută.

2. Că a fost construit fie de „Isfendiar sau îskander – ambele nume înseamnă Alexandru cel Mare – fie de Chosroes, fie de Nuşirvan.

Iar mărturia dumneavoastră, adăugată la cele pe care le avem deja, va face ca lucrul să fie limpede ca lumina soarelui în momentul culminant al unei eclipse.

Dar, ceea ce este sigur, dacă nu cumva şi acest fapt rămâneândoielnic, este că zidul începea la Marea Caspică şi se sfârşea la Pontul Euxin.

Aşa stau lucrurile, dragă colonele, şi mă tem foarte că aici se vor opri, în pofida d – voastră, a mea şi a tuturor viitorilor arheologi, învăţaţi şi chiar ignoranţi.

Adevărul curat, adevărul adevărat, adevărul incontestabil este că zidul există dar că întemeietorii, construc

1 *Heinrich-Julius von Klaproth* (1783 – 1835), orientalist german. A studiat popoarele din regiunea Caueazului. şi a publicat: *Voyage au Caucase et en Georgei pendant les armées 1807 et 1808; Description geographique et historique du Caucase oriental*, etc. (N; red.).

2 *Jacques-Fmngois Gamba* (1763 – 1833), călător şi primul consul francez la Tiflis. A publicat *Voyage dans la liussie meridionale et particulierement dans les provinc.es et au dală du Caucase* (1824). (N. red.).

*2 m*torii, apărătorii săi, altă dată vestiţi, zac astăzi fără de nume în morminte fără epitaf, fără să le pese câtuşi de puţin de ceea ce se spune şi chiar de ceea ce se visează despre ei. Nu voi tulbura deci nici cenuşa lor şi nici odihna dumneavoastră mâmndu-vă, prin străvechimea aridă, în căutarea unei sticle goale. Nu; vă invit doar să vă plimbaţi cu mine într-o frumoasă dimineaţă de iunie, ca să vedem împreună venerabilele rămăşiţe ale acestui zid.

Încingeţi-vă sabia, aruncaţi-vă marea dumneavoastră puşcă tătară pe spate, scoateţi un hm! care să rivalizeze cu cele ale lui Iosif şi, urcând în şa, ridicaţi cravaşa şi la drum, prin munţi!

Porţile de fier ale Derbendului, astăzi nişte porţi de tablă, mi s-au deschis în zori şi am părăsit oraşul. În această călătorie pitorească, în afară de dumneavoastră, dragă colonele, îl mai am drept tovarăş pe comandantul Derbendului, maiorul Kristnikov. Îl mai avem cu noi şi pe căpitanul regimentului din Kürenski). aici se opreşte lista

ruşilor curioşi.

Ştiţi de câte ori au vizitat ruşii, de la domnia lui Petru cel Mare încoace, această a opta minune a lumii care este zidul Caucazului?

De trei ori, şi n-ar fi trebuit să spun de la Petru cel Mare încoace, ci cu Petru cel Mare cu tot.

Prima dată, Petru cel Mare: 1722.

A doua oară, colonelul Verkovsky, care a sfârşit atât de tragic, de mâna lui Ammalat-Beg: 1819.

A treia oară, noi: 1832.

Poate vă gândiţi că este o călătorie dificilă, îndepărtată, primejdioasă, deloc, dragă colonele. Fiţi liniştit pentru noi; e vorba doar să iei vreo zece tătari înarmaţi, să încalec! de la dreapta spre stânga sau chiar de la stânga spre dreapta, cum fac calmucii şi să pleci, asemenea nouă.

Dimineaţa e foarte frumoasă, deşirâşi întinde asupra noastră ceţurile, asemenea unor văluri; dar simţeam că aceste văluri se vor ridica pentru a ne dezveli chipul strălucitor al soarelui. Drumul, capricios, ba urca pe munte, ba se înfunda în cutele terenului, cute adânci ce brăzdează fruntea îngrijorată a Caucazului, Chipurile sumbre ale tătarilor, cu căciulile lor enorme, cu armele strălucind de aur şi de argint, cu frumoşii lor cai de munte; deasupra capului nostru – stâncă, dedesubtul picioarelor noastre – marea; toate acestea erau atât de noi, de sălbatice, de pitoreşti incit trebuia să ne oprim la fiecare pas pentru a le admira sau pentru a ne uimi.

Comandantul voia să vizităm înainte de toate, şi avea dreptate, curiozităţile din împrejurimi. Ne-am început deci cercetările cu peştera Uriaşilor, aflată la cinci verste de Derbend, în fundul unei prăpăstii numită Kogne-Kafe, adică prăpastia Duhurilor.

Nu departe de satul Dach-Kessen, apele munţilor s-au unit şi şi-au croit drum după plac. Pe fundul acestui drum curge un pârâiaş încântător ce duce la peştera în care imaginaţia populară i-a aşezat pe uriaşii biblici, fii ai oamenilor şi ai îngerilor. Observaţi că spun ai îngerilor şi nu ai femeilor, fiindcă teogorila Orientului a hotărât că pe vremea aceea îngerii erau femei, amintire în virtutea căreia poeţii, aceşti născocitori ai inversiunii, au spus că femeile sunt îngeri.

Mahomedrespingea această credinţă dar totuşi a inventat ceva asemănător. Le-a aşezat în paradisul său pe huriile veşnic fecioare, pe huriile verzi, albastre şi trandafirii, în virtutea proverbului după care

gusturile şi culorile nu se discută.

Câte palate cu zâne n-a iscat poezia indiană din ceţurile Fabulei! Poezia orientală, săracă în legende, covârşită de realitate, lipsită de nădejdea zilei de mâine s-a azvârlit în abisul incredibilului şi a plăsmuit din imaginaţie un univers imposibil, dar magnific şi strălucitor; asemenea lui Sat.an al lui Milion care, cu vârful unei aripi atingea infernul, iar cu vârful celeilalte cerul, Ali a pus laolaltă pe pământ, infernul şi paradisul, aşezând aici acele frumoase – şi vrednice de mirare făpturi care, în ciuda obârşiei lor cereşti, se dedau unei ocupaţii cu totul pământene. Nu putem, noi, oameni-mi Nordului sau ai Occidentului, să preţuim frumuseţea poemelor arabe; în ele simplitatea merge până la naivitatea copilărească; dragostea ajunge până la turbare, mini a până la ferocitate. Şi toate acestea – explicaţi dacă puteţi! – arată totuşi o fire puternică, primitivă, feciorelnică. De unde vine asta? Ah, pentru că noi ceilalţi suntem şlefuiţi şi rotunjiţi de trecerea veacurilor, aidoma pietrişului din Terek; nu mai avem asperităţi nici de formă, nici de spirit; adoratori ai logicii, sectari ai aritmeticii, noi nu putem, din punctul de vedere al ideilor noastre civilizate, să mai găsim nimic frumos în universul Industanului şi Farsistanului. Chiar şi magii noştri din Nord, zânele şi uriaşii au. devenit, în mâinile povestitorilor moderni, nişte curioase caricaturi ale speţei umane. Nu mai credem în frumos. Într-un basm cu zâne noi nu mai vedem decât cadavrul spiritului altei epoci. Analiza acestor frumuseţi, nu este pentru noi decât o lecţie de anatomie. Cu toate acestea, imaginaţia noastră care n-a

Zoo muritjehiar de tot, încearcă să se înşele pe sine1 şi, în lipsa unor palate, creează ruine.

Vă povestesc istoria celor trăite de mine. Când, rămas în urma tovarăşilor mei, coboram sau, mai degrabă, îmi lăsam calul să coboare într-o prăpastie abruptă, n-aveam de stulă imaginaţie pentru a vedea împrejurul meu creaţiile poeţilor orientali dar îmi aminteam de acele dănsatoare îmbrăcate în mătase, văluri şi paiete pe care le văzusem în baletele de la Petersburg.

Şi totuşi vulturul se rotea în cercuri mari deasupra-mi, torentul venit din munte vuia la picioarele mele, şi printr-o imensă crăpătură zăream, spre răsărit, Marea Caspică învăluită în ceţuri; în sfârşit, împrejurul meu erau coastele Caueazului, acoperite de vercteaţă, încununate de zăpezi, smălţuie cu flori de culoarea focului.

Ce cadru mai minunat decât acesta, pentru fantezie!

Călăuza noastră s-a rătăcit. Cât de nepăsători sunt aceşti tătari faţă de venerabilele vestigii ale trecutului!

În sfârşit; obosiţi să tot mergem călare printre tufe, lăsându-ne printre spini fâşii din îmbrăcăminte, – doar postavul lesghin rezistă ghimpilor lesghini – am lăsat caii şi am coborât eu piciorul.

Curând, mulţumită acestei; hotărâri, ne-am găsit, în fundul prăpastiei, chiar în albia pârâului.

E singurul drum ce duce la peştera Uriaşilor „altfel spus, la mormântul Vizirului, un vizir care, după cât se pare, a fost ucis acolo, în timpul unei invazii persane.

Mergeam pe pietre acoperite cu muşchi, sub o boltă; de ramuri.

Deodată, ne-am pomenit în faţa peşterii.

Dinaintea ei pârâul se lărgeşte şi un enorm bloc de stâncă, [prăvălit din vârful muntelui, străjuieşte intrarea, aidoma unei santinele.

Această intrare, largă cam de optsprezece picioare şi înaltă de şase este în întregime înnegrită de fum, în interior, peştera se lărgeşte.

Afară, este săpat în stâncă un adăpost pentru cai.

Solul peşterii e acoperit de oseminte, locul fiind un refugiu al tâlharilor şi al fiarelor sălbatice, care aproape întotdeauna, lasă un anumit număr de oase prin locurile pe care le frecventează. Unul dintre tătarii noştri ne-a povestit că anul trecut a ucis acolo o hi enă.

În rest, peştera Duhurilor ne-a înşelat cu totul aşteptările; bieţii muritori nu pot respira într-însa, atât de înăbuşitoare este atmosfera. Singură intrarea străjuită de copaci de care stau înlănţuite ramuri de viţă, e demnă să atragă atenţia deja distrasă de toate frumuseţile naturale ce se oferiseră călătorului înainte de a ajunge acolo.

Aşadar, ne-am continuat drumul.

Nu departe de peştera Duhurilor şi de satul Deazglani este peştera Emdjekler-Pir sau a Sfintelor Mamele.

Dar, pentru a ajunge acolo, a trebuit din nou să elescălecăm şi să coborâm coasta, agăţându-ne de tufişuri, până în străfundul unei văi adânci unde ni se arătă o mică boltă cu un diametru de cinci sau şase picioare din plafonul căreia coborau nişte stalactite asemănătoare, într-adevăr, eu nişte mamele; din vârful fiecăreia cădeau picături de apă. Femeile din satele învecinate preţuiesc mult calităţile acestei ape; când o doică îşi pierde laptele ea vine în această cavernă, sugrumă un

miel, amestecă puţin pământ cu apa Sfintelor Mamele şi bea cu mare încredere.

Credinţa este atât de puternică încât, dacă femeia nu e cu totul vindecată se crede cel puţin uşurată. Am băut apa aceasta, dac neamestecată; apoi, urcând până în vârful stâncii, ne-am îndreptat spre apus spre a vedea opusul a ceea ce văzusem până acum, adică un izvor ce iese din pământ în loc să curgă din plafon.

— Ah, acest izvor, ne-a spus călăuza înălţându-se în scări şi ridicându-şi papaha, a potolit setea unuia dintre cei mai puternici regi şi cei mai mari bărbaţi, două însuşiri arareori reunite în aceeaşi persoană. Padişahul rus Petru cel Mare a băut din el când a cucerit oraşul Derbend.

Am sărit, jos de pe cai şi am băut cu veneraţie şi înde** lung din acel pârâu sacru.

Curge tot prin aceeaşi deschiderea. pământului; dar, de o sută de ani, niciun om care ar fi putut întuneca amintirea împăratului nu s-a aplecat asupra marginilor sale.

Ne-am apropiat de zidul Caucazului, care se agaţă de stâncă chiar în locul din care ţâşneşte acest izvor: e curios să compari opera naturii cu cea a artei, lucrul timpului cu cel al omului.

Lupta distructivă îndreptată împotriva materiei era vizibilă şi, uneori, părea a fi inteligentă.

O sămânţă de fag căzuse într-o crăpătură a pietrei, unde întâlnise puţin pământ vegetal; sămânţa încolţise şi devenise un copac înalt a cărui rădăcină sfârşise prin a disloca şi prin a face să crape zidul. Vântul, opintindu-se în deschizăturile astfel apărute, făcuse restul. Doar iedera, compătimitoare, asemenea poeţilor şi trubadurilor ce culegeau şi strângeau laolaltă urmele trecutului, doar iedera mai lega pietrele de-acum crăpate, de ruinele vechiului zid ce stătea să se prăbuşească.

Acest zid se îndrepta în linie dreaptă de la fortăreaţa Narin-Kale către apus, fără să se întrerupă nici în faţa munţilor nici a prăpăstiilor; era flancat de mici turnuri inegale aşezate de asemenea la distanţe inegale unele de celelalte. Slujeau probabil drept posturi principale: se păstrau acolo arme şi merinde; comandanţii locuiau în ele şi tot acolo se strângea, în caz de război, oştirea care trecea de la un turn la altul prin partea de sus azidului.

Acesta, deşi se îndepărtează de Derbend, păstrează aceleaşi

caracteristici; înălţimea sa se schimbă în funcţie de teren şi, pe pantele abrupte, coboară aidoma unei scări. Interiorul, măduva zidului, dacă putem spune astfel, e alcătuită din pietre mici legate între ele eu argilă şi ciment.

Turnurile depăşesc zidul de-abia cu un arşin. 1 De alt fel, aceasta este caracteristica fortăreţelor asiatice în opoziţie cu cele gotice occidentale, unde turnurile se ridică mult deasupra întăriturilor. Sunt goale şi aproape toate sunt străpunse, longitudinal, de guri de tragere; ceea ce este însă şi mai curios, şi ceea ce dovedeşte străvechimea acestui zid, este, ceea ce a remarcat şi Denon 2 la piramidele faraonilor: absenţa arcadelor.

Am coborî t în toate pasajele subterane ale turnurilorgalerii ce duc la izvoare sau la rezervoarele de apă; nică ieri nu am văzut vreo arcadă; convingerea mea este că cei ce au construit această gigantică lucrare nu cunoşteau tehnica boltirii.

1 Veche unitate de măsură pentru lungimi, echivalentă cu O, 711 m. (N., red.).

2 *Dominique-Vivant*, *baron Denon* (17.47 – 1825), om politic *şi* gravor francez. A fost primit la Academia de helJe-arte în 1787. Numit de Napoleon director general al muzeelor, a fost primul organizator al Luvrului (N. redj.

E adevărat că există arcade la porţile Derbenduliii; dar, după toate probabilităţile, porţile oraşului sunt din vremea lui Chosroes în vreme ce zidul pare mult anterior secolului al VI-lea.

Împotriva normelor arhitecturii arabe, care cunoştea încă din antichitate ogiva, porţile Derbendului sunt în plin cintru.

Podeaua coridoarelor este din dale de piatră fie plate, fie aşezate în felul ţiglelor de pe acoperiş.

Probabil că piatra se scotea din carierele învecinate, astăzi uitate şi pierdute.

S-a spus că se aducea piatră de la malul mării; nu. sunt de acord, fiindcă nu există nicio cochilie dintre cele ce se găsesc în pietrele care se învecinează cu ţărmul.

Şi apoi, ar fi fost foarte dificil, ca să nu spunem imposibil, să se realizeze un asemenea transport prin munţi, transport cu totul inutil, de vreme ce acolo piatra, era la îndemână.

După ce am vizitat Kedgale-Kale, mica fortăreaţă situată la douăzeci de verste de Derbend, am trecut de partea cealaltă a zidului.

Kăsi-Mullah, actualul profet al muntenilor, izgonit fiind anul trecut din Derbend, a vrut să se refugieze la Kedgale-Kale; dar fortăreaţa a rezistat şi el a fost silit să-şi continue drumul…

Am cinat într-un sat pe nume Ustaguy, aflat pe vârful unui munte; după aceea am pornit din nou pe drumul dinspre Derbend, fără să ne fi oprit decât pentru a arunca o privire asupra turnurilor oraşului istoric Karnak, situat pe una dintre cele mai înalte stânci din împrejurimile Derbendului.

Oraşul a dispărut veacurile, trecând peste el şi călcându-l în picioare, l-au preschimbat în pulbere. Vechea sa glorie e înlocuită de o faimă cu totul diferită. *Kamăkly* care, în limba ţării, înseamnă locuitor al oraşului Karnak, este astăzi sinonim cu nebun. Şi, într-adevăr, toată lumea te asigură că printre *kamakly-i* moderni, ca şi printre vechii locuitori ai Abderei, nu s-a numărat niciodată vreun om de spirit.

Cum mergea însă zidul mai departe? În ce direcţie se îndrepta? Până unde ajungea? Se întindea dincolo de rămăşiţele care se mai găsesc astăzi? Iată întrebări care, după toate probabilităţile, vor rămâne veşnic nelămurite. Veştilor trimise de la o mare la alta nu le trebuiau decât şase ore de drum, îmi spunea un tătar din escorta noastră.

Existau altă dată mijloace de comunicare pe care noi nu le cunoaştem?[17]

În orice caz, exista această dovadă a enormei puteri a popoarelor vechi sau mai degrabă a suveranilor din trecut, iar măreţia sa ne uimeşte astăzi, pe noi, pigmeii moderni, şi prin concepţie şi prin execuţie.

Care va fi fost, vă întreb, populaţia Caucazului? Dacă bietele stânci ale Scandinaviei au fost numite *fabrica naţiuni*lor – Caucazul merită, cu siguranţă, titlul de leagăn al stirpei omeneşti.

În aceşti munţi au văzut lumina zilei primii născuţi ai Universului; aceste peşteri erau populate de oameni ce coborau în vale pe măsură ce apele mării universale se retrăgeau şi care, de îndată ce ultimele talazuri au dispărut, s-au răspândit de acolo pe întinderea virginală a pământului.

---

[17] Această scrisoare, datată 1832 este anterioară invenţiei telegrafului electric (N. a.).

Până în acele timpuri, lanţul caucazian era un grup de insule ale căror vârfuri se ridicau deasupra oceanului primordial; de aceea kabardienii, cel mai vechi neam de munteni din Caucaz, se mai numesc şi astăzi *adigues*, ceea ce pe limba lor înseamnă locuitori ai insulelor.

Iar acum, o ultimă precizare asupra acestui zid căruia îi datoraţi o atât de lungă scrisoare.

A fost construit, să nu tăgăduim acest lucru, de regii Persiei şi Mediei; dar, pe lângă puterea care poruncea, mai era nevoie şi de un agent care să-l execute.

Acesta nu putea fi decât un popor sau o armată.

Dacă era o armată, ea trebuia hrănită şi nu e deloc probabil că o armată a dus la bun sfârşit această lucrare de durată, primându-şi merindele din Persia.

Nu e mai simplu să ne gândim că munţii erau extrem de populaţi la vremea aceea şi că această construcţie grandioasă este opera localnicilor, conduşi de o voinţă străină şi susţinuţi de bani străini?

Această părere pe care risc să o rostesc are deci, după mine, o aparenţă de adevăr.

Dar ce înseamnă oare o aparenţă de adevăr când nu ştim ce este adevărul însuşi?

Dixi.

Bestujev-Marliński".

La douăzeci şi şase de ani după ilustrul proscris ani făcut şi noi acelaşi drum; doar că l-am prelungit cu şapte verste.

Am vizitat, ca el, peştera Duhurilor şi grota Sfintelor Mamele; am recunoscut, ca el, rezervoarele subterane din care garnizoanele turnurilor îşi luau apa.

În sfârşit, recitindu-i descrierea, am găsit-o atât de exactă încât am substituit-o descrierii noastre, fiind siguri că cititorul nu va avea nimic de pierdut.

CARAVANSERAIUL LUI ŞAH-ABBAS

A trebuit să ne despărţim: sosise ceasul trist al călătoriilor. Mergeam de trei zile împreună cu Bagration şi nu ne despărţisem nicio clipă; el era totul pentru noi: călăuza, interpretul şi gazda noastră în acelaşi timp. Cunoştea preţul şi numele oricărui lucru. Trecând prin faţa unui şoim, îi recunoştea numaidecât rasa; privind un pumnal îşi dădea imediat seama de calitatea lamei. La fiecare dorinţă căreia îi

dădeam glas, se mulţumea doar să zică: „Bine, o să se facă”. Aşa că, în faţa lui, nu mai îndrăzneai să rosteşti vreo dorinţă. Ce să mai spun, era tipul prinţului gruzin, brav, ospitalier, poetic şi frumos.

Când să plecăm, am vrut, ca de obicei, să-mi fac nişte provizii; Bagration însă mi-a spus:

— Aveţi în tarantas un pui, fazan, ouă fierte, pline, vin, sare şi piper; să ştiţi însă că prânzul şi cina vă sunt comandate de-a lungul întregului drum până la Baku.

— Şi la Baku? am întrebat eu râzând, necrezând că prevederea lui ar fi putut merge până dincolo de acest oraş.

— La Baku o să locuiţi la domnul Pigulevsky, şeful districtului. O să găsiţi acolo un om încântător, o soţie la fel şi o fiică adorabilă.

— Nu îndrăznesc să vă mai întreb: şi după aceea?

— După aceea la Şumaka veţi trage la un han excelent şi la un om nemaipomenit, comandantul oraşului. La Nuka, o să-l întâlniţi pe prinţul Tarkanov, un excentric, cum Laţi spune dumneavoastră, francezii. O să vă arate un inel

eu diamante pe care i l-a dat ţarul în schimbul a douăzeci şi două de capete de bandiţi pe care a avut onoarea să i le ofere.

Ce vreţi! Nici cea mai frumoasă fată din lume nu-ţi poate da decât ceea ce are. Salutaţi-i din partea mea băiatul, un flăcău de doisprezece ani, care vorbeşte franţuzeşte ca dumneavoastră; de altfel o să vedeţi ce inteligenţă strălucitoare are puştiul acela încântător. La Ţarsco-Kalati prinţul Melicov şi contele Toţi vă vor da cai ca să mergeţi să vedeţi, unul din sutele de palate ruinate ale reginei Tamara. Şi, în fine, la Tiflis, o să trageţi la consulul dumneavoastră, baronul Finot. Nu ştiu dacă el este primul consul pe care l-a avut Franţa la Tiflis, dar, în mod cert, este singurul.

Acolo o să vă aflaţi în plin bulevard Gând. Iar după Tiflis lucrurile nu mă mai privesc pe mine, e treaba altora.

— Şi toată lumea aceasta a fost anunţată de veni-rea mea?

— Acum trei zile a plecat un curier cu această misiune. De altfel o să meargă cu dumneavoastră până la Baku un nuker, care se va îngriji să aveţi totul la dispoziţie. La Baku, o să-l înlocuiască un altul până la Şumaka şi de la Şumaka veţi avea un altul până la Nuka.

Ce să mai spun! Nu există niciun fel de a mulţumi pentru asemenea grijă; şi, cum spune atât de filosofic prietenul nostru Nestor, nu te poţi achita de aşa ceva decât prin ingratitudine.

Voi aştepta însă un alt prilej ca să-i urmez sfatul.

În fine, am plecat. Căciulile noastre au fluturat în vânt încă multă vreme după ce mi ne-am mai putut auzi.

— Cinci o să ne revedem? O să ne mai revedem vreodată? Cine poate şti?

În sfârşit am dat colţul şi am privit de jur-împrejur străzile, măreaţa poartă a Derbendului, clădită, după toate probabilităţile, de Chosroes cel Mare.

— Poarta Asiei!

Trecem de cealaltă parte a lumii.

Kalino, care n-avea habar de poetica trecere pe care tocmai o săvârşisem, citea cu cea mai mare atenţie, atât cât îi permiteau scuturăturile căruţei, o cărţulie ce părea că-i absoarbe toată atenţia.

Fiind mereu în căutarea a tot ceea ce putea să-mi completeze informaţia şi să mă facă să aflu diverse date istorice, ştiinţifice sau pitoreşti, mi-am permis să-l întreb ce citea.

— Nimic, mi-a răspuns el.

— Cum nimic?

— O legendă.

— O legendă despre ce?

— Despre un tâlhar vestit.

— Cum, citeşti o legendă despre un tâlhar vestit şi numeşti asta nimic?

— În locurile acestea sunt puzderie!

— Legende?

— Nu, tâlhari.

— Tocmai, dragă prietene; tocmai pentru că sunt mulţi tâlhari şi puţine legende, mă aflu în căutarea acestora din urmă. La tâlhari ţin însă mai puţin; de altfel sunt sigur că o să întâlnim destui. Cum zici că se numeşte legenda?

— *Zăpada de pe muntele Şah-Dag*.

I Ce-i asta: Zăpada de pe muntele Şah-Dag?

— Ar trebui mai bine să mă întrebaţi ce-i eu muntele Şah-Dag.

— Ai dreptate.

— Ce-i cu muntele Şah-Dag?

— E un munţişor ceva mai înalt decât Mont-Blane-ul, dar căruia nu 1 se dă atenţie pentru că face parte din Caucaz. O să-l vedem mergând spre Kuba. S-a ivit aşa, spre dimineaţă între izvoarele

Kusaerului şi ale Kudiut-Ciaiului; are o înălţime de 13 950 de picioare; rei ce-i cu neaua de pe el

— Asta-i altceva: tătarii îi acordă o cinstire deosebită. Gând vara e prea aridă, când trece prea mult timp fără să plouă, tătarul cel mai viteaz din district este ales şi trimis printre prăpăstii şi tâlhari să caute şi să aducă o livră-două de zăpadă într-o căldăruşă de aramă. El o aduce la Derbend; mulahii îl aşteaptă adunaţi în moscheea în care vi s-a ţinut un discurs, iar de acolo, cu mare pompă şi rugăciuni se duc să arunce zăpada în Marea Caspică.

— Şi după aceea?

— După aceea plouă.

— Idioţii! zise Moynet;

— Nu mai idioţi decât cei cu racla Sfintei Genoveva.

— De fapt aşa-i. Şi citeşti acum povestea muntelui sau a zăpezii?

— Nu, e povestea tânărului trimis s-o caute, a primejdiilor prin care trece, etc., etc.[18].

— Şi cine ţi-a dat-o?

— Prinţul, cine altul? „Uite, asta e pentru Dumas; să i-o traduci. Sunt sigur că va găsi ceva interesant *în*

ea", aşa mi-a spus.

— Drag prinţ! Nu era destul că se ocupa de hrana trupului, se preocupa şi de cea a sufletului… Citeşte, Kalino. O să-ţi povestesc eu ce vedem pe drum. Şi tradu repede băiete. Dacă a zis Bagration că e interesantă, înseamnă că aşa este.

— Da, nu-i rea.

— Îţi place?

— Da!

— E bine atunci. Ei, vizitiu! *Aida*! Aida!

Aida, *aida* înseamnă pentru tătari ceea ce pentru rus înseamnă *scarei*, *scarei* sau *vite*, *vite* pentru francez[19].

Pe vizitiul nostru îl cuprinsese somnul, şi faptul era de neiertat, cu atât mai mult, cu cât drumul ce era mărginit la stânga de stepe şi la dreapta de poalele munţilor era magnific. Un cârd imens de pelicani se zbenguia în Marea Caspică cu o graţie, bineînţeles, de pelicani. Deodată

---

[18] Vezi : La boule âe neige. Paris, Michel Levy (N. red.).

[19] Repede, repede ! (N. red.),

au devenit foarte agitate; zborul lor, de obicei atât de grav, a devenit brusc dezordonat p în loc să atingă în treacăt oglinda apei, ca de obicei, s-au înălţat spre cer scoţând ţipete puternice. Manevra lor merita văzută. M-am încăpăţânat să-i privesc, şi, cu ochiul meu de vânător, am descoperit două sau trei puncte întunecate aproape imperceptibile; acestea erau cauza întregii învălmăşeli.

Punctele nu erau altceva decât nişte şoimi, care, în număr de doi, trei, se puseseră să atace vreo sută de pelicani ce avuseseră proasta inspiraţie să o ia în largul mării, spre răsărit, în curând însă punctele întunecate au dispărut şi petele albe ale pelicanilor au rămas singure între azurul cerului şi al mării. Nu mult după aceea s-au estompat şi ele ca nişte fulgi de zăpadă care se topeau în aer.

La fel s-a întâmplat şi cu escorta noastră.

La plecarea din Derbend aveam o escortă de cincizeci de soldaţi şi şase cazaci de linie. Câţiva dintre ei, care nu purtau uniformă, ci nişte costume fanteziste, erau de un desăvârşit pitoresc. La tătari importanţa cea mai mare se acordă armelor: unul dintre oamenii noştri, deşi în zdrenţe, avea o centură de cincizeci de ruble, un pumnal şi o şaşcă de o sută şi o cartuşieră de douăzeci şi cinci. La a doua staţie, adică la Kulaze, din escorta noastră nu mai rămăseseră decât cincisprezece soldaţi şi trei cazaci. De altfel, era doar o escortă de onoare; de la Derbend la Baku, deşi mergeam de-a lungul liniei lesghine, în care intrasem puţin deasupra satului Andreev, nu era nicio primejdie, ceea ce nu-i împiedica însă pe indigeni să călătorească înarmaţi până-n dinţi, iar pe călătorii străini neînvredniciţi cu vreo escortă, să aştepte, cum se spunea, o ocazie.

După a treia staţie am-ajuns pe malul Samurului. Acest torent înfricoşător – *în* voiam totuşi să-i facem onoarea de a-l numi fluviu – care se umfla fantastic în mai şi care acoperea totul pe o întindere de vreo jumătate de verstă, cu o apă de opt până la zece picioare adâncime, era acum doar un pârâiaş obişnuit, zgomotos însă nevoie mare şi greu de trecut. Noi însă, l-am tăiat cu nepăsare de-a curmezişul, cu teleaga şi cu tarantasul. Spumega, mugea, încerca să dea peste vehiculele noastre dar nu a izbutit. Am urcat apoi în goana mare cu pocnituri de bice, pe celălalt mal, cu o pantă aproape verticală de vreo douăzeci şi cinci de picioare. Am mai spus că, în Caucaz, aceasta era reţeta pentru depăşirea dificultăţilor de teren…

Dacă, la coborâş, caii s-ar poticni, călătorul ar fi ucis. Dacă, la

urcuş, caii ar da înapoi, călătorul ar fi de asemenea ucis;

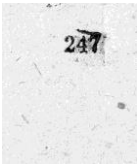

Dar caii nu se poticnesc şi nu dau înapoi, astfel încât călătorul scapă cu viaţă.

Şi chiar dacă ar pieri – mare lucru! Viaţa unui om înseamnă atât de puţin, în Orient!

Spre seară am ajuns la Kuba. Se întunecase de-a binelea când am intrat în satul evreiesc care constituia mahala tai oraşului.

Evreii aceştia sunt însă mai degrabă cultivatori decât negustori, lucru altminteri rar întâlnit. Au venit, asemenea evreilor războinici din Lezistan, după marea prescripţie a lui Sennaşerib. Mahalaua lor duce la o punte zvârlită peste un torent, Kudiut-Ciai, pe care Kuba îl domină cam de la vreo sută de picioare înălţime.

Acest urcuş, fără parapet, căruia noaptea îi dădea un aspect fantastic, era îngrozitor. Am trecut, printr-o poartă strâmtă şi am. intrat în Kuba. Ni se părea că am pătruns într-un lac în care casele erau ca nişte insule, iar străzile aduceau a canale veneţiene. Tarantasul nostru a intrat în apă până la oişte. Hotărât lucru, aş fi preferat Samurul cu tot zbuciumul şi furia lui; vedeai cel puţin prin el ca printr-un cristal toate pietrele pe care le rostogolea. Şeful de escortă ne-a condus drept la locuinţa ce ne fusese pregătită, unde ne aştepta cina, liana tul Kuba este unul dintre cele mai importante din Daghestan. Are vreo zece mii de familii cu aproximativ şaizeci până la şaizeci şi cinci de mii de suflete.

Oraşul are o populaţie de o mie de familii adică vreo cinci mii dedocuitori.

Altminteri Kuba are cea mai proastă reputaţie din lume pentru aerul ei. E suflul Caspieei. Curată osândă la moarte pentru soldaţii ruşi puşi să stea trei ani în garnizoana oraşului; la autopsie, cadavrele prezintă aproape toate cangrene la ficat şi plămân, semn neîndoielnic al patudismului

Şi totuşi există un fenomen bizar, care scapă ştiinţei: evreii, care locuiesc în vale şi care ar trebui, firește, datorită aerului pe care-l respiră, să fie mai bolnavi decât kubaşii din deal, nu cunosc febra paludică de care mor de obicei toţi cei de pe malul drept al

Kudiut-Ciaiului.

Marele negoţ al Kubei se face cu covoarele ţesute de femei şi cu pumnalele făcute de armurieri care mai de care mai vestiţi. Voiam să cumpăr unui sau două, dar cadourile lui Bagration şi ale lui Aii-Sultan, mă făcuseră să devin exigent şi nu le mai găseam nici atât de istorice şi nici destul de frumoase ca să le adaug colecţiei mele.

Din Kuba se zăresc multe dintre cele mai înalte vârfuri ale Caucazului, printre altele şi Şah-Dag, gigantul înzăpezit pe care ni-l recomandase Bagration.

La ora opt dimineaţa, caii erau înhămaţi şi escorta gata de drum: şeful districtului, domnul Hiziowsky, ne onorase cu o locuinţă excelentă şi nu s-a socotit achitat faţă de noi decât după ce ne-a văzut urcaţi în tarantâs.

O fetiţă care. asemenea Galateei 1 lui Vergilius, nu se ascundea decât ca să fie şi mai bine văzută, ne-a însoţit mai mult de cincizeci de paşi, ălergând de pe un acoperiş pe altul. Acoperişurile caselor din Kuba au şi funcţia de străzi; doar pe acoperişuri se poate merge, cât de cât, pe uscat.

Ieşind din Kuba, am regăsit un şir de coline pe care a trebuit să le urcăm şi să le coborâm în răcnete şi pocnete

1 *Galateea*, păstoriţa de care vorbeşte Vergilius în cea de a treia *Eglogă* (N, red.).

de bici. În numărul suişurilor şi coborâşurilor mai: erau cuprinse şi trei râuri: Kara-Ciai, râul negru; Ac-Ciai, râul alb; şi al treilea Velvele, râul Zgomotului.

Pe măsură ce înaintam, imensul Cap Abşeron se prelungea la dreapta; la fiecare verstă aveam impresiacă-i vedeam capătul şi mereu ne pomeneam cu un altul şi mai întins, care-i urma celuilalt depăşit de noi. În rest, timpul era splendid, atmosfera de o blândeţe estivală, iar copacii păreau că înmuguresc a doua oară.

Noaptea am ajuns la staţia Sungaid. La cinci sute de paşi de noi se auzeau vaietele Mării Caspice pe care o pierdusem din vedere de câtăva vreme. M-am urcat pe un fel de faleză nisipoasă ca s-o văd la lumina stelelor.

De pe marea calmă ca o oglindă, privirea mi s-a îndreptat spre stepa care se întindea între noi şi Apşeron. La vreo două-trei verste depărtare, cinci sau şase focuri aprinse indicau o tabără tătară.

Am coborât iute de pe faleză şi am fugit dă staţia de poştă. Caii

nu erau încă deshămaţi şi le-am propus atunci, lui Kalino şi lui Moynet, să mai facem două verste în plus ca să putem profita din plin de frumoasa noapte poposind în cortul pe care nu-l mai folosisem de ia excursia la lacurile sărate kirghize, şi să vedem pe îndelete o tabără tătară.

Propunerea a fost acceptată, iar vizitiilor li s-a oferit o rublă bacşiş; această din urmă propunere a fost acceptată cu şi mai mult entuziasm decât prima. Cina am făcut-o uitată, încărcând-o totuşi în teleagă, iar noi ne-am urcat în tarantas şi am plecat însoţiţi de un tătar care avea să ne fie tălmaci în vizita plănuită. De fapt. omul nu era altui decât cel care ne fusese dat la Derbend pentru a veghea să nu ne lipsească nimic; într-adevăr, nu ne lipsise, nimic.

Toată ziua a galopat în capul escortei; la trei verste de staţia unde trebuia să ne oprim, a mărit goana şi a dispărut ca să-l găsim apoi la poartă, la intrare, spunându-ne că totul e pregătit şi ne aşteaptă. După aceea a dispărut din nou ca să nu-l mai vedem iar până a doua zi, călare şi-n capul escortei.

Unde şi cum cinase, unde şi cum dormise, era un mister care nu ne privea. Aidoma drăeuşorilor din cutiile cu surprize care nu apăreau decât când ridicai capacul.

Am plecat şi, zece minute mai târziu, aveam în dreapta tabăra tătară.

Era aşezată pe lângă ruinele unei mari clădiri ce se ridica în mijlocul deşertului şi care părea şi mai impunătoare în lumina lunii.

Am întrebat mai întâi ce-i cu clădirea şi ni s-a răspuns că era unul dintre caravanseraiurite pe care Şah-Abbas le lăsase în urma lui, după cucerire. Era un zid flancat de turnuri prăbuşite formând un fel de terase.

La lumina tremurătoare a flăcărilor din tabără, se puteau distinge pe zidul imens nişte figuri hieroglifice săpate în piatră* care vor fi slujit odinioară drept ornamente arhitecturale. Pe lângă zid şi turnuri mai erau trei bolţi ale căror deschideri în plin cintru erau aproape de pământ. Coborai înăuntru pe o pantă plină de dărăpănături până jos, unde câţiva tătari luminaţi de un fel de crengi uscate îşi făcuseră sălaş.

Sosirea ne fusese de mult anunţată de lătratul câinilor; de când cu aventura de la Unter-Kale, Moynet era certat rău cu aceste patrupede atât de impropriu numite „prietenii omului de aceea nici nu

am coborât din tarantas, decât atunci când, la invitaţia tătarului care ne-a prezentat drept prieteni, tovarăşii lui de tabără şi-au chemat câinil şi i-au potolit.

O dată coborâţi, înarmaţi de data aceasta cu puşti şi pumnale – ceea ce, de altfel, era inutil – le-am cerut tătarilor două lucruri: primul să ne aşezăm şi noi cortul lângă ei; la care au răspuns că eram liberi să ne aşezăm oriunde, stepa fiind a tuturor; şi al doilea, să le vizităm tabăra, cerere pe care au primit-o, răspunzându-ne că suntem bineveniţi.

În timp ce patru cazaci au coborât cortul de pe teleagă. montându-l – alături de drum, lângă un puţ secat ale cărui pietre erau împodobite cu aceleaşi figuri pe care le văzusem săpate şi-n zid, noi ne-am îndreptat spre tabăra cea mai apropiată de noi, adică cea aşezată cu spatele la zidul cel mare. Părea de altfel a fi şi cea mai de seamă.

Cei care o alcătuiau erau aşezaţi în jur pe baloturile pe care le transportau, baloturi pline cu făină adusă de la Baku pentru armata din Caucaz. Tocmai se pregăteau să facă pâine şi să cineze.

Plinea o făceau foarte repede: tăiau dintr-o bucată mare de cocă o alta de mărimea unui pumn, o puneau pe un fel de tablă de fier încălzită pe jar, o întindeau cu o sucitoare de lemn, ca bucătăresele noastre când fac prăjituri sau plăcinte, o lăsau să se coacă pe o parte, apoi o întorceau pe cealaltă, mâncând-o aşa caldă. Pâinile acestea semănau cu turta dulce ce se vindea prin satele noastre de sărbători.

Când ne-am apropiat, cel care părea starostele cercului spre care ne îndreptam s-a ridicat şi ne-a ieşit înainte cu o bucată de pâine şi cu sare, semn că eram bine veniţi.

Am luat sarea şi pâinea şi ne-am aşezat în jurul focului pe un sac de făină.

Şi atunci, socotind că trataţia cu pline şi sare era neîndestulătoare… unul dintre tătari a luat o bucată de carne de cal şi ne-a tăiat o porţie mare pe care a împărţit-o apoi în bucăţele mici, punându-le pe tava pe care mai înainte copseseră pâinea; carnea a început să fumege, să sfârâie şi să se răsucească. După cinci minute era gata şi ni s-a făcut semn să luăm clin ea.

Ne-am scos atunci şi noi cuţitaşele pe care armurierii le adaugă chiar în acest scop la teaca pumnalelor şi le-am folosit drept furculiţe, luând cu ele bucăţile gata fripte pe care le-am ra încât cu sare şi pline.

Am mâncat adeseori mult mai prost la mese mult mai pretenţios servite.

Bivuacul acesta avea însă o poezie cu totul aparte.

Să stai la masă cu descendenţii lui Genghis-Han şi ai lui Timar cel Şchiop, în stepele Caspicei, lângă ruinele unui caravanserai clădit de Şah-Abbas; să ai drept privelişte, de o parte, munţii Dagheslanului, din care puteau coborî în orice clipă tâlharii, împotriva cărora trebuia să-ţi aperi libertatea şi viaţa, de altă parte acest mare lac, atât de puţin umblat, încât este aproape la fel de puţin cunoscut azi, în Europa, cu toate descrierile lui Klaporth, pe cât era şi altă dată în Grecia, cu toată strădania lui. Herodot; să auzi în jur zurgălăii a vreo cincizeci de cămile care păşteau iarba uscată sau dormeau eu gâturile întinse pe nisip; să fii singur sau aproape singur într-o ţară din fire ostilă Europei; să-ţi vezi fluturând acolo cortul izolat ca un punct în imensitate, şi să desfăşori, pentru prima oară, poate, stindardul tricolor, în briza nopţii; astfel de lucruri nu se petrec în fiecare zi; ele îţi lasă o amintire de neşters; pe ele le revezi, închizând ochii de fiecare dată când te cuprinde dorul.

Ne-am părăsit gazdele strâhgându-le mâna, iar *starostele*, care ne oferise o pâine la venire, ne mai oferi încă una şi la plecare; acest trib nomad nu socotea îndestulătoare ospeţia de la cină, trebuia să-i ofere călătorului ceva şi pentru prânzul de a doua zi. L-am întrebat pe cel ce-mi dăduse pâinea şi sarea cum îl cheamă şi el mi-a răspuns că se numea Abdel-Azim.

Cerul să te răsplătească, Abdel-Azim!

CUPRINS

Prefaţă *l l l l l l Z* *
I. Kislar *Z Z Z*…
II. O seară la guvernatorul din Kislar
III. Gavrilovici-i
IV. Ofiţerii ruşi din Caucaz
V. Abreeii.
VI. Renegatul…
VII. Ruşi şi munteni…
VIII. Urechile. tătare şi boturile de lup
IX. Tăietorii de capete…
X. Secretul…
XI. Prinţul Ali…

XII. Dragonii regimentului Nijni-Novgoro
XIII. Muntele de nisip…
XIV. Au lui şamhalului Tarkovsky.
XV. Lesghinii…
XVI. Karanay. *. **…
XVII: Derbend…
XVIII. O lina Nesterzov…
4 XIX. Marele zid al Caucazului".
XX. Caravanseraiul lui Şah-Abbas.

Redactor: MANUELA COHAVU tehnoredactor: GHEORGHE ALEXANDRESCU
Bun de tipar: 20 IV 1990 Apărut: 1990, Coli de tipar: 8
Tiparul executat sub comanda nr. 29 la Combinatul Poligrafic Bucureşti Piaţa Presei Libere m\ *X* ROMÂNIA

1 Astolphe, *marchiz* de *Custine* (1790 – 1857), călător şi romancier francez, autor de impresii de călătorie, dintre care amintim *Rusia în 1838*, apărută în 1843. (N. red.)